

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulakia, terveydenhuoltolakia, lakia sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia. Lisäksi ehdotetaan annettavaksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä sekä laki valtion kasvatuslaitoksista ja niissä toimivien henkilöiden eläkeoikeuden perusteista kumottaisiin.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä turvata lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen. Esitys toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmaa, jonka mukaan hallituskaudella toteutettavassa lastensuojelulainsäädännön uudistamisessa varmistetaan sijaishuollossa olevan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Uudistuksella mahdollistetaan lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille nykyistä riittävämmät toimivaltuudet tehdä työtään. Esityksessä selkiytetään kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimenpiteiden välistä rajaa. Hallitusohjelman mukaisesti viranomaiset veloitetaan aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistetaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa oleva lapsi löydetään nopeasti ja saadaan palautettua. Lisäksi uudella kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla mahdollistetaan lisäkeinoja alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierteiden katkaisuun.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian osaamisen yhteensovittavien lastensuojelun palveluyksiköiden toteuttamiseen.

Esitys liittyy valtion vuoden 2026 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026. Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua ja erityisen huolenpidon jaksoa koskevia säännöksiä sovellettaisiin kuitenkin vasta 1.8.2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	5
1 Asian tausta ja valmistelu	5
1.1 Tausta	5
1.2 Valmistelu	6
2 Nykytila ja sen arviointi.....	7
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto	7
2.1.1 Tehtävä ja tarkoitus	7
2.1.2 Sijaishuoltopalvelujen järjestäminen ja tuottaminen.....	8
2.1.3 Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen asemasta	10
2.2 Sijaishuoltopaikoistaan luvatta poissaolevat lapset.....	10
2.2.1 Luvattomat poissaolot ilmiönä	10
2.2.2 Lapsen kiinniotto.....	12
2.2.3 Virka-apu	13
2.2.4 Paikantaminen	16
2.3 Lasten mielenterveys.....	18
2.3.1 Mielenterveyspalvelujen järjestäminen	18
2.3.2 Lastensuojelun ja lasten- ja nuorisopsykiatrian yhteiset lapset sijaishuollossa.....	19
2.4 Lasten päihdehoito ja -kuntoutus	21
2.5 Rikoksia tekevät lapset.....	24
2.6 Sijaishuollossa olevan lapsen oikeus erityiseen suojeluun perus- ja ihmisoikeutena	26
2.7 Kasvatukselliset keinot ja rajoitukset sijaishuollossa.....	28
2.7.1 Kasvatuksellisten keinojen ja rajoitusten välinen raja	28
2.7.2 Rajoitukset sijaishuollossa	29
2.7.3 Erityinen huolenpito.....	35
2.8 Sijaishuollon valvonta.....	36
2.9 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaiset lastensuojeluyksiköt	38
2.9.1 Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä	38
2.9.2 Valtion lastensuojeluyksiköitä koskeva käytäntö	40
2.10 Sijaishuollon henkilöstö ja perhehoitajat	43
2.10.1 Työturvallisuus ja hyvinvointi	44
2.11 Ahvenanmaa.....	45
3 Tavoitteet	46
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	47
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	47
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	51
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	51
4.2.1.1 Vaikutukset hyvinvointialueiden, kuntien ja valtion kustannuksiin	51
4.2.1.2 Vaikutukset yrityksiin	63
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	64
4.2.2.1 Vaikutukset hyvinvointialueiden toimintaan	64
4.2.2.2 Vaikutukset Ahvenanmaan maakuntaan	65
4.2.2.3 Vaikutukset poliisiin ja Häätakeskuslaitoksen toimintaan.....	65
4.2.2.4 Vaikutukset Valtion lastensuojeluyksiköiden toimintaan	66

4.2.2.5	Vaikutukset valvontaan.....	66
4.2.3	Muut ihmisiin kohdistuvat yhteiskunnalliset vaikutukset	67
4.2.3.1	Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	67
4.2.3.2	Vaikutukset sijaishuollossa oleviin ja avohuollon tukitoimena sijoitettuihin lapsiin.....	68
4.2.3.3	Vaikutukset lasten vanhempiin ja muihin läheisiin.....	74
4.2.3.4	Vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja kielellisiin oikeuksiin	74
4.2.3.5	Vaikutukset sijaishuollon henkilöstön hyvinvointiin ja perhehoitajiin	75
4.2.4	Vaikutukset työllisyyteen.....	76
4.2.5	Vaikutukset turvallisuuteen.....	76
4.2.6	Yhteenvedo keskeisistä vaikutuksista ja ehdotuksiin liittyvistä riskeistä	77
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	78
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	78
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot.....	82
5.2.1	Ruotsi	82
5.2.2	Norja.....	84
5.2.3	Tanska	85
5.2.4	Islanti.....	86
6	Lausuntopalaute.....	88
6.1	Johdanto	88
6.2	Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun ja kasvatuksellinen rajaaminen	88
6.3	Kuntouttavan suljetun laitospalvelun järjestäminen, sisältö, päätöksenteko, henkilöstö ja toimeenpano sekä palvelun yhteydessä toteutettava turvatarkastus ja sen toimeenpano	90
6.4	E erityisen huolenpidon jakson järjestäminen, päätös ja toimeenpano	92
6.5	Rajoituksia sijaishuollossa koskevat ehdotukset.....	93
6.6	Luvatta sijaishuoltopaikasta poissaolevien lasten etsintä, palauttaminen ja poliisin virka-apu	96
6.7	Yhteistyövelvoite lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettujen yksiköiden perustamiseksi.....	97
6.8	Valtion lastensuojelulaitos ja sen yhteydessä toimiva koulu	98
6.9	TUVA-koulutuksen rahoitus ja taloudelliset vaikutukset	100
6.10	Muita huomioita.....	100
6.11	Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto	101
7	Säännöskohtaiset perustelut	101
7.1	Lastensuojelulaki	101
7.2	Laki terveydenhuoltolain 69 §:n muuttamisesta	143
7.3	Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 4 §:n muuttamisesta..	143
7.4	Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta ..	144
7.5	Laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta	144
8	Lakia alemman asteinen sääntely	149
8.1	Valtioneuvoston asetus Valtion lastensuojelulaitoksesta	149
9	Voimaantulo	150
10	Toimeenpano ja seuranta	150
11	Suhde muihin esityksiin.....	151

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	151
11.2 Suhde talousarvioesitykseen	151
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	151
LAKIEHDOTUKSET	179
1. Laki lastensuojelulain muuttamisesta	179
2. Laki terveydenhuoltolain 69 §:n muuttamisesta	195
3. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain muuttamisesta.....	196
4. Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta	198
5. Laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta	199
LIITTEET	203
RINNAKKAISTEKSTIT	203
1. Laki lastensuojelulain muuttamisesta	203
2. Laki terveydenhuoltolain 69 §:n muuttamisesta	234
3. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain muuttamisesta.....	236
4. Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta	238
ASETUSLUONNOS	239
Valtioneuvoston asetus Valtion lastensuojelulaitoksesta	239

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Orpon hallitus uudistaa lastensuojelulainsäädännön. Uudistaminen toteutetaan kahdessa vaiheessa. Tämä hallituksen esitys toteuttaa uudistamisen ensimmäistä vaihetta. Tässä esityksessä toteutetaan hallitusohjelman mukaiset muutokset, joiden tavoitteena on varmistaa riittävät keinot lapsen erityisen suojelun turvaamiseksi sijaishuollon aikana. Lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutumisen varmistamiseksi selkiytetään rajoitustoimien käytön edellytyksiä sekä varmistetaan lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltoyksiköille riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Viranomaiset veloitetaan aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistetaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijoitettu tai huostaanotettu kadonnut lapsi löydetään nopeasti ja saadaan palautettua. Lisäksi lastensuojelulakiin tehdään tarvittavat, lapsia turvaavat lainsäädäntömuutokset, joilla alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierre saadaan katkaistua. Lastensuojelulainsäädännön uudistamisen toista vaihetta koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2026.

Valtioneuvoston 24.5.2024 antama periaatepäätös nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemisen ja torjumisen toimenpideohjelmaksi vuosille 2024–2027 (OM/2024/74) sisältää toimenpiteitä, jotka liittyvät lastensuojelulainsäädännön uudistamiseen. Periaatepäätös pohjautuu oikeusministeriön ajalle 1.9–31.12.2023 asettaman työryhmän (VN/24165/2023) työhön, jonka aikana tunnistettiin nykyisten lastensuojelupalveluiden riittämättömyys vakavaa väkivaltaa käyttäville ja muita rikollisia tekoja tekeville lapsille.

Sisäministeriö on asettanut ajalle 12.2.2025–30.6.2027 nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisyn ja torjunnan yhteistyö- ja koordinaatioryhmän, jonka keskeisenä tehtävänä on tuottaa valtioneuvostolle valtakunnallinen tilannekuva nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen ilmiöstä. Tilannekuva muodostetaan laatimalla ensin alueelliset tilannekuvat kuudessa suurimmassa kaupungissa. Tilannekuvat täydennetään lopuksi valtakunnallisella informaatiolla yhdeksi kokonaiseksi valtakunnalliseksi tilannekuvaksi.¹

Pääministeri Orpon hallitus päätti kevään 2024 kehysriihessä erillisestä lapsiin ja nuoriin liittyvästä toimenpidepaketista, johon sisältyi lapsiasiavaltuutetun esittämän lastensuojelun hybridimallin kehittäminen. Hallitus osoitti siihen 0,5 miljoonan euron pysyvän rahoituksen.

Valtion koulukodeille ehdotetaan veloitetta tuottaa uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua. Hallitus on osoittanut palvelun perustamiseen 2,5 miljoonan euron rahoituksen vuosille 2025–2027.

Eduskunnan lausumassa (StVM 42/2018 vp) edellytettiin, että sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä lastensuojelulakiin sisältyvien rajoitusten käyttöä arvioidaan ja selkeytetään osana asiakkaan ja potilaan itsemääräämistä koskevan lainsäädännön valmistelua.

¹ SM005:00/2025

Lastensuojelulainsäädännön uudistaminen on osa hallitusohjelmaan kirjattua kansallista palvelureformia, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädäntöä sekä siihen liittyvää ohjausta on tarkoitettu uudistaa vastaamaan sote-rakenteita ja valtakunnallisia sote-tavoitteita. Kansallisessa palvelureformissa uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatapoja, ja tavoitteena on muun muassa vahvistaa ennaltaehkäisevää tukea ja sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota sekä varmistaa palvelujen saatavuus ja vaikuttavuus.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveysministeriössä. Esitys perustuu hallitusohjelman kirjauksiin ja hallituksen kehysriihen päätökseen lastensuojelun hybridimallin kehittämisestä. Hallituksen esityksessä käytetään jatkossa käsitettä lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettut yksiköt, jolla tarkoitetaan kehysriihipäätöstä lapsiasiavaltuutetun ehdottamasta hybridimallista. Ehdotettu käsite kuvaa täsmällisemmin hybridimallissa tarkoitettua palvelua.

Esitystä on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriön asettamassa poikkihallinnollisessa virkavalmisteluryhmässä (14.3.2024–31.12.2024), jonka tehtävänä oli tehdä ehdotukset uuden kuntoutuksen suljetun lastensuojelulaitospalvelun perustamiseksi ja lastensuojelulaitoksesta luvatta poissa olevien lasten tilanteisiin puuttumisen keinoista.² Valmisteluryhmä kuuli työskentelynsä aikana asiantuntijoita ja lastenkoteihin sijoitettuja lapsia (7 keskustelutilaisuutta). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) tuotti kirjallista materiaalia työskentelyn tueksi. Valmisteluryhmän ehdotuksista järjestettiin kohdennettu suullinen kuuleminen, johon osallistui yhteensä 29 tahoa. Kirjallisia lausuntoja saapui yhteensä 17. Valmisteluryhmän valmisteluasiakirjat, lausunnot ja lausuntopalautekoonti ovat saatavilla julkisessa palvelussa osoitteessa <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM029:00/2024>.

Valmistelua varten toteutettiin lastensuojelun sijaishuoltopalveluja tuottaville tahoille kysely joulukuussa 2024. Kyselyssä kartoitettiin niitä ongelmakohtia ja lainsäädännön muutostarpeita, joita sijaishuollon arjessa ilmenee kasvatuksellisia käytäntöjä ja lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoituksia koskien. Kysely lähetettiin kuudelle hyvinvointialueelle, Valtion koulukodeille (VKK) ja yksityisille koulukodeille, 16 sijaishuollon laitos- ja/tai perhehoitopalveluja tuottavalle yritykselle ja järjestölle sekä Perhehoitoliitolle. Saatuja vastauksia hyödynnettiin kolmen työpajan työpajasarjassa, jonne kutsuttiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian (EOA), Valviran ja aluehallintovirastojen (AVI) edustajat.

Valmistelun yhteydessä on keskusteltu myös muun muassa hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin lastensuojelun edustajien ja THL:n asiantuntijoiden kanssa. Valmistelua on tehty poikkihallinnollisessa yhteistyössä etenkin opetus- ja kulttuuriministeriön ja sisäministeriön kanssa.

Hallituksen esitys lähetettiin lainsäädännön arviointineuvostolle. Lainsäädännön arviointineuvostolle arvioitavaksi lähetetty luonnos hallituksen esitykseksi lastensuojelulain muuttamisesta löytyy julkisesta palvelusta osoitteesta: xxxx

² Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistamisen valmisteluryhmä (2025) Vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttäviä sekä rikoksia tekeviä alaikäisiä nuoria koskevan lastensuojelulainsäädännön uudistaminen. Valmisteluryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8677-0>

Lainsäädännön arviointineuvoston xxx antama lausunto on luettavissa osoitteessa: xxxx

Arviointineuvoston lausunto on otettu huomioon hallituksen esitystä viimeisteltäessä (ks. kohta 6 Lausuntopalaute).

Esitys on ollut käsittelyssä hyvinvointialueneuvottelukunnassa (13.6.2025) ja Kuntatalouden ja hallinnon neuvottelukunnassa (KUTHANEK) 25.8.2025.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM009:00/2024>.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

2.1.1 Tehtävä ja tarkoitus

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla ja huoltajilla. Julkisen vallan tehtävänä on tukea vanhempia kasvatustehtävässään sekä lapsen hyvinvoinnin turvaamisessa. Viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta on lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaissa (417/2007, LsL) lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18–22-vuotiasta. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun piiriin tullaan silloin, kun ehkäisevän lastensuojelun ja sosiaali-huoltolain (1301/2014) mukaisten palvelujen keinot eivät riitä turvaamaan lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä.

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltona. Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (LsL 49 §:n 1 mom.). Huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide.

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (LsL 49 §:n 2 mom.). Perhehoito on laitoshoitoon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto. Perhehoitoa toteutetaan toimeksiantosuhteisena ja ammatillisena perhehoitona. Perhehoito tarkoittaa lapsen ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoitoon sovelletaan myös perhehoitolain (263/2015) säännöksiä.

LsL:n 4 a §:n 1 momentin mukaan lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee lain 50 §:n mukaisesti kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Mahdollisuuksien mukaan tulee ottaa huomioon myös lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Sijoituksen tulee aina olla lapsen edun mukainen (LsL 4 §). Sijaishuollon käytännön toteuttaminen perustuu keskeisesti lapsen asiakassuunnitelmaan ja sitä täydentävään hoito- ja kasvatussuunnitelmaan.

Kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt jaotellaan usein vanhempien ja/tai lapsen kasvuolosuhteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen liittyviin tekijöihin. Vanhempiin liittyvistä syistä yleisimpiä ovat päihde- ja mielenterveysongelmat, jaksamattomuus, perheristiriidat, avuttomuus ja osaamattomuus. Lapsen liittyviä syitä ovat muun muassa tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmat, koulunkäymättömyys, runsas karkailu ja kiinnittymättömyys, rikosten tekeminen sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. Lastensuojelupalvelujen piirissä olevien lasten kieli- ja kulttuuritaustoista ei ole kattavaa tilastotietoa eikä systemaattista tietoa ole viittomakielisten lasten määrästä tai lapsista, jotka tarvitsevat esimerkiksi apuvälineitä kommunikoinnin tueksi.

2.1.2 Sijaishuoltopalvelujen järjestäminen ja tuottaminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021, järjestämislaki) 8 §:n mukaan hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan. Jollei lailla toisin säädetä, hyvinvointialue ja Helsingin kaupunki voi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut itse, yhteistoiminnassa muiden hyvinvointialueiden kanssa tai hankkia ne sopimuksen perustuen muilta palvelujen tuottajilta. Järjestämislain 36 §:ssä säädetään hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksesta. Siinä on sovittava hyvinvointialueiden työnjaosta, yhteistyöstä ja yhteensovittamisesta muun muassa sellaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisessä ja tuottamisessa, jotka harvoin tarvittavina tai erityisen vaativina edellyttävät toistettavuutta tai laaja-alaista erityisosaamista riittävän taidon ja osaamisen saavuttamiseksi ja sen ylläpitämiseksi tai merkittäviä investointeja. Yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta säädetään lisäksi valtioneuvoston asetuksessa (309/2023, YTA-asetus). Lisäksi järjestämislain 10 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisesta kokonaisuudeksi.

Lastensuojelun järjestämisvastuu on hyvinvointialueilla (21) ja Helsingin kaupungilla. Niillä on myös velvollisuus tehdä yhteistyöalueellaan yhteistyötä vaativien lastensuojelupalveluiden varmistamisessa (järjestämislaki 36 § ja YTA-asetus, 2 §). Järjestämislain 12 §:n 2 momentin mukaan hyvinvointialue ei saa hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, jollei lailla erikseen toisin säädetä. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu on julkinen hallintotehtävä, jossa käytetään pääsääntöisesti myös julkista valtaa. Julkisen vallan käyttöä on lastensuojelulaissa tällä hetkellä annettu myös yksityiselle toimijalle. Lastensuojelun sijaishuoltoa, etenkin lastensuojelun laitospalveluja, tuottavat tällä hetkellä merkittävässä määrin yksityiset palveluntuottajat.

Vuonna 2024 lastensuojeluilmoitus tehtiin 115 000 lapsesta (10,7 % lapsista). Ilmoituksen kohteena olleiden lasten määrä kasvoi edellisestä vuodesta (+4 %). Ilmoitukset kohdistuivat useimmiten 13 vuotta täyttäneisiin lapsiin. Vuonna 2024 lisääntyivät etenkin pieniä lapsia koskevat ilmoitukset. Vuonna 2024 lastensuojelun avohuollossa oli yhteensä 34 900 lasta ja 15 843 yli 18-vuotiaasta nuorta asiakkaina.³ Sijaishuollossa olleista 4 900 oli kiireellisesti ja 11 300 huostaanotettuna sijoitettuja. Vuoden 2024 aikana huostaanotettiin 1 800 lasta. (uusi huostaanotto). Näistä lapsista 74 % oli ollut vuoden aikana myös kiireellisesti sijoitettuna. Uudet huostaanotot ovat yleisimpiä 13–17-vuotiailla.

Sijoitusmuodot vaihtelevat huomattavasti lapsen iän mukaan. Huostassa olleista alle 6-vuotiaasta lähes kaikki olivat sijoitettuna perhehoitoon, kun vastaavasti laitokseen oli sijoitettuna yli puolet 16–17-vuotiaista. Vuoden 2024 lopussa huostassa olleista lapsista (9 400) 53 % oli perhehoidossa. Heistä 1 059 lasta (14 %) oli sijoitettu sukulais- tai läheisperheisiin. Hyvinvointialueilla

³ Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025) Lastensuojelu 2024. Tilastoraportti 23/2025. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025042831818>

oli vuonna 2024 toimeksiantosopimus 4 900 perheen kanssa. Näistä 900 perhettä (18 %) oli lapsen läheis- tai sukulaisperhe. Ammatilliseen perhehoitoon oli sijoitettuna 5 % lapsista. Maaliskuussa 2025 oli yhteensä 213 lastensuojelun ammatillista perhekotia.

Vuoden 2024 lopussa lastensuojelulaitoksiin oli sijoitettuna 38 % huostassa olleista lapsista. Maaliskuussa 2025 Suomessa oli noin 849 lastensuojelun asuinyksikköä, joista yksityisissä lastensuojelulaitoksissa oli 648 (76 %), hyvinvointialueiden lastensuojelulaitoksissa 176 (21 %) ja valtion koulukodeissa 25 (3 %). Yksityisten laitosten määrä on kasvanut neljässä vuodessa noin sadalla.

Lastensuojelun laitospalvelut ovat jakautuneet hyvinvointialueiden järjestämis- ja hankintakäytännöissä perus-, erityis- ja vaativan tason sekä erityisen huolenpidon palveluiksi. Lupa- ja rekisteröintikäytännössä erotetaan ainakin perus- ja erityistason laitokset. Ne eroavat laitosten asuinyksiköissä työskentelevän hoito- ja kasvatushenkilökunnan määrän, tarjottavan laitospalvelun sisällön ja hoitovuorokausihintojen osalta. Perustason lastensuojelupalveluilta edellytetään yleensä lastensuojelulain 59 §:n mukainen vähimmäishenkilöstömäärä, kun taas erityisen ja vaativan tason palveluilta edellytetään runsaampaa mitoitusta suhteessa asiakaspaikkamäärään. Erityisen ja vaativan tason palveluilta edellytetään myös erikoistumistaan sisällöltään tiettytyyppisen palvelun tuottamiseen. Erityisen tai vaativan tason sijaishuollosta ei ole säädetty lastensuojelulaissa pois lukien erityinen huolenpito (EHO). THL:n kyselyyn⁴ vastanneista (N=224) kolmannes määritteli toimivansa perustasolla, ja näiden joukossa oli paljon perhekoiteja. Yli puolet asuinyksiköistä määritteli kuuluvansa erityistasolle ja noin 7 % vaativalle erityistasolle.

Valtaosalla väkivallan ja käytöshäiriön vuoksi sijaishuollossa olevista lapsista on runsaasti haitallisia lapsuusajan kokemuksia (ACEs), varsin suurella osalla todennäköisesti myös traumape-räisiä oireita. Traumahistoria altistaa taipumukselle kokea sekä vuorovaikutustilanteet että ympäristö uhkaavina, ja toiset ihmiset epäluotettavina. Tämä lisää arkistenkin tilanteiden väkivaltaisen eskalaation riskiä. Traumataustan yleisyys edellyttää, että lastensuojelulaitosten hoito- ja kasvatushenkilökunta tuntee traumainformoidun hoidon keskeisiä periaatteita. Hyvän traumainformoidun sijaishuollon keskeisiä tekijöitä ovat lapsista huolehtivien aikuisten ymmärrys traumaattisten kokemusten mahdollisista vaikutuksista, lasten osallisuuden tukeminen, työntekijöiden hyvinvoinnista huolehtiminen laadukkaalla koulutuksella ja työnohjauksen, työntekijöiden sijaistraumatisoitumisen ehkäisy ja sopiva asiakasmäärä.

Kaikista sijoitetuista lapsista oli poikia 52 % (8 924) ja tyttöjä 48 % (8 150). Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten (17 100) sijoitusten kestot vaihtelevat suuresti. Neljännes vuonna 2024 sijoitetuina olleista lapsista oli sijoitettuna alle 7 kuukautta ja neljännes lapsista oli ollut sijoitettuna yli 6 vuotta. Kolmasosa (30 %, 5 100 lasta) vuonna 2024 sijoitetuina olleista on ollut sijoitet-tuna vähintään puolet elämästään. Sijoitusvuorokausia oli vuoden 2024 aikana 4,3 miljoonaa.

Lastensuojelun kustannukset olivat vuonna 2023 yhteensä 1,53 miljardia euroa. Avohuoltopalvelujen osuus oli 467 miljoonaa ja laitospalvelujen 1 064 miljoonaa euroa. Laitossijoitus-ten osuus sijoitusten kustannuksista oli arviolta 65 %, ammatillisen perhehoidon 10 % ja perhe-

⁴ Heino, T., Lappalainen, E., Ranta, H. & Weckroth, N. (2021) Lastensuojelun 24/7-yksiköt. Palvelu-tuotannon moninaisuus ja haasteet. Raportti 6/2021. Terveystieteiden tutkimuskeskus, 114–115
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-666-4>.

hoidon 25 %. Keskimääräinen sijoitusvuorokauden kustannus perhehoidossa oli 112, ammatillisessa perhehoidossa 300 ja laitospalvelussa 371 euroa. Sijoitusvuorokausien hinnat vaihtelevat huomattavasti lasten tarpeiden mukaan.⁵

2.1.3 Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen asemasta

Hyvinvointialueella on lastensuojelulain 45 §:n 1 momentin nojalla oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Niin ikään kiireellisen sijoituksen aikana hyvinvointialueella on oikeus päättää lapsen asioista kiireellisen sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa siten kuin 45 §:ssä säädetään (LsL 38 §:n 4 mom.).

Lastensuojelulain 83 §:ssä säädetään tuomioistuimen väliaikaisesta määräyksestä. Sillä tarkoitetaan, että tuomioistuin voi lapsen huostaanottoa tai sijaishuoltoa koskevan asian vireillä ollessa omasta aloitteestaan tai lapsen taikka hänen vanhempansa tai huoltajansa vaatimuksesta antaa väliaikaisen määräyksen lapsen olinpaikasta ja siitä, miten lapsen hoito ja kasvatus on asian tuomioistuinkäsittelyn aikana järjestettävä.

Väliaikaismääräyksen aikana lastensuojeluviranomaisilla on edelleen vastuu sijaishuollon järjestämisestä ja valvonnasta. Hyvinvointialueen on otettava huomioon lapsen hoidon järjestämisestä päätettäessä, mitä väliaikaismääräyksessä on määrätty lapsen huolenpidossa huomioon otettavista seikoista.⁶

Sekä lapsen huostaanottoa että kiireellistä sijoitusta koskeva päätös on lapsen tahdosta riippumaton huolto koskeva hallintopäätös. Päätöksillä puututaan erityisesti lapsen, mutta myös tämän huoltajan ja vanhemman, perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten yksityiselämän suojaan, itsemääräämisoikeuteen ja henkilökohtaiseen vapauteen. Päätöksellä toteutetaan lapsen etua ja muita lapsen oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen (SopS 59-60/1991, LOS) mukaisia velvoitteita.

Lastensuojelulain 40 §:n mukaan huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisen yhtenä edellytyksenä on nimenomaisesti se, että sijaishuollon arvioidaan olevan lain 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista. Näin ollen myös huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevaan päätökseen nojautuva lapsen palauttaminen lastensuojelulaitokseen on lapsen edun mukaista. Tässä suhteessa lapsen palauttaminen laitokseen eroaa useista muista tilanteista, joissa puututaan henkilön itsemääräämisoikeuteen tai muuhun henkilökohtaiseen vapauteen tai koskemattomuuteen. Tällä on myös merkitystä tulkittaessa ja sovellettaessa lapsen palauttamista lastensuojelulaitokseen koskevia oikeusohjeita.

2.2 Sijaishuoltopaikoistaan luvatta poissaolevat lapset

2.2.1 Luvattomat poissaolot ilmiönä

Sijaishuollossa olevan lapsen luvaton poistuminen sijaishuoltopaikasta tai sinne palaamatta jäämistä ennalta sovitusti luvallisen poissaolon jälkeen kutsutaan hatkaamiseksi. Sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevat lapset ovat haavoittuvassa asemassa ja usein konkreettisessa

⁵ Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025), 32–34.

⁶ Rätty (2023) Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen. 5. uudistettu painos. Edita Finland, 964.

vaarassa.⁷ Tällöin lapsi ei saa tarvitsemaansa ohjausta, kasvatusta, hoitoa ja valvontaa sekä erityistä tukea. Myös opetukseen osallistuminen saattaa jäädä toteutumatta. EOA on todennut vuoden 2023 toimintakertomuksessaan⁸, että lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuminen ja sinne palaamatta jättäminen on selvästi kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tämä on näkynyt myös oikeusasiamiehen ja kansallisen valvontaelimen lastensuojelulaitoksiin tehdyillä tarkastuksilla. EOA viittaa Pesäpuu ry:n raporttiin, jonka mukaan kadonneiden nuorten etsimiseksi, löytämiseksi ja takaisin sijaishuoltopaikkaan saattamiseksi tehtävää yhteistyötä estävän lastensuojelulaitosten, sosiaalityön ja poliisin riittämättömät resurssit. Lisäksi haasteita tuottavat lainsäädännön ongelmat. Toimijoiden välillä ei ole yhteistä ymmärrystä muun muassa toimivaltaan, vastuisiin ja toimintamalleihin liittyvissä kysymyksissä.⁹

Luvattomat poissaolot ovat yleisempiä lastensuojelulaitoksista, mutta niitä tapahtuu myös perhehoidosta. Luvattomat poissaolot johtuvat eri syistä. Lasten mukaan merkittävänä syynä ovat sosiaaliset suhteet.¹⁰ Yhtenä tekijänä on osallisuus rikolliseen toimintaan. Työntäviä tekijöitä lasten mukaan ovat laitosolot, hatkaan työntävät tunnekokemukset ja konfliktit sijoituspaikassa. Lapset päätyvät käyttämään päihteitä luvattoman poissaolon aikana, vaikka eivät karkaisi päihteiden käyttö tavoitteenaan. Alkoholin ja huumeiden käyttö on yhteydessä niin väkivallan tekemiseen kuin sen kokemiseenkin. Karkumatkojen aikaisiin tilanteisiin, joissa lapset kohtaavat muiden lasten kuolemia, liittyy usein huumeiden käyttö.

Lapset kokevat hatkan aikana usein seksuaaliväkivaltaa. Kyselyssä raiskatuksi kertoi joutuneensa 25 % kaikista vastaajista ja 29 % tytöistä. Kaupallistettua seksuaaliväkivaltaa kertoi kokeneensa 19 % kaikista vastaajista ja 21 % tytöistä. Hatkassa olevat lapset ovat korostuneessa riskissä altistua ihmiskaupalle ja sen kaltaiselle hyväksikäytölle. Raiskauksen kokemus indikoi voimakkaasti ihmiskaupan riskiä.¹¹

Arviolta noin 7–15 % sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista hatkaa jossain sijoituksensa vaiheessa.¹² Luvattomia poissaoloja ei tilastoida systemaattisesti eikä niiden määrästä ole kansallisesti tarkkaa tietoa. Poliisin tietojärjestelmään pohjautuneen arvion mukaan vuonna 2020 luvattomia poissaoloja oli 3 733 ja luvatta poissaolleita lapsia oli noin 10 % kaikista vuonna 2020 kodin ulkopuolelle sijoitetuista (1 571 lasta). Poikien luvattomia poissaoloja oli noin viidesosa enemmän kuin tyttöjen.¹³ Vuonna 2022 virka-apupyyntöjä raportoitiin 3 700 ja lasten etsintäkuulutuksia 2 500 (59 % poikia ja 41 % tyttöjä).¹⁴ Karkailu on usein toistuvaa ja kasaantuu samoille, pääasiassa teini-ikäisille, lapsille. Lähes 80 % luvatta poistuneista hatkasi yli 3 kertaa ja 40 % yli 10 kertaa. Valtion koulukodeissa oli luvattomia poissaolovuorokausia vuonna 2023

⁷ Esim. EOAK/4983/2023.

⁸ Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2023 (K 15/2024 vp), 96.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_15+2024.pdf.

⁹ Emt., 97. Ks. myös toimintakertomuksen tarkastushavainnoista ja toimenpiteistä, 97.

¹⁰ Kekkonen, O. & Pekkarinen, E. (2024) Hatkassa lapsen silmin. Analyysi lastensuojelun sijaishuollosta poistuneiden lasten kyselytutkimuksesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2024:1.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-839-6>.

¹¹ Emt.

¹² Emt., 12.

¹³ Isoniemi, S. (2023) Luvaton poissaoleminen sijaishuoltopaikasta: Poliisin antama virka-apu lastensuojeluviranomaiselle vuonna 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:20.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8676-3>.

¹⁴ Haapala, M., Kaijanen, M., Minkkinen, M. & Westlund, O. (2023) Hatkassa Suomessa – kohti kansallista tilannekuvaa lastensuojelun sijaishuollosta kadonneista lapsista. Pesäpuu ry. <https://pesapu.fi/wp-content/uploads/2023/03/HatkassaSuomessa-raportti.pdf>.

yhteensä 2379. Hatkaamisen ollessa toistuvaa poliisille tehty virka-apupyynnöt ja etsintäkuulutukset voivat olla päällekkäisiä. Iso osa tilanteista hoidetaan lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön toimesta eikä niistä tehdä virka-apupyyntöä ja/tai etsintäkuulutusta, jolloin poliisin tiedot eivät osoita todellista kokonaismäärää.

Luvattomien poissaolojen pituudet vaihtelevat alle vuorokaudesta useisiin kuukausiin. Vuonna 2020 luvattomista poissaoloista 39 % kesti alle vuorokauden, 25 % 1–7 vuorokautta ja 36 % yli 7 vuorokautta. Erityisen huolestuttavaa on, että 580 luvattonta poissaoloa kesti 14–49 päivää ja 375 luvattonta poissaoloa yli 49 päivää.¹⁵ Mitä pidempään luvaton poissaolo on kestänyt eikä lasta ole aktiivisesta etsinnästä huolimatta tavoitettu, vahvistuu tarve arvioida, onko henkilö kadonnut. Joissakin tilanteissa lapseen on olemassa esimerkiksi puhelinyhteys, jolloin tilanteesta on mahdollista saada tietoa häneltä itseltään. Toisissa tilanteissa lapseen ei saada yhteyttä eikä lapsen olinpaikasta ole välttämättä mitään tietoa. Osa lapsista palaa takaisin sijaishuoltopaikkaansa omaehtoisesti, osa ei.

Lapsen halukkuutta luvattomiin poissaoloihin voidaan vähentää vahvistamalla lapsen luottamusta sijaishuoltoon, lapsen tietoa ja ymmärrystä hänen sijoituksestaan sekä sijaishuoltonsa tavoitteista ja sen sisällöstä. Huolenpidon riittävä resursointi kaikkina vuorokaudenaikoina¹⁶ sekä hyvinvoivat ja osaavat ammattilaiset ovat avainasemassa.

2.2.2 Lapsen kiinniotto

LsL 69 a §:ssä säädetään lastensuojelulaitoksesta luvatta poissaolevan lapsen palauttamisesta. Voimassa oleva sääntely on puutteellinen. Säännös koskee vain laitoksen sijoitettuja lapsia. Lapsi voi poistua luvattomasti myös perhehoidosta, jolloin lapsen viivytyksetön palauttaminen perhehoitotilanteissa tulisi varmistaa. Lastensuojelulaissa ei tällä hetkellä ole säännöstä, joka suoraan oikeuttaisi ottamaan lapsen kiinni tai pakottamaan hänet voimakeinoin lastensuojelulaitokseen.¹⁷ LsL:n 69 a §:n 1 momentin viimeisessä virkkeessä kuitenkin todetaan toimivalta lapsen kuljettamiseen takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa laitokseen vapaaehtoisesti. Myöskään poliisille ei ole säädetty toimivaltuuksia puuttua lapsen henkilökohtaiseen vapauteen tilanteessa, jossa kyse on vain siitä, että lapsi on luvatta poissa sijaishuoltopaikastaan. EOA pitää päätöksessään¹⁸ voimassa olevaa lainsäädäntöä vakavasti puutteellisenä. EOA:n mukaan kiinniotto-oikeudesta lapsen palauttamiseksi takaisin lastensuojelulaitokseen tulisi säätää nimenomaisesti ja täsmällisesti laissa. Oikeusasiamiehen mukaan kiinniotto-oikeuden tulisi olla poliisilla.

Voimassa olevan sääntelyn mukaan lastensuojelulaitoksesta luvatta poissa olevan tai sinne palaamatta jääneen lapsen etsintä ja palauttaminen on sillä lastensuojelulaitoksella, josta lapsi on luvatta poistunut. Lapsen kuljettamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä, jolla on lastensuojelulaissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys, 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomainen. Muulla toimivaltaisella viranomaisella tarkoitetaan esimerkiksi toisen hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaista.

Poliisilain (872/2011) 2 luvussa säädetään poliisin yleisistä toimivaltuuksista ja luvun 2 §:n 1 momentin nojalla poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamisekseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta

¹⁵ Isoniemi (2023).

¹⁶ Esim. EOAK/4983/2023, 23.

¹⁷ EOAK/6723/2024, 17, 39.

¹⁸ EOAK/6723/2024, 29.

vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin. Etsintäkuulutetun ja muun henkilön kiinniottamisesta säädetään puolestaan 2 luvun 3 §:ssä.

Kun lapsen luvaton poissaolo havaitaan, sijaishuoltopaikka pyrkii ensisijaisesti tavoittamaan lapsen ja selvittämään tilanteen hänen kanssaan. Kokonaistilanne ja luvattomaan poissaoloon mahdollisesti liittyvät riskit arvioidaan. Jos tiedossa on konkreettinen ja akuutti lapsen tai muiden ihmisten henkeä tai terveyttä uhkaava vaara, lapsesta tulee ilmoittaa viipymättä hätäkeskukseen. Hätäkeskuspäivystäjä päättää hätäilmoituksessa saamiensa tietojen ja toimialaohjeituksen perusteella siitä, minkä viranomaisen tehtävästä on kysymys ja mille viranomaiselle se välitetään. Konkreettisessa ja akuutissa hengen ja terveyden vaaran tilanteessa kysymys on tyypillisesti poliisin lakisääteisestä tehtävästä yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa. Jos kriteeri ei täyty, lastensuojelulaitos ilmoittaa viipymättä luvattomasta poissaolosta lapsen sijoittajahyvinvointialueelle. Sijoittajahyvinvointialueen toimivaltainen viranomainen pyytää poliisia etsintäkuulutamaan lapsen (olinpaikkailmoitus) ja pyytää tarvittaessa virka-apua poliisilta. Ensisijainen etsintä- ja palautusvastuu on lastensuojelulaitoksella, ellei lapsi palaa muutoin. Poliisi voi kohdata lapsen myös hoitaessaan muita perustehtäviään ja ilmoittaa tästä sosiaaliviranomaiselle.

2.2.3 Virka-apu

Sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada virka-apua säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 22 §:ssä. Hyvinvointialueella on oikeus saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta. Virka-avun sisällöstä ei ole säädetty tarkemmin. Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon viranomaisella on lastensuojelutehtävässä ja sosiaalihuoltolain 12 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tehtävässä oikeus saada poliisilta poliisilain mukaista virka-apua maksutta.

Poliisilain 9 luvun 1 §:ssä säädetään, että poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään. Virka-apu on tarpeen, jos sitä pyytävää viranomaista esimerkiksi estetään suorittamasta virkatointia ja esteen poistaminen edellyttää poliisin toimivaltuuksien käyttöä. Estämisestä on kysymys myös niissä tapauksissa, joissa estäminen ei ole vielä alkanut, mutta on perusteltua syytä epäillä sen tulevan tapahtumaan.¹⁹ Poliisilain 9 luvun 1 §:n mukaan virka-apua voi antaa myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisuuden oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä on lisäksi, että yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisin toimivaltuuksien käyttämistä.

Poliisin muulle viranomaiselle antamasta virka-avusta on kysymys silloin, kun poliisi toisen viranomaisen pyynnöstä avustaa viranomaista tämän toimivaltapiiriin kuuluvan tehtävän suorittamisessa käyttämällä siinä poliisin toimivaltuuksia. Virka-avun antaminen edellyttää, että se hallintotoimi, jonka toteuttamiseen pyydetään toisen viranomaisen virka-apua, kuuluu pyytäjän tehtäväpiiriin. Lisäksi antajan on oltava toimivaltainen suorittamaan pyydetyn toimen.

Edellytyksenä poliisin antamalle virka-avulle on se, että pyyntö perustuu lakiin. Lisäksi tehtävän tai toimenpiteen suorittamiseksi tarvitaan sellaisia poliisille kuuluvia toimivaltuuksia, joita

¹⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 224/2010 vp, 155.

pyytäjällä itsellään ei ole ja virka-avun pyytäjä on itse arvioinut tällaisten toimivaltuuksien olevan tarpeellisia tehtävän tai hallintotoimen suorittamiseksi. Poliisin virka-apu on kuitenkin etupäässä esteiden poistamista ja vastarinnan murtamista. Tehtävän tai hallintotoimen suorittamisen päävastuu säilyy virka-apua pyytäneellä.

Laillisuusperiaate ja viranomaisten välinen keskeinen toimivallan jako aiheuttavat yhteiskunnan ja valtion kannalta käytännön tarvetta virka-aputilanteisiin. Yhteiskunnan toimintojen järjestämisen eikä julkishallinnon tehokkuuden kannalta ole tarkoituksenmukaista, että jokaisella valtion tai kunnallisella virkamiehellä olisi samanlainen koulutus, kokemus ja varusteet suorittamaan itsenäisesti kaikista tehtävistä. Tämän takia viranomaisten välinen virka-apu on välttämättä yhteiskunnan toimintojen tarkoituksenmukaisen järjestämisen ja resurssien järkevän jaon kannalta. Toisaalta viranomaisella ei voi myöskään rakentaa toimintaansa virka-avun saamisen varaan (PeVL 3/2022 vp). EOA on esittänyt käsityksensä, että virka-apua ei voi edellyttää annettavaksi vain sen vuoksi, että toisella viranomaisella on paremmat resurssit. Viranomaisella ei voi myöskään ulkoistaa laissa säädettyjä tehtäviä toisen viranomaisen hoidettavaksi.²⁰

Virka-avun tarpeellisuuden arvioi lähtökohtaisesti sitä pyytävä viranomaislainen. Poliisi voi kieltäytyä virka-avun antamisesta ainoastaan, jos kysymys on selkeästi lainvastaisesta virka-apupyynnöstä²¹. Virka-apupyynnön perusteluilla on keskeinen merkitys, kun poliisi päättää virka-avusta. Jos virka-apupyyntö on epäselvä, poliisi kehottaa pyytäjää täydentämään sitä.

Riskiarviointi sisällytetään virka-apupyyntöön, sillä se auttaa poliisia saamaan kokonaiskuvan virka-apupyynnön kohteena olevan lapsen tilanteesta. Tavoitteena on saada lapsi palautetuksi sijaishuoltopaikkaansa, jotta lapsen oikeus saada tarpeen mukaista suojelua ja valvontaa toteutuu. Lastensuojelun virka-apupyynnöiden perusteluissa on havaittu puutteita.²²

Poliisi päättää virka-aputoimenpiteistä ja vastaa käyttämiensä toimivaltuuksien suorittamisesta laissa säädettyjen edellytysten mukaisesti. Niiden laajuus perustuu poliisin tapauskohtaiseen harkintaan, johon vaikuttavat virka-avun peruste, virka-avun sisällöllinen toimivalta, sen pyytäjän toimivaltuudet ja poliisin toimivaltuuksien soveltamisedellytykset. Poliisi on virka-avun antajana yleisviranomaislainen, koska sillä on jotain, mitä muilla viranomaisilla ei ole: ympärivuorokautisesti koko valtakunnan alueella työskentelevä organisaatio ja voimankäyttötoimivaltuudet.

EOA:n ratkaisuihin²³ on todettu, että jos lapsen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta tai terveyttä uhkaa välitön ja vakava vaara, on lapsen auttaminen ja hänen toimintaansa puuttuminen poliisille kuuluva tehtävä, jolloin kyse ei ole toiselle viranomaiselle annettavasta virka-avusta, vaan poliisin omasta tehtävästä. Jos laitoksesta luvatta poistunut lapsi on konkreettisessa hengen ja terveyden vaarassa, kyse on tyypillisesti poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaisesta lakisääteisestä tehtävästä, ei virka-avusta. Alkujaan poliisille virka-aputehtävänä tullut asia voikin muuttua poliisitehtäväksi, esimerkiksi virka-avun kohteena olevan henkilön väkivaltaisuuden vuoksi tai jos henkilöä uhkaa välitön ja vakava henkeen, terveyteen, turvallisuuteen tai fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuva vaara.

²⁰ EOAK/6723/2024, 19.

²¹ EOA Dnro 2308/4/03, 17.5.2005, 2.

²² Esim. EOAK/4983/2023.

²³ Esim. EOAK/7800/2022.

Virka-apupyynnöihin liittyvät ongelmat ovat konkretisoituneet tyypillisimmin tilanteissa, joissa lapsi on löytynyt laitoksen ulkopuolelta, mutta ei suostu palaamaan vapaaehtoisesti. Lastensuojelulaissa ei säädetä kiinniotosta. Voimassa oleva lastensuojelulaki ei myöskään mahdollista lapsesta kiinnipitämistä tai muuta fyysistä otetta, jotta lapsi voitaisiin laitoksen ulkopuolella saattaa kuljetettavaan ajoneuvoon laitokseen palauttamiseksi. Tämä on käytännössä johtanut siihen, että sosiaalihuollon viranomaisen kautta on jouduttu pyytämään poliisin virka-apua ja lapsi on voinut olla jo toisaalla, kun poliisi on saapunut paikalle. Ainoastaan lapsen kuljettamisen aikana lasta kuljettava henkilö saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lasta lyhytaikaisesti kiinni kuljetukseen käytettävässä autossa, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Lapsen kiinniottaminen voi olla mahdollista tietyissä virka-avun ulkopuolisissa tilanteissa, joissa poliisilain mukaisten toimivaltuuksien edellytykset täyttyvät. EOA on pitänyt selvänä, että arviointia ei voida tehdä samalla tavalla kuin täysivaltaisen aikuisen tilanteessa samanlaisessa tilanteessa, vaikka selvää on, että lapsen vapauteen voidaan puuttua vain laissa säädetyin perustein²⁴.

EOA toteaa²⁵, että lastensuojeluviranomaisella on nykyisen lastensuojelun sääntelyn perusteella toimivalta päättää lapsen vastentahtoisesta palauttamisesta²⁶ ja kuljettamisesta lastensuojelulaitokseen (LsL 45 § ja 69 a §). Jos lastensuojeluviranomaista estetään suorittamasta tätä tehtävää, sillä on sosiaalihuollon asiakaslain 22 §:n nojalla oikeus saada poliisilta virka-apua, jolla poistetaan este tai murretaan vastarinta. EOA toteaa myös (s. 23), että se, että lastensuojeluviranomaiselle ja lastensuojelulaitoksen työntekijälle ei ole säädetty toimivaltuuksia, joilla lapsi voidaan palauttaa takaisin lastensuojelulaitokseen vastoin hänen tahtoaan ei ole peruste poliisin virka-avun epäämiseksi tilanteessa, jossa lastensuojeluviranomaisen laissa säädetyin tehtävän suorittaminen estetään.

Lastensuojelulaissa on säädetty toimivallasta päättää vain lapsen vastentahtoisestakin palauttamisesta ja kuljettamisesta, mutta laissa ei ole säännöstä lapsen kiinniottamisesta. Myöskään poliisilaissa ei poliisille ole säädetty oikeutta lapsen kiinniottoon pelkästään sillä perusteella, että lapsi on poistunut luvatta lastensuojelulaitoksesta tai jäänyt sinne palaamatta. Kuten edellä 2.2.1 kohdassa on todettu, EOA pitää tältä osin voimassa olevaa sääntelyä vakavasti puutteellisenä. Lastensuojeluviranomaisella ei voimassa olevan sääntelyn perusteella ole näin mahdollisuutta saada poliisilta virka-apua lapsen kiinniottamiseksi. Kiinniotosta säätäminen parantaisi myös eräissä tilanteissa lapsen tavoittamista yksityisiltä paikoilta. Tällä hetkellä poliisilain 2 luku 4 §:n mukaan 1 momentin mukaan on oikeus poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään. Edelleen 3 momentin mukaan sama koskee myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Pakkokeinolain 8 luku 3 §:ssä säädetään yleisestä kotietsinnästä henkilön löytämiseksi. Se voidaan tehdä kiinni otettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa. Sijoituspaikasta luvatta poistuneen kohdalla kyse olisi tyypillisemmin jonkun muun hallinnassa olevasta paikasta. Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

²⁴ EOAK/6723/2024, 31.

²⁵ EOAK/6723/2024, 22.

²⁶ Vastentahtoiseen palauttamiseen viittaa EOA:n mukaan 69 a §:n 1 momentin viimeinen virke ”...ellei lapsi palaa laitokseen vapaaehtoisesti”.

Jo nyt voimassa olevan sosiaalihuoltolain (710/1982) 41 §:n 1 momentin nojalla sosiaalityöntekijällä on oikeus hyvinvointialueen määräämän johtavan sosiaalihuollon viranhaltijan määräyksestä huollon tarpeen selvittämiseksi päästä sosiaalihuollon ilmeisessä tarpeessa olevan henkilön terveyden, kehityksen tai turvallisuuden vakavan vaarantumisen vuoksi tällaisen henkilön asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, kun se on välttämätöntä. Säännös ei kuitenkaan sovellu hatkatilanteisiin, koska hatkassa olevien lasten huollon tarve on jo selvitetty.

2.2.4 Paikantaminen

Sijaishuoltopaikastaan luvatta poistuneen lapsen matkapuhelimen sijaintia on mahdollista pyrkiä selvittämään tietyissä tilanteissa. Kyse on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 321 §:n 1 momentin mukaisesta hätäpaikannuksesta tai poliisilain 5 luvun 8 § 3 momentin mukaisesta televalvonnasta niin sanotussa kiiretilanteessa.

Laissa sähköisen viestinnän palveluista 321 §:n 1 momentin mukaan teleyritys on velvollinen luovuttamaan hätäkeskukselle, meripelastuskeskukselle, meripelastuslohkokeskukselle ja poliisille käsiteltäväksi: 1) sen liittymän tai päätelaitteen, josta hätäilmoitus on tehty, sijaintitiedot ja tiedot liittymän tunnisteesta, tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta; sekä 2) hätäilmoituksen kohteena olevan henkilön käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot sekä tiedot liittymän tunnisteesta, tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta, jos henkilö on hätäilmoituksen vastaanottaneen viranomaisen perustellun käsityksen mukaan ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Ratkaisevaa tietojen saamiselle teleyritykseltä on hätäilmoitusta vastaanottaneen virkavastuulla toimivan virkamiehen arvio tilanteesta.

Hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010, jatkossa hätäkeskuslaki) 19 §:n 7 kohdan mukaan Hätäkeskuslaitoksella ja sen henkilöstöön kuuluvalla on Hätäkeskuslaitokselle laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tehtävän alkutoimenpiteiden tai työturvallisuuden varmistamiseksi taikka asianomaisen tehtävää hoitavan viranomaisen tai yksikön tukemiseksi tarpeellisia tietoja maksutta asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitulla tavalla. Tässä tarkoituksessa Hätäkeskuslaitoksella ja sen henkilöstöön kuuluvalla on oikeus saada teleyritykseltä sen liittymän tunnisteiden sekä liittymän ja päätelaitteen sijaintitiedot, josta hätäilmoitus on tehty, ja tiedot liittymän tilaajasta, käyttäjästä ja asennusosoitteesta sekä hätäilmoituksen kohteena olevan henkilön käyttämän päätelaitteen ja liittymän sijainnin ilmaisevat yhteystiedot ja sijaintitiedot noudattaen sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia.

Hätäkeskuslain 2 §:n 2 momentin ja 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan Hätäkeskuslaitos vastaanottaa hätäilmoitukset Suomessa. Hätäkeskuslaitos on siten sähköisen viestinnän palveluista annetun lain mukainen hätäilmoituksen vastaanottaja. Hätäkeskuslain 14 §:n 2 momentin mukaan hätäkeskustoimintaan osallistuvan viranomaisen tulee antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä ja muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet ja suunnitelmat Hätäkeskuslaitokselle. Hätäkeskuslaitos toimii hätäilmoitusten vastaanottamisessa ja tehtävien välittämisessä viranomaisten ohjeiden mukaisesti eikä siten tee tosiasiaa itsenäistä harkintaa hätäilmoitusten vastaanottamisessa ja arvioinnissa tai hätäilmoituksen tai tehtävän välittämisessä asianomaiselle viranomaiselle. Ohjeet määrittävät käytännössä hätäpaikannuksen niin sanotun kynnyksen. Tällä hetkellä paikantamisen peruste on ohjeistettu määräytymään poliisitehtävän täyttymisen kriteerin mukaan. Poliisitehtävän kriteeri (vaaran arvio) ja sitä kautta muodostuva hätäpaikannuskynnys on tällä hetkellä liian korkealla, jos halutaan joututtaa hatkassa olevien erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten etsintää. Pelkkään etsintään ei aina tarvita poliisia eikä toisaalta kaikkia hatkassa olevia lapsia tarvitse hätäpaikantaa, koska lapsen olinpaikkaa saattaa olla tiedossa tai lapseen saadaan yhteys.

Lastensuojelun sijaishuollossa olevia lapsia koskevat hätäilmoitukset ovat sosiaalihuollon viranomaisen tehtäviä. Näin ollen sosiaalihuollon viranomaisen tulee hätäkeskuslain 14 §:n 2 momentin mukaisesti antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä ja muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet ja suunnitelmat Hätäkeskuslaitokselle tarvittaessa myös luvatta sijaishuoltopaikoistaan poissa olevia lapsia koskevien hätäilmoitusten käsittelyssä, välittämisessä ja muussa ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevassa seikassa.

Sosiaalihuollon viranomainen voisi jatkossa ohjeistaa voimassa olevan hätäkeskuslain 14 §:n 2 momentin mukaisesti Hätäkeskuslaitosta niin, että luvatta sijaishuoltopaikoistaan poissa olevia lapsia koskevat hätäilmoitukset olisi välitettävä matalammalla kynnyksellä sosiaalihuollon viranomaisen tehtäväksi. Tällöin sosiaalihuollon viranomainen arvioisi, onko lapsi ilmeisessä ohjeen tarkoittamassa hädässä tai välittömässä vaarassa. Mikäli sosiaaliviranomainen arvioi, että kyseessä on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2 kohdan mukainen tilanne, voisi se pyytää Hätäkeskuslaitokselta hätäkeskuslain 2 §:n 4 kohdan mukaisia kiireellisiä tukipalveluja. Niiden tuottaminen on hätäkeskuslain 4 §:n mukaan hätäkeskuslaitoksen tehtävä.

Kiireellisiä tukipalveluja ovat hätäkeskustoiminnasta annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan tietojen selvittäminen ja välittäminen viranomaisille ja 8 kohdan mukaan rekisterikyselyt, tiedonhaut, yhteystietojen selvittämiset ja tukipyyntöjen välittämiset sekä tehtävien, tietojen ja suoritteiden kirjaamiset. Sosiaalihuollon viranomainen voisi tällöin pyytää Hätäkeskuslaitosta tekemään lapsen päätelaitteesta tai liittymästä paikannuksen. Eli tätä jo nyt käytössä olevaa keinoa voitaisiin vahvistaa täsmentämällä sosiaalihuollon viranomaisen ohjeistusta Hätäkeskuslaitokselle.

Paikannuksen jälkeen sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada paikannustiedot hätäkeskuslain 20 §:n 4 momentin perusteella. Kyseisen lainkohdan mukaan sosiaalitoimella, jonka hätäkeskuslaitos on hälyttänyt tai jota varten tieto on pyynnöstä hankittu, on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta hätäkeskustietojärjestelmästä tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tehtävää tai toimenpiteitä koskevat tiedot. Sosiaaliviranomaisella on lakisääteisten (sosiaalihuoltolaki, LsL) tehtäviensä hoitamiseksi oikeus käsitellä asiakkaanaan olevien ja sijoituspaikasta luvatta poistuneiden lasten henkilötietoja EU:n yleisen tietosuojasetuksen nojalla (artiklan 6 kohdan 1 alakohdat c ja e.). Jos kyseessä on sijoitettujen lasten osalta sosiaalihuollon asia, rekisterinpitäjä on näiden tietojen osalta sosiaalihuollon palvelujen järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen (hätäkeskuslaki 16 a §). Samoin sosiaalihuollon viranomaisella on myös oikeus saada paikannustiedot, jos se pyytää sitä Hätäkeskuslaitokselta kiireellisenä tai muuna tukipalveluna (hätäkeskuslaki 2, 4, 17 ja 20 §).

Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa siis jo nyt luvatta sijaishuoltopaikastaan poissa olevan sijoitetun lapsen käyttämän päätelaitteen ja liittymän sijainnin ilmaisevien yhteystietojen ja sijaintitietojen saannin teleyritykseltä silloin, kun sosiaaliviranomainen katsoo lapsen olevan ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa ja tekee hätäilmoituksen. Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan hätäpaikannuksen perusteet (henkilön ilmeinen hätä ja välitön vaara) arvioi hätäilmoituksen vastaanottanut viranomainen, joka on ensivaiheessa hätäkeskus ja sen jälkeen hätäilmoituksen perusteella toimiin ryhtyy toimivaltainen viranomainen.

Hätäpaikannuksen tekeminen edellyttää aina, että konkreettisten tosiseikkojen perusteella voidaan päätyä siihen, että henkilö on ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa (hengen tai terveyden vaara). Hätäpaikannusta ei siis saa tehdä, jos kyse on pelkästään kadonneesta henkilöstä (ks. lisää esim. EOAK/4983/2023).

Hätäpaikannusta vaativa tilanne voi olla sekä sosiaaliviranomaisen että poliisin tehtävä. EOA:n mukaan pelkkä yleinen huoli hatkassa olevien lasten turvallisuudesta on riittävä peruste sille, että poliisi saatuaan tietää tällaisesta lapsesta ryhtyisi mahdollisuuksien mukaan toimenpiteisiin lapsen olosuhteiden selvittämiseksi julkisella paikalla. Edelleen joka tapauksessa tehtävä olisi välitettävä myös sosiaaliviranomaiselle, jonka olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen palauttamiseksi lastensuojelulaitokseen.²⁷ Viranomaisten välinen yhteistyö ja hätäkeskukseen annetun toimialaohjeistuksen yhteensovittaminen (poliisin ja sosiaaliviranomaisten osalta) on korostuneen tärkeää lapsen edun toteutumisen kannalta.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin perusteella poliisilla on mahdollisuus saada televalvontatiedot, jos ne ovat välttämättömiä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran välittömäksi torjumiseksi. Tämänkin säännöksen mukaan tulee siis olla olemassa vakava uhka, jota pitää ryhtyä estämään välittömästi. Poliisilakia koskevan hallituksen esityksen mukaan momentissa tarkoitettu toimenpide olisi käytännössä vastaavanlainen kuin sähköisen viestinnän (tässä: jo kumotun) tietosuojalain 35 §:ssä tarkoitettu hätäpaikannus eli henkilö voitaisiin paikantaa henkilön tele- tai päätelaitteen sijaintitietojen avulla. Poliisi voisi toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen joko omien tietojärjestelmiensä avulla tai pyytämällä hätäkeskuslaitokselta. Toimenpiteen luonne eroaisi hätäpaikannuksesta siten, että kiirepaikannuksen tarkoituksena olisi paikantaa henkilö, jotta voitaisiin estää hänen toimintansa, kun hänen on perusteltua syytä olettaa syyllistyvän toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen.²⁸

EOA on todennut, että voimassa olevan sääntelyn matkapuhelimen paikannukseen liittyvien toimenpiteiden laissa määritellyt edellytykset ovat varsin korkeat. Kysymys on nimenomaan akuutissa hädässä tai vaarassa olevan yksilön hengestä ja turvallisuudesta konkreettisessa tilanteessa, jolloin soveltaminen voi tulla kyseeseen.²⁹ Muiden, kuin ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa olevien sijaishuoltopaikoistaan poissa olevien lasten paikannus edellyttäisi lainmuutoksen.

2.3 Lasten mielenterveys

2.3.1 Mielenterveyspalvelujen järjestäminen

Mielenterveys- ja päihdeongelmat aiheuttavat kaksi kolmasosaa nuoruusikäisten ja puolet lapsuusikäisten terveyshaitoista. On arvioitu, että kaikkiaan noin 10-15 %:lla lapsista ja 20-25 %:lla nuorista on jokin mielenterveyden häiriö. Lapsilla yleisimpiä häiriöitä ovat käytöshäiriöt, aktiivisuuden ja käyttäytymisen häiriö (ADHD) sekä ahdistuneisuushäiriöt.

Mielenterveystyön tavoitteena on vahvistaa mielenterveyttä ja vähentää siihen kohdistuvia uhkia. Mielenterveystyöhön sisältyvät mielenterveyttä edistävä työ, mielenterveyden häiriöiden ehkäisy ja hoito terveydenhuollossa sekä sosiaalihuollon mielenterveystyö. Hyvinvointialue vastaa lasten ja nuorten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä, mukaan lukien sellainen kuntoutus, josta Kela ei vastaa. Kela korvaa kuntoutuspsykoterapiaa 16–67-vuotiaille työ- tai opiskelukyvyn tukemiseksi tai parantamiseksi, jos asianmukaisesti diagnosoitu mielenterveyden häiriö uhkaa henkilön työ- tai opiskelukykyä. Lisäksi Kela järjestää ammatillista kuntoutusta ja vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta.

²⁷ EOAK/6723/2024.

²⁸ HE 224/2010 vp, 98.

²⁹ EOAK/4983/2023.

Erikoissairaanhoidon lastenpsykiatriset ja nuorisopsykiatriset palvelut tuotetaan keskussairaaloiden ja yliopistollisten sairaaloiden toimintana. Palvelujärjestelmään kuuluu avohoidon ja osastohoidon, tahdosta riippumaton hoito mukaan lukien, lisäksi vaativuutensa tai harvinaisuutensa vuoksi keskitettyjä palveluja. Viiteen yliopistosairaalaan keskitettäväksi kuuluvat lasten, nuorten ja perheiden vaativimpien palveluiden osaamiskeskukset terveydenhuollon osalta, alueelliset psykoterapeuttiset ja psykososiaaliset menetelmät, lastenpsykiatrinen vuodeosastohoito ja lasten oikeuspsykiatriset tutkimukset sekä vaikeiden psykiatristen häiriöiden tutkimukset ja hoidot sekä oikeuspsykiatriset erityistutkimukset.

Suomessa on kaksi erityisen vaikeahoitoisten alaikäisten psykiatrasta tutkimus- ja hoitoyksikköä. Ne toimivat valtakunnallisina erityistason yksiköinä potilaille, jotka tarvitsevat vakavien mielenterveyden häiriöiden vuoksi turvaosasto-olosuhteita. Yksiköt toimivat Kuopion yliopistollisen sairaalan ("NEVA") ja Tampereen yliopistollisen sairaalan ("EVA") vastuulla. Näissä yksiköissä myös tehdään alaikäisten mielentilatutkimuksia ja hoidetaan mielentilatutkimuksen jälkeen hoitoon määrättyjä. NEVA:lla on 13 ja EVA:lla 12 potilaspaikkaa, ja NEVA:lle ollaan avaamassa uusia potilaspaikkoja 2025. Molemmissa yksiköissä on myös koulutoimen alainen sairaalakoulu ja konsultaatiotoimintaa. Alaikäiset potilaat tulevat yksiköihin suunnitellusti kiireellisyysarvion perusteella. Osastolle tullessaan potilaalla on oltava mielenterveyslain mukainen voimassa oleva päätös tahdosta riippumattomasta hoidosta (M3-päätös). Hoitojakso voi kestää potilaan vaikea-asteisen mielenterveyden häiriön vuoksi jopa yli vuoden. Jatkohoito suunnitellaan lapsikohtaisesti ja merkittävä osa potilaista siirtyy jakson jälkeen lastensuojelulaitokseen.

Lasten ja nuorten psykiatrian palvelujen järjestämisen haasteisiin vaikuttavat sen resurssit. Erikoissairaanhoidon piirissä olevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut merkittävästi 2000-luvulla. Lasten ja nuortenpsykiatrialla hoidettiin vuonna 2023 yhteensä 49 232 lasta (verrattuna 34 962 lapseen vuonna 2013). Avohoitokontakteja oli lastenpsykiatrialla noin 255 000 ja nuorisopsykiatrialla noin 340 000. Vuodeosastohoitoa annettiin lastenpsykiatrialla noin 1100 lapselle ja nuorisopsykiatrialla noin 3000 lapselle.³⁰ Vuonna 2021 Suomessa oli 213 lastenpsykiatrian ja 166 nuorisopsykiatrian erikoislääkäreitä. Erikoislääkärien määrä on liian vähäinen palvelujärjestelmän lisääntyneisiin tarpeisiin nähden. Alueellista vajetta on myös psykologien ja psykoterapeuttien määrässä. Lasten- ja nuortenpsykiatrian yhteenlasketut kustannukset olivat vuonna 2022 arvioituna noin 270 miljoonaa euroa vuosittain.³¹

Lastensuojelun ja lasten- ja nuortenpsykiatrian volyymien eroista kertovat THL:n tilastoraportin³² luvut: kodin ulkopuolelle oli vuoden 2024 aikana sijoitettuna 17 100 lasta. Lastensuojelun kulut olivat vuonna 2024 yhteensä noin 1500 miljoonaa euroa. Luku ei sisällä muuta sosiaalihuoltolain mukaista lasten ja perheiden kanssa työskentelyä.

2.3.2 Lastensuojelun ja lasten- ja nuorisopsykiatrian yhteiset lapset sijaishuollossa

LsL:n 15 §:ssä säädetään terveydenhuollon erityisistä velvollisuuksista antaa lastensuojelulle asiantuntija-apua ja järjestää tarvittaessa lapselle tutkimusta, hoitoa ja terapiaa. Terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ssä määritellään velvoitteista, joita hyvinvointialueilla on sijoitetun lap-

³⁰ THL Tilastoraportti 51/2024, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149991/Psykiatri-nen%20erikoissairaanhoido%202023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³¹ THL, tiedot kerätty osana Sairaaloiden tuottavuus- tilaston tiedonkeruuta.

³² THL Tilastoraportti 23/2025, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151397/Lastensuo-jelu%202024.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

sen terveydenhuollon järjestämiseksi. Mikäli lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista, lapselle ja hänen perheelleen on järjestettävä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut viipymättä.

Lasten- ja nuorisopsykiatrian lähetemäärät ovat nousseet viimeisen kymmenen vuoden aikana hälyttävästi, ja merkittävä syy tehdä lähete erikoissairaanhoidon näyttäisi olevan perustason osaamisen ja resurssien puute. Samat tekijät johtavat liian usein myös lasten huostaanottoihin ja kalliisiin sijoituksiin ratkaisematta kuitenkaan heidän ongelmiaan. Nykyjärjestelmässä lasten on aivan liian vaikeaa saada nopeasti ja varhain sosiaali- ja terveydenhuollon tukea ja hoitoa mielenterveyden häiriöihin, neuropsykiatrisiin oireisiin ja arjen hallintaan. Vuonna 2023 lasten- ja nuortenpsykiatrisessa vuodeosastohoidossa olleista potilaista 23 % 7-12 -vuotiaista ja 35 % 13-17 -vuotiaista oli vuoden aikana myös sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Vastaavasti lastensuojelun sijoittamista 7-12 -vuotiaista 54 %:lla oli mielenterveysperusteinen tutkimus- ja hoitokäynti vuoden aikana ja 13-17 -vuotiaista lapsista 70 %lla.

Lasten ja alle 23-vuotiaiden nuorten on päästävä perusterveydenhuollossa kiireettömään hoitoon viimeistään 14 vuorokaudessa, jonka jälkeen mielenterveyden hoito sekä päihde- ja riippuvuushoito toteutuu perusterveydenhuollossa lähtökohtaisesti hoidon alussa tehdyn hoitosuunnitelman mukaisesti. Sen lisäksi lasten ja nuorten terapiatakuu tuli voimaan 1.5.2025.³³ Sen myötä lasten ja alle 23-vuotiaiden nuorten tulee saada tiettyjä perustasolle soveltuvia psykososiaalisia interventioita viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun tarve on todettu.

Tarve mielenterveyden hoitoon tai päihdehoitoon voi syntyä myös lapsen sijaishuollon aikana. Näissäkään tilanteissa lasten- ja nuorisopsykiatrian palvelujen osalta terveydenhuollon tuki lastensuojelun asiakaslapsille ei toteudu aina lainsäädännön edellyttämällä tavalla, vaan lastensuojelun asiakkailla on merkittäviä haasteita psykiatrisen hoidon saamisessa. Kodin ulkopuolelle sijoitetaan lapsia, joiden pääasiallinen sijoituksen syy on heikentynyt psyykinen vointi, joka on lisännyt lasta itseään tai muita ihmisiä vaarantavaa käytöstä ja jonka kanssa vanhemmat eivät jaksa. Tällaisia lapsia voisi auttaa intensiivinen lastensuojelun ja psykiatrisen hoitojärjestelmän yhteistyö. Jos psykiatrisen hoidon saaminen viivästyy, katkeilee tai jää harvajaksoiseksi, lastensuojelu viimesijaisena toimijana joutuu silti toimimaan niin avo- kuin sijaishuollossa, mutta ilman tarvittavaa psykiatrian asiantuntemusta.

Lasten, nuorten ja perheiden vaativimpien palvelujen, kuten lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyön kehittämistä, on tehty runsaasti. Vuosina 2021-2023 kehitettiin lasten ja nuorten vaativimpien palvelujen osaamis- ja tukikeskustoimintaa viidessä yhteistyöalueen tasoisessa pilottihankkeessa. Harvoin tarvittavissa, monitieteisyyteen perustuvissa palveluissa hyvinvointialueiden välinen yhteistyö on välttämätöntä ja sille on luotu pohjaa jo pidempään (järjestämislain 36 §:n 3 momentin 6 kohta ja 5 momentin nojalla annettu valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta 309/2023). Kehittämistyö on kuitenkin edennyt eri tavoin eri alueilla.

Esimerkiksi Helsingin kaupungissa on kehitetty HEHKU-malli sellaisille 10-17 -vuotiaille lastensuojelun ja psykiatrian yhteisasiakkaille, joilla on riski tulla sijoitetuksi. Mallissa työskentelee lastensuojelun perhetyön sosiaalihoajaajista, nuorisopsykiatrian sairaanhoitajista ja nuorisopsykiatrian psykologista koostuva monialainen tiimi, jonka jäsenet työskentelevät monialaisina

³³ Hallituksen esitys eduskunnalle lasten ja nuorten terapiatakuuta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 131/2024 vp).

ja jalkautuvina työpareina. Vastuu tuen ja hoidon linjaamisesta ja koordinoinnista säilyy lapsen asiasta vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja hoidosta vastaavalla lääkärillä.

Etelä-Pohjanmaalla toimii lastensuojelun laitoshoidon ja hyvinvointialueen nuorisopsykiatrian poliklinikan yhteistyönä Lasu-tiimi, jossa lastensuojeluyksiköihin sijoitettujen lasten psykiatriasta hoidosta vastaa psykiatrin, psykologin ja kolmen sairaanhoitajan työryhmä. Yhteistyötä lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden kanssa, jotka vastaavat lasten prosesseista omalta hyvinvointialueeltaan käsin, on myös kehitetty.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä on muutamia esimerkkejä. Kuopiossa KYS:n yhteydessä Laine-sairaalassa sijaitsee nuorisoiäisille suunnattu lastenkoti nuorten psykiatrian ja sairaalakoulun välittömässä läheisyydessä, mikä mahdollistaa tiiviin yhteistyön lastensuojelun, psykiatrian ja koulun kesken. HUS:n lastenpsykiatrian intensiivihoidon yksikkö on tehnyt pitkään yhteistyötä yksityisen lastenkodin kanssa. Lastenkodissa on viisi asuinyksikköä, joissa asuvien lasten psykiatrisen hoidon HUS:n poliklinikka tuottaa. Lastenkodin pihapiirissä sijaitsee Helsingin sivistystoimen kuntouttava luokka ja osa lapsista käy sairaalakoulua. Sijoitetuista lapsista noin puolet on alle 13-vuotiaita. Myös muita yhteensovitettuja yksiköitä on kehitteillä.

Lastensuojelun sijoittamista lapsista enemmistöllä on jonkinlaisen psykiatrisen tuen tarvetta, ja näkemykset siitä, mille lapsiryhmälle lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettuja yksiköitä tarvitaan, vaihtelevat. Vakiintunutta tietoa palvelun kohderyhmistä ei vielä ole, ja valmistelun aikana hyvinvointialueet nostivat esiin keskenään hyvin erilaisia tarpeita. Tarve lastensuojelun ja psykiatrian vaativimmille palveluille ja yhteensovitetuille yksiköille on tunnistettu esimerkiksi 1) noin 10-vuotiaiden väkivaltaisesti käyttäytyvien, 2) itsetuhoisten, 3) vakavaa mielen-terveyden häiriötä sairastavien ja 4) päihteitä käyttävien lasten kohdalla. Lasten diagnosoiminen ei ole helppoa. Oirekuva kehittyy ja diagnoosit vahvistuvat vähitellen ajan kuluessa. Monesti lastensuojelun ja psykiatrian yhteisasiakkailla on usein esimerkiksi aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö tai muita neuropsykiatrisia pulmia, käytöshäiriö, traumatausta, kaltoinkohtelua tai vaille jäämistä, kiintymyssuhdehäiriöitä ja vanhemmilla lapsilla identiteettihäiriöitä, päihdehäiriö, alkavia persoonallisuushäiriöitä tai psykoosisairauksia. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuille yksiköille asetetaan palvelujärjestelmässä paljon sellaisiakin odotuksia, jotka eivät ole palvelujärjestelmän kannalta toteutettavissa tai tarkoituksenmukaisia. Tästä syystä on tarkoin arvioitava ja kerättävä kokemusta lastensuojelun ja erityisesti psykiatrian erikoisalojen resurssien tarkoituksenmukaisesta käytöstä. Sillä voidaan varmistaa laadukkaan hoidon toteutuminen toisaalta yhteensovitetujen yksiköiden palveluna ja toisaalta niillä lastensuojelun asiakaslapsilla, jotka tarvitsevat tavanomaisia psykiatrian palveluita, kuten sairaalapalveluja ja avohoittoa.

2.4 Lasten päihdehoito ja -kuntoutus

Suomalaisten lasten päihteiden käyttö on viime vuosina keskimäärin vähentynyt, mutta samaan aikaan hyvinvoinnissa ja päihteiden käytössä on havaittavissa huomattavaa polarisoitumista. Päihdekokeilut ovat nuoruusiässä tavallisia. Päihdeongelmilla ja mielenterveydellä on suora yhteys. Mitä aikaisemmin ja runsaammin lapsi käyttää päihteitä, sitä todennäköisemmin tällä on myös muita psyykkisiä oireita ja usein myös päihteiden käyttöä tukeva kaveripiiri, haasteita koulunkäynnin kanssa ja mahdollisesti rikollista toimintaa. Nikotiinituotteiden lisäksi alkoholi on suomalaisnuorten yleisimmin käyttämä päihde. Nuorten huumeiden käyttö on kuitenkin yleistynyt pitkään. Lasten huumemyrkytyskuolemat ovat lisääntyneet viime vuosina huolestuttavasti ja päihderiippuvuuden alkaminen aikaistunut.

Mielenterveys- ja päihdelainsäädäntö uudistui 1.1.2023. Mielenterveyden hoidosta, päihde- ja riippuvuushoidosta sekä sosiaalihuollon mielenterveystyöstä säädetään ensisijaisesti terveydenhuoltolaissa ja sosiaalihuoltolaissa. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisesti toteutetuissa palveluissa tai, kun asiakas tai potilas muutoin tarvitsee sekä sosiaalihuollon että terveydenhuollon palveluja, on sovellettava sosiaalihuollon palvelujen osalta sosiaalihuollon lainsäädäntöä ja terveydenhuollon palvelujen osalta terveydenhuollon säännöksiä. Laki määrittelee aikaisempaa selkeämmin sosiaalihuollon vastuulla olevat päihteiden käyttäjille kohdennetut erityiset sosiaalipalvelut sekä terveydenhuollon vastuulla olevan päihde- ja riippuvuushoidon.

Päihde- ja riippuvuushoitoa ja -kuntoutusta toteutetaan yleisenä palveluna sosiaali- ja terveydenhuollossa, esimerkiksi terveysasemilla ja hallinnollisesti sosiaalihuoltoon organisoiduissa toimintayksiköissä sekä jonkin verran erikoissairaanhoidossa, esimerkiksi osana psykiatriaa. Erityisesti päihteiden riippuvuuksien hoitoon ja kuntoutukseen suunnattuja palveluja tarjoavat esimerkiksi A-klinikat, nuorisoasemat ja päihdekuntoutuslaitokset. Perusterveydenhuollon tehtävänä on tunnistaa päihteiden käyttö sekä antaa tukea ja hoitoa lievissä ongelmissa. Nuorille on olemassa erillisiä perustason päihdeyksiköitä, kuten nuorisoasemia. Lasten ja nuorten vakavaa päihderiippuvuutta, johon yleensä liittyy muu psykiatrinen häiriö ja muita riskitekijöitä, tutlee hoitaa erikoissairaanhoidossa tai yhteistyössä erikoissairaanhoidon kanssa. Alle 18-vuotiaiden haitalliseen päihteiden käyttöön puututaan ensisijaisesti avohoidon keinoin esimerkiksi opiskeluterveydenhuollossa tai nuorisoasemalla. Jos lapsella on vakava samanaikainen psykiatrinen häiriö, hoidon vastuutaho on usein lasten- tai nuorisopsykiatrinen erikoissairaanhoido. Avohoitona toteutettava päihdekuntoutus sopii alaikäiselle silloin, kun lapsella ja hänen perheellään on edellytyksiä ja kykyä sitoutua avohoitoon. Alaikäisten kohdalla päihdeongelman hoidossa on huomioitava nuoruusikäisen kehityksellinen vaihe ja esimerkiksi ikäkaudesta johtuva lyhytjänteisyys, impulsiivisuus ja tunnesäätelyn keskeneräisyys. Lähiympäristön tuki tai sen puute ovat keskeisiä seikkoja arvioitaessa lapsen päihdeongelman hoitoa.

Perusterveydenhuollon päihdetyössä oli vuonna 2022 462 alle 15-vuotiaasta ja 6 379 alle 25-vuotiaasta asiakasta. Vuonna 2023 päihdehäiriön diagnoosi oli neljällä 7-12 -vuotiaalla ja 410 13-17 -vuotiaalla lapsella. Diagnoosin kriteereitä ovat muun muassa voimakas halu käyttää päihdettä, vaikeudet käytön hallinnassa, jatkuva käyttö huolimatta haitallisista seurauksista sekä päihteiden käytön asettaminen muiden asioiden edelle. Terveydenhuollon vuodeosastoilla hoidettiin vuonna 2022 huumausaineiden vuoksi 64 alle 15-vuotiaasta ja 222 15-19-vuotiaasta.

Hyvinvointialueet ovat yhtenäistämässä aikaisempia kuntapohjaisia palvelujaan ja muokkaamassa niitä vuonna 2023 muuttuneen lainsäädännön mukaisiksi. Monella hyvinvointialueella kehitetään erityisesti nuorille tarkoitettuja helposti saavutettavia päihdepalveluja, kuten ajanvarauksettomia päihdevastaanottoja ja etsivää ja liikkuvaa päihde- ja riippuvuustyötä. Useilla alueille on otettu käyttöön lastensuojelun avohuollon tukipalveluna monimuotoinen perheterapia (MDFT tai vastaava). Kyseessä on intensiivinen, jalkautuva perheterapeuttinen hoitomenetelmä käytös- ja päihdehäiriöisille nuorille. Työmalli yhdistää systeemistä perheterapiaa, ratkaisukeskeisyyttä ja palveluohjausta. Keskeisenä tavoitteena on, että lapsen ja vanhempien vuorovaikutus muuttuu rakentavammaksi ja uudet toimintamallit integroituvat perheen arkeen.

Onnettomuustutkimuskeskus OTKESin (2024)³⁴ nuorten huumekuolemia koskeneessa tutkimuksessa todettiin palvelujärjestelmän sirpaleisuus. Päihteiden käytön taustatekijöihin liittyy usein mielenterveysongelmia, mutta päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat usein olleet eriytettyjä. Vuoden 2023 alussa voimaan tulleen uudistetun päihde- ja mielenterveyslainsäädännön tavoit-

³⁴ OTKES (2024) Nuorten tapaturmaiset huumekuolemat vuonna 2023. T2023-S1. S-julkaisu 1/2024.

teena oli kyseisten palvelujen paremman saatavuuden ja laadun turvaaminen sekä toimivien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukokonaisuuksien muodostaminen. Sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyöstä säädetään sosiaalihuoltolaissa ja päihde- ja riippuvuushoidosta terveydenhuoltolaissa. Vaikka sosiaali- ja terveydenhuoltoa säätelevien lakien mukaan päihdepalveluiden olisi muodostettava toimiva kokonaisuus, tämä ei käytännössä aina toteudu.³⁵

Tutkintaraportin mukaan sosiaalihuollon ja lastensuojelun mahdollisuudet auttaa nuorta huumeiden käyttäjää olivat rajallisia. Nuoren auttaminen oli haasteellista, mikäli hän ei itse ollut motivoitunut lopettamaan huumeiden käyttöä. Tutkintaraportin suosituksissa todetaan, että hyvinvointialueilla ei ole tarpeenmukaisia palveluja huumeita käyttäville nuorille. Edelleen todetaan, että ”huumeita käytetään lastensuojelun sijaishuollon aikana, eikä sitä pystytä edes lastensuojelulain mukaisilla rajoituksilla estämään”. ”Nuorten huumeiden ongelmakäyttö luo välttämättömiä tarpeita monialaiselle yhteistyölle ja palveluiden integraatiolle”. THL:n YTA-alueilta loppuvuonna 2024 keräämä kysely- ja haastatteluaineisto³⁶ vahvistaa näkemystä siitä, ettei sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyö päihteitä käyttävien nuorten kohdalla ole toimivaa, eivätkä nuoret saa terveydenhuollosta riittävää tukea hoitoonsa.

Riittävän pitkä kuntoutusaika on keskeinen psyykkisen voinnin vakauttamisen ja perhesuhteiden edistämisen kannalta. Yksinäisyys, ahdistus ja masennus altistavat päihteiden käytölle. Päihdeongelma liittyy niin lapsilla kuin aikuisilla yleensä vahvasti sosiaaliseen ympäristöön ja kaveripiiriin, ja päihteettömyyden vakiinnuttamiseksi myös näissä on tapahduttava muutoksia viimeistään siinä vaiheessa, kun harkitaan lapsen kotiuttamista sijaishuoltopaikasta takaisin perheen luo. OTKESin nuorten huumekuolemia koskeneessa tutkinnassa (2024) todettiin useita puutteita mielenterveys- ja päihdeongelmiin vastaamisessa sijaishuollon aikana. Ensinnäkin tunnistettiin tarpeenmukaisen osaamisen puutteet samanaikaisiin huume- ja mielenterveysongelmiin vastaamisessa. Toiseksi todettiin, että ”moniongelmaisille nuorille ei ollut tarjolla päihde- ja huumeongelman hoitoon tarkoitettua pidempiaikaista ja kokonaisvaltaista hoitoa tai hoitolaitosta, minkä vuoksi joidenkin nuorten kohdalla yritettiin erityisen huolenpidon (EHO) jaksolla katkaista nuorten päihteiden ongelmakäyttö. Erityisen huolenpidon jakson pituus ei vastannut päihde- ja mielenterveyden ongelmista kärsivien nuorten todelliseen tarpeeseen. Useassa tapauksessa maksimiaika, kolme kuukautta, oli liian lyhyt nuoren vaikeaan tilanteeseen. Vaikka moni nuori oli EHO-jaksolla enimmäisajan, ei EHO-jakso katkaissut kokonaan nuoren päihdekierrettä eikä vastannut nuoren muihin ongelmiin. Joissain tapauksissa EHO-jaksot aiheuttivat katkoksia hoidon jatkuvuuteen. Näin tapahtui esimerkiksi tilanteissa, joissa yksityinen palveluntuottaja irtisanoi nuoren alkuperäisen paikan lastensuojeluyksikössä EHO-jakson aikana ja nuori siirtyi EHO-jakson jälkeen uuteen lastensuojeluyksikköön.”³⁷

Kolmanneksi paikannettiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten näkemyseroja siitä, millaista tukea ja hoitoa nuorten tulisi saada. Kokonaiskuvan puute saattoi vaikuttaa oikea-aikaisen ja tarpeenmukaisen hoidon saamiseen. Neljänneksi tuotiin esille sijoituksen aikana tapahtuva huumeiden käyttö lastensuojeluyksikössä tai sen ulkopuolella. Tutkinnan mukaan EHolla pystyttiin muuta lastensuojelupalveluja paremmin turvaamaan nuoren huumeettomuus.

³⁵ Emt., 112.

³⁶ Turvalliset kadut -hankkeen (THL) selvitys vakavasti väkivaltaisten nuorten hoito- ja kuntoutusketjun toimivuudesta julkaistaan 5/2025.

³⁷ OTKES (2024), 115.

Erot ja puutteet lastensuojeluyksiköiden päihde- ja mielenterveystyön erityisosaamisessa johtivat ÖTKESin mukaan useassa tapauksessa siihen, että nuorta siirrettiin lastensuojeluyksiköstä toiseen. Siirrot vaikeuttivat nuoren ongelmien hoitamista.³⁸

2.5 Rikoksia tekevät lapset

Lasten ja nuorten ryöstörikollisuus on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina, erityisen paljon vuoden 2021 jälkeen. Merkittävintä rikosepäilyjen määrän kasvu on ollut alaikäisillä ja etenkin alle 15-vuotiailla. Lasten väkivalta- ja ryöstörikollisuuden keskittyessä yhä nuorempiin ikäryhmiin myös rikosten uhrin ovat entistä nuorempia.

Poliisin tilastojen mukaan pahoinpitelyrikoksissa epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä nousi vuonna 2023 edeltävästä vuodesta 54 % ja törkeissä pahoinpitelyrikoksissa peräti 186 %. Vastaavat luvut olivat 15–17-vuotiailla 17 % ja 63 %. Kasvua oli etenkin alle 15-vuotiaiden osuudessa ja törkeissä tekemuodoissa. Ryöstörikoksissa (sis. ryöstöryitykset) alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä kasvoi samalla aikavälillä 63 % ja törkeissä ryöstöissä 94 %. Vastaavasti 15–17-vuotiaiden kohdalla kasvua oli 53 % ja törkeissä ryöstöissä 66 %. Samanaikaisesti rikosten uhreiksi valikoituu entistä nuorempia. Keskusrikospoliisin tietojen mukaan ryöstörikosten tapahtumapaikkoina ovat yleistyneet koulujen pihat, harrastuspaikat sekä kauppojen ja ostoskeskusten piha-alueet. Suomessa oli vuonna 2023 alle 18-vuotiaita ryöstörikosten uhreja oli 8,4 jokaista 10 000:ta samanaikäistä kohden.³⁹

LSL:n 25 §:n 1 momentin mukaan poliisi ilmoittaa hyvinvointialueelle, jos se on tehtävässään saanut tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Alaikäisen tekemä rikos voi johtaa lastensuojelulain mukaisten toimenpiteiden käynnistymiseen, joista ensisijaisia ovat avohuollon toimenpiteet ja viimesijaisin lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle.

Lapsi voidaan ohjata moniammatilliseen ankkuritoimintaan. Ankkuritiimissä työskentelevät lastensuojelun ammattilaiset, sosiaalitoimen, terveydenhoidon ja nuorisotoimen edustajat. Tavoitteena on ehkäistä ennalta lasten rikoksia ja edistää heidän hyvinvointiaan moniammatillisessa yhteistyössä varhaisessa vaiheessa. Ankkuritoiminta ei kuitenkaan tavoita kaikkia.

Rikosoikeudellinen vastuuikäraja on Suomessa 15 vuotta eli tätä nuorempia henkilöitä ei voida tuomita rangaistukseen. Alle 15-vuotiaakin on vahingonkorvausvastuussa rikollisesta teostaan aiheutuneesta vahingosta. Rikosprosessi käynnistyy yleensä silloin, kun rikoksesta epäilty on 15 vuotta tai vanhempi. Lisäksi alle 15-vuotiaan tekemää rikollista tekoa voidaan eräissä tapauksissa esitutkinnassa selvittää. Esitutkinta voidaan suorittaa esimerkiksi sen selvittämiseksi, onko rikoksen osallisena ollut rikosoikeudellisessa vastuussa oleva 15 vuotta täyttänyt henkilö. Tarvittaessa esitutkinta voidaan toimittaa myös omaisuuden takaisin saamiseksi, vahingonkorvauksen toteuttamiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi ja lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen selvittämiseksi. (Esitutkintalaki 3:5, jatkossa ETL.) Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille (ETL 4:7).

³⁸ Emt. 115–117.

³⁹ Vauhkonen, T & Korhonen, P. (2025) Tilastot ja kyselytutkimukset antavat eri kuvan nuorten väkivallan lisääntymisestä. Luettavissa: <https://blogi.thl.fi/tilastot-ja-kyselytutkimukset-antavat-eri-kuvan-nuorten-vakivallan-lisaantymisesta/>

Alle 18-vuotiaaseen kohdistettavien pakkokeinojen käyttö voi olla välttämätöntä, jos sillä on merkitystä häneen kohdistettavan esitutinnan kannalta⁴⁰. Soveltuvien osin pakkokeinojen käyttö koskee myös alle 15-vuotiaiden rikollisten tekojen selvittämistä lukuun ottamatta eräitä poikkeuksia. Esimerkiksi alle 15-vuotiaasta ei voida pidättää tai vangita eikä heitä voida määrätä matkustuskieltoon. Alle 15-vuotiaiden lasten rikolliseen käyttäytymiseen puututaankin Suomessa lähtökohtaisesti lastensuojelun toimilla.

Rikosoikeudellisessa järjestelmässä alaikäiset ja nuoret ovat monin tavoin erityissääntelyn kohteena. Alaikäisiä rikoksentehtäjiä (rikoksen 15–17-vuotiaana tehneitä nuoria) kohdellaan täysikäisiä rikoksentehtäjiä lievemmin. Heille muun muassa määrätään rangaistus lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen (rikoslaki 6:8, jatkossa RL) ja vankeuden sijaan voidaan määrätä sakkoa, jos siihen on erityisen painavia syitä. Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu voi sisältää erityisesti nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja tehtäviä sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta (laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015). Nuorisorangaistus on erityinen nuorille suunnattu rikosseuraamus, joka on mahdollinen ainoastaan, mikäli rikos tai osa rikoksista on tehty alle 18-vuotiaana (RL 6:10a). Myös syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytykset ovat lievemmat alaikäisten rikoksentehtäjiä kohdalla (RL 6:12 ja laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:7).

Vankeuden käyttöä pyritään alaikäisten rikoksentehtäjiä kohdalla välttämään erityisesti alaikäisen kehitykselle vankeudesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusvelvoitteiden vuoksi. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (RL 6:9). Painavan syyntä merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon myös alaikäisen rikoksentehtäjän mahdollinen sijoitus lastensuojelulaitokseen. Säännöksen esitöissä on täsmennetty, että lastensuojelulaitossijoitus tulee ottaa huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä. Säännöksen tarkoituksena on ohjata seuraamusvalintaa järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja valvonnalla toteutetun ehdollisen vankeuden keinot voivat saada yhdessä aikaan vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden⁴¹.

Alaikäisen rikoskäyttäytyminen on peruste myös lastensuojelun toimenpiteille (LsL 40 luvun 1 §:n 1 mom. 2 kohta), joiden tavoitteena on turvata lapsen etua ja hyvinvointia. Mainitun lainkohdan mukaan lapsen huostaanottamisen ja sijaishuoltoon sijoittamisen perusteet täyttyvät tilanteissa, jossa lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Vuonna 1984 voimaan tulleen lastensuojelulain esitöissä⁴² arvioitiin, että muuna kuin vähäisenä pidettävänä rikollisena tekona säännöksessä tarkoitetaan niitä tekoja, joista voi seurata ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai 6 kuukautta vankeutta. Tuolloin korostettiin sitä, että ainoastaan sellainen yhteiskuntaan sopeutumattomuus, jonka voidaan katsoa olevan selvä osoitus lapsen ajautumisesta rikolliseen käyttäytymiseen, voi johtaa sijaishuollon tarpeeseen. Toimenpiteisiin ryhtymisen tuli perustua lapsen huollon tarpeeseen eikä pelkästään yhteiskunnan suojelemistarkoitukseen.

⁴⁰ Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi (HE 222/2010 vp), 73.

⁴¹ Hallituksen esitys eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 215/2014 vp), 89.

⁴² Hallituksen esitys eduskunnalle lastensuojelulaiksi (HE 13/1983 vp).

Lastensuojelu ja rikosseuraamusjärjestelmä ovat siltä osin toisistaan riippumattomia, etteivät lastensuojelutoimet ole koskaan rangaistusluonteinen seuraamus rikollisesta käyttäytymisestä. Rikosseuraamuksista vankeuden ja yhdyskuntaseuraamusten tavoitteina on lisätä tuomitun valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Seuraamuksen täytäntöönpanon aikana pyritään tukemaan tuomittua sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja parantamaan hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää (vankeuslaki 1 luvun 2 § ja laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1 luku 2 §).

Sijaishuoltoon sijoitettujen väkivaltarikollisuus on muuta väestöä korkeampaa, ja heidän osuutensa rikoksista epäiltyjen joukossa on kasvanut viime vuosina. Erityisesti väkivalta- sekä alko- holi- ja huumausainerikokset ovat yhteydessä kodin ulkopuolisiin sijoituksiin.⁴³ Sijoitetuilla lapsilla on usein myös väkivallan uhrikokemuksia sekä kokemuksia väkivallan todistamisesta.

2.6 Sijaishuollossa olevan lapsen oikeus erityiseen suojeluun perus- ja ihmisoikeutena

Sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus erityiseen suojeluun sijaishuollon aikana. Perusoikeudet kuuluvat kaikille. Lapsenkaan perusoikeuksia ei saa mielivaltaisesti rajoittaa. Ei ole myöskään mahdollista rajoittaa jonkin tietyn ihmisryhmän perusoikeuksia suoraan erityisen valvonalaisuussuhteen tai laitostavallan perusteella vaan perusoikeuksien rajoittaminen edellyttää lakia, jonka säätämisjärjestys riippuu rajoituksen sisällöstä ja asteesta⁴⁴. Perusoikeuksiin puuttumisen mahdollistavan lain tulee muutoinkin olla täsmällinen ja tarkkarajainen. Jos esimerkiksi laitoshuollossa olevan henkilön perusoikeuksia on tarve rajoittaa, on rajoituksista säädettävä lailla ja ne tulee oikeuttaa erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta (mm. PeVL 15/2015 vp, 3; PeVL 5/2006 vp, 2/I ja PeVL 34/2001 vp, 2/I).

Sijaishuollossa olevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, jolloin julkisen vallan positiiviset toimintavelvoitteet perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi korostuvat (perustuslaki 22 §). Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Säännös ilmaisee paitsi vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta, myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta. Siihen sisältyvät mielivallan kieltö ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa (HE 309/1993 vp, 42). Yhdenvertaisuussäännös kohdistuu myös lainsäätäjään. Yhdenvertaisuusnäkökohdilla on merkitystä sekä myönnettäessä lailla ihmisille etuja ja oikeuksia että asetettaessa heille velvollisuuksia. Toisaalta lainsäädännölle on ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin edistääkseen muun muassa tosiasiallista tasa-arvoa (emt., 42–43; ks. myös PeVL 31/2014 vp, 3/I).

Perustuslain 7 §:ssä turvataan oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Yksilön oikeus elämään kytkeytyy läheisesti myös perustuslain 19 §:n 1 momenttiin 11, jossa turvataan oikeus välttämättömään huolenpitoon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Perustuslain 19 §:n 3 momentti velvoittaa julkista valtaa turvaamaan, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistämään väestön terveyttä. Perustuslain 10 § turvaa yksityiselämän suojaa, mihin kytkeytyy myös oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

⁴³ Pitkänen, J., Toivonen, V. M., Suonpää, K., Aaltonen, M., & Martikainen, P. (2024) Kodin ulkopuoliset sijoitukset rikoksista epäillyillä nuorilla syntymäkohorteissa 1986–2000. Yhteiskuntapolitiikka 89 (3), 230–242.

⁴⁴ Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp), 25.

LOS on ainoa nimenomaisesti lapsia koskeva ja Suomea velvoittava ihmisoikeussopimus. Se koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sopimuksen tavoitteena on turvata lasten hyvän elämän ja kasvun perusedellytykset. Sopimuksessa on neljä keskeistä yleisperiaatetta: lapsen etu (3 artikla 1 kohta), lapsen oikeus saada näkemykset huomioon otetuiksi (12 artikla), syrjinnän kieltä (2 artikla) ja lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla). Nämä yleisperiaatteet tulee huomioida myös muiden sopimuksen takaamien oikeuksien tulkinnassa, ja sopimusvelvoitteita on syytä tulkita kokonaisuutena.

LOS 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen edussa on kysymys hänen ihmisoikeuksiaan parhaalla mahdollisella tavalla toteuttavasta tulkinnasta. LOS velvoittaa huolehtimaan lapsen edun ensisijaisuudesta, oikeudesta elämään, syrjimättömyyden kohteluun, lapsen näkemysten huomioimiseen ja lapsen suojaamiseen häntä itseään ja muita vahingoittavalta käyttäytymiseltä. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan sopimuksen täytäntöönpanon tärkeimpiä tavoitteita on edistää lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien täysipainoista ja sopusointuista kehittymistä.

Edelleen komitean mukaan lapsi tulisi valmistaa itsenäiseen ja vastuulliseen elämään, jossa hän voi omaksua rakentavan roolin ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisessa. Yleiskommentissa todetaan lisäksi lapsen oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja päästä terveydenhuoltoon, oikeus koulutukseen, oikeus suojeluun kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä. Lapsen pidättämiseen, muuhun vapaudenriistoon tai vangitsemiseen tulisi turvautua vasta viimeisenä keinona.⁴⁵

Julkisella vallalla on erityinen vastuu sijoitetun lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Hänen keskeisiä oikeuksiaan, kuten fyysisistä koskemattomuutta, oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiä henkilöitä, ei saa rajoittaa ilman lakiin perustuvaa syytä. Samalla on turvattava sijoitetun lapsen oikeus hyvinvointiin, terveyteen, kehitykseen ja elämään.

Lapsen väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen estäminen edellyttää viranomaisilta oikeasuhteisia rajoittavia toimenpiteitä. Erityisten tarpeiden takia lapsella on oikeus suojeluun, vaikka hänellä on itsenäinen asema oikeuksien haltijana. Yleiskommentin nro 13 (CRC/C/GC/13, 4) mukaan väkivallan kaikkien muotojen ensisijainen ehkäisy julkisen terveydenhuollon, koulutuksen, sosiaalipalvelujen ja muiden keinojen avulla on ensisijaisen tärkeää.

Julkiselle vallalle on lainsäädännössä asetettu perustuslaillisia velvoitteita sijaishuollossa olevaan lapseen kohdistuvien erilaisten suojaamis- ja turvaamisvelvoitteiden muodossa. Nykyiset palvelut eivät ole riittäviä suojelemaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevia vakavasti päihitteitä ja väkivaltaa käyttäviä ja/tai rikoksia tekeviä alaikäisiä heiltä itseltään sekä muilta. Julkisen vallan velvoite on kehittää heille uudenlaisia palveluja, joiden osalta joudutaan samalla tekemään punnintaa lapsen eri perusoikeuksien välillä ja valitsemaan vaihtoehtoja ne, jotka parhaimmalla tavalla toteuttavat lapsen etua/suojelua. Punnettavaksi tulee se, missä määrin lapsen vapausoikeuksia voidaan rajata lapsen suojelutehtävän toteuttamiseksi.

Perusoikeuksia ei voi rajoittaa enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä hyväksyttävän perusteen toteuttamiseksi. Perusoikeuksien rajoittamista koskeva sääntely tulee toteuttaa nou-

⁴⁵ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2011). Lapsen oikeus olla joutumatta min-käänlaisen väkivallan kohteeksi, CRC/C/GC/13.

dattaen perusoikeuksien rajoittamiselle asetettuja velvoitteita. Erityistä huomiota tulee kiinnittää myös lapsen osallisuuteen eli ikää ja kehitystä vastaavien vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseen lasta itseään koskevassa lastensuojeluasiassa sekä oikeusturvan toteutumiseen laajemmin. Ensiksi mainittu velvoite kiinnittyy keskeisesti perustuslain 6 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti, sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklaan. Oikeusturvan osalta velvoite kiinnittyy perustuslain 21 pykälään sekä LOS artikloihin 9 ja 37.

2.7 Kasvatukselliset keinot ja rajoitukset sijaishuollossa

2.7.1 Kasvatuksellisten keinojen ja rajoitusten välinen raja

Lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, LHL) 1 §:ssä säädetään. Edellä mainittu huolto on lapsen oikeus (myös LsL 1 §, LOS 5 artikla). Oikeus huoltoon alkaa lapsen syntymästä ja päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta (LHL 3.2 §). Huollon sisältö ja tavoitteet ilmenevät etenkin LHL 1 ja 4 pykälistä.

Tasapaino lapsen suojelemisen ja kehittyvän itsenäisyyden välillä perustuu empatiaan ja kunnioitukseen, ei kieltämiseen ja kontrolliin⁴⁶. Sijaishuollon tavoitteiden toteutumisen kannalta merkityksellistä on lapsen ja sijaishuoltopaikan aikuisten välinen suhde. Yksittäiset menetelmät tai ohjelmat eivät pelkästään takaa sijoitukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista vaan ratkaisevaa on aikuisten suhde lapsiin. Suhteiden merkitystä korostavat myös sijoitettuina olevat ja olleet lapset sekä nuoret.⁴⁷ Luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapsiin on hoito- ja kasvatustyötä tekevien tärkeimpiä tehtäviä sijaishuollossa.

Voimassa olevista LsL:n 11 luvun mukaisista rajoituksista perhehoitoon sijoitettuun lapseen voidaan kohdistaa ainoastaan yhteydenpidon rajoitus, josta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lastensuojelulaitoksissa voidaan käyttää kaikkia 11 luvun mukaisia rajoituksia laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Lastensuojelulaitoksissa toimeenpantuja rajoituksia koskevia valvontaviranomaisten ja hallinto-oikeuden ratkaisuja on runsaasti.

Etenkin monet lasten sijaishuoltoa tuottavat toimijat ovat tuoneet viime vuosina esiin, että voimassa oleva lastensuojelulaki ja sen soveltamista koskevat valvontaratkaisut eivät anna riittäviä keinoja sijoitettujen lasten kasvattamiseen. He ovat esittäneet lainsäädäntöä koskevia muutostarpeita etenkin kasvatuksellisten käytäntöjen ja LsL 11 luvussa säädettyjen rajoitusten välisen suhteen selkiyttämisen osalta. Näkemyksiä on tuotu esiin sekä perhehoidossa että lastensuojelulaitoksissa olevien lasten kasvatusta koskien. Sosiaali- ja terveysministeriön toteuttaman kyselyn tavoitteena oli selvittää voimassa olevan lainsäädännön tulkinta- ja soveltamisongelmia kasvatuskäytäntöihin ja rajaamiseen liittyen perhe- ja laitoshoidossa. Lisäksi kysyttiin lainsäädännön muutostarpeista, joilla voitaisiin vahvistaa kasvatustyötä ja selventää kasvatuskäytäntöjä. Kyselyyn vastasi 18 sijaishuollon toimijaa. Vastaukset olivat keskenään samansuuntaisia. Erityisen voimakkaasti ja yhdenmukaisesti nostettiin esiin tarve perhehoitajien kasvatuksellisten valtuuksien lisäämiselle erityisesti älylaitteiden, kuten matkapuhelimen käytön rajoitta-

⁴⁶ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 25 (2021) digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista, CRC/C/G/25.

⁴⁷ Laakso, R. (2019) ”Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Raportti 1/2019. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 54.

miseksi, tavaroiden tarkastamiseksi ja niin sanotun kasvatuksellisen kiinnipidon toteuttamiseksi. Lastensuojelulaitosten osalta todettiin erityisesti tarve kasvatuksellisten keinojen ja rajoitustoimenpiteiden selkeyttämiseksi älylaitteiden käyttöä ja liikkumisvapauden rajoittamista koskien. Kasvatuksellisten käytäntöjen asema näyttäytyi epäselvänä sijoitettujen lasten arjessa. Vastauksissa tuotiin selkeästi esille näkemys siitä, että lapsen itsemääräämisoikeuden korostamisesta on muodostunut este lapsen edun mukaiseen suojelutarpeeseen vastaamiselle.

Vastauksissa tuotiin esiin paljon esimerkkejä siitä, millaisia vaikeuksia kasvatuksellisten keinojen epäselvyys sijaishuollon arkeen esimerkiksi tilanteessa, jossa perhehoitaja epäilee lapsella olevan hallussaan alkoholia. Jos lapsi ei vapaachtoisesti luovuta tuotteita pois, nykykäytännön mukaan perhehoitajalla ei ole oikeutta tarkastaa lapsen tavaroita tai ottaa tuotteita pois häneltä.

Puhelimen sekä muiden älylaitteiden, kuten pelitietokoneiden ja -konsolien käyttöön liittyvät kysymykset nostettiin esiin systemaattisesti sekä perhe- että laitoshoidossa. Älylaitteiden käytön rajaaminen sekä kasvatuksellisesti että rajoitustoimenpiteenä koetaan sijaishuollossa vaikeana ja sen hallitsemattomasta käytöstä katsotaan seuraavan lukuisia vakavia haittoja lapsille. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa unirytmien häiriintyminen, sosiaalisten suhteiden heikkeneminen, turvattomuuden kokemukset, altistuminen hyväksikäytölle, haitallinen yhteydenpito, haitallinen sisältö, kiusaaminen ja häirintä, peliriippuvuus, päihteiden hankinta, luvattomat poistumiset ja rikollinen toiminta.

Haastavana lain soveltamista koskevana kysymyksenä on pidetty niitä tilanteita, jotka rinnastuvat lastensuojelulain 11 luvun rajoitustoimenpiteisiin. Tällaisia käytännön tilanteita ovat esimerkiksi lapsen repun tarkastaminen, jos on syytä epäillä, että lapsi kuljettaa päihteitä, teräaseita tai varastettua tavaraa, tai lapsen huoneen ja tavaroiden tarkastaminen itsetuhoiseen käytökseen liittyvien esineiden osalta tai esimerkiksi syömishäiriöisen lapsen henkilökohtaisten tilojen tarkastus ruoan piilottamisen varalta, kun taustalla on terveydenhuollon antama hoito-ohjeistus. Perhehoitaja voi tarkistaa oman lapsensa repun, mutta sijoitetun lapsen osalta se voidaan tulkita henkilöntarkastuksen tekemiseksi, mikä ei ole perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla lain puitteissa sallittua. Tulkintaongelmia aiheuttaa tyypillinen kasvatukseen liittyvä rajaamisen tarve, jonka mukaisesti lasta voidaan kieltää lähtemästä ulos leikkimään, mikäli läksyt ovat vielä tekemättä tai kieltää lasta menemästä ilta-aikaan ulos paikkaan, jossa lapsen ei olisi turvallista olla. Perhehoidossa tulee eteen tilanteita, jolloin lapseen on otettava fyysisesti kontaktia hänen rauhoittamiseksi. Tulkinnallinen ongelma on siinä, että edellä mainitut esimerkit ovat vahvasti yhteydessä rajoitustoimisääntelyyn, mutta ovat lapsen hoidollisessa, kasvatuksellisessa, huolenpidollisessa tai valvonnallisessa merkityksessä ymmärrettäviä ja perusteltuja. Kyselyn perusteella kasvatuksellisten keinojen koettu vähäisyys perhehoidossa johtaa toisinaan lapsen sijaishuoltopaikan muuttamiseen lastensuojelulaitokseen, vaikka tämä ei olisi muuten lapsen edun mukaista. Lisäksi vastauksissa tuotiin esiin sitä, ettei laitoshoidossakaan ole lapsen edun mukaista tehdä jatkuvia rajoituspäätöksiä asioista, jotka koetaan normaaliksi kasvatukseksi.

2.7.2 Rajoitukset sijaishuollossa

LsL:n 11 luvussa säädetään sijaishuollon rajoituksista. Niitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito sekä lapsen palauttamisen aikainen autossa toteutettava lyhytaikainen kiinnipito ja henkilöntarkastus. Luvatta sijaishuoltopaikastaan poissa olevia lapsia koskevaa nykytilan arviota on luvussa 2.10, missä on kuvausta ilmiöstä, kiinniottoon liittyvistä kysymyksistä, virka-avusta ja paikantamisesta.

Valtion koulukodeissa vähintään vuoden koulukoteihin sijoitettuina olleisiin lapsiin (n=44) oli kohdistettu hieman alle 4000 rajoituspäätöstä. Yleisin rajoituspäätös oli henkilönkatsastus ja toiseksi yleisin aineiden ja esineiden haltuunotto. Vähiten käytettyjä rajoitustoimenpiteitä olivat kiinnipitäminen ja eristäminen. Rajoituspäätökset kasautuivat siten, että enimmillään yhtä lasta kohden oli tehty lähes kaksisataa ja vähimmillään alle kymmenen rajoituspäätöstä. Sijoituksen pituus ei ollut suoraan päätösten määrään. Yleisin rajoituspäätökseen johtanut tilanne oli karkeaaminen. Myös päihteidenkäyttö tai sen epäily sekä aggressiivisuus olivat usein toistuneita syitä. Haltuun otettiin esimerkiksi puhelimia, SIM-kortteja, tietokoneita, nikotiinituotteita, paloturvallisuuden vaarantavia välineitä, itsensä satuttamiseen tarkoitettuja välineitä, huumausaineita ja niiden käyttöön tarkoitettuja välineitä. Lapset kokivat rajoitukset usein rangaistuksina.⁴⁸

Lastensuojelulaitosten ohjaajat pitävät rajoitustoimenpiteitä välttämättöminä. Rajoitustoimenpiteellä pyritään pääsääntöisesti fyysisen turvallisuuden takaamiseen, kuten lapsen itseturhoon käytökseen reagoimisessa. He korostavat, että rajoitustoimenpiteitä ja lapsen kasvatuksellista ohjaamista tarvitaan yhdessä ja samanaikaisesti. Kaikki lapset eivät kuitenkaan tarvitse rajoitustoimenpiteitä. Toisaalta rajoitustoimenpiteitä koskevaan lainsäädäntöön liittyy soveltamisvaikeuksia, joihin ammattilaiset toivovat selkiytystä. Rajoitustoimenpiteitä tehdessään ammattilainen asettaa itsensä vaaraan (esim. kiinnipidot ja tilanteet laitoksen ulkopuolella).⁴⁹

Sijaishuollossa olevan lapsen yhteydenpidon haasteena ovat ne henkilösuhteet, joiden kohdalla lapseen yhteyttä pitävää henkilöä ei tunnisteta, mutta yhteydenpidolla nähdään olevan haitallisia vaikutuksia lapseen, mutta nykysääntely ei mahdollista yhteydenpidon rajoittamista. Uhkana on esim. lapsen päihteidenkäytön jatkuminen tai rikollisen toiminnan jatkaminen. Näissä tilanteissa olisi tarpeen voida rajoittaa lapsen yhteydenpitoa niin, että se toteutuu tarkoituksensa mukaisesti.

Kun sijoitetun lapsen hallussa on aineita ja esineitä, joita hänellä ei muun lainsäädännön nojalla edes saisi olla hallussaan tai, jotka ovat lapselle itselleen vaarallisia tai aiheuttavat vaaraa muille, kysymys on ensisijaisesti lapsen huoltoon sisältyvästä hoidosta, kasvatuksesta, huolenpidosta ja valvontaan liittyvistä ratkaisuksista, joilla tilanteen aiheuttama vaara voidaan ehkäistä ja lasta voidaan ohjata toimimaan toisin. Sääntelyssä olisi hyvä selkiyttää erilaisten lapselta poisotettavien aineiden ja esineiden perusteet. Osa on jo muun lainsäädännön perusteella kiellettyjä alaikäisen pitää hallussaan ja osa ominaisuuksiensa vuoksi tai väärinkäytettyinä vahingollisia. Lapselle vahingollisten aineiden ja esineiden poisottaminen on lapsen arkisissa ohjaustilanteissa koettu epäselvänä, onko kyseessä lapsen perusoikeusien rajaaminen ja näin ollen kysymys olisi lastensuojelulain 11 luvun rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä koskevasta tilanteesta vai voidaanko ja millä edellytyksin toimenpide toteuttaa kasvatuksellisenä rajaamisena osana lapsen huollon toteuttamista. Sääntelyn tulisi turvata sijoitetun ja valmiuksiltaan vielä kehittyvän lapsen oikeutta tarvitsemaansa huoltoon, joka puolestaan turvaa lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsen ikä ja kehityskaudet huomioiden on välttämätöntä tehdä rajaa lapselle hänen turvallisuuttaan vaarantavilta asioilta. Lapsen kasvulle ja kehitykselle tai muille henkilöille vaaraa aiheuttavat aineet ja esineet olisi tärkeä täsmentää mahdollisimman yksilöidysti lastensuojelulain yleisiä säännöksiä koskevassa ensimmäisessä luvussa, jolloin säännös tulisi sovellettavaksi muuallakin kuin lastensuojelulaitoksessa. Lähtökohta sääntelyssä olisi niiden poisottaminen kasvatuksellisenä ja lapsen huoltoa toteuttavana toimenpiteenä. Poisottaminen tulisi olla mahdollista myös tilanteissa, jossa lapsi on asiasta erimielinen. Poisottaminen voisi olla mahdollinen myös niin, että kun se on välttämätöntä lapsen tai muiden suojelemiseksi, niin se voidaan toteuttaa myös

⁴⁸ Utriainen, S. & Eriksson, P. (2023) Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet valtion koulukodeissa. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-146-7>

⁴⁹ Niemi, M. & Eriksson, P. (tulossa 2025)

tilanteessa, jossa lapsi on sitä haluton luovuttamaan vapaaehtoisesti. Tilanteessa kuitenkin tulee huomioida, mitä rikoslaissa säädetään voimankäytön liioittelusta, eikä voimankäyttö lähtökohdiltaan voisi olla intensiteetiltään esimerkiksi kiinnipitoa vastaavaa voimankäyttöä lapseen.

Rajanvetoa kasvatuksellisenä ja rajoitustoimenpiteenä toteutettavan aineiden ja esineiden poistamisen kohdalla ei ole mahdollista säätää kuitenkaan ehdottoman tarkkarajaisesti. YK:n lapsen oikeuksien komitea (yleiskommentti 8⁵⁰) tunnustaa, että lasten ja erityisesti vauvojen ja pikkulasten kasvatusta ja hoitaminen edellyttävät toistuvasti fyysisiä toimia ja puuttumista lasten suojelemiseksi. YK:n sijaishuollon ohjeiden⁵¹ mukaan mitään voiman tai rajoitusten käyttöä ei tulisi sallia, ellei se ole aivan välttämätöntä lapsen tai muiden henkilöiden fyysisen tai psyykkisen koskemattomuuden turvaamiseksi. Rajoitusten käytön tulee olla kohtuullista ja oikeasuhteista ja lapsen perusoikeuksia kunnioittavaa (kohta 97). Lapsen oikeusturvan kannalta tärkeää, että päätös tehdään aina silloin kun ainetta tai esinettä ei palautettaisi lapselle.

LsL:ssa on säädetty rajoitustoimenpiteenä lapsen kiinnipitäminen (LsL 68 §), jonka tarkoitus on turvata lapsen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukainen oikeus elämään, turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin mukaiseen välttämättömään huolenpitoon. Toisaalta kiinnipidolla myös puututaan perustuslain 7 §:n 3 momentissa turvattuihin lapsen henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Lisäksi kiinnipidolla voidaan turvata toisten henkilöiden perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaista oikeutta koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, jos esimerkiksi lapsi tavoitteenaan jatkaa luvattonta poissaoloaan sijaishuoltopaikasta kohdistaa väkivaltaa toisiin henkilöihin, jotka pyrkivät estämään lapsen poistumista tilanteesta. Kiinnipito voi olla välttämättömän keino lapsen luvattoman poistumisen ja sen jatkamisen estämiseksi ja lapsen sijaishuoltopaikkaan palauttamisen turvaamiseksi. LsL:n 68 §:n mukainen lapsen kiinnipitäminen on voimakeinojen käyttämistä, jonka sallittavuuden rajana on rikoslain 4 luvun 6 §:n 2 momentissa säädetty tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimus.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian antamissa ratkaisuissa tuodaan esiin, että lastensuojelulain mukainen lapsen kiinnipitäminen on myös voimakeinojen käyttämistä. Esimerkiksi ratkaisussaan EOAK/5985/2021 apulaisoikeusasiamies on myös todennut, että kiinnipitoa ei ole sallittua toteuttaa muussa kuin laissa säädettyssä tarkoituksessa, mikä tarkoittaa nykysääntelyssä, ettei lapsen kiinnipitoon voida ryhtyä esimerkiksi lapsen tottelemattomuuden tai ”passiivisen vastarinnan” murtamiseksi.

Myöskään lapsen sanallinen ja epäasiallinen tai uhkaava kielenkäyttö ei ole lain sallima peruste kiinnipidolle. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan lasta ei saa myöskään provosoida tai muutoin menetellä siten, että tilanne ajautuu kiinnipitoon. Tahatonkin provosointi tai lapsen mieltämä henkilökunnan uhkaava menettely voivat johtaa myös sellaiseen rajoitustoimenpiteiden käyttöön, joihin ei muutoin olisi tarvinnut turvautua. Kiinnipitoa ei ole koskaan sallittua käyttää sillä tavoin, että sen avulla korostetaan laitoksen ja sen työntekijöiden auktoriteettiasemaa.

Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus ja kiinnipitotilanteissa tapahtuneista kuolemista tehdyt selvitykset osoittavat, ettei traumatisoitunutta lasta tulisi lähtökohtaisesti kiinni pitää lainkaan. Eri-tyisesti lasten, joilla on kaltoinkohtelukokemuksia tai somaattisia sairauksia, kohdalla kiinnipi-

⁵⁰ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 8 (2006). Lapsen oikeus suojeluun ruumiilliselta kuritukselta ja muilta julmilta tai halventavilta rankaisumuodoilta, CRC/C/G/8.

⁵¹ UN Guidelines for the Alternative Care of Children 24.2.2010. A/RES/64/142. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2009.

toja tulisi välttää mahdollisimman pitkälle lapsen turvallisuuden varmistamiseksi. Erityistä huolellisuutta tulisi noudattaa myös tilanteissa, joissa lääkityksen tai päihteiden mahdollisista yhteisvaikutuksista esimerkiksi verenkiertoon ei tiedetä. Kiinnipitämisen tulisi perustua ainoastaan lapsen tai muiden hengen, terveyden, turvallisuuden tai merkittävään omaisuuden suojaamiseen. Kiinnipidon tulisi aina olla viimesijainen ja samalla äärimmäisin keino rauhoittaa lapsi. Kiinnipidon ei tulisi katsoa olevan hoidollista tai huollollista vaan sen tarkoituksena on rauhoittaa lapsi ja estää vakavamman vahingon sattuminen. Valtion koulukoteihin sijoitetut lapset kuvasivat usein kiinnipitojen olevan yksiä raskaimmista rajoitustoimenpiteistä, sillä ne koettiin yleisesti ottaen ahdistaviksi ja stressaaviksi tilanteiksi.⁵² Kiinnipitojen tulisikin olla lähtökohtaisesti mahdollisimman lyhytaikaisia.

Kameravalvonta lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelun sijaishuollossa on toteutettu kameravalvontaa osana turvallisuusratkaisuja. Kameravalvonnasta ei ole säädetty lastensuojelulaissa. Teknisellä valvonnalla on vahva yhteys ihmisten oikeuteen kokea yksityisyyden suojaa ja kotirauhaa sekä henkilötietojen käsittelyä koskeviin vaatimuksiin.

Kameravalvontaa voidaan ylimpien laillisuusvalvojien ja sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviranomaisten mukaan käyttää lastenkodin eristämistilassa, ulko-ovilla, lääkekaapin edessä sekä joissain tilanteissa keittiössä ja erityisen perustellusta syystä myös muissa tiloissa⁵³. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on ohjauskirjeessään⁵⁴ todennut, että sosiaalihuollon yksikössä asiakkaan oman huoneen lisäksi yksikön asiakkaiden käyttöön tarkoitetut yhteiset tilat kuuluvat kotirauhan ja yksityiselämän suojan piiriin. Asiakkaan oma huone ja yksikön asiakkaiden käyttöön tarkoitetut yhteiset tilat muodostavat yhdessä asiakkaan kodin, minkä vuoksi myös yksikön yhteisissä tiloissa on annettava asiakkaalle mahdollisuus toteuttaa yksityiselämän piiriin kuuluvia toimintoja ilman, että hänen yksityisyytään loukataan oikeudettomalla kameravalvonnalla.

Kameravalvonnan järjestämisessä on korostettu vaatimusta suhteellisuusperiaatteen noudattamisesta. Sen mukaisesti on arvioitava, voidaanko kameravalvonnan sijasta käyttää muita lapsen yksityisyyttä paremmin huomioivia keinoja. Ratkaisussa AOA 15.10.2010 Dnro 1246/4/09 apulaisoikeusasiamies katsoi, että jos kysymys on lapsen terveyden, hoidon tai turvallisuuden kannalta välttämättömästä valvonnasta, jota ei ole muutoin järjestettävissä, voidaan kameravalvontaan ryhtyä. Kameravalvonnan järjestämiseen tulee siten olla aina palvelun järjestämisen kannalta perusteltu välttämätön syy. Laitoksen yleisissäkin tiloissa kameravalvonnalle tulee olla perusteltu syy, ja kameravalvonnan sekä sen syyn tulee olla kaikkien tiedossa.⁵⁵

Kameravalvonnan mahdollisuuden lastensuojelulaitoksessa tulee perustua lapsen terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseen. Kameravalvonnan tarpeen kannalta keskeistä on koettu turvallisuus ja turvattomuutta aiheuttavilta riskeiltä suojautuminen. Tällä on yhteys myös lapsen hyvinvointiin ja terveyteen. Turvallisuusuhan riskiä lastensuojelulaitoksessa voivat nostaa monet tekijät, kuten lasten vuorovaikutustaidon puutteet, keskinäiset ristiriidat, kateus, kontrolloimaton ja impulsiivinen käyttäytyminen taikka painostaminen ja kiristäminen, joiden

⁵² Utriainen & Eriksson (2023).

⁵³ Etelä-Suomen AVI 2.10.2019 ESAVI/24986/2019.

⁵⁴ LSSAVI/677/2024.

⁵⁵ Rätty (2023), 671-672.

avulla lapset voivat pyrkiä käyttämään toista hyväkseen, esimerkiksi vaatia hallintaansa toisen omaisuutta.

Lastensuojelulainsäädännön uudistamista koskevan valmistelun yhteydessä loppuvuodesta 2024 STM:n ja lapsistrategian toteuttamassa lasten kuulemisessa lapset toivat esiin, että lasten keskinäistä kaltoinkohtelua ei useinkaan kyetä selvittämään laitoksissa. Monet väkivaltatilanteet, joita laitoksessa tapahtuu lasten välillä jäävät aikuisilta huomaamatta usein syystä, että lapset eivät välttämättä koe voivansa kertoa kokemastaan henkilökunnalle. Tilanteet myös syntyvät nopeasti. Lapset ovat heitä kuultaessa tuoneet esiin, että turvakamerat ovat yksi keino ehkäistä väkivaltaa ja toisen omaisuuden kohdistuvia anastuksia tai vahingoittamista.

Lastensuojelulaitoksissa tapahtuvat väkivallan kokemukset ja väkivaltaan liittyvä jatkuva uhka vaarantavat lapsen oikeutta koskemattomuuteen ja oikeutteen tulla suojelluksi hyväksikäytöltä. Turvattomuutta lisäävä tekijä on myös toisen omaisuuden kajoaminen luvattomasti. Tilanteiden jälkikäteen selvittely voi olla hankalaa, jos aikuisia ei ole ollut tilanteessa läsnä. Tilanteiden selvittely ei useinkaan toteudu tasapuolisesti, koska vahvempi osapuoli lapsista voi vaikuttaa uhrina olevan toisen lapsen haluun ilmaista tilannetta kuvaavat seikat niin kuin hän on ne kokenut. Käytännössä tämä johtaa siihen, että alistetussa asemassa suhteessa muihin lapsiin itsensä kokevat lapset eivät turvaudu aikuisten apuun, peläten esimerkiksi kosta. Turvattomuuden kokemukset sekä fyysisen sekä psyykkisen koskemattomuuden loukkaukset vähentävät merkittävästi lasten kokemaa hyvinvointia ja tavoitteiden mukaisen sijaishuollon toteutumista. Turvattomuus vahvistaa lapsessa epäluottamusta sijaishuoltoon ja sen työntekijöitä kohtaan ja heikentää lapsen motivaatiota sitoutua sijaishuollon tavoitteisiin. Samalla turvattomuuden myötä heikentyy mahdollisuus lapsen yksilöllisen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Tämä koskee myös niitä lapsia, jotka toiminnallaan aiheuttavat riskiä väkivallasta, muiden lasten alistamisesta ja hyväksikäytöstä. Näille lapsille voi vahvistua kokemus siitä, että aikuiset eivät voi vaikuttaa heihin.

Kuten edellä ylimmän laillisuusvalvojan ja valvontaviranomaisten ratkaisut osoittavat laitoksen henkilökunnan ammattitaito ja läsnäolo lasten kanssa ovat ensisijaisia keinoja, joilla turvataan ja ylläpidetään turvallisuutta. Se tarkoittaa myös henkilökunnan ammattitaitoa tunnistaa ennakkoivasti turvattomuutta aiheuttavia riskitilanteita ja toteuttaa toimia, joiden avulla riskejä vähennetään. Turvallisuutta ja sen jatkuvuuden kokemusta turvaa se, että voidaan puuttua tehokkaasti niihin tilanteisiin, joissa oikeutta turvallisuuden kokemiseen on loukattu sekä ennakoitavasti että jälkikäteisesti.

Käytännössä lapset ovat hyvin tietoisia siitä, mitkä ovat henkilökunnan tosiasialliset mahdollisuudet valvoa lapsien keskinäistä kanssakäymistä. Aikuisten läsnäololla ei voida turvata kaikkia tilanteita. Myös lasten keskinäiselle kanssakäymiselle, niin etteivät aikuiset ole jatkuvasti läsnä, on annettava tilaa. Näissä tilanteissa kameravalvonta voi tukea lasten keskinäistä kanssakäymistä luomalla turvallista tilaa. Toisaalta kameravalvonnan keinoin on mahdollisuuksia turvata myös syntyneiden ristiriitailanteiden selvittelyä ilman, että asiaan liittyvien seikkojen esiin tuomisesta olisivat käytännössä vastuussa ainoastaan lapset.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmistelussa hallituksen esitys eduskunnalle vanhuspalvelulain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta (STM121:00/2024). Esityksen tavoitteena on mahdollistaa teknologian hyödyntäminen sosiaalihuollon palveluissa, ja erityisesti teknologian hyödyntäminen henkilöstömitoituksen laskennassa iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa. Lausunnoilla ollut esitysluonnos sisälsi säännökset teknologisten ratkaisujen käytöstä (47 §) sekä teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa (48 §). Sosiaalihuoltolaki on yleislaki ja sen säännöksiä lähtökohtaisesti sovellettaisiin myös lastensuojelussa, jos toisin ei säädetä.

Kameravalvonta eristämistilassa

Kameravalvontaa on tällä hetkellä toteutettu eristämisen yhteydessä lastensuojelulaitoksissa ilman erillistä laintasoista sääntelyä. Kameravalvonnan järjestäminen eristämistiloissa on kuitenkin katsottu mahdolliseksi silloin, jos sillä turvataan eristämistilassa olevan lapsen turvallisuutta. Tällöinkin kamaravalvonta on tullut toteuttaa niin, että lapsen yksityisyys wc-käyntien osalta on turvattu. Eristämistila on yksityisyydensuojan näkökulmasta erityisasemassa, sillä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on erityinen huolenpitovastuu eristettynä olevan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Apulaisoikeusasiamies on katsonut, että eristetyn lapsen huolenpidon tulee olla jatkuvaa. Tällainen lakiin perustuva jatkuva huolenpitovastuu oikeuttaa myös teknisin apuvälinein tapahtuvan valvonnan⁵⁶.

Kameravalvonta voi olla tarpeen lapsen turvallisuuden varmistamiseksi. Turvallisuusriski voi liittyä esimerkiksi siihen, että lapsi saattaisi pyrkiä vahingoittamaan itseään. Itsetuhoisen käytäytymisen lisäksi tilanteeseen voi liittyä lapsen itsemurhan riski. Lapsen tarkkaileminen on tällöin välttämätöntä toteuttaa jatkuvasti ja se on toteutettu osin kameravalvonnan keinoin. Kameravalvonnan tarve on erityisesti, kun aikuinen ei ole läsnä lapsen kanssa samassa eristystilassa. Käytännössä, mikäli lapsi viettää eristystilassa säädetyn enimmäisajan 12 tuntia, ei ole tarkoituksenmukaista lähteä siitä, että aikuinen on jatkuvasti läsnä eristystilassa lapsen kanssa. Aikuisen on oltava kuitenkin jatkuvasti lapsen läheisyydessä ja lapsen tavoitettavissa. Tarve kameravalvonnalle korostuu yöaikaan. Kameravalvonnan tarve voi liittyä myös lapsen hyvinvoinnin ja terveydentilan turvaamiseen. Kyse on silloin päihtyneen tai päihdyttävien aineidenvieroitusoireista kärsivän lapsen terveydentilan seuraamisesta.

Esimerkkinä laintasoisesta sääntelystä, jolla kameravalvonta toteutetaan henkilöä eristettäessä, on vankeuslain 18 luvussa säädetty vangin tekninen tarkkailu. Kameravalvonnasta myös lastensuojelulaitoksen eristämistilassa olisi jatkossa perusteltua säätää lailla. Näin siitä huolimatta, että käytäntö on monin osin vakiintunut valvontaviranomaisten ratkaisujen myötä.

Lapsen hallussa olevat 65 §:n 3 ja 4 momentin mukaiset aineet ja esineet sekä tupakkalain 118 §:n tuotteet

Lastensuojelulain 65 § mahdollistaa aineiden ja esineiden haltuunoton. Pykälän 3 momentissa tarkoitetut esineet ja aineet todennäköisesti vakavasti haittaavat lapsen oman tai toisen lapsen tai muiden henkilöiden sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä. Tällaisiksi esineiksi tulisi voida katsoa myös rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet tai hyödykkeet. Niiden haitallinen vaikutus perustuu lähinnä ostamiseen ja kaupankäyntiin tilanteissa, jotka liittyvät päihteiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden hankkimiseen. Rahavarojen ym. edellä mainittujen välineiden säilyttäminen lapsen hallussa on erityinen riski päihderiippuvuudesta kärsivien lasten kohdalla, joilla ei ole pidäkkeitä päihteiden käytön suhteen. Joissakin tapauksissa rahavarojen säilyttäminen asuinyksikön tiloissa luo turvattomuutta lasten välille ja mahdollistaa erilaisia hyväksikäytön muotoja lasten välillä. Tällaisten esineiden pois ottaminen voi olla perusteltua sekä lapsen tarpeen mukaisen sijaishuollon toteuttamisen turvaamiseksi ja yleisen järjestyksen turvaamiseksi.

Tupakkalain 53 §:n mukaan tupakkatuotteita ja nikotiininesteitä ei saa myydä tai muutoin luovuttaa eikä välittää alle 18-vuotiaalle. Tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä ja sähkösavukkeita ei saa elinkeinotoiminnassa myydä tai muutoin luovuttaa alle 18-vuotiaalle.

⁵⁶ AOA 31.12.2010 Dnro 4138/2/09.

Eduskunta on hyväksynyt lain tupakkalain muuttamiseksi (251/2025). Lain muuttamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä HE 221/2024 vp tavoitteena oli suojella erityisesti lapsia ja nuoria nikotiinipussien haittavaikutuksilta. Lapsiin kohdistuvana tavoitteena on ehkäistä nikotiinipussien käyttöä nuorison keskuudessa ja vähentää hengenvaarallisia nikotiinimyrkytyksiä, joita pienille lapsille voi aiheutua, jos nämä pääsevät nielemään tai imeskelemään nikotiinipusseja. Tupakkalakiin lisättäisiin savuttoman nikotiinituotteen määritelmä, joka kattaa nikotiinipussien lisäksi myös sellaiset tuotteet, jotka eivät sisällä tupakkakasvia mutta jotka muistuttavat käyttötarkoitukseltaan irtonuuskaa, purutupakkaa tai nenänuuskaa. Tupakkalain 118 §:ään muutettiin niin, että jatkossa alle 18-vuotias ei saisi pitää hallussaan tupakkatuotteiden lisäksi tupakan vastikkeita. Nikotiininesteitä ei enää mainittaisi pykälässä erikseen, koska ne kuuluvat tupakan vastikkeisiin. Hallussapito-kielto laajeni nikotiinipusseihin ja muihin savuttomiin nikotiinituotteisiin, nikotiinittomiin ”vapeihin”, yrttisavukkeisiin ja energianuuskaan.

Tupakkalain uudistamiseen johtaneessa esityksessä tuodaan esiin, että nuoruudessa alkoholin ja nikotiinituotteiden käyttö kytkeytyvät usein yhteen, ja nikotiinia ja alkoholia käytettäessä samanaikaisesti kulutetaan suurempi määrä alkoholia. Nuorilla nikotiinituotteiden käyttö on lisäksi selkeästi yhteydessä kannabiskokeiluihin. Nikotiiniriippuvuuden riski kasvaa nikotiinimäärän kasvaessa, mutta nikotiiniriippuvuuden oireita voi esiintyä nuorilla jo vähäisenkin käytön jälkeen.

Tupakkalain tarkoittamien tupakkatuotteiden ja lapsille kielletyksi ehdotettava tupakan vastikkeiden kirjo on tällä hetkellä niin laaja tuoteryhmä ja jatkuvasti muuttuva, että sijaishuollossa olevan lapsen huolenpidosta vastaavilla aikuisilla on käytännössä suuria vaikeuksia hahmottaa eri tuotteiden vaarallisuutta lapselle. Tupakkalakissa selkeytettiin rajanvetoa lapselle vaaralliseksi luokiteltaviin ja heiltä kiellettyihin tuotteisiin. Tällä on vaikutuksia sijaishuollon toimenpanoon. Uudistuksen voimaantulon ja tupakkalain 118 §:n täsmentämisen myötä voidaan vähentää lapsille vaaralliseksi luokiteltujen tuotteiden hallussapitoa kodin ulkopuolisten sijoitusten aikana, kun ne voidaan ottaa sijaishuoltopaikan haltuun. Samalla on tarkoituksen mukaista, että mainitut tuotteet voitaisiin hävittää. Uudistuksen jälkeenkin on epäselvää, voidaanko tupakkalain tarkoittamat tuotteet, joita alaikäinen ei saa pitää halussaan, hävittää sijaishuolto-paikassa. Sama koskee alkoholilain tarkoittamia aineita.

Koska riippuvuus edellä tupakkalaissa tarkoitettuihin tuotteisiin voi muodostua jo hyvin nuorella iällä, olisi huolehdittava tarvittaessa lapsen asianmukaisesta vieroituksesta.

2.7.3 Erityinen huolenpito

Lastensuojelun tehtävänä on suojella lasta myös itseään haavoittavalta käyttäytymiseltä ja vahingoittavalta toiminnalta. Lastensuojelulaitoksessa toteutettava EHO on palvelu, jota voidaan järjestää vakavan päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi tai kun lapsen oma käyttäytyminen muutoin vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Sillä tarkoitetaan lastensuojelulain 71 §:n mukaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa siten kuin mainitun lain 72 ja 73 §:ssä säädetään. EHO:a voidaan järjestää maksimissaan 90 vuorokauden ajan. EHO:n aikaisista rajoituksista tehdään erilliset päätökset (pl. liikkumisvapauden rajoitus, mikä sisältyy jo sijoituspäätökseen) siten, kuin lastensuojelulaissa säädetään. Päätöksen EHO:n aloittamisesta tai jatkamisesta tekee aina viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Päätöksen on perustuttava erityisen huolenpidon järjestämistä varten tehtyyn lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu kasvatukseen, sosiaalityön, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen.

EHO on luonteeltaan lastensuojelun suljetuinta laitoshoidtoa tällä hetkellä. Se mahdollistettiin 1.11.2006 voimaan tulleella lastensuojelulain muutoksella (583/2006, HE 225/2004 vp). Sääntely oli eduskuntakäsittelyn aikana myös perustuslakivaliokunnan arvioitavana (PeVL 5/2006 vp.) Sen toimeenpano on osoittanut, että kyseessä on käytännössä suljettu sijaishuollon muoto. EHO:a koskevan sääntelyn (LsL 73.1) mukaan lasta voidaan erityisen huolenpidon ajan estää poistumasta tiloista ilman lupaa tai valvontaa. EHO toteutetaan käytännössä suljetussa toimintaympäristössä, ja henkilöstömäärältään se on vahvimmin resursoitua. Sisällöllisesti se on lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa kokonaisvaltaista hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa, jonka aikana tuetaan myös lapsen koulunkäyntiä. Osa lapsista kokee EHO:n erityisen huolenpidon hyvin suljetuksi palveluksi.

Nykyisessä EHO-sääntelyssä ja -käytännöissä tunnistetaan ongelmia, joihin on ehdotettu muutoksia jo aiemmassa lainvalmistelussa.⁵⁷ Nykyinen päätöksentekorakenne on havaittu epätarpeelliseksi ja enimmäiskesto liian lyhyeksi, joiden takia jaksot vastaavat heikosti niille asetettuihin laajoihin tavoitteisiin ja lasten tarpeisiin. EHO-jaksojen aikana saavutetut hyvät tulokset eivät välttämättä kestä pitkään. EHO-jaksoille ohjautuvilla lapsilla on usein päiheteidenkäyttöä, kuljeskelua, itsetuhoisuutta ja mielenterveyden ongelmia sekä neuropsykiatrisia haasteita (diagnosoituja tai epäiltyjä). Heillä on voinut olla myös haasteita koulunkäynnissä. Ongelmat ovat usein päällekkäisiä ja moninaisia.⁵⁸ Myös esimerkiksi vakavia rikoksia tekeville tarvitaan riittävän hyvin resursoituja sijaishuollon yksiköitä, joista lapsia ei lähetettäisi vaativankaan oireilun vuoksi pois.⁵⁹ Tällä hetkellä nämä lapset ovat jatkuvien EHO-jaksojen ja vaihtuvien laitosten kierteessä, jolloin vaikutukset jäävät usein lyhytkestoisiksi. Poislähtämisen kokemukset murentavat luottamusta auttajiin.

EHO:a voivat tällä hetkellä tuottaa julkiset ja yksityiset palveluntuottajat. EHO-paikkakapasiteetti on noin 70 asiakaspaikkaa, mutta tällä hetkellä kaikki paikat eivät ole käytössä. EHO:n kysyntä on ollut viime vuosina tarjontaa suurempaa, joten lapset ovat voineet joutua jaksolle pääsemistä pitkäänkin. Ensimmäinen ruotsinkielistä EHO-palvelua tarjoava yksikkö on avautunut Lagmansgårdenin koulukotiin huhtikuussa 2025.

2.8 Sijaishuollon valvonta

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa valvotaan eri keinoin. Ilmoitus- ja lupamenettelyissä on kysymys viranomaisen harjoittamasta etukäteisvalvonnasta. Muita etukäteisvalvonnan ja ohjauksen keinoja ovat muun muassa viestintä, resurssiohjaus (valtionavustukset), informaatio-ohjaus, ohjaus- ja tarkastuskäynnit, neuvonta, koulutus ja konsultaatio. Jälkikäteisvalvonta perustuu pää-

⁵⁷ Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä (2020) Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7164-6>.

⁵⁸ Ks. esimerkiksi EHO-selvitykset: Wennberg, M., Rausmaa, S. & Kortelainen, J. (2020) Erityisen huolenpidon nuorten palvelupolut. Itlan raportit ja selvitykset 2020:3. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.; Wennberg, M., Rausmaa, S., Luomala, N. & Ristikari, T. (2023) EHO-selvitys. Selvitys valtion koulukotien EHO-osastoille sijoitettujen nuorten nykytilanteesta. Itlan raportit ja selvitykset 2023:1. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr.

⁵⁹ Korhonen (2022) Alaikäisten vankien ja muiden vakavilla rikoksilla oireilevien nuorten asema palvelujärjestelmässä. Tilannekuva sote-ammattilaisten näkökulmasta. Työpaperi 34/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-899-6>, 19–20.

osin valvontaviranomaisille tehtyihin kanteluihin ja muihin ilmoituksiin havaituista epäkohdista. Ulkopuolisiin aloitteisiin perustuvan valvonnan lisäksi valvontaviranomaiset suorittavat myös oma-aloitteista valvontaa tekemällä tarkastuksia ja erilaisia selvityksiä.

Sijaishuollon valvonnasta säädetään LsL 79 §:ssä. Sijoittajahyvinvointialueen tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon toteutuu lain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoitushyvinvointialueen on 16 b §:n mukaisesti järjestettävä. Sijaishuoltopaikan toimintaa valvovat lisäksi sijoitushyvinvointialue ja aluehallintovirasto.

Hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin tulee valvoa oman toimintansa laatua ja lainmukaisuutta sekä asiakasturvallisuuden toteutumista omavalvonnan keinoin. Aluehallintovirastot ohjaavat ja valvovat hyvinvointialueen järjestämää sosiaalihuoltoa, mukaan lukien lastensuojelua. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ohjaa valtakunnallisena ohjaus- ja valvontaviranomaisena muun ohella aluehallintovirastojen toimintaa sosiaalihuollon ohjauksessa ja valvonnassa sekä ohjaa ja valvoo lastensuojelua tilanteissa, joissa on kyse esimerkiksi periaatteellisesti tärkeistä tai laajakantoisista asioista.

Lastensuojelulaitosten toimintaa valvovat laitokset itse omavalvonnan keinoin, laitoksen sijainti- ja hyvinvointialue, lapsia laitokseen sijoittaneet hyvinvointialueet, aluehallintovirastot, tietyissä tilanteissa Valvira ja eduskunnan oikeusasiamies, mukaan lukien lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluva lapsikohtainen valvonta. Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluu lapsikohtainen valvonta.

Perhehoidon valvonta eroaa lastensuojelulaitosten valvonnassa siten, että keskeisin valvova taho on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin tulee valvoa perhehoidon järjestämisen toteutumista omavalvonnan keinoin. Aluehallintovirastot valvovat perhehoidon järjestämisen toteutumista käytännössä hyvinvointialueiden valvonnan kautta. Toimeksiantosuhteisen perhehoidon osalta perhekoti on yksityiskoti. Valvontaa toteutettaessa on otettava näin huomioon perustuslain 10 §:ssä turvattu yksityiselämän suoja. Käytännössä tästä on aiheutunut haasteita perhekotien valvonnalle.

Hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki ovat usein keskittäneet lastensuojelulaitosten ja ammatillisten perhekotien valvonnan tiettyyn yksikköön. Hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä tehdään valvontaa toteutettaessa.

Useat valvontaviranomaisen ratkaisut osoittavat, että sijaishuollon lainmukaisessa toteutumisessa on edelleen puutteita. Aluehallintovirastojen ja Valviran valvontaresurssia on vahvistettu viime vuosina, mutta valvontaresurssit ovat edelleen rajalliset. Sijaishuollon valvonnan rajalliset resurssit voivat vaarantaa lasten oikeuksien toteutumisen seurannan lastensuojelulaitoksissa. THL on tuottanut sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan malli, jonka tavoitteena on tukea lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää valvonnan toteuttamisessa.⁶⁰

Valtion aluehallinnon uudistuksessa sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, aluehallintovirastot sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten eli ELY-keskusten ympä-

⁶⁰ Eriksson, P. & Korhonen, P. (2022) Sijaishuollon lapsikohtaisen valvonnan malli. Työpaperi 4/2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-808-8>.

ristöasioiden vastuualueen tarkoituksenmukaiset tehtävät yhdistetään. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 13/2025 vp) on parhaita eduskunnan käsittelyssä.

2.9 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaiset lastensuojeluyksiköt

2.9.1 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

Lakia Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä (1379/2010) sovelletaan valtion lastensuojeluyksiköihin, joita ovat Valtion koulukodit (VKK) ja vankilan perheosasto. Valtion lastensuojeluyksiköt muodostavat valtion viraston, joka toimii sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla.

Koulukodeissa annetaan lain 1 §:n 2 mom. mukaisesti kasvatusta, hoitoa ja perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta sellaisille lastensuojelulain perusteella sijoitetuille lapsille ja nuorille, joita ei voida tarkoituksenmukaisesti kasvattaa ja hoitaa muussa lastensuojeluyksikössä ja jotka eivät sairautensa vuoksi tarvitse muualla annettavaa hoitoa. Koulukodeissa voidaan antaa myös sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) tai terveydenhuoltolaissa tarkoitettuja mielenterveyspalveluja.

Lain 1 §:n 3 mom. mukaan lapsi voidaan sijoittaa vankilan perheosastolle vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa luo siten kuin lastensuojelulaissa säädetään. Perheosasto tukee vanhempia vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta fyysisesti ja psyykkisesti turvallisessa arjessa. Yhteistyöstä Rikosseuraamuslaitoksen (RISE) kanssa säädetään lain 6 §:ssä.

Lain 2 §:n 1 mom. mukaan valtion koulukotien ja vankilan perheosaston lastensuojelulain mukaisen toiminnan yleinen ohjaus, johto ja valvonta kuuluvat THL:lle. Koulussa annettavaa perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta ohjaa Opetushallitus (OPH). Aluehallintovirastot valvovat 1 mom. mukaista toimintaa.

Lain 3 ja 4 §:ssä säädetään johtokunnasta ja ohjesäännöstä. THL asettaa VKK:lle ja vankilan perheosastolle yhteisen johtokunnan neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan. Johtokunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä enintään seitsemän muuta jäsentä ja heillä henkilökohdalliset varajäsenet. Vankilan perheosastoon liittyvissä asioissa johtokunta kuulee RISE:ä. Johtokunnan tehtävänä on muun ohessa hyväksyä VKK:n ja Vankilan perheosaston johtosääntö; kehittää, valvoa ja yhteensovittaa lastensuojeluyksiköiden toimintaa sekä tehdä aloitteita niiden tuloksellisuuden ja toimintaedellytysten parantamiseksi; hyväksyä toimintakertomus; seurata lastensuojeluyksiköille asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden saavuttamista; nimittää lastensuojeluyksiköiden johtaja THL:n esittelystä sekä vahvistaa lastensuojeluyksiköiden palvelut ja niistä perittävät maksut. Johtokunnan tehtävät vastaavat valtion mielisairaaloiden ja vankiterveydenhuollon yksikön johtokuntien tehtäviä. Johtokunnalla on lisäksi ruotsinkielinen jaosto, joka käsittelee ruotsinkieliseen perusopetussuunnitelmaan liittyvät asiat.

Lastensuojelun järjestämisestä säädetään 5 §:ssä. Sen mukaan VKK:n toiminta voidaan järjestää laitoshuoltona tai laitoksen johdon alaisena perhehoitona. Pykälän 2 momentissa todetaan, että mielenterveyslain nojalla sijoitettuja lapsia ei saa sijoittaa samaan asuinyksikköön sijaishuollossa olevien lasten kanssa. Vankilan perheosaston lastensuojelulain mukaisen toiminnan johtamisesta säädetään 3 momentissa.

Perusopetuksen järjestämisestä säädetään 7 §:ssä ja muun opetuksen ja toiminnan järjestämisestä 8 §:ssä.

Henkilökunnasta, henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista ja valinnasta säädetään lain 9–11 §:ssä. Valtion koulukodeissa voi olla voimassa olevan lain mukaan johtaja, apulaisjohtaja, psykologeja, opettajia, erityisopettajia, koulunkäyntiavustajia, erikoissairaanhoitajia, sosiaalityöntekijöitä, vastaavia ohjaajia ja ohjaajia sekä tarpeen mukaan muuta henkilökuntaa. Lain 9 §:n 3 mom. mukaan mainitun henkilöstön eläkeoikeudesta on soveltuvin osin voimassa, mitä laissa valtion kasvatustieteiden tutkimuslaitoksista ja niissä toimivien henkilöiden eläkeoikeuden perusteista annetussa laissa (293/1922) säädetään. Vankilan perheosastolla voi olla vastaava ohjaaja, ohjaajia sekä tarpeen mukaan muuta henkilökuntaa.

Lain 10 §:n mukaan ohjaajan kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen ammatillinen tutkinto. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään.

Henkilökunnan valinnasta säädetään 11 §:ssä. Lain voimaantulon jälkeen valtion lastensuojeluyksiköiden hallinnon rakenne on muuttunut. Virastoon on perustettu Valtion lastensuojeluyksiköiden toiminnasta vastaavan johtajan viran. Myöskään apulaisjohtajia ei koulukodeissa enää ole. Lisäksi on perustettu Valtion koulukotikoulun johtavan rehtorin virka. Johtokunta tekee päätöksen Valtion lastensuojeluyksiköiden johtajan, koulukotiyksikön johtajan ja johtavan rehtorin valinnasta. Valtion lastensuojeluyksiköiden johtaja päättää lastensuojeluyksiköiden yhteisen henkilökunnan nimittämisestä. Johtava rehtori päättää opetushenkilöstön nimittämisestä ja koulukotiyksikön johtaja muiden työntekijöiden nimittämisestä. Koulukotien johtajat vastaavat muun henkilökunnan ottamisesta. Johtokunta tekee vankilan perheosaston lastensuojelutehtävistä vastaavan palveluntuottajan valintaa koskevat päätökset.

THL:n alaisista lastensuojeluyksiköistä annettu laki tulisi päivittää vastaamaan sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen organisoimisessa että opetuksen järjestämisessä tapahtuneita muutoksia. Laki on myös epäselvä keskeisten toimivaltakysymysten osalta eikä siitä ilmene valtion lastensuojeluyksiköiden asema itsenäisenä virastona. Valvira on todennut tuoreessa valvontapäätöksessään (Dnro V/2065/2025), että valtion lastensuojeluyksiköiden toimivaltasuhteet eri tahojen (johtokunta/THL/valtion lastensuojeluyksiköiden johtaja/koulukotien yksiköiden johtajat) välillä eivät ole selkeät ja tämä on osaltaan lisännyt haasteita VKK:lle palveluntuottajana kuuluvalla hallinnon ylätasojen johtamisella ja toiminnan koordinoimisella sekä yksiköiden johtamisella. Valvira katsoo, että VKK:n kohdalla toiminnan johtamisjärjestelmän epäselvyydet näyttäisivät vaikuttaneen heikentävästi palvelujen tuottajan omavalvontaan sekä palveluyksiköiden palvelujen laatuun ja asiakasturvallisuuteen. (Emt. 7.) Valvira on kehottanut VKKa selkiyttämään toimintaansa siten, että se parhaalla mahdollisella tavalla turvaa palvelun asiakas- ja potilasturvallisuuden sekä laadulliset edellytykset ja vastuut palveluiden tuottamisesta täyttäen niille säädetyt edellytykset koko sen ajan, kun palveluja toteutetaan. (Emt. 2.)

Tarkoituksenmukaisinta olisi antaa kokonaan uusi laki ja kumota sillä nykyinen THL:n alaisista lastensuojeluyksiköistä annettu laki. VKK:n kehittämistä osana sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamista koskeneessa selvityksessä⁶¹ ja THL:n kansainvälisessä auditointiraportissa⁶² suositellaan valtion koulukotipalvelujen siirtämistä hyvinvointialueiden vastuulle. Kansainvälinen

⁶¹ Pohjola, A. (2022) Valtion koulukotien kehittäminen osana sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamista. Raportteja ja muistioita 2022:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8488-2>

⁶² Audit of the Finnish National Institute for Health and Welfare (THL) by an international panel.
https://stm.fi/documents/1271139/148062577/THL_report_final_230316.pdf/4b0e09d9-0f16-33fc-cb83-68cdf507c421?t=1678969794838

auditointiraportti ehdotti vaihtoehtoisesti myös VKK:n siirtoa THL:n alaisuudesta toiseen vi-rastoon. Pohjolan (2022) raportissa tärkeänä pidettiin VKK:n säilyttämistä hallinnollisesti yh-tenäisenä, valtakunnallista tehtävää toteuttavana integratiivisena kokonaisuutena.

2.9.2 Valtion lastensuojeluyksiköitä koskeva käytäntö

Valtion koulukotiyksiköitä on viisi: Lagmansgården (Pietarsaari, tuottaa myös ruotsinkielisiä palveluja ja opetusta), Liminka, Sairila (Mikkeli), Sippola (Kouvola) ja Vuorela (Vihti). Valtion koulukotipalvelussa sijaishuolto ja vaativan erityisen tuen perusopetus muodostavat kuntoutta-van kokonaisuuden. Sijaishuoltona tuotetaan vaativan tason laitospalveluna ja EHO:na. Koulu-kodeissa on yhteensä 112 paikkaa, joista EHO-paikkoja on 52. Vuoden 2025 loppuun mennessä paikkamäärä nousee 116:een ja EHO-paikkamäärä 56:een. EHO-paikkoja on kuitenkin käytössä vain 39, jotta palvelua voidaan tuottaa laadukkaasti ja turvallisesti.

VKK:ssa oli vuoden 2024 aikana yhteensä 314 lasta, joista 230 EHO:lla ja vaativan tason pal-velussa 84. Asiakaspaikkoja oli yhteensä 107. Vuonna 2024 hoitovuorokausia oli vaativan tason osastoilla 20 066 ja EHO:illa 15 390 ja koulupäiviä 19 146. EHO:lle uudelleen tulleita lapsia oli noin 20 vuonna 2023. Vuonna 2024 keskimääräinen sijoitusjakso EHO:lla oli 81 vuorokautta ja vaativan palvelun yksiköissä 660,3 vuorokautta. Keskimääräinen ikä sijoituksen alkaessa oli pojilla 15,06 ja tytöillä 15,09 vuotta. Viimeisten vuosien aikana EHO-paikkojen kysyntä on ylittänyt tarjonnan ja EHO:lle on joutunut jonottamaan.

Vankilan perheosasto toimii Vanajan avovankilassa ja Hämeenlinnan suljetussa vankilassa (12 paikkaa yhteensä; näistä avovankilassa 10 ja suljetussa vankilassa 2). Hoitovuorokausia vuonna 2024 oli yhteensä 2587. Vankilan perheosaston LsL:n mukainen palvelu on ulkoistettu ja Kanta-Hämeen ensi- ja turvakoti ry on vastannut sen tuottamisesta LsL:n mukaisesta toiminnasta, ja Vuorelan koulukoti on THL:n määräämänä koulukotina ohjannut ja tukenut tätä toimintaa.

VKK:t tuottavat sijaishuoltoa vaativinta tukea edellyttävälle 12-17-vuotiaille lapsille. Vuonna 2024 ensisijaisia sijoitusyhtä olivat huumeet ja muut päihteet (38 %), psyykkinen oireilu (13 %), karkailu (13 %), aggressiivinen käyttäytyminen (11 %), rikollisuus ja rikollinen elämäntapa (5 %) ja muut syyt (19 %). Vuonna 2024 VKK:in sijoitetuista lapsista 66 %:lla oli yhtenä tu-losyynä päihteet tai rikollisuus. Niissä tunnistetaan kaksi erityistä ryhmää: vakavasti päihderiip-puvaliset ja huumeita käyttävät sekä vaikeasti mielenterveysongelmaiset lapset. Ensimmäistujen tilanteissa korostuu rikollisuus, jengikytökset ja väkivaltainen käyttäytyminen. Mielenterveys-ongelmat näkyvät etenkin itsetuhoisuutena, kuten viiltelynä, karkailuna ja päihteidenkäyttönä. Valtaosalla sijoitetuista lapsista on psyykkisen kehityksen ja mielenterveyden haasteita. VKK:ssa voidaan antaa sosiaalihuoltolaissa tai terveydenhuoltolaissa tarkoitettuja mielenter-veyspalveluja, mutta käytännössä niitä ei ole anneta.

Sijaishuoltopalvelu sisältää lapsen kehitystason ja tarpeiden mukaista kasvatusta ja ohjausta, opetusta, psyykkisen kasvun tukea, perhetyötä ja mm. päihdetyömallin mukaista päihdetyötä. Vakauttava arki ja vahva vuorovaikutuksellinen työote ovat keskeisiä. Vuonna 2024 kouluko-tiyksiköissä tehtiin yhteensä 2774 rajoituspäätöstä. Kriittisten tilanteiden poikkeamailmoituksia tehtiin 572 vuonna 2024. Vuonna 2024 tilastoituja (5-12/2024) poliisin hälytystehtäviä koulu-kodeissa oli 85 ja ensihoidon 97.

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) tuli voimaan 1.8.2021. Sen tavoitteena on muun muassa tur-vata kaikille elämässä ja yhteiskunnassa tarpeellinen perusosaaminen ja sivistys sekä mahdol-listaa jokaiselle nuorelle toisen asteen tutkinto. Oppivelvollisen on osallistuttava perusopetus-lain (628/1998) mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusope-

tuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Perusopetuksen oppimäärän suorittamisen jälkeen oppivelvollisuutta suoritetaan lukiokoulutuksessa taikka ammatillisessa koulutuksessa. Oppivelvollisuutta voi suorittaa myös muun muassa tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa (TUVA-koulutus), joka on nivelvaiheen koulutus. TUVA-koulutus tukee tutkintokoulutukseen siirtymistä ja tarvittavien koulutuksen edellyttämien valmiuksien hankkimista sekä jatkosuunnitelmien tekemistä. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitetun tutkinnon taikka niitä vastaavan Ahvenanmaalla suoritettun tai ulkomaisen koulutuksen.

VKK:lla on OKM:n myöntämä toistaiseksi voimassa oleva perusopetuksen järjestämislupa. Luvassa määritetään kunnat, joissa opetusta voidaan antaa sekä opetuskieli. Järjestämisluvan mukaan VKK:n opetus järjestetään osana koulukodin toimintaa ja on tarkoitettu koulukotiin sijoitetuille lapsille. OKM on myöntänyt VKK:lle myös tutkintokoulutukseen valmentavan (TUVA) koulutuksen järjestämisluvan. Lupa on myönnetty perusopetuksen järjestämisluvan yhteyteen. Lupapäätöksen mukaan TUVA-koulutusta järjestävän koulutuksen järjestäjän on noudatettava, mitä koulutuksen järjestäjän perusopetuksen järjestämisluvassa ja siihen mahdollisesti myöhemmin tehdyin muutoksin on määrätty opetuskielestä, toiminta-alueesta sekä koulutuksen järjestämis muodosta. TUVA-koulutus on tarkoitettu opiskelijoille, joiden tavoitteena on perusopetuksen jälkeen siirtyä tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen opiskelijaksi voidaan ottaa hakija, joka on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän. Perustellusta syystä opiskelijaksi voidaan ottaa myös hakija, joka ei ole suorittanut edellä tarkoitettua oppimäärää, jos koulutuksen järjestäjä katsoo hakijalla muutoin olevan riittävät edellytykset opinnoista suoriutumiseen. Sellaisen opiskelijan opetusta, jolla ei ole perusopetuksen päättötodistusta tai hänen tarvitsee jatko-opintojen vuoksi korottaa arvosanoja, voidaan toteuttaa koulukotisijoituksen aikana.

VKK:n koulu järjestää suomen- ja ruotsinkielistä perusopetusta ja tutkintokoulutukseen valmentavaa opetusta (TUVA) sekä tekee yhteistyöt toisen asteen oppilaitosten kanssa. Koulukotikoulussa perusopetuksen oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) tai TUVA-opiskelijalle henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jotka perustuvat oppilaan voimavarojen arviointiin, koulunkäyntihistoriaan sekä oppimisen tuen järjestämiseen. VKK:n koulussa on noin 95 oppilasta vuodessa, joista noin 20 on TUVA-opetuksessa. Opetus toteutuu 3–5 oppilaan ryhmissä vuosiluokkiin sitomattomana opetuksena. Eri-tyisluokanopettajien lisäksi koulussa työskentelee koulunkäynninohjaajia. VKK:n koulussa toteutuu sekä yhteisöllinen että yksilökohtainen opiskeluhoito.

Opetuksen lisäksi opetuksen järjestäjä vastaa opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoitosuunnitelman toteutumisesta. Opiskeluhoitolla tarkoitetaan oppimisen ja terveyden edistämisen lisäksi hyvinvoinnin edistämiseen ja ylläpitämiseen liittyvää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Ensijaista opiskeluhoiton kokonaisuudessa onkin yhteisöllinen opiskeluhoito, joka kuuluu kaikille koulun toimijoille. Sen lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon siten kuin oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) säädetään. Hyvinvointialue, jonka alueella oppilaitos sijaitsee, vastaa opiskeluhoitopalvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien oppilaitosten opiskelijoille myös silloin, kun koulutuksen järjestäjä on valtio.

Koulukotiin sijoitettavien lasten palvelutarpeet edellyttävät moniammatillista henkilöstörakennetta ja erityisosaamista. Hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelee eri nimikkeillä toimivia ammattilaisia, kuten ohjaaja, erityisohjaaja ja valvoja. Lisäksi yksiköissä työskentelee psykologeja, sosiaalityöntekijöitä ja erikoissairaanhoitajia. Huhtikuussa 2025 kahdessa koulukodissa on virkalääkäri ja kolmessa ostopalveluna toteutettavat lääkäripalvelut. Koulukodeissa ja koulukotikoulussa on ollut vaikeuksia saada pätevää henkilöstöä ja asuinyksiköitä on jouduttu pitämään

suljettuina henkilöstöpulan takia. Työntekijöiden vaihtuvuuteen ja saatavuuteen vaikuttaa muun muassa työn vaatavuuteen nähden alhainen palkkataso. Väkivallan uhka ja väkivalta ovat keskeisiä riskejä.

Valtion lastensuojeluyksiköiden vuosittaiset kustannukset ovat noin 33,5 miljoonaa euroa. VKK:n osuus tästä on 32,9 miljoonaa euroa. VKK:n kulut katetaan pääosin hyvinvointialueilta, Helsingin kaupungilta ja kunnilta perittävillä palvelumaksuilla (hoitopäivä- ja koulupäivämaksut), perusopetuksen rahoitusosuudella sekä valtion talousarviossa toimintaan osoitetulla OPH:n osoittamalla määrärahalla. TUVA-opetuksen rahoituksen osuus on vuodesta 2024 alkaen ollut ratkaisematta säädöstasoisesti ja kulut on katettu OPH:lta saadulla erillisellä rahoituksella. Vankilan perheosaston vuosikustannukset ovat 600 000 euroa ja nämä katetaan Valtion lastensuojeluyksiköiden toimintamenomäärärahoituksella. VKK on itsenäinen työnantajavirasto, joka kuuluu kuuluvat samaan kirjanpitoyksikköön THL:n kanssa.

Voimassa olevassa käytännössä johtokunnan jäsenet ovat ilman virkavastuuta tehneet valtion koulukotien ja vankilan perheosaston toimintaan liittyviä operatiivisia ja taloudellisia päätöksiä. Koska johtokunta itsessään ei ole viranomainen, ei myöskään sen jäsenten mahdollisesta virkamiesvastuusta tässä roolissaan ole kirjattua säädöspohjaa. Johtokunnan nimittämisessä on myös ensi sijassa viraston toiminnan luonteen vuoksi huomioitu jäsenen ja tämän taustaorganisaation osaaminen ja rooli lastensuojelun sekä VKK:n toiminnan kannalta olennaisissa kysymyksissä, kuten päihdekuntoutuksessa ja mielenterveystyössä. Käytännössä johtokunnan kollektiivinen työnantajavastuusiin liittyvä päätöksenteko on osoittautunut byrokraattiseksi ja hankalaksi toteuttaa, etenkin kun jäsenistö ei pääsääntöisesti työskentele yksikössä, johon virkamiesoikeudelliset päätökset vaikuttavat. Johtokunnan tarpeellisuutta ja tehtäväalaa arvioitaessa on syytä ottaa myös huomioon Valtiovarainministeriön ohje valtionhallinnon toimintojen järjestämisessä noudatettavista periaatteista (VM 2021, VN/11537/2021). Ohjeessa todetaan, että johtokunta voi viraston ohjauksen ja johtamisen selkeyden kannalta olla epätarkoituksenmukainen, mikäli tällaiselle toimielimelle osoitetaan virastoa koskevissa säädöksissä strategisia johtotehtäviä tai muutoin laajoja toimintaa ohjaavia tai valvontaan liittyviä tehtäviä. Lisäksi todetaan, että johtokunta tai hallitus tulee organisatorisesti ministeriön ja viraston (tässä tapauksessa tulosohtajan ja tulosohtajan viraston) päällikön väliin omaksi ja itsenäiseksi toimijakseen ja vaarana on, että tällainen järjestely hämärtää edellä mainittujen organisaatioiden välistä ohjaus- ja valvontasuhdetta. Ohje suosittelee, ettei viraston päällikön johtamien virastojen laajoja ja strategisia päätöksiä alistettaisi johtokunnalle.

Valtion lastensuojeluyksiköiden yleinen ohjaus, johto ja valvonta kuuluvat THL:lle. THL muodostaa yhden yhtenäisen kirjanpitoyksikön sen alaisten sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden, joihin myös VKK lukeutuvat, kanssa. THL:n tulosohtaus on osa valtiokonsernin ohjauksen kokonaisuutta ja sitä toteutetaan sopimukseen perustuvalla ohjausmallilla. Talousarvion mukaisten resurssien sekä tulostavoitteiden pohjalta neuvotellaan budjettivuoden tulostavoitteet sekä niiden toteuttamisen kannalta tarvittavat voimavarat. Neuvottelujen tulos, budjettivuoden tulostavoitteet sekä niiden toteuttamisen edellyttämät voimavarat kirjataan tulossopimukseen. Tulossopimus laaditaan neljälle vuodelle ja tulostavoitteet tarkastetaan vuosittain. Puolivuositain toteutetaan tulossopimuksen toteuman väliarviointi. Laitos raportoi toiminnastaan osana tilinpäätöstä. Lisäksi THL ja VKK tekevät lastensuojeluun liittyvää tutkimus- ja kehittämissyhteistyötä.

OPH ohjaa VKK:ssa annettavaa perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta. OPH on yksi VKK:n tulossopimuksen allekirjoittajista perusopetuksen ja tutkintoon valmentavan opetuksen osalta. Tulossopimusta seurataan vuoden aikana yhteisessä kokouksessa. OPH keskustelee VKK:n koulun kanssa opetukseen asettavista tavoitteista ja niiden seurannasta tulossopimus-

prosessin yhteydessä. Opetukseen tuleva OKM:n hallinnonalan rahoitus kirjataan tulossopimukseen. Siihen liittyvä kehys- ja talousarviovalmistelu tehdään yhteistyössä VKK:n, OPH:n ja OKM:n välillä. OPH ohjaa VKK:n koulua opetukseen liittyvissä säädösmuutoksissa (lainsäädäntö, opetussuunnitelman perusteet) ja antaa tarvittaessa asiantuntija-apua opetuksen järjestämiseen liittyvissä kysymyksissä.

VKK on määritelty sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetussa laissa (741/2023; valvontalaki) sen 4 §:n 1 momentin 1-kohdassa palvelun järjestäjäksi. Tosiasiallisesti ne toimivat kuitenkin julkisena LsL:n mukaisen sijaishuollon palveluntuottajana. Valvontalain mukaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamista koskevien velvoitteiden näkökulmasta on selvää, että VKK:ja tulee pitää valvontalain 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa määriteltynä palveluntuottajana, jotta valvontalain velvoitteet muun muassa rekisteröintiä ja omavalvontaa koskien soveltuvat myös niihin. VKK:ja voidaan sen asiakaskunta ja etenkin jatkossa suljetun palvelun osalta pitää valvontalain 4 §:n 1 momentin 8 kohdassa tarkoitettuna vaativaa sosiaalihuoltoa tuottavana palveluuyksikkönä. VKK:n asema valvontalaissa on kuitenkin edellä kuvatun epäjohtonmukaisuuden poistamiseksi välttämätöntä selkeyttää.

Valvontalain 26 §:n mukaan palvelunjärjestäjän ja useammassa kuin yhdessä palveluuyksikössä palveluja antavan palveluntuottajan on laadittava vastuulleen kuuluvista tehtävistä ja palvelusta omavalvontaohjelma sähköisesti ja julkaistava se julkisessa tietoverkossa tai muulla niiden julkisuutta edeltävällä tavalla. Palveluntuottajan omavalvontaohjelma kattaa kaikki palveluntuottajan palveluuyksiköt. Valvira on vastikään kehottanut (Dnro V/2065/2025) VKK:a tarkistamaan ja tarvittaessa päivittämään omavalvontaohjelmansa sekä huolehtimaan siitä, että sekä omavalvontaohjelma että palveluuyksiköiden omavalvontasuunnitelmat vastaavat velvoittavissa säädöksissä niille asetettuja vaatimuksia. Lisäksi VKK:a välittömästi laatimaan ajantasaisen tietoturvasuunnitelman ja huolehtimaan, että sitä noudatetaan ja pidetään ajan tasalla.

Sijaishuollon valvonnasta säädetään erikseen LsL:n 79 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan sijoittajahyvinvointialueen tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus laitoshuoltoon toteutuu LsL:n mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoitushyvinvointialueen on lain 16 b §:n mukaisesti järjestettävä. Edelleen säännöksen 2 momentin mukaisesti sijaishuoltopaikan (ml. VKK:in) toimintaa (koulukotilain 1 §:n 1 momentin mukainen toiminta) valvovat lisäksi sijoitushyvinvointialue ja aluehallintovirasto. Valvontaa toteuttaessaan niiden tulee toimia yhteistyössä sijoittajahyvinvointialueen kanssa.

TUVA-opetuksen rahoitukseen liittyvät ongelmat koskevat myös yksityisiä koulukotikouluja (Perhekuntoutuskeskus Lauste ja Pohjolan koulu), vaikka 1.1.2024 voimaan tullut koulukotikorotus korjasi TUVA-opetuksen rahoituskysymystä osittain (laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta 1049/2023; HE 66/2023 vp.). Rahoituksen säädöspohjan puutteellisuus vaikuttaa käytännössä koulukoteihin sijoitettujen lasten peruskoulun jälkeisen opetuksen turvaamiseen. Ongelma korostuu EHO-jaksojen aikana, jolloin lapsi ei voi poistua yksiköstä osallistuakseen opetukseen koulukodin ulkopuolisen opetuksen järjestäjän opetustiloissa eivätkä itsenäisesti suoritettavat opinnot useinkaan onnistu. Tilanne on epäselvä. Kunnilla ja hyvinvointialueilla on vaihtelevia käytäntöjä kustannusten korvaamisen suhteen.

2.10 Sijaishuollon henkilöstö ja perhehoitajat

LsL:n 59 §:n mukaan lastensuojelun sijaishuollon asuinyksikössä saadaan hoitaa yhdessä enintään 7 lasta tai nuorta. Samassa rakennuksessa voi olla enintään 24 lasta tai nuorta. Asuinyksikössä tulee olla vähintään 7 hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Jos samassa rakennuksessa on useampi asuinyksikkö, asumisyksikköä kohden tulee olla vähintään kuusi hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää.

LsL:n 60 §:n mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ja muuta henkilöstöä. Laitoksen hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavan johtajan tulee täyttää sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentissa säädetyt edellytykset. Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön henkilörakenteessa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne.

Sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuudesta säädetään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa (817/2015).

Sijaishuollon henkilöstön saatavuudessa ja pysyvyydessä on ollut haasteita. Sijaishuollossa työskentelee sosiaalihuollon ammattihenkilöiden lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja muun soveltuvan ammatillisen koulutuksen suorittaneita. Lastensuojelulaitospalvelujen hankinnoissa edellytetään, että esimerkiksi toiminnasta vastaavan henkilön lisäksi vaativan tason yksikön henkilöstömitoitukseen laskettavasta hoito- ja kasvatustehtävissä olevasta henkilökunnasta vähintään 50 %:lla tulee olla sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan AMK-tutkinto tai entinen vastaava opistoasteen tutkinto tai muu lupaviranomaisen hyväksymä soveltuva korkeakoulututkinto. Heistä vähintään kahdella (2) on sosiaalialan AMK- tutkinto tai entinen vastaava opistoasteen tutkinto (laillistettu ammattihenkilö). Muulla hoito- ja kasvatustehtävissä olevalla henkilökunnalla tulee lähtökohtaisesti olla vähintään sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan perustutkinto.

Perhehoitajan kelpoisuudesta säädetään perhehoitolain (263/2015) 6 §:ssä. Sen mukaan perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Perhehoitajaksi aikovan henkilön on suoritettava tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus. Erityisistä syistä ennakkovalmennus voidaan suorittaa vuoden kuluessa sijoituksen alkamisesta. Ammatillisessa perhehoidossa edellytetään lisäksi olevan vähintään kaksi perhehoitajaa, joista ainakin yhdellä perhehoidon hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvista on tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- tai kasvatustehtävistä. Ammatillisessa perhehoidossa voi työskennellä myös palkattuja työntekijöitä.

2.10.1 Työturvallisuus ja hyvinvointi

Työturvallisuuslakia (738/2002) sovelletaan sen 2 §:n mukaan työsuhteen perusteella tehtävään työhön ja virkasuhteessa tai siihen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa tehtävään työhön. Työnantajan yleisestä huolehtimisvelvoitteesta säädetään lain 8 §:ssä, jonka mukaan työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat.

Työturvallisuuslain 27 § velvoittaa työnantajan erityisiin toimenpiteisiin väkivallan uhan torjumiseksi. Työssä, johon liittyy ilmeinen väkivallan uhka, työ ja työolosuhteet on järjestettävä siten, että väkivallan uhka ja väkivaltatilanteet ehkäistään mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Tällöin työpaikalla on oltava väkivallan torjumiseen tai rajoittamiseen tarvittavat asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt tai -laitteet sekä mahdollisuus avun hälyttämiseen. Työnantajan on laadittava menettelytapaohjeet, joissa ennakolta kiinnitetään huomiota uhkaavien tilanteiden hallintaan ja toimintatapoihin, joilla väkivaltatilanteen vaikutukset työntekijän turvallisuuteen voidaan torjua tai rajoittaa. Tarvittaessa on tarkistettava turvallisuusjärjestelyjen ja -laitteiden toimivuus.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualue lausui valmisteluryhmän ehdotuksista. Lausunnossa oli huomioitu kaikkien vastuualueiden näkemykset.⁶³ Työsuojelun vastuualueen mukaan väkivalta ja sen uhka näkyy lähes päivittäin lastensuojelulaitoksissa työskentelevien työntekijöiden arjessa. Lastensuojelulaitoksissa on tunnistettu melko hyvin väkivallan uhka ja siihen on varauduttu, mutta lasten lisääntyneet päihde- ja mielenterveysongelmat tuovat työhön erilaisia työturvallisuusriskejä. Työntekijöiden työturvallisuudesta huolehtimista vaikeuttavat muun muassa lasten itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyydensuojaan liittyvät lainsäädännölliset seikat, jotka työsuojelun tulkinnan mukaan vähintäänkin hankaloittavat työnantajan varautumista ja mahdollisuutta ennaltaehkäistä vaaratilanteiden syntymistä. Esimerkiksi lasten yhteydenpidon rajoittamisen puute mahdollistaa luvatta poistumisen suunnittelua ja toteuttamista sekä päihhteiden hankkimista. Työntekijöiden toimivaltuuksien puute on tullut esille valvonnassa keskusteltaessa työpaikoilla lasten henkilötarkastuksista. Vaikka yksikössä tehtäisiin hyvät varautumisjärjestelyt fyysisen ympäristön turvallisuuden varmistamiseksi ja väkivallan uhan hallitsemiseksi, jää asiakkaiden hallussa olevista esineistä silti varteenotettava turvallisuusvaara työpaikalle ja siten koko yhteisöön (joka on myös lasten koti).

Kameravalvonnan puutteen koetaan aiheuttavan haasteita muun muassa kuormituksen ja väkivallan uhan hallinnan näkökulmista lapsille ja työntekijöille. Työsuojelutarkastuksilla työturvallisuuden riskitekijöiksi ovat nousseet lasten luvatta poistuminen, poistumistilanteen hallinta, poissaoleminen ja poistuneen lapsen palauttaminen yksikköön. Poistumistilanteet itsessään voivat aiheuttaa, ja ovat aiheuttaneetkin, vakavan väkivaltaisen teon kohteeksi joutumisen tilanteita sekä työntekijöille että yksikön muille lapsille. Työsuojelun vastuualueiden mukaan lapsen noutaminen ja/tai kuljettaminen sijoitusyksikköön on vaihe, jossa työturvallisuusnäkökulmia ei ole kattavasti huomioitu. Työntekijät kokevat, että lastensuojelullisissa tilanteissa poliisin virka-apua ei ole riittävästi saatavilla, vaan vastuu mahdollisesti väki-valtaisesti käyttäytyvän lapsen kuljettamisesta jää pääosin sijaishuoltopaikalle.

Sijaishuollon henkilöstöresursseilla, henkilöstön osaamisella ja vaihtuvuudella on usein yhteys työsuojeluun ja työturvallisuuteen. Työ on kuormittavaa ja siihen sisältyy muun muassa psykososiaalisia kuormitustekijöitä, joita ei ole välttämättä kattavasti tunnistettu.

2.11 Ahvenanmaa

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991; itsehallintolaki) 18 §:n 13 kohdan mukaan Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu sosiaalihuolto, jonka osa lastensuojelu on. Maakunnassa on voimassa maakuntalaki lastensuojelulain soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa (ÅFS 2008:97). Sen 1 §:n mukaan lastensuojelulakia sovelletaan maakuntalaissa säädettyin poikkeuksin Ahvenanmaan maakunnassa. Ahvenanmaan maakunnassa lastensuojelusta huolehtii Kommunal socialtjänst -niminen kuntaliittymä (maakuntalaki 3 §).

Niin ikään poliisitoimi kuuluu eräin poikkeuksin maakunnan toimivaltaan. Maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu itsehallintolain 18 §:n 6 kohdan mukaan yleinen järjestys ja turvallisuus itsehallintolain 27 §:n 27, 34 ja 35 kohdassa säädettyin poikkeuksin. Maakunnassa on voimassa maakuntalaki poliisilain soveltamisesta Ahvenanmaalla (ÅFS 2021:12) ja Ahvenanmaan maakunnan järjestyslaki (ÅFS 2010:23). Maakunnassa on kuitenkin noudatettava valtakunnan lainsäädäntöä siltä osin kuin on kyse esimerkiksi poliisin henkilöön kohdistamista pakkotoimista.

⁶³ Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Työsuojelun vastuualue. Lausunto 14.2.2025. Dnro ESAVI/3801/2025.

Valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen, jollaista on esimerkiksi rajoitusten käyttö sijaishuoltona toteutettavassa lastensuojelussa. Rajoitusten käytöstä sijaishuollossa säädetään LsL:n 11 luvussa. LsL:n 11 luvussa säädetään muun muassa siitä, millä edellytyksillä henkilökohtaiseen vapauteen voidaan lastensuojelun sijaishuollossa puuttua, ts. millä edellytyksillä rajoituksia voidaan sijaishuollossa käyttää. Kysymys on menettelysääntelystä, jota sovelletaan suoraan sellaisen maakunnan lainsäädäntövaltan piiriin kuuluvan hallintotehtävän suorittamiseen, joka on annettu maakunnan lainsäädännön nojalla maakunnan viranomaiselle. LsL:n kyseisiä säännöksiä sovelletaan näin siinä maakunnan viranomaisessa, joka maakunnan toimivaltaan kuuluvista palveluista (lastensuojelu ja sijaishuolto) vastaa.

LsL:n 93 a §:ssä säädetään lain soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa. Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan mitä laissa säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan osalta Ahvenanmaan kuntiin, jos kyseessä on itsehallintolain 27 §:n 24 kohdassa tarkoitettu hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen. Saman pykälän 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa säädetään lastensuojelutoimenpiteistä päättävästä viranhaltijasta ja muusta toimivaltaisesta virkasuhteessa olevasta henkilöstä, sovelletaan Ahvenanmaan maakunnan kunnan vastaavaan virkasuhteessa olevaan henkilöön.

Lait valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi on hyväksytty vastikään (HE 13/2025; EV 74/2025 vp) ja lait tulevat voimaan 1.1.2026. Muutoksilla LsL:n 79 §:n 2 momenttiin aluehallintovirastolle säädetty tehtävä säädettäisiin kuuluvaksi Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan valtionvirastolle siltä osin, kun on kyse Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta hallinnollisesta puuttumisesta henkilökohtaiseen vapauteen. Itsehallintolain 30 §:ssä säädetyn pääsäännön mukaan hallinnosta valtakunnan lainsäädäntövaltan piiriin kuuluvissa asioissa huolehtivat valtakunnan viranomaiset. Valvonta kuuluu muilta osin Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntö- ja hallintovaltaan. Ehdotuksen mukaan pykälän 2 ja 3 momentissa sijoitus- tai sijoittajahyvinvointialueelle säädettyjä tehtäviä hoitaisivat jatkossakin 93 a §:n mukaisesti kyseessä olevat Ahvenanmaan maakunnan kunnat. Lain 80 §:n osalta aluehallintovirasto muutettaisiin tehtävän siirtämisen vuoksi Lupa- ja valvontavirastoksi ja Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan valtionvirastoksi. Pykälän toisessa virkkeessä säädettäisiin siitä, että Lupa- ja valvontaviraston ja Ahvenanmaan maakunnassa Ahvenanmaan valtionvirasto on valvontaa toteuttaessaan varattava lapselle tilaisuus luottamukselliseen keskusteluun viraston edustajan kanssa.

Lastensuojelutilaston 2024 mukaan Ahvenanmaalla oli huostassa 31.12.2024 perhehoidossa 29 (83 %), ammatillisessa perhehoidossa 0, laitoshoidossa 3 (9 %) ja muussa 3 (9 %). Yhteensä 35 lasta kaiken kaikkiaan. Kiireellisesti sijoitettujen määrässä oli merkittävää laskua Ahvenanmaalla (-75 %).⁶⁴

3 Tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaisia muutoksia lastensuojelulainsäädäntöön.

⁶⁴ Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025) Lastensuojelu 2024. Tilastoraportti 23/2025. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Terveystietokeskus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fi2025042831818>

Lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutumisen varmistamiseksi selkiytetään kasvatuksellisen rajaamisen ja rajoitustoimien käytön edellytyksiä sekä varmistetaan näin lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille riittävät toimivaltuudet tehdä työtään. Kasvatuksellisia käytäntöjä koskevien ehdotusten tavoitteena on varmistaa sekä perhehoitajalle että sijaishuoltoyksiköille jatkossa riittävät keinot lapsen suojelemiseksi muuttuvassa toimintaympäristössä. Eduskunnan lausumassa (StVM 42/2018 vp) edellytettiin, että sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä lastensuojelulakiin sisältyvien rajoitusten käyttöä arvioidaan ja selkeytetään osana asiakkaan ja potilaan itsemääräämistä koskevan lainsäädännön valmistelua. Muutoksilla pyritään vastaamaan myös tähän tavoitteeseen.

Ehdotuksilla liittyen luvattomiin poissaoloihin sijaishuoltoyksiköistä pyritään varmistamaan riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijaishuoltopaikasta luvatta poissaoleva lapsi löydetään nopeasti ja saadaan palautettua sijaishuoltopaikkaansa. Sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja usein monin eri tavoin vaarassa joko itselleen tai muille. Ehdotusten tavoitteena on selkiyttää eri viranomaisten toimivaltuuksia sekä varmistaa tehokas yhteistyö sijaishuoltopaikasta poissaolevan lapsen palauttamisessa. Yhteistyö lapsen palauttamisessa eri viranomaisten kesken konkretisoituu keskeisesti ehdotuksissa ja toimenpiteissä liittyen poliisin virka-apuun ja hätäpaikannuskynnyksen madaltamiseen.

Ehdotetun uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun keskeisenä tavoitteena on katkaista etenkin alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierre silloin, kun muilla palveluilla ei voida vastata lapsen tarpeisiin. Palvelulle on osoitettu olevan tarvetta, koska nykyisillä palveluilla ei kyetä riittävästi suojelemaan lapsia. Palvelu olisi luonteeltaan viimesijainen ja sen sisältö vahvasti lasta kuntouttava.

Esitys toteuttaa myös tavoitteita, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetun yksiköiden toteuttamiseen. Ehdotuksilla pyritään parantamaan lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tosiasiallisesti päästä tarvitsemiinsa lastensuojelun ja terveydenhuollon palveluihin, vaikei palvelulla pystytäkään vastaamaan kaikkiin lasten ja nuorten mielenterveyteen kytkeytyviin haasteisiin.

Rajoitustoimia ja rajoitustoimenpiteitä koskevilla muutoksilla pyritään turvaamaan lapsen sijaishuollon toteuttaminen ja viime kädessä perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentissa jokaiselle kaikissa elämäntilanteissa turvattu subjektiivinen oikeusvälttämättömään huolenpitoon. Samalla rajoitusten tavoitteena on turvata lapselle lastensuojelulain 1 §:ssä taattu etusija erityiseen suojeluun.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksellä halutaan korostaa lastensuojelun erityistä suojelutehtävää kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kohdalla. Näiden lasten kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen päivittäisen hoidon, kasvatuksen, huolenpidon ja valvonnan toteutumiseen. Tavoitteena on selkiyttää kasvatuksellisten käytäntöjen ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä perhehoidossa että lastensuojelulaitoksissa. Lapsen suojelu, kehityksen turvaaminen, lapsen vastuullisuuteen kasvataminen ja itsenäistymisen tukeminen edellyttävät lapsen iän ja kehitystason huomioivaa rajaamista. Aina rajaamisessa ei ole lapsen perusoikeuksien rajoittamisesta, siitäkin huolimatta, että lapsi itse on aikuisen kanssa eri mieltä. Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voitaisiin puuttua, jos se on välttämätöntä. Hoito, kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät saisi olla lasta alistavia tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavia.

Erikseen säädettäisiin aineiden ja esineiden poisottamisesta kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta. Ehdotetussa säännöksessä myös tarkennettaisiin poisotettavia aineita ja esineitä. Lapselta olisi voitava ottaa pois esimerkiksi sellaiset aineet ja esineet, joita lapsi ei muun lainsäädännön nojalla edes saisi pitää halussaan taikka, jotka väärinkäytettynä vaarantavat lapsen oman tai muun henkilön turvallisuutta. Tarve poisottamiseen voi olla myös silloin, kun on kysymys esimerkiksi älylaitteiden liiallisesta tai lapsen edun vastaisesta käytöstä. Lapsen kanssa keskustelu olisi aina ensisijainen vaatimus tilanteesta etenemiseksi. Samalla toteutetaan lapsen oikeutta ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi.

LsL:n 4 a-c §:iin liittyvillä ehdotuksilla tuettaisiin sijaishuollon aikuisten edellytyksiä tarjota sijoitetuille lapsille aikuisjohtoista, turvallista ja kodinomaista arkea, johon voi kuulua myös ristiriitatilanteita. Muutokset ovat erityisen merkittäviä perhehoitoon sijoitettujen lasten osalta, joiden kohdalla kaikenlaiset rajat ja erimielisyys tilanteet on koettu ongelmalliseksi voimassa olevan sääntelyn puitteissa. Ehdotusten tavoitteena on mahdollistaa aikuisjohtoinen puuttuminen tilanteisiin, joita lapsiperheissä voi tulla. Sijaishuoltopaikan menettelytavoista, erityisesti siihen sisältyvistä kasvatusperiaatteista ja kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä on tarpeellista keskustella yhdessä asiakassuunnitelmaa laadittaessa ja sitä tarkistettaessa. Lapsen hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito eivät saisi sisältää 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia. Jatkossa säänneltäisiin siitä, miten aineiden ja esineiden poisottamisen toimeenpano voidaan toteuttaa lastensuojelulaitoksessa (ei perhehoidossa) viimekädessä voimakeinojakin käyttäen.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovittuun lastensuojelun palveluyksiköiden toteuttamiseen. Yhteensovittujen yksiköiden kohderyhmästä ja siten toiminnan sisällöstä ei vielä ole vakiintunutta näkemystä, joten niistä on aluksi kerättävä käytännön kokemusta. Palvelusta tai sen sisällöstä ei säädettäisi LsL:ssa eikä muuallakaan lainsäädännössä vaan LsL:iin ja terveydenhuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi informatiivisuonteiset viittaukset järjestämislain ja sen nojalla annetun niin sanotun YTA-asetuksen yhteistyövelvoitteisiin vaativien lastensuojelupalveluiden turvaamisessa. YTA-alueita ohjeistetaan erikseen laaditulla ohjausasiakirjalla (YTA- sopimisen soveltamisohje 2025⁶⁵) sopimaan lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovittuista yksiköistä niin, että kaikilla YTA-alueilla olisi vähintään yksi lastensuojelun yksikkö, jonne yliopistosairaalan erikoissairaanhoidon tarjoaa psykiatrian avopalveluja ja tukea.

Esityksessä ehdotetaan myös uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun (suljettu laitospalvelu) perustamista. Sitä toteutettaisiin lastensuojelun ympärivuorokautisena sijaishuoltona lastensuojelulaitoksessa, johon sijoitettujen lasten liikkumisvapautta ja eräitä muita perusoikeuksia rajoitettaisiin kajoavammin ja pidempiaikaisemmin kuin muussa lastensuojelun sijaishuollossa. Suljettuun laitospalveluun voitaisiin sijoittaa 12 vuotta täyttänyt lapsi, joka aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, jos palvelu arvioidaan välttämättömäksi alaikäisen suojelemiseksi omaa ja/tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä. Sijoitus palveluun tapahtuisi LsL:ssa säädetyin perusteiden eikä se voisi olla rangaistus rikosseuraamusmerkityksessä. Tarkoituksena on, että lapsi saisi laitoksesta tarvitsemansa kuntouttavat palvelut ja pitkäjänteisen tuen silloin, kun muut sijaishuollon keinot tai muut palvelut eivät soveltuisi käytettäväksi suljetun laitospalvelun sijaan. Lastensuojelu ei kuitenkaan yksin pysty vastaamaan paljon tukea tarvitsevien lasten ja perheiden tarpeisiin. Tässä tehtävässä onnistuminen edellyttää, että eri sektoreiden toimijat tekevät vahvasti pitkäjänteistä yhteistyötä. Uusi laitospalvelu olisi uusi LsL:n mukainen julkisesti tuotettu palvelu. VKK:lle säädettäisiin velvoite tuottaa palvelua. Koska kyse on hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvasta lastensuojelupalvelusta, ne voisivat

⁶⁵ YTA-sopimisen [soveltamisohje](#) 2025

tuottaa palvelua omana tuotantona ilman, että tästä erikseen säädetään. VKK:a koskevan velvoitteet toteuttamiseksi ja muutoinkin niitä koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä ehdotetaan samalla kumottavaksi ja korvattavaksi uudella lailla Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettua lakia ehdotetaan samalla täsmennettäväksi VKK:n palveluntuottaja-asemaa koskien. Palvelu olisi suunnattu etenkin niille lapsille, joille nykymuotoinen EHO ei ole riittävä. Ennakoitavissa on, että myöskään EHO:a koskevat ehdotukset eivät olisi riittäviä kohderyhmän tarpeisiin vastaamiseksi. Suljetun palvelun olisi tarkoitus olla lasta vahvasti itseltään suojeleva ja kuntouttava. Lapsen väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen estämiseksi ja suojelutehtävän toteuttamiseksi lapsen liikkumisvapautta ja muita oikeuksia olisi välttämätöntä rajoittaa. Siksi palvelun tulee olla lähtökohdiltaan suljettua.

Koska ehdotetun suljetun palvelun tuottamiseen liittyy vähintään merkittävän julkisen vallan käyttöön liittyviä piirteitä, se annettaisiin lailla julkisen toimijan tehtäväksi, eivätkä yksityiset palveluntuottajat voisi palvelua tuottaa. Tehtävän antaminen viranomaiselle varmistaisi lasten oikeuksien toteutumista tosiasiallisesti, kun palvelun tuottaminen tapahtuisi virkavastuulla eikä organisaatiolähtöistä asiakasvalikointia tapahtuisi. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Suljetun laitospalvelun aikana lapsen liikkumista ja yhteydenpitoa rajattaisiin. Sijoituksen ajaksi lapselta otettaisiin myös pois viestinnän mahdollistavat laitteet ja muut välineet, jotta erilaisia sosiaalisen median alustoja tai viestintäsovelluksia hyväksikäyttäen lapsi ei voisi jatkaa itseään tai muita vaarantavan tai rikollisen toiminnan harjoittamista. Laitoksen päihteettömyyden turvaamiseksi tämä on välttämätöntä. Älypuhelimet on tunnistettu haitallisiksi myös kuntoutusprosessin ja lapsen sijaishuollolle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Kun viestinnän mahdollistavat laitteet on otettu lapselta pois, lapsen yhteydenpito on turvattava muilla tavoin. Lapselle tehtäisiin sijoituksena aikana myös suunnitelmallisia henkilökatsastuksia päihteettömyyden varmistamiseksi. Rajoituksista tehtäisiin erilliset päätökset samalla, kun päätetään lapsen sijoittamisesta kuntouttavaan suljettuun palveluun. Rajoituspäätökset olisivat voimassa enintään yhden vuoden ajan.

Lapsen vapauspiiriä ei kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana kuitenkaan saisi rajoittaa enempää eikä pidempään kuin se on välttämätöntä. Lapsen kuntoutumista olisi seurattava laitossijoituksen aikana tiiviisti, ja kuntoutumisen edistyessä olisi edettävä lapsen rajoitusten asteittaiseen lieventämiseen. Mikäli arvioidaan, että rajoitukset eivät enää olisi lapselle lainkaan tarpeen, pitäisi koko laitokseen sijoitusperuste lapsen kohdalla arvioida muuttuneen tilanteen johdosta uudelleen. Palvelu asettaakin erityisiä vaatimuksia paitsi sen sisällölle, myös henkilökunnan osaamiselle ja tiloille, jotta palvelu olisi lapselle vaikuttava ja turvallinen sekä lapsille että henkilökunnalle.

Palveluun sijoitettavat lapset olisivat oppivelvollisuusikäisiä, joten erityinen painoarvo tulee antaa opetuksen järjestämiselle. Heidän koulunkäyntinsä sekä heidän siihen tarvitsemansa yksilöllinen tuki on turvattava. Oppivelvollisen on osallistuttava perusopetuslain (628/1998) mukaisesti järjestettyyn perusopetukseen tai saatava muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot. Perusopetuksen oppimäärän suorittamisen jälkeen oppivelvollisuutta suoritetaan lukio- tai ammatillisessa koulutuksessa. Oppivelvollisuutta voi suorittaa myös mm. tutkintokoulutukseen valmentavassa TUVA-koulutuksessa. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun hän on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitetun tutkinnon.

Koulukotien järjestämän TUVA-koulutuksen valtion rahoitusta esitetään nostettavaksi siten, että se kattaisi jatkossa paremmin sijoitettujen lasten koulutuksen.

Sijaishuollossa mahdollisiin 11 luvun mukaisiin rajoituksiin esitetään muutoksia, joilla pyritään mahdollistamaan sijaishuollossa olevien lapsien nykyistä parempi suojeleminen. Yhteydenpidon rajoittamisesta voitaisiin jatkossa päättää myös suhteessa niihin henkilöihin, joita ei tunneta, mutta joiden merkitys lapsen elämässä vaikuttaa kuitenkin niin, että yhteydenpidon rajoitus on 62 §:ssä esitetyllä tavalla tarkoituksenmukainen. Yhteydenpidon rajoittamisen tarve olisi tilanteessa, jossa jää jostain syystä tunnistamatta ne henkilöt, jotka vaikuttavat lapsen itseään vahingoittavaan käyttäytymiseen, kuten rikosten tekemiseen tai päihteiden käyttämiseen. Näissä tilanteissa lapsen yhteydenpidon turvaaminen edellyttää, että päätöksessä mainitaan kaikki ne lapselle läheiset henkilöt, joihin lapsi voi pitää yhteyttä.

LsL:iin ehdotetaan säännöstä eristystilaa koskevasta kameravalvonnasta. Uudessa 70 a §:n säännöksessä osoitettaisiin perusteet kameravalvonnan käytölle ja kuinka sitä voitaisiin toteuttaa. Kameravalvonta on osa asiakasturvallisuutta ja tämä peruste tulisi todeta toimintayksikön omavalvontasuunnitelmassa. Samoin kameravalvonnan tarkoitus tulee avata lasten hyvää kohtelua koskevassa suunnitelmassa, josta säädetään 61 a §:ssä.

Lastensuojelulaitoksen turvallisuutta parannettaisiin myös ehdotuksella, joka mahdollistaisi henkilöntarkastuksen toteuttamisen metallinilmaisimia käyttäen.

LsL:n nykyistä 68 §:n säännöstä kiinnipitämisestä muutettaisiin sekä säädettäisiin uutena kiinnipitämisestä lapsen luvatta laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Mainittu 68 §:n säännös koskisi jatkossa kiinnipitämistä lastensuojelulaitoksessa kuten tälläkin hetkellä. Säännöksessä selvennettäisiin, että kiinnipitäminen tarkoittaa lähtökohtaisesti jo voimakeinon kohdistamista lapseen. Säännöksessä todettaisiin myös voimankäytön edellytykset. Lakiin lisättäisiin mahdollisuus lapsen kiinnipitämiseen ja sen yhteydessä tapahtuvaan voimankäyttöön myös laitoksen ulkopuolella niin sanottuihin hatkatilanteisiin liittyen. Tilanteet koskisivat paitsi kiinnipitämistä laitosalueella laitoksesta poistumisen estämiseksi myös tilanteita laitosalueen ulkopuolelle lapsen kiinniottoon ja kuljettamiseen liittyen. Sääntely ulotettaisiin koskemaan myös perhehoidossa olevaa sijoitettua lasta, mutta niin, että toimivaltuudet säädettäisiin vain toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle. Kiinnipitämisen ja kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi lapselle olisi mahdollisuus tehdä henkilöntarkastus ja esineiden poisottaminen, joiden toteuttamiseksi olisi mahdollista käyttää voimakeinoja. Lisäksi LsL:ssa säädettäisiin hatkatilanteisiin liittyen poliisin virka-avusta. Toimivallan laajentamisen ja toisaalta täsmentämisen tarkoitus on selkeyttää hoito- ja kasvatushenkilökunnan ja poliisin tilanteisiin liittyvien tehtävien jakoa. Poliisi toimii poliisin yleisiin toimivaltuuksiin liittyvien säännösten nojalla ja sen lisäksi laissa erikseen säädetyn virka-aputehtävän nojalla. Poliisin virka-avun tarve perustuu aina tilannekohtaiseen arvioon, jonka tekee aina laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva.

Hatkatilanteisiin liittyen hätäpaikannuskynnystä tultaisiin myös madaltamaan nykyisestä. Tarkoituksena on jouduttaa hatkassa olevan lapsen etsintää. Hätäpaikannuskynnyksen madaltaminen on mahdollista toteuttaa toimialakohtaisin ohjein. LsL:iin sisällytettäisiin tästä johtuen ainoastaan informatiivinen viittaus siitä, että hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomais voi pyytää hätäkeskuslaitokselta hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010) mukaisena kiireellisenä tukipalveluna lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot, jos mainittu viranomais arvioi lapsen olevan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 321 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Mainittu viranomais on oikeutettu saamaan tiedot hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n 4 momentin nojalla.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Vaikutusten arviointia tehtiin hallituksen esityksen valmistelun eri vaiheissa muun muassa toteuttamalla kysely sijaishuoltopalvelujen tuottajille, kuulemalla sijoitettuja lapsia osana poikkihallinnollisen valmisteluryhmän työskentelyä, kuulemalla valmisteluryhmän ehdotuksista hyvinvointialueita, valvontaviranomaisia, lapsiasiavaltuutettua, järjestöjä ja muita keskeisiä sidosryhmiä, järjestämällä työpajoja valvontaviranomaisille ja THL:n asiantuntijoille sekä tekemällä yhteistyötä THL:n ja VKK:n kanssa. Lisäksi vaikutusten arvioinnissa hyödynnettiin selvityksissä ja tutkimuksissa tuotettua tietoa sekä aiempaa lainvalmistelutyötä. Esityksen vaikutukset ulottuvat usealle eri hallinnonalalle ja siksi niitä on arvioitu eri hallinnonalojen edustajien kanssa. Vaikutusarviointeja täydennettiin lausuntopalautteen jälkeen.

Sijaishuollossa olevia lapsia kuultiin STM:n 6.3.2024 asettaman valmisteluryhmän tekemistä ehdotuksista. Lasten kuulemiset toteutettiin kolmessa eri lastensuojelun sijaishuollon yksikössä eri puolilla Suomea marras-joulukuussa 2024 ja ne sisälsivät yhteensä seitsemän pienryhmäkeskustelua, joissa kuultiin kaiken kaikkiaan 26 lasta. Heistä tyttöjä oli hieman enemmän kuin poikia. Kuulemisen yhteydessä selvitettiin lasten käsityksiä lasten vakavan väkivallan, rikollisuuden ja päihteiden käytön ilmiöistä ja niiden taustalla vaikuttavista syistä sekä tekijöistä, joilla lapsen tilanteeseen olisi mahdollista vaikuttaa. Samalla lapsilla oli mahdollisuus esittää näkemyksensä valmisteilla olevaan uudenlaiseen laitospalveluun liittyvistä ehdotuksista. Lisäksi lapsia kuultiin keinoista, joiden avulla sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneiden lasten tilannetta voitaisiin parantaa.

Esitetty lainsäädäntö kohdistuu keskeisesti oppivelvollisuusikäisiin lapsiin. Oppimisen tuen muutokset tulevat voimaan esi- ja perusopetuksessa pääsääntöisesti 1.8.2025, lukiokoulutuksessa 1.8.2025 ja ammatillisessa koulutuksessa 1.8.2026. Uudistuksella selkeytetään ja täsmennetään oppilaan ja opiskelijan saaman tuen muotoja yksilöllisiä tarpeita vastaavasti. Tuen uudistamista koskevilla muutoksilla on todennäköisesti myönteisiä vaikutuksia tämän esityksen kohteena olevien lasten sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen turvaamiseen.

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen keskeiset ehdotukset täsmentävät kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja sijaishuollossa olevien lasten palvelujen järjestämistä ja organisointia, mutta niiden kustannukset eivät merkittävästi muutu. Opetuksen ja terveydenhuollon erityisjärjestelyistä suljettua laitospalvelua tuottavassa yksikössä syntyy todennäköisesti lisäkustannuksia, mutta niitä on etukäteen vaikea arvioida ja ne voivat vaihdella lapsikohtaisesti. Kustannusvaikutukset kohdistuvat usealle hallinnonalalle ja ehdotetut säännösmuutokset osin lisäävät ja osin vähentävät kustannuksia. Esimerkiksi sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevan lapsen tehokkaampi paikantaminen ja palauttaminen voivat aiheuttaa lisäkustannuksia, mutta toimilla voi olla kokonaiskustannuksia vähentäviä vaikutuksia. Lisäkustannuksia syntyy TUVA-rahoituksen osalta.

4.2.1.1 Vaikutukset hyvinvointialueiden, kuntien ja valtion kustannuksiin

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Esityksen mukaan suljettu laitospalvelu olisi lastensuojelun ympärivuorokautinen sijaishuoltopalvelu, jonka järjestämisestä vastaisivat muun lastensuojelun tapaan hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki. Palvelua voisivat tuottaa vain julkiset palveluntuottajat eli VKK, hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki. Esityksessä valtion koulukotien nimi muutettaisiin valtion lastensuojelun palveluyksiköiksi ja ne kuuluisivat Valtion lastensuojelulaitokseen.

Suljettuun laitospalveluun voitaisiin sijoittaa väkivaltaa tai muita rikollisia tekoja tehneitä alaikäisiä, jos palvelu arvioidaan välttämättömäksi alaikäisen suojelemiseksi omaa ja/tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä. Palvelu olisi suunnattu etenkin niille lapsille, joille pidennettykään EHO ei olisi riittävä. Suljetun laitospalvelun olisi tarkoitus olla lasta vahvasti suojeleva ja kuntouttava. Palvelu toteutettaisiin laitosympäristössä moniammatillisesti siten, että kokonaisuus muodostuisi erilaisista asuinyksiköistä. Sivistyksellisten oikeuksien turvaamiseksi Valtion lastensuojelulaitoksella tulisi olla järjestämislupa sekä perusopetuksen että tutkintokoulutukseen valmentavan (TUVA) koulutuksen järjestämiseen. Mikäli palvelua tuottaa hyvinvointialue tai Helsingin kaupunki, opetuksen järjestämisestä on sovittava sijaintikunnan opetustoimen kanssa, kuten muutenkin toimitaan uuden lastensuojeluyksikön aloittaessa. Palvelu asettaa erityisiä vaatimuksia paitsi palvelun sisällölle, myös henkilökunnan osaamiselle ja toimitiloille, jotta palvelu olisi vaikuttava ja turvallinen sekä lapsille että henkilökunnalle.

Suljetun laitospalvelun perustamisvaiheessa syntyy kustannuksia toiminnan kehittämisestä ja toimitilojen muutoksista. STM:n asettama valmisteluryhmä kartoitti perustamiskustannuksia VKK:lta saamiensa arvioiden perusteella, jos ainakin yksi nykyisistä koulukotiyksiköistä tuotaisi suljettua laitospalvelua. Karkean arvion mukaan perustamiskustannukset olisivat noin 2–2,5 miljoonaa euroa. THL:n alaisten lastensuojeluyksiköiden toimintamenot (siirtomääräraha 2 v) -momentille (33.01.05.) on osoitettu 2,5 miljoonan euron lisäys ainakin vuodelle 2025 vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttävien sekä rikoksia tekevien lasten kuntouttavan palvelun perustamiseen.

Lapset, joiden on tarkoitus sijoittua suljettuun laitospalveluun, olisivat joka tapauksessa lastensuojelun sijaishuollossa ja oikeutettuja kaikkiin niihin palveluihin, joita suljetussa laitospalvelussa tarjottaisiin. Seuraavassa arvioidaan, miten hyvinvointialueiden kustannukset lastensuojelun sijaishuollon ja terveydenhuollon osalta ja kuntien kustannukset opetuksen osalta muuttuisivat niiden lasten osalta, jotka suljettuun laitospalveluun sijoitettaisiin.

Suljettu laitospalvelu ja hyvinvointialueiden kustannukset

Suljettuun laitospalveluun sijoitettavien lasten tarpeet ovat erityisen vaativia, joten heidän sijaishuoltonsa maksaa nykyisinkin käytettävissä olevissa sijaishuoltopalveluissa paljon. VKK:n hinnaston mukaan vaativimman sijaishuollon muodon eli EHO:n kustannusvastaava hoitopäivähinta on 910 euroa 1.4.2025 alkaen. Hyvinvointialueilta saatujen tosiasiallisten kustannustietojen perusteella kalleimmat lastensuojelun laitoshoidon hoitovuorokausihinnat liikkuvat tällä hetkellä noin 1500–2000 eurossa. Tämän taustalla on se, että hoitovuorokausihinnan lisäksi lapsen sijaishuollosta saatetaan maksaa määräaikaisesti erillistä lisäresurssia esimerkiksi noin 150–350 euroa/vuorokausi. Lapsi voidaan myös sijoittaa kahden lapsen paikalle, jolloin hänestä maksetaan kaksinkertainen hinta. Hoitovuorokausihinta on noussut suureksi erityisesti silloin, kun hyvinvointialueet ovat joutuneet neuvottelemaan siitä lapsikohtaisesti eli kun kyseessä on ollut erityisen vaativaa sijaishuoltoa tarvitseva lapsi.

- Suljetun laitospalvelun tosiasiallista hoitovuorokausihintaa on vaikea tarkkaan etukäteen arvioida, koska se riippuu esimerkiksi perustettavan yksikön koosta, henkilökuntarakenteesta ja asuinyksiköiden määrästä. Jonkinlaista käsitystä voidaan saada vertailemalla tällä hetkellä vaativinta olemassa olevaa lastensuojelun laitospalvelua (EHO) ja uutta suljettua laitospalvelua. Vertailu osoittaa, että uuden suljetun laitospalvelun kokonaisuus on lähellä EHO:n nykytilaa sekä asuinryhmien koon, henkilöstömitoituksen että henkilöstön ammattirakenteen osalta. Näin ollen sen vuorokausihinta ei todennäköisesti ole ainakaan kovin paljon suurempi kuin EHO:n, joka on siis VKK:lla noin

900–1 000 euroa. VKK:n EHO:ssa on huhtikuusta 2025 lähtien tarkoitus olla pääsääntöisesti 3 lasta (vaihteluväli 2–4) ja aina vähintään 8 hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvaa työntekijää. Yksikössä työskentelee ohjaajien lisäksi muun muassa psykiatri, psykologi ja sosiaalityöntekijä.

- Opetus EHO:ssa tapahtuu asuinyksikössä pienryhmässä erityisluokanopettajan johdolla.
- Suljetussa laitospalvelussa lasten määrän arvioidaan olevan 2–3 per asuinyksikkö ja vähintään 9 hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvaa työntekijää per asuinyksikkö. Suljetussa laitospalvelussa tarvitaan todennäköisesti nykyistä enemmän turvallisuuden mahdollistavaa henkilöstöä. Koulukoteihin on hankittu turvallisuushenkilöstöä tarpeen mukaan ostopalveluna yksityisiltä vartiointiyrityksiltä, jonka kustannukset ovat sisällyneet hoitovuorokausihintaan.
- Nykyisessä EHO:ssa on sekä sosiaali- että terveydenhuollon henkilöstöä ja esimerkiksi osalla koulukodeista on ollut oma lääkäri, mutta suljetussa laitospalvelussa panostetaan vieläkin enemmän moniammatilliseen henkilöstöön. Suljetussa laitospalvelussa on esityksen mukaan oltava esimerkiksi riittävä määrä terveydenhuollon henkilöstöä. Opetushenkilöstö tulee tämän lisäksi.

Monet suljetulta laitospalvelulta edellytetyt asiat eivät eroa lastensuojelun sijaishuollolta jo nykyään edellytetyistä asioista. Jotta tavoite kuntouttavasta ja turvallisesta sijaishuoltopalvelusta toteutuu, suljetussa laitospalvelussa on oltava muita lastensuojelun laitosmuotoja laajempi moniammatillinen ja kuntouttavampi työote. Lapsen 30 a § mukaisen hoito- ja kasvatussuunnitelman tulee olla laadittu noudattaen erityistä huolellisuutta ja eri asiantuntijoita hyödyntäen. LsL:n mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa (LsL 30 § 2 mom.). Käytännössä suunnitelmia päivitetään useammin, kuin kerran vuodessa. Suljetun laitospalvelun osalta asiakassuunnitelman päivitys ja arviointi on esityksen mukaan tehtävä 4 kuukauden välein. Samalla arvioidaan rajoitustoimien intensiteettiä ja sitä, onko lapsen edelleen tarvetta jatkaa suljetussa laitospalvelussa.

Suljetun laitoksen arki on selvästi strukturoitua ja toteuttaa lapsen yksilöllistä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Tavoitteisiin sisältyy sekä lapsen vastuunoton opettelua omista asioista ja tekemisistä että muiden ihmisten huomioimisen harjoittelua. Lapsella on omaohjaajia, joilla on erityinen vastuu lapsen kanssa työskentelystä ja yhteistyöstä verkoston kanssa. Kuntouttava tavoite edellyttää erityisen aktiivista ja positiivista tukea etsivää otetta lapsen perheen, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sekä muun verkoston kanssa. Yksikön on oltava turvallinen sekä lapsille että työntekijöille. Tämä kaikki edellyttää työyhteisöltä erityisen vahvaa ammatillisuutta ja yhteiseen viitekehykseen kouluttautumista.

Suljetun laitospalvelun tuottaminen edellyttää muutoksia rakenteelliseen turvallisuuteen. Senaatti-kiinteistöt on arvioinut näiden muutostöiden tuovan vuokrankorotuksen. Osa korotuksesta saattaa valua hoitovuorokausihintaan, mutta esimerkiksi nykyisten VKK:n saama hintatuki voi kattaa osan vuokraan tulevasta korotuksesta.

STM:n asettaman valmisteluryhmän loppuraportissa arvioitiin, että todennäköisesti suljetussa laitospalvelussa hinta asettuisi euromääräisesti nykyisin kahden lapsen paikalla olevan lapsen hoitovuorokausihintaan eli todennäköisesti suuruusluokka olisi noin 1 800–2 000 euroa. Edellä kuvattu vertailu EHO:on viittaa kuitenkin siihen, että uuden palvelun hinta ei välttämättä nouse näin korkeaksi. Ero palveluun sijoitettavien lasten nykyisiin sijaishuollon kustannuksiin voi kuitenkin vaihdella. Palveluun sijoitettavien lasten nykyisiin sijaishuollon kustannuksiin vaikuttaa

muun muassa se, millaisia palveluja kullakin palvelunjärjestäjällä on käytettävissään ja millä hinnalla esimerkiksi ostopalveluja joudutaan hankkimaan. Lausuntokierroksella palvelunjärjestäjiltä saatiin arvioita, että uuteen palveluun sijoitettavista lapsista ei makseta kaikkein kalleimpia hintoja tällä hetkellä.

Näin ollen voidaan arvioida, että uuden palvelun avulla saadaan vaikuttavampaa sijaishuoltoa lähtökohtaisesti vastaavalla kustannustasolla, mitä suljettuun laitospalveluun sijoitettavien lasten palvelut maksavat nykyisin käytettävissä olevissa palveluissa. Nykytilanteessa monilla hyvinvointialueilla on vaikeuksia löytää vaativaa laitoshuoltoa tarvitseville lapsille sopivaa ja pysyvää sijaishuoltopaikkaa. Sijaishuoltopaikan vaihdoksista ja lasten toistuvista luvattomista sijaishuoltopaikasta poistumisista aiheutuu paljon hallinnollista työtä ja kustannuksia paitsi lastensuojelun sosiaalityölle, myös muille viranomaisille kuten poliisille. Suljetumman ja vaikuttavamman palvelun myötä nämä kustannukset vähenisivät.

STM:n valmisteluryhmän ja kuulemistilaisuuden palautteen perusteella uudelle palvelulle on selkeä tarve. Tämä vähentää riskiä siihen, että uuden palvelun käyttöaste jäisi vajaaksi. Uuden suljetun laitospalvelun on tarjottava myös kiireellistä vastaanottotoimintaa eli uuteen palveluun on oltava mahdollisuus sijoittaa lapsia myös kiireellisesti. VKK:llalla on käytettävissä hintatuki, jolla voidaan tarvittaessa kattaa vuokratuloja, joita ei saada katetuksi esimerkiksi mahdollisten vajaakäytöstä johtuvien puuttuvien hoitovuorokausimaksujen takia. Hoitovuorokausihinnat eivät nykyisinkään perustu 100 %:n käyttöasteeseen. Koska ainakin alkuun käytössä olisi vain yksi suljettua laitospalvelua tarjoava laitos (paikkamäärä mahdollisesti noin 20–25), voi käydä myös niin, että palveluun syntyy jonoa.

Myös Helsingillä ja hyvinvointialueilla on mahdollisuus tuottaa suljettua laitospalvelua. Rahoitus toimii, kuten uutta lastensuojelulaitosta perustettaessa muutenkin. Hyvinvointialueiden osalta investointeja rajoittaa valtioneuvoston vahvistama lainanottovaltuutus, ja hyvinvointialueilla on velvollisuus laatia investointisuunnitelma ministeriön hyväksyttäväksi. Myös opetuksen järjestämisessä toimitaan, kuten muutenkin uuden lastensuojelulaitoksen aloittaessa. Opetus on lastensuojelulaitoksen sijaintikunnan vastuulla.

Uuteen suljettuun laitospalveluun sijoittuvien lasten terveydenhuollon järjestäminen toimisi samalla tavalla, kuin lastensuojelun sijaishuollossa muutenkin. Palveluun sijoitettavat lapset olisivat joka tapauksessa lastensuojelun sijaishuollossa ja heidän terveydenhuollon palvelunsa olisi järjestettävä heidän tarpeidensa mukaan, vaikka suljettua laitospalvelua ei olisi.

Suljetussa laitospalvelussa on oltava riittävä määrä terveydenhuollon henkilöstöä. He voivat työskennellä hoito- ja kasvatustehtävissä tai varsinaisissa terveydenhuollon tehtävissä (esimerkiksi, jos laitokseen on palkattu lääkäri). Laitos tarvitsee myös hyvinvointialueiden terveystalveluja, joita voidaan tuoda myös liikkuvina palveluina. Laitoksen käytettävissä on lisäksi oltava asiantuntijaryhmä, jossa on mukana myös terveydenhuollon asiantuntijoita. Vaikka heidän edellytetään olevan palvelussuhteessa Valtion lastensuojelulaitokseen tai hyvinvointialueeseen, heidän ei kaikkien tarvitse olla kokoaikaisesti sijoitettuna yksikköön.

LsL:n 16 b §:ssä säädetään sijoitushyvinvointialueen palveluiden järjestämisvelvollisuudesta. Sen tulee yhdessä lapsen sijoittaneen hyvinvointialueen (sijoittajahyvinvointialue) kanssa järjestää muun muassa lapsen tarvitsemat terveydenhuollon palvelut (terveydenhuoltolaki 69 §). Kustannukset sijoitushyvinvointialue on oikeutettu perimään sijoittajahyvinvointialueelta. Osalla lapsista saattaa säilyä hoitosuhde oman hyvinvointialueen terveystalveluihin.

Suljettuun laitospalveluun sijoitettavilla lapsilla saattaa olla sellaisia erityisiä tarpeita, joista syntyy lisäkustannuksia. Lisäkustannuksia saattaisi tulla esimerkiksi tutkimusten ja hoidon toteuttamisesta lastensuojelulaitokseen liikkuvana palveluna tai huomioon otettavista turvallisuusjärjestelyistä tilanteissa, joissa lapsen tutkimuksia ja hoitoa toteutettaisiin sairaalan osastolla tai erikoissairaanhoidon avohoitoyksikössä. Suljettuun laitospalveluun sijoitettavien lasten terveydenhuollon tarpeet voivat kuitenkin vaihdella, joten myös kustannusvaikutukset todennäköisesti vaihtelevat lapsikohtaisesti. Lisäystarvetta on siten vaikea etukäteen arvioida ja nämä lapset tarvitsevat joka tapauksessa erityisiä terveyspalveluja, vaikka suljettua laitospalvelua ei olisi. Kuntouttava ja vaikuttava laitospalvelu voi osaltaan vähentää näiden lasten joidenkin terveyspalvelujen tarvetta ainakin pidemmällä aikavälillä. Hyvinvointialueelle myönnetty laskennallinen rahoitus tarkistetaan jälkikäteen vuosittain vastaamaan valtakunnallisesti toteutuneita kustannuksia.

On tärkeää, että sijoitushyvinvointialueen konkreettinen kantokyky vastata laitokseen keskittyneen sijoitettujen erityisen haastavien alaikäisten palvelutarpeeseen arvioidaan yksikön aloitessa. Silloin, kun palvelua tuotetaan olemassa olevassa koulukodissa, kyseisellä hyvinvointialueella on jo varauduttu hoitamaan haastavia lapsia. Uuteen suljettuun yksikköön sijoitetaan myös todennäköisesti vähemmän lapsia, kuin kyseiseen koulukotiin aiemmin. Suljetun laitospalvelun lasten tarpeet saattavat myös edellyttää erityistä terveydenhuollon osaamista ja siten uusien ammattilaisten palkkaamista yksikön sijoitushyvinvointialueen terveyspalveluihin. Perustamiskustannuksiin on varattu rahoitusta koulukotimomentille ja sen käyttösuunnitelma tullaan tekemään mahdollisimman pian.

Koska esityksessä säädetään kriteerit, joiden perusteella lapsia uuteen suljettuun laitospalveluun sijoitetaan, kyse olisi uudesta tai vähintään laajenevasta velvoitteesta hyvinvointialueille. Lisärahoitusta hyvinvointialueille ei tarvita, koska uuteen palveluun sijoitettavien lasten lastensuojelun ja terveydenhuollon kustannukset eivät ole merkittävästi nykyistä korkeammat.

Suljettu laitospalvelu ja kuntien kustannukset (opetus)

Jos uutta suljettua laitospalvelua ei olisi, nämä lapset olisivat joka tapauksessa sijoitettuna lastensuojelun sijaishuoltoon ja tarvitsisivat siellä saatavassa opetuksessa vaativaa moniammatillista tukea. Uusi suljettu laitospalvelu tuotettaisiin ainakin aluksi nykyisessä VKK:ssa, jolla on jo järjestämislupa sekä perusopetuksen että tutkintokoulutukseen valmentavan (TUVA) koulutuksen järjestämiseen. Oppilaalle voidaan muodostaa perusopetuslain 20 h §:n perusteella tehdyn päätöksen nojalla opetussuunnitelman tavoitteista erilaajuisia tavoitekokonaisuuksia ja päättötodistuksen saatuaan oppilaalla on mahdollisuus siirtyä tutkintoon valmentavaan koulutukseen (TUVA).

VKK:nn opetustoiminta rahoitetaan pääasiassa kuntien maksamilla korvauksilla, minkä lisäksi ne saavat OKM:ltä ja VM:ltä rahoitusta perusopetukseen ja muuhun opetukseen. Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) 38 §:n 2 momentissa säädetään, että lastensuojelulain 57 §:ssä tarkoitettussa, perusopetuslain 7 tai 8 §:n mukaisen luvan saaneessa koulukodissa perusopetusta saavan oppilaan kotikunta on velvollinen maksamaan oppilaasta koulukotiopetuksen järjestäjälle korvauksen, joka lasketaan kertomalla niiden koulun työpäivien määrä, joina oppilaalle on annettu opetusta, opetuksesta koulun työpäivää kohden aiheutuvilla keskimääräisillä todellisilla vuosikustannuksilla. Mikäli suljetun laitospalvelun opetuksen järjestäisi laitoksen sijaintikunta, perusopetuksen korvaussäännös olisi lain 38 §:n 3 momentissa.

Uuden suljetun laitospalvelun opetuksen kustannuksiin vaikuttaisi se, että opetusta järjestettäessä olisi huomioitava turvallisuusnäkökohdat koulupäivän aikana sekä mahdollisuus pitää eri asuinyksiköihin sijoitetut oppilaat ja opiskelijat tarvittaessa erillään myös opetusta toteutettaessa. Tämä voisi edellyttää hyvinkin pieniä opetusryhmiä ja siten enemmän opettaja- ja muuta henkilöstöresurssia kuin vastaavalle oppilas- ja opiskelijamäärälle muissa olosuhteissa. Toisaalta jo nyt koulukotien EHO-yksiköissä opetus toteutetaan asuinyksikön yhteydessä.

Opetuksen lisäkustannuksia on vaikea tarkkaan etukäteen arvioida, ennen kuin yksikön koko ja asuinryhmien määrä on tiedossa. Palveluun sijoitettavien lasten tarpeet voivat vaihdella, joten käytännössä vaihtelee myös se, miten pienissä ryhmissä opetusta olisi kulloinkin järjestettävä ja millaisia erityisjärjestelyjä heidän opetuksensa tueksi tarvitaan. On kuitenkin todennäköistä, että opetushenkilöstöä tarvitaan esimerkiksi nykyistä EHO:a enemmän. Yksikköön sijoitetaan lapsia eri kunnista, joten mahdollinen lisäys kotikuntakorvauksiin ei todennäköisesti merkittävästi nosta yksittäisen kunnan kustannuksia. Uuteen suljettuun laitospalveluun sijoitettavien lasten tarvitseman opetuksen kustannuksia on siis vaikea etukäteen arvioida, mutta suurimmilta kunnilta saatujen tietojen⁶⁶ mukaan jo nykyään eniten kustannuksia aiheuttavien lasten opetus maksaa noin neljä kertaa enemmän kuin vähiten kustannuksia aiheuttavien lasten opetus. Tämä viittaa siihen, että jo nykyään järjestetään tarpeen mukaan opetusta vaativin erityisjärjestelyin. Kotikunnan maksama korvaus ei siten todennäköisesti merkittävästi kasva verrattuna siihen, että nämä lapset sijoitettaisiin nykyisin käytettävissä oleviin lastensuojelun sijaishuollon yksiköihin. Nämä lapset olisivat joka tapauksessa erityisessä opetuksessa pienissä opetusryhmissä.

Muut kustannukset suljetussa laitospalvelussa

Suljetun laitospalvelun perustamisella ei arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia RISE:n resursseihin tai toimintaan. RISE toimii jo tiiviisti yhteistyössä lastensuojeluviranomaisten kanssa tilanteissa, joissa alaikäinen lastensuojelun asiakas suorittaa myös rikosseuraamusta.

TUVA-koulutuksen rahoitus

TUVA-koulutukseen ei ole olemassa korvaussäännöstä, sillä se ei ole kunnille lakisääteinen tehtävä. Yksityisten koulukotien perusopetuksen yhteydessä järjestämä TUVA-koulutus rahoitetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain (1705/2009) mukaisella rahoituksella. VKK:n järjestämä TUVA-koulutus rahoitetaan OPH:n momentilta. Kunnat ja hyvinvointialueet eivät ole aina halunneet korvata TUVA-koulutuksesta aiheutuneita edellä mainitun rahoituksen yli meneviä kustannuksia opetuksen järjestäneille koulukodeille ilman nimenomaista korvaussäännöstä. TUVA-opetuksen kustannus on sen vuoksi jäänyt VKK:lle siltä osin, kuin OPH:n rahoitus ei ole riittänyt. Yksityisissä koulukodeissa on ollut 20.9.2024 TUVA-koulutuksessa 5 opiskelijaa ja VKK:ssa 19 opiskelijaa.

Esityksessä ehdotetaan edellä mainituista syistä, että koulukotien valtion rahoitusta korotetaan. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisesti valtionosuuksiin lisätään yksityisille koulukodeille momentille 29.10.30 lisärahoitusta 183 400 euroa (5 lasta * 193 euroa/opetuspäivä * lukuvuoden 190 koulupäivää). Laskukaavassa näkyvä 193 euroa on vuoden 2023 VKK:n hinnaston mukaisesti kunnilta laskutettava kuntien maksuosuus per opetuspäivä. Lisäksi ehdotetaan, että valtion koulujen momentille 29.10.01 lisätään 696 600 euroa. Koska valtion rahoitus kattaisi jatkossa laskennallisesti tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämisen,

⁶⁶ STM lähetti kesäkuussa 2025 tiedustelun opetuksen kustannuksista 10 suurimmalle kunnalle, joista kuusi vastasi.

koulukodeilla ei lähtökohtaisesti olisi enää tarvetta laskuttaa opiskelijan kotikuntaa koulutuksesta.

Luvottomasti sijaishuoltopaikasta poistuneiden lasten suojelemiseksi tehtävät toimet

Luvottomasti laitoksesta poistuneen tai sinne sovitusti palaamatta jättäneen lapsen kiinniottoon oikeuttavaa sääntelyä ei tällä hetkellä ole LsL:ssa eikä poliisilaissa. Esityksessä ehdotetaan säädösten täsmentämistä ja lastensuojelutoimijoiden toimivaltuuksien lisäämistä. Lisäksi säädettäisiin tarkemmin poliisin virka-apusta. Samoin ehdotetaan paikannusmahdollisuuksien lisäämistä.

Ehdotetut laajennetut lastensuojelun toimijoiden toimivaltuudet vähentävät poliisin virka-avun tarvetta tilanteissa, joissa tällä hetkellä pyydetään poliisin virka-apua. Lapsen kiinniottosta sääntäminen selkiyttää virka-aputilanteita yhdessä poliisin virka-apua koskevan täsmällisen sääntöksen kanssa, mikä saattaa vähentää jossain määrin hallinnollista työtä sekä poliisilta että lastensuojelun toimijoilta. Yksityisen laitoshenkilökunnan mahdollisuus jatkossa itse pyytää virka-apua poliisilta ei lähtökohtaisesti lisää virka-apupyynnöjä ja poliisin operatiivista työtä, koska vastaavassa tilanteessa on pyynnön aiemmin tehnyt sosiaalihuollon viranomainen.

Sosiaalihuollon viranomainen voi jo nykyisen sääntelyn puitteissa pyytää paikannusta Häätäkeskuslaitokselta hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010) 2 §:n 4 kohdan perusteella kiireellisenä tukipalveluna ja saada saman lain 20 §:n 4 momentin nojalla hätäkeskustietojärjestelmästä maksutta välttämättömät tiedot tehtäviensä hoitamiseksi, mikäli se arvioi, että hätäpaikannuksen kriteerit täyttyvät eli luvatta sijaishuoltopaikasta poissa oleva lapsi on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Esityksessä lisätään lastensuojelulakiin informatiivisluonteinen säännös tästä mahdollisuudesta pyytää ja saada sijaintitiedot.

Edelleen voimassa olevaan sääntelyyn perustuen Häätäkeskuslaitos toimii hätäilmoitusten vastaanottamisessa ja tehtävien välittämisessä hätäkeskustoimintaan osallistuvien (muun muassa sosiaalitoimen) ohjeiden mukaisesti. Tarkoituksena on päivittää sosiaalihuollon viranomaisen hätäkeskuslaitokselle antamaa toimialakohtaista ohjetta siitä, milloin käsillä on edellä mainitun lain tarkoittama ilmeisen hädän tai välittömän vaaran tilanne, kun kyse on sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa olevasta lapsesta.

Päivitetyin ohjeen sisältö lopulta määrittelee sen, millaisissa tapauksissa paikannusta luvottomasti sijaishuoltopaikasta poistuneiden lasten osalta jatkossa tehtäisiin ja kuinka paljon paikannusten tekeminen laajenisi nykyisestä. On selvää, että jo nykyisin paikannus on tehty ilmeisessä hätätilanteessa. Toisaalta suurin osa luvottomasti poistuneista lapsista löytyy muilla keinoilla eikä paikannusta tarvita. Paikannuskynnyksen madaltaminen saattaisi jatkossa koskea esimerkiksi tapauksia, joissa lapsi on ollut pidempään poissa, eikä häntä muilla keinoilla ole löydetty ja sosiaaliviranomaisella on lapsi ja tämän tausta tuntien tosiasiasa tieto/oletus siitä, että lapsi on vaarassa. Esityksessä tehdään uudistuksia, joiden oletetaan kokonaisuutena vähentävän luvattomia poissaoloja (suljetun laitospalvelun perustaminen, lisätään laitoshenkilökunnan toimivaltuutta (kiinnipitäminen) luvattoman poistumisen estämiseksi laitosalueella). Todennäköisesti kuitenkin paikannusten tekeminen lisääntyisi jonkin verran nykyiseen verrattuna, mikä aiheuttaisi lisätyötä sekä Häätäkeskuslaitokselle että teleoperaattoreille. Häätäkeskuslaitoksen tehtävälaji 844 Alaikäisen katoaminen/karkaaminen tai muut erityisvaikeudet pitää sisällään luvottomasti sijaishuoltopaikasta poistuneet. Vuonna 2024 näitä tehtäviä oli 6 633, mutta lukumäärään sisältyi muitakin alaikäisten katoamiseen liittyviä tehtäviä. Häätäkeskuslaitokselle syntyisi

todennäköisesti lisäkustannuksia teleoperaattorien laskuista, mutta henkilöstön lisäystarvetta ei arvioida olevan.

Uudistus voi vähentää luvattomista poissaoloista aiheutuvia kustannuksia kokonaisuudessaan, koska muutoksen myötä lapset tavoitettaisiin nykyistä nopeammin ja saataisiin palautettua nopeammin. Luvattomien poissaolojen määrällä ja kestolla on kaiken kaikkiaan kustannusvaikutuksia useille eri toimijoille, kuten hyvinvointialueen sosiaalitoimelle, lastensuojelulaitoksille, poliisille ja hätäkeskuksille. Poliisilta tarvittava virka-apu aiheuttaa lisäkustannuksia poliisin virka-apuna antaman työn lisäksi myös sosiaalitoimelle (virka-apupyyntöihin käytettävä hallinnollinen työ). Lastensuojelulaitokselle saattaa kertyä lisäkustannuksia luvatta poissaolevan lapsen etsimisestä ja palauttamisesta esimerkiksi ylimääraisten palkkakustannusten muodossa (muun muassa ylityöt). Hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla on ainakin jossain määrin erilaisia käytäntöjä luvattomilta poissaolovuorokausilta maksettavista kustannuksista. Puitesopimuksissa on esimerkiksi voitu sopia, että tietyltä ajalta korvataan täysi hoitovuorokausihinta, vaikka lapsi on luvattomasti poissa sijaishuoltopaikastaan. Kustannus voi alentua luvattoman poissaolon keston mukaisesti.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Yhteensovitetuissa yksiköissä on kysymys lastensuojelun sijaishuollon laitospalvelusta, jonne integroidaan tarvittavat psykiatrian palvelut avohoitona. Tällaisten yksiköiden perustaminen on mahdollista nykyisen lainsäädännön perusteella ja niitä on jo perustettukin joillain alueilla. Hyvinvointialueille on jo säädetty velvollisuus tehdä yhteistyöalueellaan yhteistyötä vaativien lastensuojelupalveluiden varmistamisessa (järjestämislaki 36 § ja valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta (YTA-asetus, 2 §)). Lisäksi järjestämislain 10 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisesta kokonaisuuksiksi. Terveys- ja hoitolain 69 §:ssä säädetään terveydenhuollon velvoitteesta järjestää lapselle viipymättä tämän terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut, mikäli lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista. LsL:n 15 §:ssä määritellään terveydenhuollon velvollisuudesta antaa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestää lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle.

Järjestämislain 38 §:ssä on säädetty valtioneuvoston toimivallasta päättää hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksesta ja sen sisällöstä, jos hyvinvointialueet eivät mm. pääse sopimukseen yhteistyösopimuksen sisällöstä tai sopimuksessa ei ole sovittu järjestämislain 36 §:n 3 momentissa tarkoitetuista asioista (muun muassa säännöksen 6-kohta) siten, että se turvaisi hyvinvointialueiden lakisääteisten tehtävien toteutumisen. Valtioneuvoston 38 §:n nojalla antama päätös olisi 38 §:n 3 momentin nojalla voimassa siihen saakka, kunnes hyvinvointialueet ovat tehneet uuden yhteistyösopimuksen. Hyvinvointialueet voisivat näin milloin tahansa valmistella ja hyväksyä valtioneuvoston päättämän yhteistyösopimuksen korvaavan sopimuksen. Yhteistyöalueilla on itsellään näin viimekädessä oikeus määritellä yksikön tarkempi profiili itsenäisesti alueen tarpeen mukaisesti. On perusteltua, että hyvinvointialueilla on asian suhteen päätäntävalta, koska tarpeet vaihtelevat alueittain ja hyvinvointialueiden näkemykset tarvittavasta profiilista eroavat toisistaan.

Esityksessä lisättäisiin LsL:iin ja terveydenhuoltolakiin informatiivinen säännös siitä, että lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetujen yksiköiden varmistamisesta yhteistyöalueella säädetään järjestämislaissa ja YTA-asetuksessa. Palvelun sisällöstä ei siis säädettäisi erikseen eikä hyvinvointialueille säädettäisi uutta velvoitetta, sillä lainsäädäntö velvoittaa jo nyt lasten sijaishuollon ja psykiatristen avopalvelujen järjestämiseen ja YTA-alueille jää mahdollisuus järjestää palvelu alueen tarpeiden kannalta tarkoituksenmukaisesti.

Palveluun sijoitettavat lapset ovat jo tällä hetkellä sekä lastensuojelun sijaishuollon että lasten- ja nuorisopsykiatrian asiakkaita ja oikeutettuja kaikkiin niihin palveluihin, joita yksikössä tarjottaisiin. Palveluun sijoitettavien lasten tarpeet, samoin kuin heidän nykyisin saamansa palvelut vaihtelevat, joten uuteen yksikköön sijoittamisen kustannusvaikutukset vaihtelevat lapsikohteisesti. Todennäköisesti yhteensovitetussa yksikössä näiden lasten palvelut ovat kuitenkin kokonaiskustannuksiltaan halvempia ja vaikuttavampia, kuin nykyisin, koska kyseisille lapsille kasautuu toistuvia psykiatrisia osastohoitojaksoja ja toistuvia sijaishuoltopaikan muutoksia. Lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluja on pääasiassa tarjolla yliopistosairaaloissa ja keskussairaaloissa. Todennäköisesti lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuja yksiköitä perustettaisiin yliopistosairaaloiden lähelle, mutta tämä jää hyvinvointialueiden ja YTA-alueiden arvioitavaksi.

Opetuksen järjestäminen yhteensovitettuun yksikköön tapahtuu samaan tapaan, kuin muutenkin uuden lastensuojelulaitoksen aloittaessa ja yksikön sijaintikunta osoittaa oppilaalle soveltuvan opiskelupaikan. Näin ollen kuntien velvoitteet eivät laajene. Monessa tapauksessa yksikkö perustettaneen olemassa olevaan lastensuojelulaitokseen, jossa on jo opetus järjestetty yhteistyössä sijaintikunnan opetustoimen kanssa. Joissakin tapauksissa voidaan perustaa uusi yksikkö esimerkiksi sairaalan yhteyteen. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetujen yksiköiden perustamisvaiheessa yhteistyö sijaintikunnan sivistustoimen kanssa on tärkeää.

Palveluun sijoitettavat lapset tarvitsisivat opetuksessa joka tapauksessa vaativaa moniammatillista tukea. Kuten suljetun laitospalvelun osuudessa on todettu, suurimmilta kaupungeilta kerättyjen tietojen mukaan jo nykyään järjestetään tarpeen mukaan opetusta vaativin erityisjärjestelyin. Näin ollen heidän opetuksensa uudessa palvelussa maksaisi kotikunnalle todennäköisesti suunnilleen saman verran, kuin nykyisin. Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 38 §:n 3 momentissa säädetään, että LsL:n 16 b §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla sijoitetun esi- tai perusopetusta saavan oppilaan kotikunta opetuksen aikana on velvollinen maksamaan opetusta järjestävälle kunnalle tai muulle perusopetuslaissa tarkoitetulle opetuksen järjestäjälle oppilaan esi- tai perusopetuksesta aiheutuneita kustannuksia vastaavan korvauksen. Yksikön perustamisvaiheessa syntyy käynnistämiskustannuksia myös opetuksen osalta, mutta niin on aina uuden lastensuojelulaitoksen aloittaessa.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetujen yksiköiden kehittämiseen on osoitettu 0,5 miljoonaa euroa vuodesta 2025 lähtien. Tällä hetkellä rahoitus on STM:n momentilla 33.61. Rahoitus on tarkoitus käyttää vuosien 2025 ja 2026 osalta sellaisiin lastensuojelun ja psykiatrian yksiköiden käynnistämiseen liittyviin kuluihin, mitä lapsiasiavaltuutetun kannanotossa⁶⁷ on esitetty. Asiassa avataan valtionavustushaku syksyllä 2026. Uusista yksiköistä saatavat kokemukset tulevat lisäämään tietoa siitä, miten yhteensovitetujen yksiköiden toimintaa on tulevaisuudessa tarkoituksenmukaista kehittää.

⁶⁷ Lapsiasiavaltuutetun kannanotto: Vakavasti väkivaltaiset ja itsetuhoiset lapset tarvitsevat hybridiyksikköjen apua. Teoksessa Toteutuuko lapsen oikeus terveyteen? Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-835-8>

Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun (LsL 4 a §), rajoitustoimet ja sijoituspäätöksen täytäntöönpano

Esityksessä täsmennetään rajoitustoimia koskevia säännöksiä. Säännös lapsen terveydentilan tarkastamisesta rajoituksen käytön jälkeen ei edellytä merkittävästi nykyistä enempää. Terveydentilan tarkastaminen ja tarpeen mukaiset terveyspalvelut järjestetään jo nykyään. Terveydentilan tarkastamisen voi toteuttaa esimerkiksi yksikön oma lääkäri.

Tarkennuksilla voi olla jopa kustannuksia vähentävä vaikutus. Tällä hetkellä lastensuojelulakia on tulkittu niin, että mikäli lapsi on eri mieltä kasvatuksellisesta käytännöstä, kyse on rajoitustoimenpiteestä, josta pitää tehdä LsL:n mukainen päätös. Lukuun ottamatta yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, rajoituspäätöksiä ei voida toimeenpanna perhehoidossa. Esityksessä selkeytetään mahdollisuuksia asettaa rajoja lapsen hoidon, kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon toteuttamiseksi myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi on asiasta eri mieltä. Tämän toivotaan tukevan lapsen jatkamista perhehoidossa sellaisissa tilanteissa, joissa on jouduttu nyt tekemään sijaishuoltopaikan muutos huomattavasti kalliimpaan laitoshoidoon. Laitoshoidossa kasvatuksellisten käytäntöjen selkeyttämisen arvioidaan myös vähentävän päätösten tekemistä.

Hallinnollinen työ

Suljettuun laitospalveluun liittyen tulee jonkin verran lisää hallinnollista työtä erityisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Palveluun sijoitettavien lasten määrä on kuitenkin koko maan tasolla hyvin pieni, joten kokonaisuutena niistä ei aiheudu merkittäviä kustannuksia.

Rajoitustoimien osalta hallinnollinen työ ei kokonaisuudessaan lisäännä. Esimerkiksi lapsikohdainen arviointi toistuvien rajoitusten jälkeen kytketään osaksi jo olemassa olevaa velvoitetta tehdä lapsikohtaista arviointia. Laitoksen on annettava kirjallinen selvitys voimankäytöstä sekä lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyvistä toimenpiteistä lapsen vastuusosiaalityöntekijälle. Selvityksille ei ole asetettu määrämuotoa, vaan se voi olla kuvaus, joka sisältää pääasiassa samat asiat, jotka asiakasasiakirjoihin muutenkin kirjataan. Aineiden ja esineiden poisottamisesta on tietyissä tilanteissa tehtävä päätös, mutta lapsen palauttamisesta ei enää tehtäisi erillistä kirjallista päätöstä.

Henkilöstön koulutus

Esityksessä säädettäisiin laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön ja toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan kiinnipitotilanteisiin liittyvästä voimankäytöstä. Voimankäyttöä tapahtuu jo nykyisen kiinnipitosääntelyn (LsL 68 §) puitteissa, mutta kiinnipitotoimivaltuuksien laajentuessa voimankäyttöön liittyen tilanteiden käyttöala laajenee. Kiinnipito sallittaisiin jatkossa myös laitosalueen ulkopuolella, jolloin voimankäyttöön liittyvät osaamistarpeet korostuvat. Henkilöstö saattaa tarvita lisäkoulutusta, mutta se järjestetään, kuten muukin osaamisen kehittäminen osana täydennyskoulutusvelvoitetta. Koulutustarvetta on myös perhehoidon osalta.

EHO-palvelua koskevat muutokset

Esityksen mukaan EHO-jaksoa voitaisiin jatkaa erityisillä syillä 90 vuorokautta nykyistä pidempään. Vaikka EHO-jaksoa ei pidennettäisi, nämä lapset olisivat joka tapauksessa vaativassa lastensuojelun laitoshoidossa. Näin ollen lisäkustannus syntyy EHO-palvelun ja vaativan sijais-

huollon palvelun hintaerosta. VKK:n hinnaston mukaan (1.4.2025 alkaen) EHO:n hoitopäivähinta on 910 euroa ja vaativan hoidon hinta 703 euroa. Hoitovuorokausihinnan ero on siten vähintään reilut 200 euroa.

Hyvinvointialueilta saatujen tietojen mukaan EHO-jaksolle menevän lapsen pysyvä sijaishuoltopaikka pidetään yleensä hänelle varattuna, jolloin hänestä maksetaan kahden paikan kustannukset. Tähän menettelyyn on ohjannut ainakin lastensuojelun käytäntöä ja soveltamista ohjaava teos⁶⁸.

Esityksessä säädetään, että päällekkäistä sijaishuoltopaikkaa ei tarvitse pitää varattuna. Näin ollen verrattuna nykytilanteeseen säästyvät EHO-jaksoa edeltäneen paikan kustannukset, mutta toisaalta syntyisi hieman lisäkustannuksia uuden sijaishuoltopaikan järjestämisestä EHO-jakson päättyessä.

Säännöksessä on kuitenkin todettu, että aiemman sijaishuoltopaikan irtisanomisessa on huomioitava lapsen kokonaistilanne. Näin ollen on vaikea arvioida, kuinka suurelta osalta tuplapaikka jäisi pois. Tuplapaikan poisjääminen säästää kuitenkin kokonaisuudessaan vähintään kaksi kertaa enemmän kustannuksia, kuin EHO-jakson pidennyksestä syntyy lisäkustannuksia. Lisäksi pidempi jakso mahdollistaa vaikuttavamman palvelun, mikä saattaa vähentää EHO-jaksojen toistumisia ja niistä syntyviä korkeampia hoitovuorokausikustannuksia. Valtion koulukodeissa oli EHO:lla vuoden 2024 aikana 230 lasta. Vuonna 2023 EHO:lle uudelleen tulleita lapsia oli noin 20.

Lisäksi esityksessä säädetään mahdollisuudesta tarjota EHO-palvelua lapsen omassa lastensuojelulaitoksessa. Tämän osalta kustannusvaikutus on samanlainen, kuin EHO-jakson pidennyksen osalta. EHO-jakson ajan sijaishuolto on jonkin verran kalliimpaa, mutta toisaalta päällekkäisen hoitopaikan kustannukset jäävät pois. Esityksen mukaan välttämättömästä psykologin lausunnosta osana EHO-päätöksentekoa luovutaan, ja tämä todennäköisesti vähentää kustannuksia.

Näin ollen hyvinvointialueille ei synny merkittäviä lisäkustannuksia nykytilanteeseen verrattuna eikä hyvinvointialueiden rahoitusta ole tarpeen lisätä velvoitteen laajenemisesta huolimatta.

Tietojärjestelmämuutokset

Esityksen myötä hyvinvointialueiden tietojärjestelmiin on todennäköisesti tehtävä joitakin muutoksia. Osa näistä muutoksista saatetaan pystyä tekemään osana muita päivityksiä, mutta hyvinvointialueille saattaa syntyä myös ylimääräisiä kustannuksia (esim. EHO-muutoksista).

⁶⁸ Tapio Rätty, on oppaassaan Lastensuojelulaki – Käytäntö ja soveltaminen, 5., uudistettu painos kirjoittanut kohdassa 11.17.1 näin: ”Lapsen edun mukaista usein on, että lapsi voisi palata EHO-jakson jälkeen vanhaan sijaishuoltopaikkaansa. Lapselle on voinut muodostua vanhassa sijaishuoltopaikassa luottamuksellisia ja lapsen edun mukaisia positiivisia ihmissuhteita laitoksen tai perheen aikuisiin. Tämän takia on tärkeää, ettei sijaishuollosta vastuussa oleva hyvinvointialue irtisano sijaishuoltopaikkaa pelkästään EHO-jakson järjestämisen johdosta. Hyvinvointialueen tulee siten varautua siihen, että se suorittaa maksut kahteen paikkaan, lapsen vanhaan sijaishuoltoyksikköön ja EHO-yksikköön. Hyvinvointialueella on vastuu (myös kustannusvastuu) tarpeenmukaisen sijaishuollon järjestämisestä.”

Taulukko 1. Yhteenveto keskeisistä kustannusvaikutuksista

	Hyvinvointialueiden ja muiden viranomaisten kustannukset	Kuntien kustannukset
Kuntouttava suljettu laitospalvelu	Palvelun edellytetään olevan vaikuttavaa, kuntouttavaa ja turvallista. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia henkilökunnan osaamiselle ja toimitiloille. Palveluun sijoitettavien lasten lastensuojelun ja terveydenhuollon kustannusten ei kuitenkaan kokonaisuudessaan arvioida olevan oleellisesti nykyistä suuremmat. Uusi palvelu vähentää sijoituspaikkojen vaihtumista ja luvattomia poissaoloja ja samalla niistä johtuvia kustannuksia. Terveydenhuollon palvelut saattavat vaatia erityisjärjestelyjä, joista syntyy lisäkustannuksia. Niitä on kuitenkin etukäteen vaikea arvioida, sillä palveluun sijoitettavien lasten terveydenhuollon tarpeet vaihtelevat. Säännöksessä määritellään kriteerit, joilla lapsi voidaan yksikköön sijoittaa. Näin ollen hyvinvointialueiden velvoitteet laajenevat, mutta koska palveluun sijoitettavien lasten kustannukset eivät ole merkittävästi nykyistä korkeammat, hyvinvointialueiden rahoitusta ei ole tarpeen lisätä. Perustamiskustannukset: varattu 2,5 milj. euroa koulukotimomentille yhden valtion koulukodin muuttamiseksi tällaiseksi yksiköksi (ainakin vuodelle 2025, siirtomääräraha 2 v.)	Palveluun sijoitettavat lapset olisivat joka tapauksessa tarpeidensa mukaisessa opetuksessa. Opetus suljetussa yksikössä saattaa edellyttää jonkin verran lisäresursointia pienten opetusryhmien vuoksi. Lisäkustannuksia on vaikea etukäteen arvioida, koska ne riippuvat asuinryhmien koosta ja lasten vaihtelevista tarpeista. Kotikunta maksaa koulukodille tai sijaintikunnalle esi- ja perusopetuksesta toteutuneiden kustannusten mukaan, josta on vähennetty saatu valtionrahoitus, kuten muussakin lastensuojelun sijaishuollossa. Korotetaan koulukotien valtion rahoitusta
Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt	Lisätään lastensuojelulakiin ja terveydenhuoltolakiin informatiivinen säännös siitä, että yhteensovitetujen yksiköidenvarmistamisesta yhteistyöalueella säädetään järjestämislaissa ja YTA-asetuksessa. Palvelun sisällöstä ei siis säädetä erikseen eikä hyvinvointialueille säädetä uutta velvoitetta. Palveluun sijoitettavat lapset ovat jo sekä sijaishuollon että psykiatrian asiakkaita - todennäköisesti lastensuojelun ja terveydenhuollon kokonaiskustannukset ovat korkeintaan suunnilleen samat, kuin palveluun sijoittavien lasten nykyiset kustannukset. Perustamiskustannukset: STM:n hankemomentilla on hankerahaa 0,5 miljoonaa ensimmäisille vuosille, käytetään toiminnan käynnistämiskustannuksiin.	Palveluun sijoitettavat lapset olisivat joka tapauksessa tarpeidensa mukaisessa opetuksessa, joten ei synny uusia kustannuksia. Kotikunta maksaa sijaintikunnalle esi- ja perusopetuksesta toteutuneiden kustannusten mukaan, josta on vähennetty saatu valtionrahoitus, kuten muussakin lastensuojelun sijaishuollossa.
Luvattomat poissaolot	Poliisin virka-avun tarve vähenee, kun lastensuojelun toimivaltuudet lisääntyvät. Myös hallinnollinen työ vähenee säännösten selkeytyessä.	

	Sosiaalihuollon viranomaisen voi jo nykyisen sääntelyn puitteissa pyytää paikannusta Hätäkeskuslaitokselta. Tarkoituksena on päivittää sosiaalihuollon viranomaisen hätäkeskuslaitokselle antamaa toimialakohdasta ohjetta siitä, milloin paikannusta voidaan tehdä, kun kyse on sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa olevasta lapsesta. Paikannusten lisääntyessä Hätäkeskuslaitokselle syntyy lisäkustannuksia teleoperaattorien laskuista, mutta henkilöstön lisäystarvetta ei arvioida olevan. Luvattomasti poissaolevien lasten etsintä tehostuu, mikä kokonaisuudessaan vähentää monen viranomaisen kustannuksia.	
Kasvatuksellisten keinojen selkeytys rajoituksiin sekä rajoituksiin tehtävät muutokset	Selkeytetään kasvatuksellisten toimien ja rajoitusten välistä suhdetta. Tällä voi olla jopa kustannuksia vähentävä vaikutus. Säädösten täsmentäminen saattaa vähentää rajoituspäätöksiä ja saattaa joissain tapauksissa mahdollistaa sijoituksen jatkamisen laitoshoidon halvemmassa perhehoidossa. Täsmennetään rajoitustoimia koskevia säännöksiä. Niillä ei ole merkittäviä kustannusvaikutuksia, esimerkiksi hallinnollinen työ ei lisäänty.	
EHO-palvelu	EHO-jakson pidennyksen ajan sijaishuolto on jonkin verran kalliimpaa, mutta toisaalta päällekkäisen sijaishuoltopaikan kustannukset jäävät pois (säädetään, että päällekkäistä paikkaa ei tarvitse pitää varattuna). Näin ollen hyvinvointialueille ei synny lisäkustannuksia nykytilanteeseen verrattuna eikä hyvinvointialueiden rahoitusta ole tarpeen lisätä velvoitteen laajenemisesta huolimatta.	

4.2.1.2 Vaikutukset yrityksiin

Yksityiset palveluntuottajat tuottavat valtaosan lastensuojelulaitospalveluista. Ammatillinen perhekotipalvelu on käytännössä kokonaan yksityisten tuottamaa. Myös toimeksiantosuhteista perhehoitoa hankitaan yksityiseltä sektorilta. Yritysten tulisi huomioida esitykseen sisältyvät muutokset ja huomioida ne palvelutuotannossaan esimerkiksi perehdyttämällä henkilökuntaa uusien säännösten soveltamiseen.

EHO:a koskevat ehdotukset voivat vaikuttaa lasten EHO-sijoitusten keston pitenemiseen ja siten vaihtuvuuden hidastumiseen. Muutos todennäköisesti vaikuttaisi kansallisessa kokonaiskuvassa EHO-paikkojen saatavuuteen ja voisi pidentää jonotusaikoja. Toisaalta ehdotetut muutokset voisivat jossain määrin vähentää palveluntuottajien hallinnollista työtä, jos EHO-jaksoilla olevien lasten sijoitukset pitenevät ja vaihtuvuus vähenee.

Se, että lapsen sijaishuoltopaikkaa ei olisi välttämätöntä säilyttää EHO-jakson aikana, voisi vaikuttaa lastensuojelulaitosten täyttöasteeseen hetkellisesti tai pidempiaikaisesti.

Yksityiset palveluntuottajat eivät voisi tuottaa uutta suljettua laitospalvelua. Tällä ei kuitenkaan arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia yrityksiin, koska kyseessä on kokonaan uusi ja pienelle rajatulle asiakasryhmälle kohdennettu palvelu.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetun yksiköiden perustamisella voi olla paikallisia vaikutuksia yksityisten psykiatriseen oireiluun erikoistuneiden lastensuojeluyksiköiden palvelutuotantoon. Vaikutusten ennakointi on kuitenkin vaikeaa, sillä palvelua ei ole määritelty tarkkarajaisesti ja yksiköiden tarkka profilointi jää yhteistyöalueiden ja hyvinvointialueiden arvioitavaksi.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.2.1 Vaikutukset hyvinvointialueiden toimintaan

Esitys selkiyttäisi ja täsmentäisi etenkin sijaishuollon aikaisia käytäntöjä ja viranomaisyhteistyötä sekä tukisi uudentyyppistä sijaishuoltopalvelutuotantoa nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä psykiatrian kanssa, joilla olisi todennäköisesti myönteisiä vaikutuksia lastensuojelun järjestämiseen. Vaikutukset konkretisoituisivat niin lastensuojelun sosiaalityössä ja sosiaalipäivystystyössä kuin hyvinvointialueiden omassa laitospalvelutuotannossa ja ostopalveluissa. Lisäksi esityksellä olisi vaikutuksia terveydenhuollon palveluihin ja YTA-tasoiseen yhteistyöhön. Hyvinvointialueita ohjataan kehittämään ja käynnistämään toimintamalleja, joilla pystytään turvaamaan lastensuojelun ja psykiatrian vaativimpien yhteisasiakkaiden pitkäkestoinen palvelu.

Perhehoitoa koskevien muutosehdotusten vaikutukset ulottuvat lastensuojelun järjestämisvastuun toteuttamiseen. Lausuntopalautteen perusteella esitykset todennäköisesti laajentaisivat perhehoidon käyttömahdollisuuksia ja vähentäisivät perhehoidosta tehtäviä sijaishuoltopaikan muutoksia lastensuojelulaitoksiin. Tällä olisi etenkin myönteisiä inhimillisiä, mutta myös taloudellisia vaikutuksia. Arvion mukaan ennakoimattomasti päättyviä lastensuojelun perhehoitosijoituksia on noin 500⁶⁹, joista osa saattaisi olla vältettävissä nyt ehdotettavilla muutoksilla.

Muutoksilla on vaikutuksia lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden työhön päätöksentekovelvoitteiden lisääntymisen ja lapsikohtaisen valvonnan tehostamisvaatimusten kautta. Vaikutukset voivat vaihdella hyvinvointialuekohtaisesti lastensuojelun sosiaalityön organisointitavasta riippuen. Kokonaisuutena vaikutusten ei kuitenkaan arvioida olevan merkittäviä, koska lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden velvollisuutena on jo nyt seurata perhehoitosijoitusten edistymistä ja toteuttaa valvontaa. Lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden enimmäisasiakasmäärän rajaaminen vaikuttaa todennäköisesti myönteisesti siihen, että sosiaalityöntekijöillä on enemmän aikaa toteuttaa näitä tehtäviä. Vaikutukset kohdistuisivat myös muihin toimivaltaisiin sosiaalihuollon viranhaltijoihin esitettyjen päätöksentekomenettelyjen kautta, mutta hyvinvointialueet voivat huomioida tämän delegointisäännöissään.

Luvatta sijaishuoltopaikasta poissaolevien lasten palauttamiseen liittyvillä toimivaltuuksien lisäämisellä ja hätäpaikannusmahdollisuuksien tehostamisella arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia hyvinvointialueisiin, koska ne voisivat matalammalla kynnyksellä esittää paikannusta

⁶⁹ Hallituksen esitysluonnos eduskunnalle laiksi omaishoidon tuesta annetun lain ja perhehoitolain muuttamisesta.

luvatta sijaishuoltopaikastaan poissaolevan lapsen etsintää ja löytämistä ajatellen. Tämä jouduttaisi lapsen palauttamista sijaishuoltopaikkaansa ja siten todennäköisesti vähentäisi luvattomien poissaolojen kestoja, jolla voisi olla vaikutusta hyvinvointialueille kohdistuvaan työhön.

Uuden suljetun laitospalvelun tavoitteena on vastata etenkin sellaisten lasten tarpeisiin, joille nykyiset sijaishuoltoratkaisut ovat riittämättömiä ja joiden erityisen suojelun toteuttaminen edellyttää lapsen toimintamahdollisuuksien merkittävää rajaamista kontrolloidussa toimintaympäristössä. Hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille tulisi mahdollisuus hankkia palvelua ehdotuksen mukaisesti Valtion lastensuojelulaitokselta tai alkaa tuottaa sitä itse.

Sosiaalityöntekijällä olisi tehostettu velvoite seurata ja arvioida suljetun laitospalvelun aikana sijoitukselle asetettuja tavoitteita ja niiden saavuttamista. Tämä voi lisätä yksittäisten sosiaalityöntekijöiden työmäärää. Toisaalta sillä, että lapsi on sijoitettu pidempiaikaisesti palveluun, jossa hän on läsnä ja jossa hänen kanssaan voidaan tehokkaasti työskennellä, voi olla sosiaalityöntekijän hallinnollista työmäärää vähentäviä vaikutuksia, jos palvelulla saadaan katkaistua esimerkiksi jatkuvat luvattomat poissaolot tai lapsen sijaishuoltopaikkojen muutokset.

4.2.2.2 Vaikutukset Ahvenanmaan maakuntaan

Koska Ahvenanmaalla valtaosa sijoituksista tehdään perhehoitoon, esityksen vaikutukset kohdentuvat todennäköisesti eniten perhehoitoa koskeviin kysymyksiin. Kuitenkin Ahvenanmaalta voidaan sijoittaa lapsia mantereen lastensuojelulaitoksiin, on ehdotuksilla vaikutuksia myös laitossijoitusten päätöksentekoon suljetun laitospalvelun ja EHO:n osalta. Ehdotukset tulevat voimaan Ahvenanmaalla, mikäli Ahvenanmaa ei toisin säädä. Rajoituksia koskeva sääntely (11 luku) on Ahvenanmaalla itsehallintolain 27 §:n 24 kohdan nojalla suoraan sovellettavaa. Rajoituksia koskeva sääntely vaikuttaa Ahvenanmaan laitossijoitusten toimeenpanoon erityisesti päätöksenteon osalta huomioiden se, että suurin osa lapsista on todennäköisesti laitoshoidtoon mantereen puolelle. Tosiasiallinen laitoksen toteuttama rajoitustoimivalta koskee mantereen puolella tapahtuvaa toimivaltaa. Luvatta sijaishuoltopaikasta poissaolevaa lasta koskevan sääntelyn osalta on edelleen otettava huomioon, että valtaosa sijoituksista tehdään perhehoitoon Ahvenanmaan alueella. Ehdotetussa 69 d §:ssä toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija on lastensuojelulain 93 a §:n 2 momentin nojalla Ahvenanmaan maakunnan kunnan vastaava virkasuhteessa oleva henkilö. Poliisitoimi kuuluu pääosin maakunnan toimivaltaan. Poliisin pakkotoimien osalta sovelletaan kuitenkin valtakunnan lainsäädäntöä.

4.2.2.3 Vaikutukset poliisin ja Hätkäkeskuslaitoksen toimintaan

Ehdotettujen muutosten keskeisenä tavoitteena on vähentää lasten luvattomia poissaoloja sijaishuoltopaikoista sekä tehostaa lastensuojelun sijaishuollon toimivuutta ja mahdollistaa luvatta sijaishuoltopaikoistaan poissaolevien lasten nopeampi löytäminen ja palauttaminen. Luvattomien poissaolojen määrä on tuhansia vuosittain. Paikantamiskynnyksen madaltaminen (toimialakohtaisen ohjeistuksen muutos) saattaa lisätä Hätkäkeskuslaitoksen työmäärää, mutta jouduttaa lapsen löytämistä ja palauttamista. Näin voidaan vaikuttaa myönteisesti lasten hatkojen aikaisiin lieveilmiöihin, kuten rikollisuuteen.

Ehdotetut muutokset voivat vaikuttaa poliisin virka-apun myöntämiskynnykseen eri tavoin. Lastensuojelutoimijoille ehdotettavat laajemmat toimivaltuudet voivat vaikuttaa siten, että poliisi arvioi virka-apun myöntämistä nykyistä tiukemmin kriteerein. Toisaalta vaikutus voi olla myös se, että lastensuojelutoimijat arvioivat esimerkiksi voimankäyttöä edellyttävät tilanteet herkästi siten, että tilanteissa tarvittaisiin poliisin virka-apua. Tämä saattaisi lisätä virka-apupyyntöjen määrää.

Jos ehdotetut muutokset etenevät, sosiaali- ja terveysministeriön, Hätäkeskuslaitoksen ja Poliisihallituksen antama yhteinen ohjeistus sijaishuoltopaikoistaan luvatta poissaolevien lasten tilanteissa tulisi päivitettäväksi. Tässä päivitetyssä voitaisiin kiinnittää erityistä huomiota edellä mainittuihin riskeihin. Lisäksi ne voitaisiin huomioida myös mahdollisessa riskiarvioinnin kehittämiseen liittyvässä viranomaisyhteistyössä.

Ehdotetuilla muutoksilla saattaisi olla myönteisiä vaikutuksia poliisiin, jos palveluilla saadaan katkaistua nykyistä tehokkaammin alaikäisten rikollista käyttäytymistä ja päihteiden käyttöä. Poliisin resursseja voisi vapautua toisiin tehtäviin, jos alaikäisten mahdollisesti tekemisen rikosten määrä ja esimerkiksi esitutkintojen määrä vähenisi.

4.2.2.4 Vaikutukset Valtion lastensuojeluyksiköiden toimintaan

Ehdotettu uusi Valtion lastensuojelulaitosta ja sen yhteydessä toimivaa koulua koskeva laki ja valvontalakiin ehdotetut muutokset vaikuttaisivat todennäköisesti myönteisesti viraston toimintaan, koska ne selkiyttäisivät nykytilaa huomattavasti. Lastensuojelupalvelujen osalta laitos määrittäisi jatkossa selkeästi palveluntuottajaksi. Vankilan perheosastoa koskevat ehdotukset määrittäisivät palvelun viranomaistoiminnaksi. Esitys selkeyttäisi etenkin tietojenkäsittelyä ja tietojenvaihtoa koskevia haasteita. Toisaalta ehdotus saattaisi vaikuttaa osaamisen hetkelliseen heikkenemiseen, jos perheosastopalvelua tuottaneelle palveluntuottajalle kertynyt kokemus ei siirtyisi muutoksen myötä Valtion lastensuojelulaitoksen palvelutuotantoon. Ehdotus, jonka mukaan Valtion lastensuojelulaitoksen tulisi jatkossa tuottaa suljettua laitospalvelua, vahvistaisi sen asemaa viimesijaisena sijaishuoltopalvelujen tuottajana. Myös TUVA-koulutuksen rahoitukseen ehdotetuilla muutoksilla on myönteisiä vaikutuksia opetuksen järjestämiseen.

Sillä, että muissa kuin suljettua laitospalvelua tuottavassa Valtion lastensuojeluyksikössä voisi työskennellä yötyössä sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittanut henkilö, vaikuttaisi välittömästi myönteisesti henkilöstötilanteeseen.

4.2.2.5 Vaikutukset valvontaan

Ehdotetut muutokset 4 a-c §:ään vaikuttaisivat viranomaisvalvontaan siten, että vakiintuneita tulkintoja kasvatuksellisten keinojen käytöstä ja kasvatuksellisten keinojen ja rajoitusten välisestä suhteesta tulee jatkossa arvioida muuttuneen sääntelyn mukaisesti. Uudentyyppisen tulkintakäytännön kehittyminen ja vakiintuminen voi kestää jonkin aikaa ja vaikuttaa valvontaviranomaisen, hyvinvointialueiden ja palveluntuottajien yhteistyöhön. Esityksen muutokset saattavat lisätä ohjauksen tarvetta.

Valvontalakia ja Valtion lastensuojelulaitosta ja sen yhteydessä toimivaa koulua koskevat muutosesitykset tulevat selkiyttämään nykytilaa. Ennen kuin suljettua laitospalvelua tuottavaan palveluyksikköön voidaan sijoittaa lapsia, tulee valvontaviranomaisen varmistaa asiakasturvallisuus yksikössä. Valvontaviranomaisella olisi uuden palvelun osalta käytössä ne valvonnan keinot, joista on säädetty valvontalain 5 luvussa. Näihin kuuluu myös ohjaus- ja arviointikäynnit sekä tarvittaessa tarkastusoikeus. Valvontalain 20 §:n mukainen ennakkotarkastus ei kuitenkaan tulisi kyseeseen, sillä se soveltuu vain rekisteröintimenettelyyn, jota ei julkisia palveluntuottajia koskevan siirtymäajan vuoksi sovellettaisi tässä vaiheessa. Jotta valvontaan olisi etupainotteisesti enemmän aikaa, on perusteltua, että suljettua laitospalvelua koskevia säännöksiä sovellettaisiin vasta myöhemmin, vaikka sääntely tulisikin jo voimaan aiemmin. Asia on huomioitu voimaantuloa koskevassa luvussa.

Hyvinvointialueen olisi tehtävä omavalvontaa sijoittamiensa lasten osalta siten kuin valvontalain 4 luvussa ja lastensuojelulain 79 §:n 1 momentissa säädetään. Sijaishuoltopaikan toiminnan valvonnasta säädetään lisäksi lastensuojelulain 79 §:n 2 momentissa.

Hyvinvointialue voi myös ottaa tarvittaessa yhteyden valvontaviranomaiseen, mikäli sillä herää huoli sijaishuoltopaikan toiminnan lainmukaisuudesta ja valvontaviranomainen voi tehdä tarkastuksen ja ottaa sille mukaan myös hyvinvointialueen asiantuntijan. Asiasta säädetään valvontalain 37 §:ssä.

4.2.3 Muut ihmisiin kohdistuvat yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on tunnistettu lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten erityisen suojelun ja tuen tarve. Esityksen ehdotukset turvaisivat tämän oikeuden toteutumista sopimuksen yleisperiaatteiden tarkoitamalla tavalla. Säännösehdoituksilla voitaisiin turvata nykyistä paremmin lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (LOS artikla 6), kun esimerkiksi lasten päihteenkäyttöön voitaisiin reagoida kasvatuksellisin keinoin ja lapselle haitallisiin luvattomiin poissaoloihin voitaisiin puuttua nykyistä tehokkaammin. Lapsen rajoittamisessa huomioitavien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden osalta viitataan säätämisyjärjestystä koskevaan lukuun 12.

Lapsen oikeuksien komitea on suositellut viimeisimmissä päätelmissään Suomelle, että Suomi varmistaa niissä poikkeustilanteissa, joissa lapsen vapauden rajoittaminen on perusteltua viime sijaisena keinona, että lapsia pidetään vapautensa menettäneinä mahdollisimman vähän aikaa ja että vapauden riistämisen tarve arvioidaan säännöllisesti uudelleen toimenpiteen peruuttamista ajatellen.⁷⁰ Suljetussa laitospalvelussa ei ole kyse vapaudenmenetyksestä rikosseuraamuksena, mutta komitean esittämä näkemys on huomioitu esityksen ehdotuksissa. Lapsen sijoituspäätös on toistaiseksi voimassa, mutta sijoituksen perusteita arvioidaan vähintään neljän kuukauden välein tehtävän asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Lapsen sijoitus suljettuun laitospalveluun perustuu sijoituspäätökseen. Sijoitusperusteet eivät saa olla mielivaltaisia. Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen on turvattu perustuslain 7.1 §:ssä. Perustuslain 7.2 §:n mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Myöskään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta ja vapauden menettäneen oikeudet turvataan lailla (PL 7.3 §). Sijoituspäätöksessä tulee perustella, miten lapsen tilanne vastaa sijoitukselle asetettuja kriteereitä. Sijoituksen yhteydessä tulee poissulkea myös se vaihtoehto, että lapsi tarvitseekin psykiatrista sairaalajaksoa. Sijoituksen perusteiden tunnistamiseen sosiaalityöntekijä saa tukea lastensuojelulain 14 §:ssä säädettyiltä asiantuntijoilta ja suljetun laitoksen yhteydessä toimivilta asiantuntijoilta.

Etenkin suljetussa laitospalvelussa korostuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3.3 artiklan vaatimus henkilökunnan pätevyydestä ja osaamisesta, jotta laitoksissa voidaan vastata riittävästi lasten moninaisiin ja vaativiin erityisiin tarpeisiin sekä kyky turvata lasten ja henkilökunnan turvallisuus. Suljetussa laitospalvelussa tulisi olemaan lainsäädäntöön perustuen riittä-

⁷⁰ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 41 e.

västi henkilöstöä, jonka tehtävänä on tarjota lapsille tukea ja huolenpitoa ja suojella lasta. Eri-tyisesti henkilökunnalla olisi taitoa kohdata väkivaltaisesti käyttäytyviä lapsia. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut yleiskommentissaan nro 24⁷¹, että kaikissa suljetuissa laitoksissa tulee olla riippumattomia valvontamekanismeja, jotka säännöllisesti tarkastavat lasten olosuhteita. Komitea on myös Suomelle antamissaan päätelmissä suositellut, että Suomi varmistaa, että sijaishuollon olosuhteiden ja laadun valvontaa varten on olemassa asianmukaiset valvontamekanismit.⁷² Näiden toteutumisen edellytykset huomioidaan palvelun perustamis- ja toimeenpanovaiheessa.

4.2.3.2 Vaikutukset sijaishuollossa oleviin ja avohuollon tukitoimina sijoitettuihin lapsiin

Ehdotetun lainsäädännön yleisenä tavoitteena on parantaa mahdollisuuksia vastata avohuollon tukitoimina sijoitettujen ja sijaishuollossa olevien lasten erityisiin suojelutarpeisiin ja saada lasten yksilöllisiin tarpeisiin paremmin vastaavia palveluja. Välittömät vaikutukset kohdistuisivat lähtökohtaisesti kaikkiin sijoitettuihin oleviin lapsiin, joita oli vuonna 2024 yhteensä 17 100. Esityksen vaikutukset kohdistuisivat yksittäisiin lapsiin kuitenkin eri tavoin erilaisista sijoituspäätöksistä ja sijaishuoltopaikoista johtuen. Myös esimerkiksi rajoitustoimenpiteiden ja luvattomien poissaolojen osalta tunnistetaan lapsikohtaista kasautumista⁷³, jolloin vaikutukset kohdistuvat lapsikohtaisesti eri tavoin. Keskeisenä tavoitteena on kaikkien sijoitettujen lasten hengen, terveyden ja kehityksen turvaamismahdollisuuksien parantaminen. Myös lapsen vakavasti itseään tai muita vaarantavaan käytökseen voitaisiin puuttua tehokkaammin. Sijoitetut lapset näkyvät yliedustettuina niin rikoksentehtäjinä kuin rikoksen uhreina omaisuus-, väkivalta-, huumausaine- ja seksuaalirikoksissa ennen sijaishuoltopaikkaan siirtymistä, mutta myös sieltä karkaumisien aikana (SM:n lausunto). Esityksellä voidaan vaikuttaa tähän muun muassa estämällä lasten luvattomia poistumisia tehokkaammin.

Ehdotukset suojaisivat lasta itseään sekä auttaisivat turvaamaan muiden sijaishuollossa olevien sekä siellä työskentelevien aikuisten perus- ja ihmisoikeuksia. THL:n rajoituksia koskeneissa tutkimuksissa⁷⁴ on jäsennetty rajoitusten odotettuja ja ei-odotettuja vaikutuksia sijoitettujen lasten ja työntekijöiden näkökulmasta. Odotettuina vaikutuksina lapset ovat tuoneet esiin muun muassa sen, että yhteydet turvallisuuden kannalta haitallisiin ihmisiin voidaan katkaista. Työntekijöiden toiminnalla voidaan vaikuttaa esimerkiksi lapsen äänen kuulemiseen ja siten lapsen kokemukseen prosessin oikeudenmukaisuudesta. Ammattilaisten näkökulmasta rajoitusten odotetut vaikutukset liittyivät muun muassa lapsen itsetuhoisen käytöksen ehkäisyyn, muiden lasten turvallisuuden takaamiseen sekä mahdollisuuteen tarjota lapselle turvallinen kasvuympäristö ja tuki. Rajoitukset voivat vahvistaa lapsen ja työntekijän välistä vuorovaikutussuhdetta. Ei-toivottuina vaikutuksina lapset toivat esiin rajoitukset rangaistuksina ei-toivotusta käyttäytymisestä, kokemukset mielipiteen huomiotta jättämisestä ja kokemukset siitä, ettei tukea ja apua mielenterveys- ja päihdeongelmiin ole riittävästi. Ammatillaiset tunnistivat ei-toivotuiksi vaikutuksiksi muun muassa se, ettei vakavasti oireilevan lapsen turvallisuutta onnistuta takamaan lyhyen rajoitusajan vuoksi ja sen, että henkilöstön valtuudet rajoittaa eivät ulotu laitoksen ulkopuolelle. Esityksen tavoitteena on osaltaan vaikuttaa odotettuja vaikutuksia vahvistavasti ja

⁷¹ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019). Lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä, CRC/C/GC/24.

⁷² Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 27 c.

⁷³ Esimerkiksi Utriainen & Eriksson (2023); luvattomia poissaoloja koskevat tutkimukset.

⁷⁴ Utriainen & Eriksson (2023); Niemi & Eriksson (tulossa 2025).

ei-toivottuja vaikutuksia poistaen joko välittömästi tai välillisesti. Vaikutukset näkyvät kuitenkin vasta lain toimeenpanon seurannassa.

TUVA-rahoitukseen ehdotettujen muutosten tavoitteena on vahvistaa lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumista peruskoulun jälkeen. Ehdotuksen vaikutukset kohdistuvat Valtion tai yksityisiin koulukoteihin sijoitettuihin TUVA-koulutuksessa oleviin lapsiin, joita oli 20.9.2024 yhteensä 24. Koulukotitoimijoiden mukaan TUVA-koulutus vastaa hyvin koulukotiin sijoitettujen lasten tarpeisiin. Sen tarve konkretisoituu etenkin EHO:lla, jonne sijoitetut lapset ovat usein olleet pitkään pois säännöllisestä kouluarjesta ja tarvitsevat paljon tukea päästäkseen takaisin säännölliseen opiskeluun. TUVA-rahoitusmuutos tulisi vaikuttamaan myös suljettuun laitospalveluun sijoitettujen lasten opiskelumahdollisuuksien turvaamiseen. Riskinä on, ettei kyseistä rahoitusta myönnetä ja siten nykyisiä rahoituksesta johtuvia ongelmia ei saada ratkaistua.

Lain 4 a-c §:ä ja 11 lukua koskevien ehdotusten konkreettiset asiakastasoiset vaikutukset olisivat yhteydessä sääntelyn soveltamiseen. Soveltamisessa on keskeisesti kyse eri oikeuksien keskinäisestä punninnasta sekä sosiaalityöntekijöiden, perhehoitajien ja laitostyöntekijöiden taidosta tehdä sen pohjalta lapsen etua ja erityistä suojelua parhaiten toteuttavia ratkaisuja. Sijaishuollon aikuisten tiedollinen tukeminen tehtävässään todennäköisesti vaikuttaisi myönteisesti ehdotettujen säännösten lainmukaiseen soveltamiseen.

Esityksellä pyritään vahvistamaan sijaishuoltopaikkojen mahdollisuuksia puuttua nykyistä tehokkaammin lapsen terveyttä vaarantavien tuotteiden käyttöön ja alaikäisiltä muun lainsäädännön nojalla kiellettyjen tuotteiden poisottamiseen. Esimerkiksi vakavista päihdeongelmista kärsivien lasten tarpeisiin voitaisiin vastata tehokkaammin, jolloin tuettaisiin lapsen päihteetöntä elämää ja lapsen oikeutta parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan. Kouluterveyskyselyjen mukaan tupakointi ja päihteiden käyttö on yleisempää sijoitetuilla kuin vanhempiensa kanssa asuvilla lapsilla. Sijoitetuista teini-ikäisistä 31,5 % ilmoitti tupakoivansa päivittäin, kun muulla tavoin asuvista 4,6 % tupakoi päivittäin. Sijoitetuista teineistä päivittäin tupakkamakuja sisältävää sähkötupakkaa käytti 13,6 prosenttia (vs. 1 %), nikotiinia 15,8 prosenttia (vs. 1,5 %), ja muita makuaineita 13,5 prosenttia (vs. 1,2 %).⁷⁵ Sijoitettuna asuvien alkoholia viikoittain juovien (17,7 %) ja tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa olleiden (30,1 %) suhteelliset osuudet ovat nousseet, kun vanhempien kanssa asuvien vastaavat osuudet ovat laskeneet. Kannabista (27,5 %) tai muuta huumaaavaa ainetta (24,5 %) oli viimeisen 30 päivän aikana käyttänyt noin neljännes sijoitetuista teini-ikäisistä, kun vanhemman kanssa asuvista yksi 30:sta raportoi kannabiksen käytöstä ja yksi 40:stä muiden huumeiden käytöstä. Samaa kehityssuuntaa todentaa raittiusindikaattori. Vuonna 2023 sijoitettuna asuvista teini-ikäisistä raittiita oli 41,7 prosenttia. Vanhemman kanssa asuvien raittiiden suhteellinen määrä on ollut nousussa ollen 68,7 prosenttia vuonna 2023. Huumeiden helppo saatavuus omalla paikkakunnalla on yleistynyt viime vuosina. Sijoitettuna asuvista teini-ikäisistä kaikkien päihteiden osalta yleisintä käyttöä oli laitoksissa asuvien ja vähäisintä sijaisperheessä asuvien keskuudessa. Sijoitetut teini-ikäiset ovat kokeilleet tai käyttäneet kannabista tai muita huumeita selvästi yleisemmin kuin vanhemman kanssa asuvat.

⁷⁵ Saariluoma L., Heino, T., Eriksson P. & Utriainen S. (2021) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja teini-ikäisten väkivaltakokemukset sekä päihteiden käyttö. Tutkimuksesta tiiviisti 73/2021. Terveys ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-782-1>, 4–5.

Erityisesti viisi kertaa tai useammin kannabista käyttäneiden (23,9/2,5 %) ja muita huumausaineita käyttäneiden (17,8/1,0 %) sijoitettujen nuorten suhteelliset määrät poikkesivat monin verroin vanhemman kanssa asuvien vastaavista määristä.⁷⁶

Tupakkatuotteet, alkoholi ja muut päihteet ovat yleisiä sijaishuoltopaikoissa eikä niihin liittyviin ilmiöihin voida nykyisin puuttua riittävästi. Esitys vaikuttaa todennäköisesti siten, että kyseisiä aineita ja esineitä otettaisiin lapsilta pois nykyistä useammin. Toimilla olisi myönteisiä vaikutuksia suhteessa terveellisten elintapojen vahvistamiseen ja haittojen vähentämiseen sekä siihen, etteivät lapset pitäisi hallussaan muulla lainsäädännöllä kiellettyjä aineita ja esineitä. Esitys voisi osaltaan vähentää päihteisiin liittyvää kaupankäyntiä ja muita lieveilmiöitä. Välittömänä vaikutuksena olisi todennäköisesti myös se, että aineet ja esineet (esimerkiksi paloturvallisuutta vaarantavat ja itsensä sattumisen mahdollistavat välineet) sekä viestinnän mahdollistavat välineet (kuten tabletit ja pelikonsolit), joiden hallussapito vaarantaa joko lapsen itsensä tai muiden hyvinvoinnin ja turvallisuuden taikka vahingoittaa omaisuutta voitaisiin ottaa lapselta nykyistä selkeämmin myös perhehoidossa pois⁷⁷. Toimivaltuuksien selkiytyminen todennäköisesti vähentäisi nykyisin epäselviä tulkintatilanteita, joskaan ei kokonaan poistaisi niitä. Poisottotilanteet voivat toisaalta lisätä vastakkainasetteluja lasten ja henkilöstön kesken. Esityksen valmistelun yhteydessä kuullut lapset (ks. luvun 4.2 alkuosa) arvioivat lastensuojelulaitoksissa tapahtuvan rajoittamisen merkityksiä. Merkittävä osa lapsista korosti, että pitkäaikaisenkaan sijoitus voimakkain lapsen kohdistuvien rajoitusten ei turvaa lapsen tilannetta sijoituksen päätyttyä, mikäli lapselle ei synny motivaatiota muutokselle. On vältettävä toimenpiteitä, joilla ei tosiasiallisesti saavuteta sille asetettuja tavoitteita ja tilanteita, joissa esimerkiksi avoimuudesta voi seurata rajoitustoimenpiteitä.

Esityksessä huomioidaan lapsen oikeus saada kasvatukselliset rajat myös silloin, kun hän itse on asiasta erimieltä. Tällä on todennäköisesti välittömiä vaikutuksia sijoituksenaikaisiin kasvatuskäytäntöihin etenkin perhehoidossa. Tarkoitettulla tavalla toteutuessaan sijoitetun lapsen oikeus suojeluun todennäköisesti paranisi.

Kasvatuksellisiin käytäntöihin liittyvät tulkintaongelmat koskevat kaikkia sijaishuoltomuotoja. Kasvatukselle ei tulisi määritellä erilaista sisältöä sen mukaan, missä lapsi elää. Rajoitusten käyttöä on perusteltua vähentää lastensuojelulaitoksissa silloin, kun kyse ei ole tosiasiallisesti rajoituksesta, vaan tavanomaisesta arkisesta käytännöstä ja siihen mahdollisesti liittyvästä erimielisyydestä.

Ehdotetut muutokset 4 a-c §:iin koskevat myös perhehoitoa. Ehdotetuilla muutoksilla pyritään turvaamaan lapsen edun mukaisen perhehoidon toteutumista ja vaikuttamaan siihen, että siirrot perhehoidosta laitoshoidon vähenevät (ks. myös 4.2.2.1). Muutokset todennäköisesti tukevat myös perheessä asuvien lasten tasapuolista kohtelua riippumatta siitä, ovatko he sijoitettuja vai eivät. Mikäli toimivaltaa ei kuitenkaan käytetä sijaisperheissä oikein, tällä voi olla kielteisiä vaikutuksia lapsiin. Erityisesti tulisi huomioida se, että perhehoitoon sijoitettujen lasten tietoisuutta omista oikeuksistaan vahvistetaan. Sillä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ei ole esimerkiksi riittävästi aikaa työskentelyyn lapsen kanssa ja perhesijoituksen valvontaan, voi olla kielteisiä vaikutuksia.

⁷⁶ Niemi, M. & Eriksson, P. (2023) Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihteistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-189-4>, 6–7.

⁷⁷ Perhehoitoliitto viittasi lausunnossaan liiton toteuttamaan selvitykseen Haastavat kasvatustilanteet perhehoitoarjessa 2025 (N=200).

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetun yksiköiden perustamiseksi esitetty toteuttamistapa todennäköisesti parantaa haastavimmissa tilanteissa olevien lastensuojelun sijaishuollon ja psykiatrian yhteisten asiakkaiden palveluihin pääsyä. Tavoitteena on, että esimerkiksi sijaishuoltopaikan muutoksia jouduttaisiin tekemään aiempaa vähemmän. Koska hyvinvointialueille jätetään mahdollisuus päättää, miten he palvelun käytännössä toteuttavat, se ei todennäköisesti heikennä muiden kuin kyseisissä yksiköissä asiakkaana olevien lasten psykiatrian palveluja nykyisestä. Näin siksi, että hyvinvointialueet voivat ottaa ratkaisuisia huomioon alueelliset tarpeet ja resurssitilanteen kokonaisuutena.

EHO-jaksoon liittyvän päätöksentekomenettelyn muuttaminen tehostaisi mahdollisuuksia keskittyä lapsen kanssa työskentelyyn pidempiaikaisesti ja saada siten nykyistä pysyvämpiä muutoksia aikaan. Tällä hetkellä EHO:n keskimääräinen kesto on Valtion koulukodeissa noin 80 ja EHOT Oy:n palvelussa noin 70 vuorokautta. EHOT Oy:n mukaan nykyinen maksimiaika tai lähes maksimiaika on toteutunut noin kolmanneksen kohdalla. Valtion koulukotien mukaan noin 40 % lapsista tulee uudelle EHO-jaksolle. Edellä todettu viittaa siihen, että arvioilta ainakin noin 30–40 % lapsista tarvitsisi pidemmän jakson. Ainakin osa toistuvasti EHO:lle sijoitettavista tulisi todennäköisesti sijoitetuiksi uuteen suljettuun laitospalveluun.

EHO-jaksojen pidennyksen vaarana voi olla se, että rajoitustoimenpiteitä käytettäisiin samalla tavalla koko jakson aikana riippumatta lapsen tilanteesta tapahtuvista muutoksista. Lisäksi pitkät EHO-jaksot saattaisivat estää lapsen paluun entiseen sijaishuoltopaikkaansa, koska aiemman sijaishuoltopaikan irtisanominen olisi mahdollista nykyistä selkeämmin. Tämä voisi vaikuttaa kielteisesti lapsen ihmissuhteiden jatkuvuuteen. Toisaalta hyvinvointialueen tulisi ottaa tämä huomioon kokonaisharkintaa tehdessään.

Valmistelun yhteydessä kuullut lapset (ks. luvun 4.2 alkuosa) arvioivat pääsääntöisesti EHO-jaksot tarpeelliseksi keinoiksi pysäyttää lapsi ja turvata hänelle hänen tarvitsemansa tuki. Kuitenkin moni esitti mielipiteenään, että jakso ei vastaa sijoitetun lapsen mielenterveysongelmiin, joita koskevat palvelut koettiin tärkeäksi. EHO-jaksot tunnistettiin lyhyiksi muutosten saavuttamista ajatellen. Osa kuultavista toi esiin, että EHO:n kaltaista tiivistä työskentelyä tulisi voida jatkaa pitempiä aikoja, mutta lapset suhtautuivat kuitenkin suurimmaksi osaksi kielteisesti jaksoon sisältyvien rajoitustoimien käyttöön, erityisesti pitkäaikaiseen liikkumisvapauden rajoittamiseen. Lapsen voimakkaan rajoittamisen nähtiin pakottavan lapsi irtaantumaan ihmissuhteistaan ja normaalista elämästä, jolloin sijoitus oli rinnastettavissa vankilaoloihin. Vaikka voimakkaan rajoittamisen kielteiset vaikutukset ovat mahdollisia ja jopa todennäköisiä, esityksessä tunnistetaan rajoittamisen välttämättömyys lapsen suojelemiseksi tietyissä tilanteissa esimerkiksi silloin, kun on kyse lapsen henkiin jäämisen turvaamisesta. Samalla tulee varmistaa, että lapsi kohdataan yksilönä ja hänen hyvinvointiansa turvataan niin, että se samalla vahvistaa hänen motivaatiotaan sijoituksen aikaiseen työskentelyyn ja muutokseen. Tähän kiinnitetään erityisesti huomiota toimeenpanon yhteydessä.

Suljettu laitospalvelu ja lapsivaikutukset

Ehdotettavan suljetun laitospalvelun välittömät vaikutukset kohdistuisivat ainakin ensivaiheessa pieneen määrään lapsia, arvioilta noin 20–25 lapseen. Palvelussa pystyttäisiin suojelemaan lasta väkivaltaiselta ja muulta rikolliselta käyttäytymiseltä ja turvaamaan hänen kehityksensä nykyistä tehokkaammin. Palvelu mahdollistaisi lapsen muihin kohdistamaan väkivaltaan puuttumisen ja esimerkiksi lapsen rikollisesta toiminnasta aiheutuvia haitallisten vaikutusten ehkäisyä. Palvelu turvaisi tehokkaita keinoja suojella lapsia päihitteiden, erilaisen hyväksikäytön ja rikollisuuden aiheuttamilta haitoilta. Lasten yksilöllisiin tarpeisiin voitaisiin vastata esimer-

kiksi vahvistamalla mielenterveyttä, katkaisemalla päihteiden käyttö ja ylläpitämällä päihteettömyyttä, tarjoamalla kuntouttava arki mukaan lukien lapsen huolenpitoon liittyvä vahva ohjaus, turvallisten aikuisten läsnäolo ja valvonta sekä tukemalla oppivelvollisuudesta suoriutumista. Palvelu parantaisi todennäköisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien sijoitettujen lasten mahdollisuuksia saada tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä edellä mainittu päivittäinen aikuisjohtoinen huolenpito.

Suljetun laitospalvelun kielteiset vaikutukset voivat liittyä lapsen perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamiseen, kuten liikkumisvapauteen ja oikeuteen ylläpitää sosiaalisia suhteita itselleen läheisiin ja tärkeisiin ihmisiin, joita edellä kuvattiin myös lasten keskeisinä vaikutuksina. Vaikka sosiaaliset suhteet ovat lapselle merkittäviä, palvelussa rajattaisiin merkittävällä tavalla lapsen kuntoutumiselle haitallisina pidettäviä suhteita. Esimerkiksi yhteyksien katkaiseminen päihde- tai rikosmaailmaan olisi välttämätöntä. Toisaalta lapsikohtaisesti olisi etsittävä ratkaisuja, joilla lapsen vanhempisuhteita ja muita läheissuhteita ja kannattelevia kaverisuhteita voitaisiin ylläpitää. Lapsen mahdollisuus ylläpitää merkityksellisiä suhteita perheeseen ja muihin läheisiin vaikuttaa myös lapsen mahdollisuuksiin ylläpitää etnisiä, kulttuurisia, uskonnollisia ja kielellisiä juuriaan.⁷⁸

Suljetussa laitospalvelussa voi syntyä vakavia väkivaltatilanteita lasten keskinäisissä suhteissa tai lasten ja työntekijöiden kesken, jolloin turvallinen ja eri osapuolten oikeuksia kunnioittava hallitseminen voi edellyttää poliisin kutsumista paikalle. Henkilökunta voi turvautua fyysiseen kiinnipitoon tai esimerkiksi lapsen eristämiseen. Tällaisilla tilanteilla voi olla kielteisiä vaikutuksia toimenpiteiden kohteena olevaan lapseen tai muihin paikalla oleviin lapsiin. Lyhyt- ja pitkäaikaisiin vaikutuksiin on todennäköisesti yhteydessä se, miten kärjistyneet tilanteet hoidetaan ja puretaan lasten kanssa. Valmisteluryhmän ehdotuksista kuullut lapset toivat esiin, että voimakas rajaaminen voi vaikuttaa kielteisesti lapsen psyykkiseen hyvinvointiin. Lapsen rajoittamisen tarvetta ja rajoitustilanteita koskevia päätöksiä käsiteltäisiin esimerkiksi suljetun laitoksen moniammatillisessa kokoonpanossa ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, jolloin rajoitusten vaikutukset lapseen ovat tarkastelun keskiössä.

Suljetun laitospalvelun yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden kannalta voi tulla haasteita maantieteellisten etäisyyksien takia. Pitkät etäisyydet lapsen kotipaikkakunnalle ja lapseen kohdistuvat rajoitustoimenpiteet voisivat heikentää lapsen mahdollisuutta ylläpitää yhteyttä läheisiinsä ja kehittää sosiaalisia suhteitaan. Toisaalta voitaisiin käyttää vaihtoehtoisia yhteydenpitokeinoja. Vierailumahdollisuudet laitokseen pyrittäisiin turvaamaan mahdollisimman laajasti. Sillä, että lapsi etäntyisi sijoituksen myötä häntä vahingoittavista ja suojelutehtävän toteuttamista estävistä ihmissuhteista (kuten lapsen rikollista käyttäytymistä tai päihteidenkäyttöä ylläpitävistä suhteista), olisi myönteisiä vaikutuksia.

Ehdotuksista kuullut lapset suhtautuivat lähtökohtaisesti kielteisesti ajatukseen siitä, että perustettaisiin vain muutaman lapsen asuinyksiköitä. Haasteet liittyisivät mahdollisuuksiin sopeutua yhteiseloon toisen tai muutaman muun lapsen kanssa, joilla olisi samanlaisia vakavia haasteita elämässään. Toisaalta esille nousi myös näkemys, että lapsi voisi työskennellä itsensä kanssa pienessä asuinyksikössä ilman, että hänen täytyy keskittyä muiden lasten läsnäoloon. Lasten näkemysten mukaan päihdeongelmaisia ja vakavaa väkivaltaa käyttäviä ja rikoksia tekeviä lapsia ei tulisi sijoittaa samaan asuinyksikköön. Lasten ikäjakaumaan asuinyksikössä tulisi kiinnittää huomioita. Lasten turvallisuuteen tulisi kiinnittää huomiota toteuttamalla kameravalvontaa.

⁷⁸ Research commissioned by the European Network of Ombudspersons for Children (ENOC). The Protection and Promotion of the Rights of Children in Alternative Care. ENOC synthesis report 2024, 51. Ks. myös EOAK/6446/2021.

Sitoutuneiden ja ammattitaitoisten aikuisten jatkuva läsnäolo arjessa ja laitoksen turvallisuusratkaisut, kuten kameravalvonta, voisivat vahvistaa lapsen ja työntekijöiden turvallisuutta suljetussa palvelussa.

Lapsen tulevaisuuden kannalta vaikuttavaa olisi, että lapsen oikeus perusopetukseen ja peruskoulun jälkeiseen koulutukseen voitaisiin turvata. Lapsen tilannetta koskeva arviointi, suunnitelmat ja seuranta tapahtuisivat koordinoitusti osana lastensuojelulaitoksen perustyötä, mikä vähentäisi palvelujen sirpaleisuutta ja tehostaisi niiden saantia ja vaikuttavuutta. Suljettu laitospalvelu voisi näin myös edistää lapsen omaa motivaatiota ja osallisuutta hyvinvointinsa edistämiseen.

Riskinä saattaisi olla se, että lapset ohjautuisivat muiden väkivaltaisesti käyttäytyvien ja rikoksia tekevien lasten vaikutuspiiriin ja laitokseen voisi muodostua lapsen kuntoutusta ja muutostyöskentelyä heikentäviä alakulttuurisia ilmiöitä sekä suoranaisia turvallisuusriskkejä. Tätä pyritäisiin torjumaan erityisesti toimivilla tilaratkaisuilla sekä rajoittamalla asuinyksiköihin sijoitettavien lasten määrää. Huomiota tulisi kiinnittää eri sukupuolia edustavien sijoitteluun.

Laitospalveluun sijoittamisen perusteet määriteltäisiin laissa, ja sijoitus edellyttäisi valituskelpoisen päätöksen tekemistä. Lapsen osallisuutta omassa asiassaan vahvistaa se, jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta. 12 vuotta täyttänyt lapsi voisi halutessaan valittaa päätöksestä. Lapsen oikeus-turvan kannalta haasteena ovat hallinto-oikeuksien pitkät käsittelyajat. Asianosaisen lapsen kannalta tilanne voi tuntua kohtuuttomalta, jos valituksen käsittely kestää useita kuukausia. Oikeudenmukaisuuden kokemusta ja kielteisen päätöksen hyväksyttävyyttä todennäköisesti lisäisi se, että lapsen kuuleminen varmistettaisiin asianmukaisesti kaikissa asian käsittelyn vaiheissa.

Lapsen kuntoutumista tukevien palvelujen vaikutukset riippuisivat suurelta osin siitä, kuinka hänet onnistutaan motivoimaan ja sitouttamaan pitkäjänteiseen työskentelyyn ja tunnistamaan muutostarpeen omassa elämässään. Lapsen oikeus ulkoiluun turvattaisiin. Vapaa-ajan aktiviteetteihin kiinnitettäisiin huomiota, jotta lapselle voitaisiin tarjota mielekästä tekemistä. Lapsen arjen hallinnan taitoja opetettaisiin ja niillä olisi todennäköisesti myönteistä vaikutusta lapsen tulevaisuuteen. Lasten esittämät näkökulmat motivaation merkityksestä on pyritty huomioimaan esityksessä. Lapsen ja hänen vastuusosiaaliryönteijänsä välistä yhteistyötä tiivistetään esimerkiksi suljetun laitospalvelun toimeenpanon yhteydessä. Sijoitus edellyttää käytännössä tiivistä yhteistyötä sosiaaliryönteijän lisäksi muiden lapsen asioihin perehtyneen asiantuntijan kanssa. Ehdotuksilla pyritään vahvistamaan lapsen oikeutta tulla kuulluksi, osallistua oman asiansa käsittelyyn ja saada tarvitsemansa kuntoutus ja tuki.

Lapset korostavat sijoitettujen lasten tarvetta puhua luottamuksellisesti kokemistaan asioista. Se voi kuitenkin olla vaikeaa laitoksessa, jossa avoimuudesta voi seurata rajoitustoimenpiteitä. Tämä voi olla riski myös suljetussa palvelussa. Toisaalta suljetussa palvelussa rajoitustoimenpiteiden merkityksen jatkuva tarkastelu yhdessä lapsen kanssa, mahdollistaa yhä uudelleen lapselle tärkeiden asioiden jäsentämistä ja vastuunottamista.

Lapset tunnistavat sen tärkeyden, että asioista on mahdollisuus keskustella aidossa ja luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. Tätä turvataan suljetussa laitospalvelussa henkilökunnan riittävällä määrällä ja osaamisella. Tärkeää aikuisten läsnäolossa on myös se, että lapsilla on omaa tilaa.

Suljetun palvelun toimeenpanossa tarkennetaan niitä ratkaisuja, jotka koskevat asuinyksiköiden valintakriteerejä ja paikkamääriä ja joilla turvataan lapselle tärkeää osallisuutta ja toiminnallisuutta sijoituksen kestäessä.

Luvatta sijaishuoltopaikastaan poissaolevan lapsen paikantamiseen liittyvät ehdotukset todennäköisesti vaikuttaisivat positiivisesti lapsen nykyistä nopeampaan löytämiseen ja lapsen palauttamiseen takaisin sijaishuoltopaikkaansa. Näin voitaisiin vaikuttaa myönteisesti hatkojen aikaisiin riskeihin, kuten siihen, että lapsi joutuu hyväksikäytetyksi tai lapsi itse syyllistyy rikoksiin. Toisaalta paikantamisen tehostamiseen liittyvänä riskinä voi olla se, että lapsi hankkii itselleen sellaisia yhteydenpitovälineitä, joiden yhteystietoja ei ole saatavilla. Tällöin lasta ei välttämättä tavoiteta. Paikantamiskynnyksen madaltamisella voi olla siten myös kielteisiä vaikutuksia.

4.2.3.3 Vaikutukset lasten vanhempiin ja muihin läheisiin

Ehdotetut muutokset vaikuttavat todennäköisesti sijoitettujen lasten vanhempiin ja muihin läheisiin eri tavoin. Kasvatuksellisiin käytäntöihin liittyvät ehdotukset voisivat rajata yhteydenpitomahdollisuuksia jossain määrin. Toisaalta korostetaan yhteydenpito-oikeuden turvaamisen tärkeyttä vaihtoehtoisin keinoin, jos esimerkiksi lapsen oman yhteydenpitovälineen käyttöä joudutaan rajaamaan. EHO-jaksojen pidentäminen ja suljettu laitospalvelu toteutuvat hyvin rajatussa toimintaympäristössä, jolloin lapsen liikkumis- ja yhteydenpitomahdollisuuksia rajataan.

Toisaalta ehdotetuilla muutoksilla voidaan todennäköisesti estää lapsen hyvinvointia vaarantavien kontaktien jatkuminen tai uusien sellaisten muodostuminen. Lapsen voi olla itse vaikea rajata tällaisia suhteita.

4.2.3.4 Vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja kielellisiin oikeuksiin

Poikien osuus kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista on tyttöjä hieman suurempi (vuonna 2024 poikia oli 52 % ja tyttöjä 48 %)⁷⁹, jolloin vaikutukset saattaisivat olla poikiin suuremmat kuin tyttöihin. Samasta syystä on mahdollista, että poikiin kohdistuu rajoitustoimenpiteitä tyttöjä enemmän. Käytöshäiriöt ovat pojilla noin kaksi kertaa yleisempiä kuin tytöillä. Teini-iässä tyttöjen masennus- ja ahdistuneisuusoireilu korostuu. Esimerkiksi Valtion koulukohteissa on havaittu sukupuolittuneita piirteitä sijoituksissa. Havaintojen mukaan muihin ja omaisuuteen kohdistuva väkivaltainen käytös on yleisempää pojilla kuin tytöillä, jolloin on mahdollista, että ehdotettuun suljettuun laitospalveluun ohjautuisi enemmän poikia. Mahdollista on, että etenkin vankan psyykkisen tuen tarpeessa olevia tyttöjä ohjautuisi pidempikestoille EHO-jaksoille. Muun sukupuolisia ei tällä hetkellä raportoida lastensuojelutilastossa. Sijaishuollon laitospalvelutuotanto on kuitenkin harvoin sukupuolen mukaan eriytettyä.

Esitetyn lainsäädännön vaikutuksia tulee arvioida kielellisiä oikeuksia koskevan lainsäädännön toimeenpanon näkökulmasta. Esityksellä ei olisi lähtökohtaisesti merkittäviä vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen kansalliskielten osalta, koska sillä ei muutettaisi palvelujen käyttäjien oikeutta saada palveluja omalla äidinkielellään. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on usein edellytys muiden perusoikeuksien toteutumiselle. Ruotsinkielisten vaatvimman sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palvelujen saatavuutta pyritään turvaamaan kehittämällä esimerkiksi ruotsinkielistä koulukotipalvelua Lagmansgårdenin koulukodissa, jossa esimerkiksi Ahvenanmaalta sijoitettavien lasten tarpeisiin voitaisiin vastata. Siellä on juuri avautunut ruotsinkielinen EHO-yksikkö. Jos kuntouttavan suljetun laitospalvelun tarpeessa oleva lapsi olisi

⁷⁹ Poikien osuus kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista on ollut tyttöjä suurempaa 1990-luvulta lähtien. Forsell, M. & Inget-Leinonen, S. (2025) Lastensuojelu 2024. Tilastoraportti 23/2025. Suomen virallisen tilasto. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2025042831818>, 11.

ruotsinkielinen, on mahdollista, että palvelun toteuttaminen edellyttäisi yhteistyötä edellä mainitun koulukodin kanssa.

Kielellinen tausta tulee huomioida lapsen edun mukaisia toimenpidevaihtoehtoja ja ratkaisuja punnittaessa. Sijaishuollossa on vähemmistökielisiä lapsia, joiden kielelliset erityistarpeet tulee huomioida esimerkiksi tulkkipalvelujen keinoin. Lastensuojelupalvelujen järjestämisvastuussa olevien hyvinvointialueiden on varmistettava palvelujen kielellinen saavutettavuus ja lastensuojelun asiakkaiden kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sijaishuollossa olevan lapsen omankielisen yhteydenpito-oikeuden toteutumista perheen ja muiden läheisten kanssa. Järjestämislain 5 §:n mukaisesti hyvinvointialueilla on velvollisuus huomioida asiakkaiden kielelliset oikeudet ja niiden toteutuminen. Myös hyvinvointialueiden yhteistyösopimus on sovitettava 39 §:ssä tarkoitetun kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen kanssa.

Saamenkielisten lastensuojelupalvelujen saatavuus on heikko. Perustuslain 17 § 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkittamis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Näiden velvoitteiden toteutukseen on kiinnitettävä huomiota myös sijaishuollon aikana.

Syntymäkohorttitutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle tehdyt sijoitukset olivat lähes kaksi kertaa yleisempiä lapsilla, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyneet ulkomailla.⁸⁰ Esityksen sääntelyn toimeenpanossa tulisi huomioida LsL:n mukaisesti lapsen läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaaminen sekä lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen.

Esityksen vaikutukset kohdistuvat haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. Esimerkiksi lasten kuulemissa (ks. 4.2 luvun alkuosa) lapset toivat esiin rikollisiin tekoihin vaikuttavina tekijöinä taloudellisen ja alueellisen eriarvoisuuden sekä kokemuksen köyhyydestä. Kouluterveyskyselyn mukaan sijoitettuna asuvista teini-ikäisistä erittäin heikkoa osallisuutta koki 29,2 prosenttia vuonna 2023. Vastaava lukema vanhemman kanssa asuvien keskuudessa oli 11,9 prosenttia.⁸¹ Tällaiset kokemukset tulisi huomioida ehdotetun sääntelyn toimeenpanossa.

4.2.3.5 Vaikutukset sijaishuollon henkilöstön hyvinvointiin ja perhehoitajiin

Työn kuormituksen vaikutukset on tunnistettu pitkään lastensuojelun laitoshuollossa. Ehdotetuilla muutoksilla voi olla myönteisiä vaikutuksia henkilöstön hyvinvointiin sitä kautta, että tällä hetkellä epäselvinä pidettyjä käytäntöjä selkiytetään ja muun muassa turvallisuustekijöihin kiinnitetään huomiota. Toimivaltuuksia selkiytetään ja perhehoitajille lisätään mahdollisuuksia kasvatuksellisten käytäntöjen toteuttamiseen.

Sijaishuollon hoito- ja kasvatushenkilöstön toimivaltuuksien ja viranomaisten välisen yhteistyön selkiyttämällä voisi olla myönteisiä vaikutuksia henkilöstön työhyvinvointiin ja pitovoimaan. Toisaalta esimerkiksi sijaishuoltotyöntekijöiden voimankäyttöön liittyvien toimivaltuuksien

⁸⁰ Kääriälä, Keski-Säntti, Aaltonen, Haikkola, Huotari, Ilmakunnas, Juutinen, Kiilakoski, Merikukka, Pekkarinen, Rask, Ristikari, Salo, Gissler. (2020) Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä – Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi. Raportti 15/2020. THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-582-7>

⁸¹ Niemi & Eriksson (2023)

sien laajentamisella saattaa olla päinvastaisia vaikutuksia, koska työntekijät voivat joutua vaaratilanteisiin. Julkisessa tilassa tapahtuvan lapsen kiinnioton yhteydessä myös työntekijöihin voi kohdistua ulkopuolista uhkaa, jolloin työntekijät joutuvat puntaroimaan mahdollisuuksiaan toteuttaa kiinniotto turvallisesti suhteessa esimerkiksi mahdolliseen ulkopuoliseen väkivallan uhkaan

Perhehoitoon ehdotetuilla muutoksilla pyritään mahdollistamaan perhehoitosijoitusten toteutusta nykyistä paremmin. Muutoksilla pyritään mahdollistamaan riittävän johdonmukainen arki ja säännöt kaikille perheeseen kuuluville, joilla voi olla vaikutusta perhehoitajien hyvinvointiin. Perhehoitajat saattavat kuitenkin tarvita osaamisen vahvistamista sekä tukea ja ohjausta kasvatuksellisten käytäntöjen turvalliseen toteuttamiseen.

4.2.4 Vaikutukset työllisyyteen

Esityksen mahdolliset suorat työllisyysvaikutukset syntyisivät todennäköisesti uuden suljetun laitospalvelun rekrytointitarpeista.

Esityksellä tehostettaisiin luvatta sijaishuoltopaikastaan poissaolevien lasten etsintää ja palauttamista. Lapsen nopeampi paikantaminen ja kiinnioton mahdollistaminen vaikuttavat todennäköisesti myönteisesti eri hallinnonalojen työvoimaresurssin tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Ehdotetut toimet tullevat säästämään työaikaa ja siten mahdollistavat resurssien paremman riittävyyden. Vaikutuksia henkilöstöresurssin käyttöön ei kuitenkaan voida tarkkaan arvioida.

Esitettävässä lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä koskevassa ohjauksessa ja informatiivisessa sääntelyssä on pyritty huomioimaan erityisesti erikoissairaanhoitotasoisien lasten- ja nuortenpsykiatrisen palvelun osalta henkilöstön resurssitilanne. Psykiatrian erikoisalojen erikoislääkäreiden riittävyys on ollut pitkäkestoinen ja eläköitymisen vuoksi vaikeutuva ongelma. Lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian erikoislääkärivaje julkisessa terveydenhuollossa on suuri, eikä lääkimäärä vastaa väestön ja palvelujärjestelmän tarpeita. Erikoislääkäreiden määrää ja valtakunnallista koulutustarvetta on arvioitu vuoteen 2035. Vuonna 2035 tarvittaisiin vähintään 100 lastenpsykiatria ja 50 nuorisopsykiatria enemmän kuin tällä hetkellä. Tämä edellyttäisi noin 25 valmistuvaa lastenpsykiatrian erikoislääkärinä vuosittain sekä vähintään 13 valmistuvaa nuorisopsykiatrian erikoislääkärinä vuosittain. Valmistuvia näillä aloilla on ollut keskimäärin alle 10 erikoislääkärinä vuosittain.

Mielenterveys- ja päihdepalveluissa on alueellisesti vajetta myös psykologien ja psykoterapeuttien määrässä. Lasten- ja nuorisopsykiatrian tehtäväkokonaisuuden turvaamiseksi on tärkeää, että käytettävissä olevat voimavarat käytetään optimaalisesti yhteensovittaen toimintaa kaikkien yhteistyötahojen kanssa. Käytännössä kyse on silloin esimerkiksi yhteistyötahon tiloihin tai yhteyteen vietävistä palveluista. Rajallisen henkilöstömäärän hajoaminen erikoissairaanhoidosta muihin organisaatioihin voisi vaarantaa, paitsi kiireettömän hoidon järjestämistä, erityisesti hyvinvointialueen päivystystoiminnan, sairaalatoiminnan ja riittävää viranhaltijamäärää edellyttävän tahdosta riippumattoman hoidon toteuttamista. Näin ollen on arvioitu, että vahvan oman arviointivastuun jättäminen yhteistoiminta-alueille lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä koskien tukee parhaiten koko palvelujärjestelmän toimintaa myös työllisyyskysymysten näkökulmasta.

4.2.5 Vaikutukset turvallisuuteen

Ehdotetulla lainsäädännöllä vaikutettaisiin sijoitettuihin olevien lasten turvallisuuteen, mutta etenkin rikoksia alaikäisinä tekeviin ja rikosten kohteiksi ajautuvien lasten palvelujen saatavuuteen ja toimivuuteen. Toimilla voitaisiin osaltaan vahvistaa myös yhteiskunnan turvallisuutta.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyön tehostamisella voidaan tukea lasten hyvää mielenterveyttä ja muuta hyvinvointia. Mahdollisimman varhain tapahtuvalla tuella voidaan vähentää esimerkiksi myöhempiä päihdehäiriöitä, syrjäytymistä ja rikollisuutta.

4.2.6 Yhteenvedo keskeisistä vaikutuksista ja ehdotuksiin liittyvistä riskeistä

Esitetyn lainsäädännön keskeiset vaikutukset kohdistuvat lastensuojelun järjestämiseen, avo-
huollon sijoitusten ja sijaishuollon toteuttamiseen, viranomaisten väliseen yhteistyöhön sekä
lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyön tehostamiseen. Keskeisten vaikutusten odotetaan konk-
retisoituvan etenkin lasten tarpeisiin paremmin vastaavina sijaishuoltopalveluina. Esimerkiksi
lastensuojelun ja psykiatrian palvelujen saatavuuden parantamisella ja laadun vahvistamisella
on merkittäviä vaikutuksia lapsiin ja heidän läheisiinsä.

Esityksellä voi olla myönteisiä vaikutuksia pitkällä aikavälillä julkiseen talouteen, jos toimeen-
panossa onnistutaan. Keskeiset riskit ja niihin vaikuttaminen

lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt:

- Ei toteudu YTA-sopimusteitse ilman velvoittavampaa (sisällöllistä) sääntelyä.
- Saadaanko psykiatria velvoitettua mukaan yhteistyöhön?
- Psykiatrian resurssit eivät riitä.
- Rahoituksen riittävyys ja sen kohdentaminen pitkällä aikavälillä (rahoitusmekanismi).

Riskeihin pyritään vaikuttamaan kansallisella ohjauksella (etenkin YTA-sopimusohjaus), valti-
onavustukseen liittyvällä tuella, vaikutusten seurannalla sekä arvioimalla mahdollisen velvoit-
tavamman sääntelyn tarvetta ja hankekehittämisen jälkeistä rahoitusmekanismia.

EHO-jakso:

- Muutokset voivat vaikuttaa EHO-paikkojen riittävyyteen. Kuitenkin osa, jotka tällä het-
kellä olisivat EHO:n tarpeessa, tulisivat jatkossa sijoiteuksi uuteen suljettuun laitospal-
veluun.
- Lapsen aiemman sijaishuoltopaikan irtisanomismahdollisuus voi johtaa lapsen edun
vastaisiin ratkaisuihin. Toisaalta tilanne tulee aina arvioida lapsikohtaisesti ja koko-
naisharkintaa käyttäen eikä irtisanomiseen velvoiteta.

EHO-paikkakysyntään voi vaikuttaa se, että EHO-jakso olisi mahdollista toteuttaa lapsen
omassa lastensuojelulaitoksessa. Muutoksen vaikutuksia seurataan.

Suljettu laitospalvelun

- Tulevan Valtion lastensuojelulaitoksen kyvykkyys tuottaa ehdotettua täysin uutta eri-
tyisen vaativaa palvelua.
- Henkilöstön saatavuusongelmat ja osaamisen turvaaminen.
- Terveystieteiden palveluiden tosiasiallinen toteutuminen.
- Sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen muussa opetuksessa kuin siinä, mihin koulu-
kodeilla opetuksen järjestämislupa.
- Mikäli hoitovuorokausihinta nousee hyvin korkeaksi voi hyvinvointialueille syntyä
kannustin löytää muita ratkaisuja kuin sijoittaa ko. palveluun eli palvelun vajaakäyttö
ja tämän vaikutukset palvelun ylläpitokustannuksiin.
- Toisaalta voi olla riski siihen, että kysyntä on suurempi kuin tarjonta eli syntyy jonoja
palveluun.

- Palvelu ei sisällöllisesti vastaa lasten tarpeisiin eikä palvelulla saada tavoiteltuja vaikutuksia aikaiseksi (tämän takia jatkuva arviointi ja seurantamekanismin kehittäminen on tärkeää).
- Siirtymävaihe palvelun päättymisen jälkeen: miten turvataan lapsen tai nuoren tarvitsemat riittävät palvelut ja/tai tuki.

Riskeihin pyritään vaikuttamaan muun muassa siten, että sosiaali- ja terveysministeriö asettaa työryhmän palvelun perustamis- ja käynnistämisvaiheen tueksi. Sen keskeisiin tehtäviin kuuluu esimerkiksi sisällöllisen palvelukuvauksen laatiminen ja Valtion lastensuojelulaitoksen tukeminen perustamisprosessissa. Tavoitteena on käynnistää suunnitelmallinen arviointi ja palvelun vaikuttavuuden seurantamekanismi. Lastensuojelulaitoksen täyttöasteeseen mahdollisesti liittyviä riskejä (vajaakäyttö tai jonotilanne) pyritään huomioimaan ennakolta tunnistamalla vaihtoehtoisia toimintatapoja niihin reagoimiseen.

Kasvatukselliset käytännöt ja rajoitukset (4 a-c §):

- Ehdotettu sääntely ei edelleenkään riittävästi selkeytä tilanteita.
- Mahdolliset ylilyönnit ja ulkopuolisen valvonnan riittämättömyys etenkin perhehoi-dossa.
- Lapsen oikeusturvakeinot eivät toteudu.

Riskeihin pyritään vaikuttamaan kansallisella toimeenpanon tuella ja vaikutusten seurannalla.

Luvattomia poissaoloja koskeva sääntely:

- Velvoittaako sääntely riittävästi viranomaisten yhteistyöhön. Ehdotuksissa on yhteis-työtä hätäpaikannuksen osalta, sääntely poliisin virka-avusta. Lisäksi ehdotettu sääntely johtaa siihen, että STM-HÄKE-POHA yhteistyössä tehty ns. hatkaohjeistus tulee päi-vittää.
- Lastensuojelutoimijoille säädettyjen laajennettujen toimivaltuuksien vaikutukset poliis-in virka-apukynnykseen: riskinä kynnyksen nouseminen tarpeettoman korkealle, mutta toisaalta riskinä voi olla se, etteivät laitostoimijat käytä heille säädettyjä toimi-valtuuksia.
- Laajennettuihin lastensuojelun toimivaltuuksien käyttöön etenkin laitoksen ulkopuo-lella liittyvät riskit: lapsen lastensuojeluasiakkuuden ”paljastuminen” ulkopuolisille, työntekijöiden työturvallisuuteen liittyvät riskit, lapsen turvallisuus voimakäyttötilan-teissa (mahdolliset ”ylilyönnit” toimivaltuuksien käytössä).
- Henkilöstön osaamisen vahvistaminen ei toteudu.

Riskeihin pyritään vaikuttamaan viranomaisyhteistyön vahvistamisella, toimeenpanon tuella ja vaikutusten seurannalla.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Kasvatuksellisten käytäntöjen ja 11 luvun mukaisten rajoitusten suhteen selkeyttäminen

Vaihtoehdon kuvaus	Edut	Puutteet
Ehdotettu malli: Selkiytet-täisiin kasvatuksellisten käy-täntöjen ja 11 luvun rajoitus-	Voidaan vastata paremmin lapsen suojelutarpeisiin il-man, että kysymyksessä on	Kasvatuksellisten käytäntö- jen ja perusoikeuksiin kajoa- vien rajoitusten välistä rajaa

ten välistä rajaa ja mahdollistettaisiin nykyistä laajempi keinovalikoima suojella lasta myös perhehoi-dossa.	rajoitustoimenpiteet. Ehdo-tettu sääntely jättää edelleen lapsikohtaisille tulkinnoille tilaa. Vaikuttaisi myönteisesti sii-hen, ettei lasta tarvitsisi vält-tämättä siirtää lastensuojelu-laitokseen tilanteissa, joissa voitaisiin vastata lapsen tar-peisiin rajoja asettamalla. Ehdotuksessa on huomioitu lapsen oikeusturvan toteutu-minen.	ei kokonaan saa pois. Ehdo-tettu sääntely jättää edelleen lapsikohtaisille tulkinnoille tilaa. Myös ylilyönnit ovat mahdollisia etenkin lapsen fyysiseen koskemattomuuteen liittyen. Etenkin perhehoidon val-vontaan tulisi kiinnittää huo-miota ja tukea perhehoitajia kasvatuksellisten käytäntö-jen toteuttamisessa. Toimek-siantosuhteisten perhehoita-jien toimeksiantosopimuk-sessa (perhehoitolaki 10 § 1 momentin kohta 6) tulee so-pia perhehoitajalle annetta-vasta valmennuksesta, työn-ohjauksesta ja koulutuksesta sekä näiden toteuttamisesta.
Vaihtoehto 1: Laadittaisiin lainsäädäntöön listaukset sallituista kasvatuskeinoista.	Listaus voitaisiin laatia huo-mioiden merkittävä osa si-jaishuollon tämänhetkisistä arjen haasteista. Poistaisi hetkellisesti ainakin osan asiaan liittyvistä tulkintaon-gelmista. Vähentäisi toden-näköisesti tilanteita, joissa lapsi pitäisi rajaamisen kei-novalikoiman puuttuessa siirtää perhehoidosta laitos-hoitoon.	Listauksessa ei voitaisi kui-tenkaan huomioida kaikkia tilanteita, joissa kasvatuksel-lisia keinoja ja niiden suh-detta rajoituksiin tulee arvi-oida. Listaus ei todennäköi-sesti kestäisi aikaa ja lain-säädäntöä jouduttaisiin to-dennäköisesti päivittämään usein. Saattaisi vaarantaa lapsen yksilöllisen kohtelun toteutumisen.
Vaihtoehto 2: Laajennettaisiin rajoitustoimivaltaa per-hehoitoon ehdotettua enem-män.	Perhehoidosta ei jouduttaisi siirtämään lapsia lastensuo-jelulaitoksiin pelkästään ra-joitustoimivallan puutteiden takia.	Perhehoitajat hoitavat lapsia yksityiskodeissa, joissa kes-keistä on mahdollisimman tavanomainen arki. Perhe-hoitajat eivät ole välttämättä ammatillisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ammatti-laisia. Perhehoidon valvonta on laitoshoidoa merkittävästi haastavampaa. Rajoitustoi-menpiteiden käytön laajenta-minen perhehoitajille ei olisi tarkoituksenmukaista huo-mioiden perhehoidon tavoit-teet ja toteutustapa. Rajoi-tustoimivallan laajentaminen tarkoittaisi todennäköisesti

		myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työmäärän lisääntymistä, koska hän toimisi keskeisenä päättöksentekijänä.
--	--	--

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Lastensuojelun sijaishuollossa järjestettävän yhteensovitetun palvelun osalta merkittävä haaste on yhteistyön rakentamisessa: lasten- ja nuorisopsykiatrian saaminen aitoon toiminnalliseen yhteistyöhön lastensuojelun yksiköiden kanssa on ollut useimmilla alueilla hyvin haastavaa, vaikka jo nykyainsäädäntö tähän velvoittaa. Lisäksi hyvinvointialueiden välisessä yhteistyössä on paljon kehitettävää. Yhteensovitetut yksiköt suunnataan pienelle asiakasryhmälle, ja siksi vähintään YTA-tasoinen yhteistyö on tässä välttämätöntä.

Vaihtoehtojen kuvaus	Edut	Puutteet
Ehdotettu malli: Ohjataan YTA-alueet sopimaan yhteensovitetujen yksiköiden perustamisesta, säädetään asiasta informatiivisesti lastensuojelu- ja terveydenhuoltolaikiin. YTA-alueille jäisi oikeus määrittellä tarkempi profiili alueen tarpeen mukaisesti. Kannustetaan ja tuetaan hankemomentilla olevalla rahoituksella lapsiasiavaltuutetun ehdotuksen mukaisen yksiköiden perustamista.	Ratkaisu jättää alueille vapautta kehittää mallia alueen tarpeet ja resurssit huomioiden. Kannustetaan lapsiasiavaltuutetun vuosikertomuksen 2023 ehdotuksen mukaisiin toimiin rahoitushaun kautta. Ympäri vuorokautisiin palveluihin ei tule uutta segmenttoivaa, tiukasti velvoittavaa sääntelyä, joka koskisi hyvin pientä lapsiryhmää.	Ratkaisu ei tuo uutta selkeärajasta palvelumuotoa. On mahdollista, ettei palvelua edelleenkään tuoteta nimenomaisesti ko. palvelua koskevan sisällöllisen sääntelyn puuttuessa. Alan toimijoilla on odotuksia siitä, että yhteensovitetujen yksiköiden kautta psykiatrian tuki lastensuojelulle paranisi laajamittaisesti. Tämä ei kuitenkaan pelkällä sääntelyllä korjautu.
Vaihtoehto 2: Annettaisiin sosiaalihuollon/sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen keskittämisasiasetus tai vaihtoehtoisesti lisättäisiin erikoissairaanhoidon keskittämisasiasetukseen yliopistosairaaloita koskeva velvoite tarjota liikkuvia palveluja alueella toimivaan lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovittavaan yksikköön.	Velvoittavampi kuin ehdotettu vaihtoehto. Asetuksenantovaltuutus on jo sosiaalihuoltolaissa (33 a §:n 3 momentti). Erikoissairaanhoidon keskittämisasiasetuksen avaaminen ja velvoitteen lisääminen on mahdollista.	Lastensuojelun ja psykiatrian kentällä on vaihtelevia näkemyksiä siitä, mitä lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuilla yksiköillä tarkoitetaan. Tarvitaan lisää kokemusta siitä, miten yksiköt toimivat ja miten ne tulisi profiloida ennen kuin säädetään asiasta yksityiskohdaisesti velvoittaen. Vaihtoehtoa tulee arvioida tulevaisuudessa. Keskittämisasiasetuksen käyttö psykiatrian velvoittamiseksi loisi uuden tehtävän ja kustannuksia.
Vaihtoehto 3: Säädetäisiin lastensuojelulaissa uudesta lastensuojelupalvelusta ja asetetaan sille järjestämisvelvoite. Mahdollisesti	Velvoitaisi kaikkia hyvinvointialueita ja Helsinkiä.	Ei ratkaisisi merkittävintä ongelmaa koskien sitä, miten psykiatria saadaan lastensuojeluyksiköiden toimintaan mukaan. Paikallisesti

niin, että terveydenhuollolle asetettiin nimenomainen velvoite osallistua palvelun tuottamiseen. Määritellään kohderyhmä tarkkarajaisesti lapsiasiavaltuutetun ehdotuksen mukaisesti.		soveltamisessa tulisi todennäköisesti vastaan yllättäviä haasteita ja eroja. Ilman YTA-velvoittavuutta on riski siitä, että palvelu kohdentuu vain lapsille, jotka tulevat yliopistosairaala-hyvinvointialueilta. Lisäisi kustannuksia velvoittavuuden myötä.
Vaihtoehto 4: Säädetäisiin yhdessä tuotettavasta sote-palvelusta, jolla vastattaisiin lapsiasiavaltuutetun ehdotukseen.	Asiakastietolaissa on jo säännökset tämän tyyppisen palvelun tuottamiseen. Olisi hallinnollisesti ja toiminnallisesti yhteisesti tuotettua so-te palvelua.	Ei ole sisällöllistä sääntelyä yhteisesti tuotetulle palvelulle, vaan palvelut ovat joko sosiaali- tai terveydenhuollon palvelua. Psykiatrian rajalliset resurssit ja niiden tarkoituksenmukainen kohdentaminen ei mahdollistane lastensuojelun näkökulmasta ”ideaalimallia” kaikille hvalle. Hitain vaihtoehto.

Lasten luvattomat poissaolot sijaishuoltopaikoista

Vaihtoehtona olisi huomioida poikkihallinnollisen valmisteluryhmän ehdotus, jossa hatkassa olevien lasten etsintää ja palauttamista ehdotettiin tehostettavaksi perustamalla julkisen toimijan ylläpitämiä etsintätiimejä. Tällainen voitaisiin perustaa joko sosiaalihuollon tai poliisihallinnon alle. Tiimillä olisi laajat toimivaltuudet ja alueellisesti toimivat yhteistyöverkostot. Poikkihallinnollinen yhteistyö mahdollistuisi nykyistä systemaattisemmin. Malli voisi olla myös kustannustehokas, koska se poistaisi pitkiin etäisyyksiin liittyvät ongelmat lasten etsimisessä ja palauttamisessa. Toisaalta malli saattaisi vähentää sijaishuoltopaikkojen halukkuutta etsiä hatkassa olevia lapsia.

Vaihtoehtona olisi myös EOA:N näkemys, jonka mukaan hatkassa olevan lapsen kiinniotto-oikeus tulisi säätää ainoastaan poliisille. Vaihtoehdon toteutuminen edellyttäisi todennäköisesti merkittävää resurssilisäystä poliisin hallinnonalalle. Malli poissulkisi lastensuojelutoimijoiden mahdollisuudet kiinniottoon ja voisi hidastaa lapsen palauttamista, jos poliisia ei olisi saatavilla lapsi kohdattaessa.

Hatkassa olevien lasten paikannuksen tehostamisen vaihtoehtona olisi paikantamista koskevan sääntelyn muuttaminen. Tämä edellyttäisi ainakin lainvalmisteluresursseja.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Vaihtoehtona olisi säätää palvelu määräaikaiseksi, kuten EHO. Vaihtoehtona voisi olla myös VKK:n ja RISE:n yhteistyönä toteutettava malli tai malli, jossa yksi VKK siirrettäisiin RISE:n alaisuuteen. RISE:n laajempi yhteistyötehtävä lastensuojeluviranomaisten kanssa tarkoittaisi sekä periaatteellisesti että käytännössä merkittävää lisäystä ja muutosta rikosseuraamusviranomaisten tehtäviin. Vaihtoehto ei asettuisi ongelmitta nykyjärjestelmään, jossa lastensuojelu- ja rikosseuraamusjärjestelmät ovat lähtökohtaisesti erillisiä ja toisistaan riippumattomia vankilan

perheosastoa lukuun ottamatta. RISE:n tehtävänä on ensisijaisesti rikosseuraamusten täytännönpano. Näiden vaihtoehtojen toteuttaminen olisi myös liian hidasta nykytarpeeseen nähden. Myös opetuksen järjestämiseen liittyisi todennäköisesti ongelmia.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Osana valmistelua THL laati tutkimuspohjaisen katsauksen pohjoismaisista käytännöistä⁸². Lisäksi pyydettiin kirjallisesti kuvauksia pohjoismaista ja myöhemmin myös Virossa. Tässä tarkastellaan Ruotsia, Norjaa, Tanskaa ja Islantia. Tarkastelunäkökulma on etenkin lastensuojelulaitosjärjestelmässä ja laitosten rajoittamiskäytännöissä. Virossa on yksi suljettu lastensuojelulaitos, mutta Viron tarkastelu rajautui ulkopuolelle.

5.2.1 Ruotsi

Ruotsissa kunnat vastaavat sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun järjestämisestä. Uuden sosiaalihuoltolain on tarkoitus tulla voimaan 1.7.2025 (prop. 2024/25:89; tämä alaluku korjataan uuden lain mukaiseksi, kun se on lopullisesti hyväksytty). Ruotsissa lapsi voidaan sijoittaa osana sosiaalihuoltoa kodin ulkopuolelle sosiaalipalvelulain (Socialtjänstlagen SoL 6 luku 1 §) tai erityisistä määräyksistä nuorten hoidosta annetun lain (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU) nojalla. Sosiaalipalvelulain nojalla tehtävät sijoitukset perustuvat huoltajien ja 15 vuotta täyttäneen lapsen suostumukseen (SoL 11 luku 10 §). Lapsi voidaan sijoittaa suostumuksesta riippumatta LVU:n nojalla. LVU:n mukaisen sijoituksen perusteena voi olla puutteet lapsen huolenpidossa (LVU 2 §) tai lapsen oma käyttäytyminen (LVU 3 §). Lapsen omaan käyttäytymiseen liittyvien perusteiden taustalla saattaa olla riippuvuutta aiheuttavien aineiden väärinkäyttö, rikollinen toiminta tai muu sosiaalista vahinkoa aiheuttavan käyttäytymisen. Lapset voidaan sijoittaa perhekotiin (familjehem), vastaanottokotiin (jourhem), tuettuun asumiseen (stödboende), lastenkotiin (hem för vård eller boende, HVB) tai Valtion laitoshallituksen (SiS eli Statens institutionsstyrelse) erityisnuorisokotiin (särskilt ungdomshem). Viimeksi mainitut laitokset ovat etenkin LVU:n 3 §:n mukaan sijoitetuille lapsille, jotka tarvitsevat erityistä valvontaa.

Erityisiä nuorisokoteja ja rajoitustoimia koskevaa sääntelyä on uudistettu Ruotsissa keväällä 2024 (Lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. SFS 2024:259), mutta hallitus selvittää lisätoimivaltuuksien mahdollisuuksia. Myös lastenkotien (HVB) turvallisuutta koskevia muutostarpeita ja rajoitustoimenpiteiden tarpeellisuutta arvioidaan paraikaa.⁸³ Lastenkodeissa laaditaan kodinomaiset järjestysäännöt, joiden tavoitteena on luoda turvallinen ympäristö kaikille siellä oleskeleville. Lastenkodin johtajalla on jossain määrin toimivaltaa esimerkiksi rajoittaa LVU:n nojalla sijoitettujen lasten tapaamisia, mutta ne eivät voi koskea lapsen vanhempia ja huoltajia. Johtaja voi myös päättää siitä, etteivät lastenkotiin sijoitetut lapset saa pitää hallussaan päihteitä riippumatta lapsen sijoituspäätöksestä.

Erityisiä nuorisokoteja on 22 ja niissä on noin 700 asiakaspaikkaa. Erityiset nuorisokodit on jaettu kolmeen turvaluokkaan. SiS:lle on annettu tiettyjä erityistoimivaltuuksia, joiden nojalla erityisnuorisokotien henkilöstö voi tietyin edellytyksin käyttää pakkokeinoja. Niistä säädetään

⁸² Niemi, M. & Juuriala, E. (2024) Alaikäisten vapautta rajoittavat toimenpiteet ja suljetut laitokset. Lastensuojelullinen näkökulma Pohjoismaihin. Työpaperi 34/2024. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-323-2>.

⁸³ Kommittédirektiv. Stärkt trygghet och säkerhet för barn och unga i hem för vård eller boende. Dir. 2024:18. <https://www.regeringen.se/contentassets/16f025ddb76041bd8c697da41b38489f/dir.-2024-18.pdf>

LVU:ssa. Nämä voivat olla esimerkiksi liikkumisrajoituksia, sähköisten viestintäpalvelujen käytön ja tapaamisten rajoituksia, henkilöntarkastuksia, huonetarkastuksia ja päihdetestauksia. Erityisnuorisokodeissa voi olla lukittavia osastoja (låsbar enhet), jonne lapsi voidaan sijoittaa LVU 15 b §:n nojalla oman tai toisten turvallisuuden takia, karkaamisen estämiseksi tai hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi korkeintaan kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. SiS voi päättää, että LVU:n 16, 17 ja 17 b-c §:ssä säädetty erityiset toimivaltuudet koskevat kaikkia erityisnuorisokotiin sijoitettuja. LVU:n 20 a §:n mukaan pakkokeinoja voidaan käyttää vain, jos ne ovat oikeassa suhteessa niillä tavoiteltuun päämäärään nähden. Jos vähemmän puuttuvat toimenpiteet ovat riittäviä, niitä on käytettävä.

Ruotsissa rikosvastuukä on 15 vuotta. Monialaista yhteistyötä tehdään alaikäisten rikoksiin ja niiden ehkäisyyn ja käsittelyyn liittyen. Vakaviin rikoksiin syyllistyneet lapset tuomitaan pääsääntöisesti suljettuun nuorisohuoltoon, mikä pannaan täytäntöön siten, että lapsi sijoitetaan LSU-lain (Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård) eli laitoshoidon toteutuksesta annetun lain mukaisesti Valtion laitoshallituksen ylläpitämiin erityisnuorisokoteihin määraaikaisen rangaistuksen ajaksi. LSU:n 13–18 c §:ssä säädetään niistä toimenpiteistä, joita tuomittuun voidaan kohdistaa. Näitä ovat muun muassa liikkumisvapauden rajoitukset, sähköisten viestintäpalvelujen käytön rajoitukset, tapaamisen rajoitukset, henkilöntarkastus, huonetarkastus ja päihdetestaus.

Ruotsissa valmistellaan paraikaa nuorisovankiloiden perustamista rikosseuraamusalan alaisuuteen. Nuorisovankilat korvasivat ne SiS-erityiskotien osastot, joissa suljettuun nuorisohuoltoon tuomittujen lasten rikosseuraamus pannaan täytäntöön. Tavoitteena on, että heinäkuusta 2026 alkaen 15-vuotiaat lapset ja nuoret rikosentekijät tuomittaisiin vankeuteen ja rangaistus suoritettaisiin vankilan nuoriso-osastoilla. Tavoitteena on vähentää rikosten uusimisriskiä sekä suojata vakaviin rikoksiin syyllistyneitä lapsia ja muita erityisnuorisokoteihin sijoitettuja lapsia.

Ruotsissa lastenkotien henkilöstöllä ei ole keinoja estää lasta poistumasta luvatta, jos lapsi on sijoitettu vapaaehtoisesti sosiaalipalvelulain mukaisesti. Jos lapsi on sijoitettu LVU:n mukaisesti, henkilöstö voi ryhtyä toimenpiteisiin estääkseen lasta poistumasta laitoksesta. Lasta ei voi kuitenkaan lukita lasta laitokseen. LVU:n 43 §:ssä säädetään tilanteista, joissa poliisiviranomaisen tai rikosseuraamuslaitoksen on pyynnöstä annettava apua erityisnuorisokotiin sijoitetun ja sieltä karanneen henkilön paikantamiseksi ja löytämiseksi. Avun pyytämisestä poliisilta päättää tilanteesta riippuen sosiaalilautakunta, sen puheenjohtaja tai tuomioistuim tai joissakin tilanteissa SiS. SiS voi pyytää apua, jos lapsi on sijoitettu LVU:n 3 §:n perusteella. Rikosseuraamuslaitoksen on annettava apua tietyissä tilanteissa erityisnuorisokotiin sijoitetun lapsen kuljettamisessa. Pyyntö poliisille tai Rikosseuraamuslaitokselle voidaan tehdä vain, jos voidaan erityisolosuhteiden vuoksi arvioida, ettei toimenpidettä voida toteuttaa ilman poliisilaissa poliisille ja tutkintavankeuslaissa Rikosseuraamuslaitokselle säädettyjä erityisiä toimivaltuuksia. Tarvittaessa karkaileva lapsi voidaan siirtää lastenkodista suljettuun laitokseen. Jos lapsi on jo sijoitettu erityisnuorisokotiin, voidaan harkita asiakassuunnitelman muuttamista sekä teknisen ja fyysisen turvallisuuden toteuttamisen tasoa.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Ruotsissa kunnat vastaavat sosiaalihuollosta ja läänit terveydenhuollosta. Kunnilla ja lääneillä on velvollisuus tehdä yhteistyötä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten palvelujen järjestämiseksi. Sijoitetun lapsen tahdosta riippumaton psykiatrinen hoito sairaalassa on mahdollista, mikäli sen edellytykset toteutuvat. Lainsäädäntö ei tunnista yhteensovitettua hoitoa ja huolenpitoa. Meneillään on kuitenkin kehittämistyötä sijoitettujen lasten psykiatrisen hoidon kehittämiseksi ja jalkauttamiseksi lastenkoteihin. Kehittämistyöstä on tulossa raportti vuonna 2025.

Ruotsin sosiaalhallitus julkaisi vuonna 2019 raportin ”Vård för barn och unga i HVB utifrån deras samlande behov – Förutsättningar och former för integrerad och annan specialiserad vård”. Raportin tarkoituksena oli selvittää sijoitettujen lasten yhteensovitetun terveyden- ja sairaanhoidon, erityisesti psykiatrisen hoidon, edellytyksiä ja toteuttamistapoja ja antaa suositukset edellä mainitulle, nyt meneillään olevalle kehittämistyölle. Periaatteet ovat samat kuin Suomessa, eli lähtökohtaisesti terveyden- ja sairaanhoito on vapaaehtoista. Huomattava on, että yhteensovitetuissa palveluissa työskenneltäessä koko henkilöstön on tärkeää tietää, mitkä asiat voidaan toteuttaa tahdosta riippumatta ja mikä edellyttää lapsen tai nuoren suostumusta. Ruotsi otti kehittämistyössään mallia Norjasta, jossa samantyyppinen kehittäminen oli aloitettu aikaisemmin.

5.2.2 Norja

Norjan nykyinen lastensuojelulaki (lov om barnevern 18.6.2021 nr. 97; barnevernsloven) tuli voimaan vuoden 2023 alussa. Lastensuojelun järjestäminen on kuntien tehtävä, josta ne voivat huolehtia myös yhdessä. Lastensuojelulaissa säädetään kattavasti sekä vapaaehtoisuuteen että paktoon perustuvista lastensuojelupalveluista ja muista lastensuojelutoimista.⁸⁴

Norjassa rikosseuraamusviranomaisen vastaa alaikäisten vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta ja valvoo rikosseuraamuksen ehtojen noudattamista. Vakavista rikoksista tuomitut 15–17-vuotiaat sijoitetaan aikuisten vankiloiden läheisyydessä sijaitseviin kahteen nuorisovankilaan, joissa on yhteensä kahdeksan vuodepaikkaa. Valtaosa vankiloihin sijoitetuista lapsista on tutkintavankeudessa.

Lapsen omaan käyttäytymiseen liittyvistä sijoitusperusteista säädetään lastensuojelulain 6 luvussa. Lapsi voidaan käyttäytymisongelmien takia sijoittaa huoltajien tai 15 vuotta täyttäneen lapsen omalla suostumuksella taikka ilman suostumusta, jos hänellä on vakavia käyttäytymisongelmia, jotka näyttäytyvät vakavien tai toistuvien rikosten tekemisenä, jatkuvalla ongelmallisena päihteidenkäyttönä tai muuna selvästi rajattomana käytöksenä. Lastensuojelulaitoksessa lapsi saa päättää omista henkilökohtaisista asioistaan, liikkua vapaasti laitoksen sisällä ja sen alueella, pitää yhteyttä muihin ja ottaa vastaan vieraita. Laitoksessa voidaan rajoittaa näitä oikeuksia, jos se on lapsen hoidon kannalta tarpeen tämän ikä ja kehitystaso huomioon ottaen, taikka jos laitoksen yleinen turvallisuus ja kaikkien laitoksessa olevien hyvinvointi sitä edellyttää. Norjassa ei ole suljettuja lastensuojelulaitoksia.

Lastensuojelulain 10 luvussa säädetään lastensuojelulaitoksen rajoituskeinoista. Laitoksilla on velvollisuus pyrkiä systemaattisesti ehkäisemään pakkokeinojen ja muiden henkilökohtaiseen vapauteen puuttumisen keinojen käyttämistä. Laitoksessa on kuitenkin mahdollista käyttää esimerkiksi lievää fyysistä voimaa kuten lyhytaikaista rajoittamista tai ohjaamista, jos on selvää, että asianmukaisen hoidon varmistaminen taikka jos laitoksen yleinen turvallisuus ja kaikkien laitoksessa olevien hyvinvointi sitä edellyttää. Lasta ei saa pakkolääkitä, eristää, käyttää välineitä tai muuta fyysistä tai psyykkistä pakkoa tai voimaa rangaistuksena tai hoidon tai huollon toteuttamiseksi muutoin kuin lain 10 luvun 3 ja 7 §:n mukaisesti. Hätävarjelutilanteissa tai pakotilassa, eli kun on akuutti vaara hengelle, terveydelle tai omaisuudelle ja jos ehdottoman välttämätöntä, laitos saa käyttää voimakeinoja rikoslaissa (Lov om straff) säädettyjen oikeuttamis-

⁸⁴ Huhtanen, R. (2024) Lapsen huostaanottoa ja kiireellistä sijoitusta koskeva päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmä. Oikeudellinen arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2025:2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 29. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166058/STM_2025_2_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

perusteiden mukaisesti. Jos lapsi on ehdottoman välttämätöntä eristää, on vähintään yhden henkilökuntaan kuuluvan oltava läsnä huoneessa tai sen ulkopuolella lukitsemattoman oven läheisyydessä. Eristämisestä päättää laitoksen johtaja tai tämän valtuuttama henkilö.

Lapselle saadaan tehdä henkilöntarkastus ja lapsen huone saadaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä lapsen pitävän hallussaan varastettua omaisuutta, vaarallisia esineitä, päihteitä tai muita haitallisia aineita tai niiden käyttämiseen soveltuvia välineitä, ja tarkastaminen on tarpeen lapsen hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi taikka jos laitoksen yleinen turvallisuus ja kaikkien laitoksessa olevien hyvinvointi sitä edellyttää. Samoin edellytyksin lapsen postilähetyksiä ja kirjeitä saadaan tarkastaa. Tarkastamisesta päättää laitoksen johtaja tai tämän valtuuttama henkilö. Löydetty 10 luvun 8 §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet on otettava laitoksen haltuun.

Lapsen päihteiden käytön selvittämiseksi häneltä saadaan suostumuksellaan ottaa näytteitä, jos se on tarpeen lapsen hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Alle 15-vuotiaan lapsen huoltajien tai lastensuojeluviranomaisen on myös suostuttava. Oman käyttäytymisen perusteella sijoitetun lapsen liikkumisvapautta saadaan rajoittaa lastensuojelulaitoksessa, jos se on tarpeen sijoituksen tarkoitukseen toteuttamiseksi. Lapsen oikeutta liikkua laitoksessa tai sen alueella voidaan rajoittaa tai voidaan päättää, että lapsi liikkuu vain henkilökuntaan kuuluvan kanssa laitoksen ulkopuolella. Lapsen oikeutta ottaa vastaan vieraita voidaan rajoittaa tai se voidaan kieltää. Lapsen sähköisten viestintävälineiden käyttöä voidaan rajoittaa, ja mikäli lapsi ei rajoitusta noudata, laitteet voidaan ottaa laitoksen haltuun. Sähköisten viestintävälineiden käytön rajoittaminen tai takavarikko voi kestää enintään neljä viikkoa lapsen saapumisesta laitokseen, ja sen jälkeen enintään 14 päivää kerrallaan. Liikkumisvapauden ja vierailujen rajoittaminen saa kestää enintään 14 päivää kerrallaan.

Lastensuojelulaitoksista ilman lupaa lähtevät alaikäiset tai olinpaikkansa ilmoittamatta jättävät ovat suhteellisen yleinen ilmiö. Vaikka laitoshoidon tulevien lasten määrä on yleisesti vähentynyt, luvattomien poissaolojen määrä näyttää lisääntyvän. Lapsella, joka poistuu laitoksesta ilman lupaa, on tyypillisesti myös useita vastaavia tapauksia. Norjassa on kehitetty ohjeistus lastensuojelun, laitoshoidon ja poliisin avuksi näihin tilanteisiin.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

Norjassa lastensuojelun ja terveydenhuollon yhteistyötä on parannettu kehittämistyönä. Ainakin suunnitelmatasolla on ollut tarkoitus, että uudenaikaisissa yksiköissä alueellinen psykiatria tarjoaa tiettyihin laitoksiin kliiniseen lasten- ja nuorisopsykologiaan tai kliiniseen perhepsykologiaan erikoistuneen psykologin sekä lasten- ja nuorisopsykiatrin, jotka tekevät osan työajastaan alueelle ja osan alueella toimiville lastensuojeluyksiköille.

5.2.3 Tanska

Tanskassa lastensuojelun järjestämisvelvollisuus on kunnilla. Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisesta säädetään 1.1.2024 voimaan tullessa uudessa lapsilaissa (Barnets lov, LBK nr 83 af 25/01/2024). Lapsi voidaan kunnanvaltuuston päätöksellä sijoittaa kodin ulkopuolelle huoltajien ja 15 vuotta täyttäneen lapsen suostumuksin, jos lapsen erityisen tuen tarve sitä edellyttää. Ilman suostumusta lapsi voidaan sijoittaa lasten ja nuorten asioiden lautakunnan päätöksellä, jos lapsen kehitys tai terveys on ilmeisessä riskissä vaarantua puutteellisen huolenpidon tai kaltoinkohtelun vuoksi taikka lapsen oman päihdeongelman, rikollisen käyttäytymisen tai muiden vakavien käyttäytymis- tai sosiaalisten vaikeuksien takia, ja on perusteltua olettaa, ettei tilannetta voida ratkaista lapsen asuessa kotona. Sijaishuoltopaikkoina toimivat muun muassa eri

asteisia valmiuksia omaavat sijaisperheet ja lastensuojelulaitokset, jotka voivat olla eri tasoisesti suljettuja taikka joissa voi olla eri tasoisesti suljettuja osastoja.

Tanskassa vuonna 2019 tehdyillä nuoriso-oikeusjärjestelmän uudistuksilla pyrittiin nopeuttamaan ja tehostamaan alaikäisten rikoksiin reagoimista. Tuolloin oikeus- ja rikosseuraamusjärjestelmät integroituivat vahvemmin sosiaalihuoltoon ja toimenpiteet ulotettiin myös 10–14-vuotiaisiin. Nykyisin alle 15-vuotiaiden rikoksia käsitellään tuomioistuimen kaltaisissa rakenteissa. Nuorisorikollisuuden torjuntaa koskevassa laissa (Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet) asetetulla lautakunnalla (Ungdomskriminalitetsnævnet) on toimivalta määrätä vankeusrangaistukseen tuomitulle 15–17-vuotiaalle tai vakavasta rikoksesta epäillylle 10–14-vuotiaalle erityinen toimenpideohjelma, joka voi sisältää muun muassa perheterapiaa tai kotiin viettävää tukea. Lautakunta voi määrätä lapsen myös sijoitettavaksi kodin ulkopuolelle, 12–17-vuotiaan myös suljettuun laitokseen tai yksikköön. Kunta päättää tarkasta sijoituspaikasta.

Valtaosa vakaviin rikoksiin syyllistyneistä 15–17-vuotiaista ohjataan Tanskassa lastensuojelulaitoksiin. Vankeusrangaistusta suorittavat lastensuojeluun sijoitetut lapset asuvat suljetuissa laitoksissa, joista seitsemää hallinnoi aluehallintoviranominen ja yhtä Kööpenhaminan kaupunki. Lapsilla on omat huoneet, koulunkäyntimahdollisuus sekä päihdeongelmaan ja väkivaltakäyttöön pureutuvia kognitiivisia ohjelmia. Suljetut lastensuojelulaitokset ovat lukittuja, valvontakameroilla valvottuja ja aidoilla rajattuja. Sosiaaliviranomaisen lisäksi rikosseuraamusviranomaisen on velvollinen valvomaan ja arvioimaan sijoituksen toteutumista ja päättämään arkisista toiminnoista, kuten poistumisluvista. Sääntörikkomusten yhteydessä arvioidaan, voiko lapsi jatkaa lastensuojelulaitoksessa vai siirretäänkö hänet vankilaan.

Tanskassa on myös osittain suljettuja lastensuojelulaitoksia, joissa osa osastoista on suljettuja ja osa avoimia. Lasta saadaan fyysistä voimaa käyttämällä rajata tai ohjata toiseen huoneeseen, jos lapsi käyttäytyy tavalla, joka on vaaraksi hänelle itselleen tai muille paikallaolijoille. Suljetuissa laitoksissa ja suljetuilla osastoilla lasta saadaan fyysisesti rajata myös tämän rikkoessa talon sääntöjä, mikäli voimankäyttö on tarpeen sen lopettamiseksi. (Lov om voksenansvar for anbragte børn og unge 9 §) Osittain suljetuissa laitoksissa ja osittain suljetuilla osastoilla lasten liikkumista laitoksen ulkopuolella saadaan kunnanvaltuuston päätöksellä rajoittaa lukitsemalla ovet ja ikkunat, jos karkaamisen estämisellä on ratkaiseva merkitys lapsen sosiaalipedagogisen hoidon kannalta ja karkaaminen saattaa vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Kunnanhallitus antaa ohjeet lukitsemisen toteuttamisesta, joiden puitteissa laitoksen johtaja tai tämän valtuuttamansa toteuttavat rajoittamisen. Lukitseminen voi kestää korkeintaan 5 päivää yhdenjaksoisesti eikä saa yhteenlaskettuna ylittää 30 päivää vuoden aikana.

5.2.4 Islanti

Islannissa kunnat vastaavat lastensuojelusta. Lastensuojelulain nro 80/2002 mukaan lapsi voidaan sijoittaa vanhemman ja vähintään 15-vuotiaan lapsen suostumuksella tai vastoin heidän tahtoaan.

Perhehoitoa tarjotaan tilapäisenä (3 kuukaudesta 2 vuoteen) tai pysyvänä ratkaisuna. Pysyvissä sijoituksissa tavoitteena on, että sijaisvanhemmat muodostavat pysyvän suhteen lapseen ja lapsen laillinen kotipaikka siirtyy sijaisvanhemmille. Perhehoidossa ei voida rajoittaa perusoikeuksia, vaan vain laitoksilla on lupa rajoittaa perusoikeuksia. Lastensuojelulaitosten kohderyhmänä ovat lähinnä teini-ikäiset, joilla on taustalla useita riskikäyttäytymiseen liittyviä tekijöitä, kuten päihde- ja väkivaltakäyttäytymistä. Lastensuojelulaitokset ovat Stuðlar:n yhteydessä sijaitsevaa vastaanottoyksikköä lukuun ottamatta avoimia laitoksia. Stuðlar tarjoaa arviointia ja terapeutista hoitoa kaikille sukupuolille. Vastaanottoyksikkö on väkivallasta, huumeiden käytöstä tai muusta vakavasta riskikäyttäytymisestä johtuville kiireellisille sijoituksille, joiden kesto on

enintään 14 vuorokautta. Lækjarbakki tarjoaa noin kuuden kuukauden mittaista terapeutista hoitoa pojille ja Bjargey tytöille ja muun sukupuolisille. Stuðlar:n yhteydessä olevassa laitoksikössä tarjotaan laitospalvelua sellaisille, jotka eivät voi palata kotiinsa ja joille perhehoito ei ole vaihtoehto.

Lastensuojelulain 82 §:n mukaan kaikessa laitostoiminnassa on pyrittävä turvaamaan lapselle oikeus yksityisyyteen, oikeus määrätä henkilökohtaisista olosuhteistaan ja oikeus olla yhteydessä muihin ihmisiin siltä osin kuin se sopii parhaiten hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, ja kuin se on sopusoinnussa hänen laitokseen sijoittamisensa tavoitteiden ja toiminnasta sekä lapsen ja muiden henkilöiden hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtimisen tavoitteiden kanssa. Lapsi saa liikkua vapaasti laitoksen alueella ja sen ulkopuolella rajoituksin, joita lapsen ja muiden turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaaminen välttämättä edellyttää. Terapeuttiseen laitoshoitoon sijoitettuja lapsia voidaan kieltää poistumasta laitosalueelta kohtuullisissa rajoissa ja tarpeen mukaan sijoituksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Lapselle ei saa a) määrätä ruumiillista tai henkistä rangaistusta, b) määrätä pakkokeinoja tai vakavia kurinpitokeinoja, ellei sitä pidetä välttämättömänä laillisten tavoitteiden saavuttamiseksi, asianomaisen lapsen tai muiden lasten hengen, terveyden ja kehitystason taikka henkilöstön hengen tai terveyden suojaamiseksi tai omaisuuden suojaamiseksi, c) seurata lapsen postikirjeenvaihtoa, viestintää tietokoneen ja puhelujen välityksellä, ellei se ole välttämätöntä huomioiden muun muassa lapsen sijoituksen tarkoitus. Ministeri antaa määräykset a) kolmannen momentin säännösten täytäntöönpanosta, mukaan lukien pakkokeinot ja niiden soveltamista koskevat menettelyt, joiden tarkoituksena on estää alkoholin, huumausaineiden ja muiden vaarallisten aineiden tuonti kotiin, ja b) lapsen henkilökohtaisen rahan ja omaisuuden säilyttämisestä. Yksityisille tahoille, jotka ylläpitävät kotia tai laitosta palvelusopimuksen perusteella, voidaan antaa lupa päättää tämän artiklan mukaisten oikeuksien rajoittamisesta ja pakkokeinojen käytöstä. Ministerin antamissa määräyksissä on myös mainittava lapsen ja hänen vanhempiensa oikeus valittaa oikeuksien ja pakkokeinojen rajoittamista koskevasta päätöksestä.

Henkilöstö noudattaa vuonna 1999 lapsen oikeuksista ja pakkokeinojen käytöstä lastensuojelulaitoksissa annettuja ohjeistuksia.⁸⁵ Niissä ohjeistetaan muun muassa yhteydenpidon ja vierailujen rajoittamismahdollisuuksista sekä vaaralliseen käyttäytymiseen puuttumisesta, fyysisestä kiinnipidosta, eristämisestä, henkilöntarkastuksesta ja esimerkiksi huumetestauksesta.

Islannissa rikosvastuukärajä on 15 vuotta. Jos rikokseen syyllistyneet lapset ovat alle tämän ikärajan, heihin sovelletaan ensisijaisesti lastensuojelulakia. Rikokseen syyllistyneiden 15-17-vuotiaiden lasten osalta rikosoikeusjärjestelmä käsittelee asiat yhdessä lastensuojelujärjestelmän kanssa. Rikosseuraamuksen saanut lapsi sijoitetaan lastensuojelulaitokseen, ellei vankilan arvioida olevan lapsen edun mukainen ratkaisu.

Islannissa luvatta laitoksesta poistumiset eivät ole iso ongelma, mutta toisinaan lapset karkaavat laitoksista. Näihin tilanteisiin on toimintaohjeet. Laitos tiedottaa luvattomasta poissaolosta lastensuojelua ja vanhempia. Poliisille ilmoitetaan kaikista vakavista luvatta laitoksista poistumisista. Lapset löydetään lähes aina 24 tunnin kuluessa tai pian sen jälkeen. Poliisi voi tuoda lapsen takaisin laitokseen, mutta yleensä lastensuojelu ja laitoksesta päättävät, ryhdytäänkö toimenpiteisiin poliisivoiman käyttämiseksi ja pakkokeinoihin lapsen palauttamiseksi. Jos asiakkaan uskotaan olevan akuutissa välittömässä vaarassa (esimerkiksi sääolosuhteiden vuoksi) laitoksesta luvatta poistuttuaan, laitoksen johtaja voi valtuuttaa henkilökunnan etsimään ja hakemaan lapsen ja palauttamaan hänet tämän tahdosta riippumatta takaisin. Tämän jälkeen vähintään kahden

⁸⁵ Rules on children's rights and the use of coercion in residential care under supervision of the National Agency for Children and Families.

henkilöstöön kuuluvan on tarkkailtava lasta ja asiasta on ilmoitettava myös poliisille. Jos lapsi on laitokseen palatessaan huumeiden vaikutuksen alaisena tai hänellä on vieroitusoireita, hänet sijoitetaan Stöðlar-vastaanottoyksikköön toipumaan ennenkö hän palaa sijaishuoltopaikkaansa. Jos rikokseen syyllistynyt lapsi, joka on määrätty pysymään laitoksessa, poistuu luvatta, siitä on ilmoitettava rikosseuraamusviranomaiseen (the regulation on sentences for liable children, no. 533/2015). Rikosseuraamusviranomainen ottaa yhteyttä poliisiin ja antaa lapsesta pidätysmääräyksen. Poliisin on vietävä lapsi takaisin laitokseen.

6 Lausuntopalaute

6.1 Johdanto

Hallituksen esityksen luonnoksesta järjestettiin lausuntokierros 13.5.–16.6.2025. Lausuntoa pyydettiin yhteensä 109 taholta, minkä lisäksi kaikilla halukkailla oli mahdollisuus antaa lausuntonsa Lausuntopalvelu.fi-palvelussa. Lausuntoja saatiin yhteensä 99 kappaletta. Lausunnonantajista edusti hyvinvointialueita 20 (hyvinvointialueet ja Hyvil Oy), kuntia ja kuntayhtymiä 2 (KT ja KL), valtion viranomaisia 19 (ml. VKK, lapsiasiavaltuutettu, AVI:t, Valvira, EOA, tuomioistuimet, ministeriöt ja niiden alaiset laitokset), järjestöjä 30, yrityksiä 13 ja muita lausunnonantajia 13, joihin sisältyi muun muassa Ahvenanmaan maakuntahallitus, Tampereen yliopisto, Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca ja Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto SOSNET.

6.2 Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun ja kasvatuksellinen rajaaminen

Lausuntopalaute

Monivalintakysymykseen vastanneista (n=56) arvioi esityksen vastaavan ainakin pääosin tavoitetta vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeudesta erityiseen suojeluun. Osalla ei ollut kantaa (n=8) tai se oli kielteinen (n=5).

Valtaosa lausujista kannatti tavoitetta kasvatuksellisten käytäntöjen (4 a–c §) ja 11 luvun mukaisten rajoitusten selkiyttämistä, mutta iso osa katsoi jatkotäsmennykset välttämättömiksi. Osan mielestä ehdotus kuitenkin selkeyttäisi tai mahdollisesti selkiyttäisi (kuten Valvira, oikeuskanslerinvirasto) nykytilaa. Joidenkin mukaan ehdotukset voisivat mahdollistaa rajoituskeskeisyyden vahvistumisen. Tämän riskin vähentämiseksi ehdotettiin muun muassa erityisen suojelun tarkempaa avaamista. Esimerkiksi ETENE tunnisti, että rajat voivat olla paitsi lapsen turvallisuuden kannalta välttämättömiä, myös kehityksen ja kuntoutumisen kannalta suotavia. Sääntelyltä edellytetään kuitenkin riittävää tarkkarajaisuutta, oikeasuhtaisuutta ja ennakoitavuutta, johon merkittävä osa lausunnonantajia pyysi kiinnittämään jatkovalmistelussa huomiota. Merkittävä osa piti kasvatuksellisen rajaamisen käsitettä epäselvänä ja toivottiin sen tarkempaa määrittelyä suhteessa 11 luvun mukaisiin rajoituksiin. OM piti ehdotusta keinotekoisena, koska ehdotetuilla käytännöillä puututaan tosiasiallisesti perusoikeuksiin eikä rajanveto ole selkeä. Myös EOA:n mukaan esimerkiksi terminologinen muutos haltuunotosta poisottamiseksi ei riittävissä määrin selkeytä rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuksellisten keinojen eroa. Tuotiin esille tarve täsmentää edelleen tarkoitusta, kestoja ja intensiteettiä kasvatuskeinojen ja perusoikeuksiin puuttuvien rajoitusten eronteossa. EOA totesi pitävänsä hyvin mahdollisena, että yleisluontoinen ja lapsen ikään rajoittamaton maininta fyysisen koskemattomuuden puuttumismahdollisuuksiin voisi antaa käsityksen lasta hoitavalle, että oikeus puuttua olisi jotakin enemmän ja laajempaa kuin normaalioloissa lapsen asuessa hänen omien vanhempiensa kanssa.

Moni lausuja (ml. OM) viittasi aiempaan perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntöön (PeVL 64/2018 vp) ja totesi, ettei ehdotus täytä aiempaa eduskunnan lausumaa vaan raja kasvatuksellisten keinojen ja 11 luvun rajoitusten välillä on edelleen epäselvä.

Ehdotetun sääntelyn mahdolliset soveltamisvaikeudet perhehoidossa nostettiin useassa lausunnossa esiin etenkin perhehoitajien osaamisen, perhehoidon valvonnan ja lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Osan näkemysten mukaan ehdotukset voisivat vaikuttaa myönteisesti perhehoidon lisääntymiseen. Päätöksentekomenettelyyn etenkin perhehoidossa toivottiin selkiytystä (ml. moni hyvinvointialue, AVI:t, Perhehoitoliitto ry). Ehdotettiin harkittavaksi, voisiko 4 c §:n mukaisena päätöksentekijänä perhehoidossa toimia perhehoitolain 15 §:n mukainen perhehoitajan vastuutyöntekijä. EOA piti ongelmallisena sitä, että valtuuksia esitysluonnoksessa todetulla tavalla lisättäisiin siellä, missä ensisijaisen valvonnan on todettu olevan riittämätöntä. EOA:n näkemyksen mukaan etukäteen sopiminen kaikkien perhehoitoon sijoitettujen lasten kohdalla voisi kuitenkin ennaltaehkäistä mielivaltaisen kohtelun kohteeksi joutumista ja edesauttaa ennakkollisen valvonnan toteutumista sitä kautta, että sijoituksen yhteydessä sosiaalisyöntekijä ja perhe kävisivät kasvatusperiaatteita, sääntöjä ja käytäntöjä koskevan keskustelun. EOA totesi perhehoitajan osalta poisottamisen olevan uusi julkinen hallintotehtävä, jota pitäisi arvioida PL 124 näkökulmasta. Nostettiin toisaalta esiin, että ehdotukset eivät tue tavanomaista ja kodinomaista sijaishuoltoa perhehoidossa, jos sääntely edellyttää perhehoitajan kirjaamista, lapsen kuulemisen kirjaamista ja muuta hallinnollista työtä. Tuotiin esille selkiyttämisen tärkeys koskien tilanteita, jossa perhehoitaja ja sosiaalisyöntekijä tai huoltaja olisivat erimielisiä esimerkiksi aineen tai esineen poisottamisesta.

Useassa lausunnossa pidettiin etenkin ehdotetun 4 b §:n suhdetta 65 §:ään epäselvänä ja tulkinanvaraisena (esimerkiksi EOA). Epäselvänä pidettiin tilanteita, joissa lapsi vastustaisi kasvatuksellista rajausta tai aineiden tai esineiden poisottoa. Toivottiin konkreettisia ja selkeitä esimerkkejä perusteluihin. Lisäksi ehdotettiin muun muassa lapsen toimintakyvyn lisäämistä 4 a §:ään (Autismiliitto ry) ja henkilöstön pakollisen sertifioitun henkilöturvakoulutuksen sisällyttämistä lakiin voimankäyttöön mahdollisesti liittyvien ylilyöntien välttämiseksi (Familiar Oy). Useissa lausunnoissa nostettiin esiin myös henkilöstön oikeusturvan huomioimisen tärkeys.

EOA pohti rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 mom. ja 7 §:ään tehdyn viittauksen asianmukaisuutta ja tarpeellisuutta.

THL ei kannattanut velvollisuutta ottaa pois lapsen rahavarat, maksuvälineet ja muut vastaavat ja ehdotti säännökseen lisättäväksi, että lapselle on jätettävä henkilökohtaiseen käyttöön lastensuojelulain 55 §:n mukaiset käyttövarat. Esimerkiksi tupakkatuotteiden poisottovelvollisuus jatkoi näkemyksiä. Useassa lausunnoissa tuotiin esille ehdotuksen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia. AVI:n mukaan aineiden ja esineiden poisottamisen suhteellisuusperiaatetta ei ole punnittu. AVI:en työsuojelun vastuualueen mukaan rajojen asettaminen voisi lisätä väkivallan vaaraa työssä.

SM ja Poliisihallitus ehdottavat ”yleisen järjestyksen” -käsitteen muuttamista 4 a ja b §:ssä, jotta se ei sekaannu poliisilaissa (872/2011) tai järjestykselaissa (612/2003) vakiintuneisiin käsitteisiin. Sisäministeriö ehdotti, että 4 c §:n perusteluissa olisi hyvä selventää 1 momentin välttämättömyyden kynnystä siten, että lapsen hoitoa koskevat ja kasvatukselliset näkökohdat tulevat myös huomioiduksi perusoikeuspunninnassa. Myös ajallisen ulottuvuuden kuvaaminen selventäisi soveltamista.

Jatkovalmistelu

Saadun lausuntopalauteen perusteella 4 a §:n rakennetta on muutettu ja pykälästä on poistettu viittaus rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momenttiin ja 7 §:ään. Asiakassuunnitelman yhteydessä kasvatukseen liittyviin sääntöihin ja käytäntöihin liittyvä keskustelu on muutettu velvoittavaan muotoon. Lisäksi on poistettu muotoilu ”joiden avulla sijaishuoltoa toteutetaan” sen selkiyttämiseksi, että säännös koskee myös avohuollon tukitoimina sijoitettuja.

Kasvatuksellisen rajaamisen käsite on poistettu 4 b §:n otsikosta ja 5 momentista. Momenttiin 1 on lisätty ammatillisen perhekodin työntekijä ja täsmennetty laitos lastensuojelulaitokseksi. Momenttia 2 on täsmennetty omaisuuden vahingoittamisen osalta ja 3 momenttiin on lisätty omaisuuden poisottaminen. Momenttia 4 on muutettu siten, että se mahdollistaa myös lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin vaarantavien viestinnän mahdollistavien laitteiden ja muiden välineiden poisottamisen. Sana ”yleinen” on poistettu sijaishuoltopaikan järjestyksen yhteydestä 2 ja 3 momenteista. Momenttiin 5 on lisätty muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija, jolle aineen ja esiin poisottamisesta voidaan ilmoittaa. Vastaava lisäys on tehty 4 c §:n 2 momenttiin.

Lisäksi 4 a–c §:n perusteluja on täsmennetty esimerkiksi fyysiseen koskemattomuuteen puuttumisen, 65 §:n sääntelyn sekä hätävarjelutilanteiden ja pakkotilan välisten suhteiden osalta. Perusteluihin on lisätty konkretisoivia esimerkkejä sekä määritelty muu hyvinvointialueen toimivaltainen viranomainen. Lisäksi kaikkien pykälien perustelujen yhteydessä todetaan lisäkoulutuksen ja toimeenpanon tuen tarve.

6.3 Kuntouttavan suljetun laitospalvelun järjestäminen, sisältö, päätöksenteko, henkilöstö ja toimeenpano sekä palvelun yhteydessä toteutettava turvatarkastus ja sen toimeenpano

Lausuntopalaute

Merkittävä osa lausunnonantajista katsoi, että suljettuun laitospalveluun sijoittamisen edellytyksenä olevaa lapsen tekemiä ” muita rikollisia tekoja ” tulee tarkentaa. Muita rikollisia tekoja jättää liikaa tulkinnan varaa sille, ketkä lapset voidaan sijoittaa suljettuun palveluun (muun muassa OKV ja Valvira). Määritelmän epätasällisyyden katsottiin vaarantavan lasten oikeusturvaa. SM katsoi, että muita rikollisia tekoja tulisi täsmentää vähintään perusteluissa. Vantaan ja Keravan hyvinvointialue ehdotti, että ” muita rikollisia tekoja ” tulisi muuttaa muotoon ” tai tekee toistuvasti muita vakavia rikollisia tekoja ”. Sosiaalityöntekijöiden liitto ry ehdotti, että sijoituksen mahdollistava lapsen käyttäytyminen määriteltäisiin siten, että se koskisi lasta, joka käyttää vakavaa väkivaltaa tai muutoin omalla käytöksellään vakavasti vaarantaa omaa ja muiden terveyttä ja turvallisuutta erityisen vakavalla tavalla, voidaan sijoittaa suljettuun palveluun.

Lausuntopalauteissa kiinnitettiin laajasti huomiota siihen, että toistaiseksi voimassa oleva sijoituspäätös suljettuun laitospalveluun yhdessä sijoituksen ajaksi määrättävien 71 §:ssä säädettyjen erityisten rajoitustoimien kanssa aiheuttaa oikeusturvaongelman. Lausunnoissa (muun muassa OKV, EOA, Lapsiasiavaltuutettu, AVI, THL, MLL, Humana Oy, Socca) ehdotettiin sijoituspäätöksen määräaikaaisuutta. Määräajan pituudeksi sijoitukselle THL esitti yhtä vuotta. OKV katsoi, että sijoituksen määräaikaaisuus edellyttäisi, mikäli sijoituksen jatkaminen arvioitaisiin tarpeelliseksi, uuden perustellun valituskelpoisen päätöksen tekemistä, mikä mahdollistaisi asian saattamisen myös hallinto-oikeuden arvioitavaksi. Näin ollen määräaikainen päätös turvaisi paremmin lapsen sekä lapsen vanhempien ja huoltajien oikeusturvaa. Useassa lausun-

nossa katsottiin, että rajoituksista tulee antaa määräaikaiset päätökset, joista on valitusmahdollisuus. SOS-lapsikylän mukaan erityisten rajoitusten tarpeellisuutta koskeva arviointi pitäisi tosiasialliseen näyttöön perustuen toteuttaa niin, että erityisistä rajoituksista tehdään määräaikaiset päätökset neljäksi kuukaudeksi, jolloin niiden tarve ja yksittäisen rajoituksen jatkamisen edellytykset arvioidaan aina erikseen. Samoin AVI:t katsoivat, että lapsi ei tosiasiallisesti voi suljetun laitospalvelun aikana opetella toimimaan rajoituksista ja siten kuntoutuminen voi olla näennäistä. THL piti rajoitusten keventämisen tapaa epäselvänä. Useammassa lausunnossa tuotiin myös esiin, että asiakassuunnitelman tarkistamista itsessään ei katsottu riittäväksi keinoksi lapsen oikeusturvan kannalta, mikäli päätöksiä rajoitusten osalta ei tehdä. Lapsiasiavaltuutettu katsoi, että oikeusturvan kannalta on tärkeää tuoda esityksessä esiin, miten lapselle asetettuja suljetun laitospalvelun aikaisia rajoituksia asetetaan ja puretaan, ja miten lapsi tai huoltaja voi hakea muutosta rajoituspäätöksiin tai sijoituksen purkua sijoituksen aikana. Hyvil Oy pohti, onko rajoitusten osalta aina olemassa riittävästi tietoa saatavilla sijoituspäätöstä tehtäessä.

Neljän kuukauden välein tapahtuva asiakassuunnitelman tarkastamista pidettiin tärkeänä. Toisaalta Helsingin kaupunki katsoi, että tarkistaminen tulisi tapahtua vähintään kolmen kuukauden välein johtuen yksikön perusoikeuksia voimakkaasti rajoittavasta luonteesta. Pirkanmaan hyvinvointialue taas katsoo riittäväksi, että asiakassuunnitelma päivitetään tarvittaessa lapsen tilanteen niin edellyttäessä, kun lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä olisi kuitenkin korostettu tarve ja velvollisuus työskennellä aktiivisesti lapsen ja tämän verkoston kanssa lapsen kohdistuvista rajoitteista ja lapsen erityisestä suojelutarpeesta johtuen. Asiakassuunnitelman tarkistamista itsessään ei katsottu riittäväksi keinoksi lapsen oikeusturvan kannalta, mikäli päätöksiä rajoitusten osalta ei tehdä.

Osa lausujista piti suljetun laitospalvelun suhdetta rikosoikeusjärjestelmään epäselvänä. Sijoituksen aikaisten rajoitusten, kuten lapsen liikkumisvapauden rajoittaminen ja viestintävälineiden poisottaminen koko sijoituksen ajaksi, todettiin hämärtävän rajaa lastensuojelun ja rangaistusjärjestelmän välillä (Humana Oy, Keski-Suomen hyvinvointialue, lapsiasiavaltuutettu). SM kiinnitti huomiota siihen, että luonnoksesta ei ilmene, miten lastensuojelu- ja rikosprosessi yhteensovitetään, kun (vakavan) rikollisen teon tehnyt on alle 15-vuotias.

Lastensuojelun keskusliitto (LSKL) katsoi, että on tärkeä varmistaa, että palvelun tuottamisessa tunnistetaan palveluun sijoitettavien lasten ikäjakama ja kehitysvaiheet. Muun muassa ETENE katsoi, että alle 12-vuotiaiden sijoittaminen suljettuun palveluun ei ole lapsen edun mukaista ja jatkovalmistelussa tule harkita ikärajan tai muun suojaavan mekanismin käyttöönottoa lapsen oikeuksien ja kehityksen turvaamiseksi. Myös moni muu lausunnonantaja katsoi, että alle 12-vuotiaiden lasten sijoittamista suljettuun laitospalveluun ei pidetty perusteltuna lapsen oikeuksien kannalta. Suljetun laitospalvelun ikärajattomuus olisi ristiriidassa sen kanssa, mitä lainsäätäjä on arvioinut erityisen huolenpidon ikärajan osalta (THL, VKK, Vantaa ja Kerava hyvinvointialue, MIELI ry). SOS-Lapsikylä viittasi lausunnossaan HE 225/2007 vp, 35-36 oleviin kriittisiin arvioihin alle 12-vuotiaiden lasten sijoittamisesta erityisen huolenpidon jaksolle. THL toi esiin, että ehdotettava sääntely mahdollistaisi sen, että alle 12-vuotias sijoitetaan suljettuun palveluun vain siksi, että hän on liian nuori EHO-jaksolle.

Jatkovalmistelu

Lausuntopalautteen johdosta tarkennettiin edellytyksiä lapsen sijoittamiseksi suljettuun laitospalveluun ja niitä pyrittiin määrittelemään tarkkarajaisemmin 49 a §:n 1-2 momentissa. Pykälän 1 momenttia korjattiin siten, että siinä korostetaan lapsen rikollisista teoista aiheutuvien vaikutuksia. Säännöksessä ei rajata sijoitusperustetta yksittäisen rikoslajin tai -tyypin mukaan.

Huomio tulee kiinnittää ensisijaisesti vaikutuksiin, joiden tulee olla vakavia. Lapsen väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja rikollisten tekojen tekemisestä johtuvien vaikutusten tulisi ilmetä aina lapsen oman tai muiden henkilöiden turvallisuuden vakavana vaarantumisena, jotta lapsi voidaan sijoittaa suljettuun laitospalveluun. Sijoituksen tarkoitus on siten lapsen välttämätön suojeleminen tarve omaa ja muiden turvallisuutta vakavasti vaarantavalta käyttäytymiseltään, minkä lisäksi sijoituksen myötä lapselle järjestetään hänen tarvitsemansa kuntouttavat palvelut ja pitkäjänteinen tuki. Vakavaa vaaraa koskevan käyttäytymisen on oltava kuitenkin yhteydessä lapsen rikollisiin tekoihin, joita ovat väkivallan käyttäminen ja muut rikolliset teot.

Jatkovalmistelussa tarkennettiin lapsen sijoituksen keston osalta, että päätettäessä sijoituksesta, sen kesto noudattaa nykyistä LsL:n sääntelyä. Sen mukaisesti kiireellinen sijoitus jatkuu, kuten siitä on säädetty 38 §:ssä sekä siten kuin huostaanoton kesto on säädetty 47 §:n 1 momentissa, eli on voimassa toistaiseksi. Sijoituksen keston vaikuttaa kuitenkin se, että se on päätettävä, kun 49 a §:ssä säädettyjä sijoituksen edellytyksiä ei enää ole, vaikka lapsen sijaishuollon tarve muutoin ei ole lakannut.

Lausuntopalautteen perusteella sijoituksen edellyttämien 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten kesto ehdotettiin rajattavaksi yhteen vuoteen. Rajoituksia koskeva päätöksenteko säädettiin tehtäväksi sijoituspäätöksen yhteydessä niin, että rajoituksista tehdään oma erillinen valituskelpoinen päätös. Erityisiin rajoituksiin perustuva lapsen rajoittamisen tarve ja rajoituksia koskevat päätökset säädettiin edellytykseksi lapsen sijoittamiselle suljettuun palveluun. Erityisistä rajoituksista ei säädetty tehtäväksi uusia päätöksiä, kun rajoituksen keston kuluessa rajoitusten sisältöä ja laajuutta tarkennetaan ja täsmennetään asiakassuunnitelmassa 49 e §:n 2 momentissa säädetyn vähintään neljän kuukauden määräajoin.

Palautteen perusteella suljettuun laitospalveluun sijoitettava lapsen ikärajaksi ehdotettiin säädettyväksi 12 vuotta. Samalla kuitenkin säädettiin myös mahdollisuudesta sijoittaa suljettuun laitospalveluun myös alle 12-vuotias lapsi, jos siihen on erityisiä syitä. Alle 12-vuotiaiden sijoittaminen suljettuun laitospalveluun olisi arvioiden mukaan harvinaista. Arviolta merkittäväällä osalla tämän ikäisistä lapsista, jotka täyttävät 49 a §:n mukaiset kriteerit, on mielenterveyden häiriöihin liittyvää vaikeaa vihanhallinta- ja väkivaltaongelmaa tai erityisen vaikeasti hallittavaa itsetuhoista käyttäytymistä, mikä edellyttää heidän hoitonsa järjestämistä hoitoon määrättyinä EVA tai NEVA-yksikössä. Ei voida kuitenkaan pois sulkea mahdollisuutta, että vakavan turvallisuusriskiä itselle ja muille aiheuttavan rikoskäyttäytymisen taustalla voi olla myös muita kuin edellä mainittuun hoidontarpeeseen liittyviä syitä. Näissä tilanteissa lapsen sijoitus suljettuun laitospalveluun tulee voida järjestää, jos perusteet ovat 49 a §:n mukaiset ja sijoituksen arvioitaisi olevan lapsen edun mukainen. Palvelu olisi myös näiden lasten osalta viimesijainen keino lapsen auttamiseksi.

6.4 Erityisen huolenpidon jakson järjestäminen, päätös ja toimeenpano

Lausuntopalaute

EHO:a koskevia ehdotuksia, kuten sisällöllisen sääntelyn siirtämistä 11 luvusta 10 lukuun, päätöksentekorakenteen muuttamista ja jakson pidentämismahdollisuutta, pääosin kannatettiin.

Ehdotus psykologin lausunnon välttämättömyydestä EHO-jakson sijoituspäätöksen yhteydessä jakoi näkemyksiä. Ehdotusta vastustivat muun muassa Suomen Psykologiliitto, MIELI ry, LSKL, Keski-Suomen hyvinvointialue ja muutama palveluntuottaja, mutta esimerkiksi Hyvinvointialue HALI ry ja useampi hyvinvointialue kannattivat ehdotusta. Muutama ehdotti sääntelyn

muuttamista niin, että psykologin lausunto olisi lähtökohtaisesti välttämätön, mutta pääsäännöstä voitaisiin poiketa tietyin edellytyksin. Ratkaisuksi ehdotettiin myös arviointiprosessien ja lausuntojen saatavuuden kehittämistä sekä psykologien toimien lisäämistä hyvinvointialueille. Joidenkin hyvinvointialueiden mukaan lausuntoja on jouduttu tilaamaan ostopalvelopsykologeilta, jotka eivät tavanneet lasta kuin kerran tai lapsen kieltäytyessä eivät lainkaan tai lausunto on saattanut perustua pelkkään kirjalliseen aineistoon. Psykologiliiton mukaan ehdotus voisi lisätä lääkäreiden työmäärää.

Keski-Suomen hyvinvointialue katsoi, että EHO-päätöksen valmistelu pitäisi laajentaa koskemaan muuta lapsen tilanteen tuntevaa sosiaalityöntekijää tai johtavaa sosiaalityöntekijää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lisäksi. Kymenlaakson hyvinvointialue ehdotti jakson päättämiseen liittyvän päätöksen päätöksentekijän selkiyttämistä siten, että sen voisi valmistella ja päättämisestä päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Lapsen omassa sijaishuoltopaikassa toteutettavaan EHO-jaksoon todettiin joissakin lausunnoissa liittyvän haasteita muun muassa henkilöstön osaamisen ja jakson konkreettisen toteuttamisen näkökulmista. Toisaalta tunnistettiin, että ehdotus helpottanee EHO:lle pääsyä ja vähentänee palveluun jonottamista.

Ehdotukseen lapsen sijaishuoltopaikan irtisanomismahdollisuudesta varauksellisesti tai kielteisesti suhtautuneet korostivat, että irtisanominen ei välttämättä tukisi lapsen kuntoutumisprosessia ja sillä voisi olla enemmän kielteisiä kuin myönteisiä vaikutuksia. Irtisanominen saattaisi lisätä ihmissuhteiden katkeamista ja sijaishuoltopaikkojen muutosten määrää. Moni lausuja katsoi, että irtisanomista ei tulisi perustella pelkästään säästösyillä. Toisaalta ehdotettiin (Helsingin kaupunki) muotoilun ”mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista” poistamista pykälästä.

OKV:n mukaan EHO:n osalta tulisi selostaa perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntöä ja arvioida jaksoon sisältyviä rajoituksia kokonaisuudessaan suhteessa aiempaan tulkintakäytäntöön. AVI:en mukaan luonnoksessa ei ole arvioitu riittävästi EHO-jakson pidentämisen ja suljetun laitospalvelun perustamisen vaikutuksia EHO:n saatavuuteen.

THL:n ja CGI Suomi Oy:n mukaan mahdolliset muutokset nykyisiin EHO:n tiedonhallintaratkaisuihin saattavat vaikuttaa voimaantuloon ja tämä tulisi huomioida jatkovalmistelussa.

Jatkovalmistelu

Lausuntopalautteen perusteella täydennettiin perusteluja esimerkiksi EHO-jakson päätöksentekoa ja EHO-jaksoa edeltäneen sijaishuoltopaikan irtisanomista koskien. Lisäksi muutettiin 60 b §:n 3 ja 4 momentteja. Lisättiin irtisanomista koskeva päätöksentekijä siten, että siitä päättää 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

6.5 Rajoituksia sijaishuollossa koskevat ehdotukset

Yleisesti ottaen valtaosa lastensuojelun sijaishuollon toimijoista piti sääntelyehdotuksia ja etenkin uusia toimivaltuuksia pääosin kannatettavina ja käytännön arkea selkiyttävinä.

Voimakeinojen käytön mahdollisuuden sallivia ehdotuksia koskien tuotiin useassa lausunnossa esiin, että voimakeinojen käsite tulisi määritellä ja avata voimankäytön suhde kiinnipitoon. Lisäksi tuotiin esiin, että tarkennettaisiin, minkälaisia voimakeinoja kunkin toimivaltuuden osalta

tarkoitetaan. Lausunnoissa toivottiin myös tarkempaa määrittelyä suhteessa voimakeinojen käytön liioitteluun. Useat lausunnonantajat kiinnittivät myös huomiota voimakeinojen käytön koulutuksen ja vahvan toimeenpanon tuen välttämättömyyteen.

Edellä mainittuja asioita on pyritty huomioimaan sääntelyssä ja sen perusteluissa.

Yhteydenpidon rajoitusta koskevan ehdotuksen osalta esitettyä mahdollisuutta rajoittaa lapsen yhteydenpitoa henkilöihin, joita ei kyetä tunnistamaan, pidettiin laajasti perusteltuna. Useassa launnossa kuitenkin todettiin, että olisi tärkeää varmistaa, ettei sääntely johda lapsen yhteydenpidon rajoittamiseen suhteettoman paljon, vaan yhteydenpito läheisiin turvataan riittävästi. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia kiinnitti jatkovalmistelua ajatelleen huomiota siihen, että rajoituksen kohde olisi yksilöitävä jollain tavalla, jotta se täyttäisi tarkkarajaisuuden edellytyksen. Lisäksi olisi arvioitava minkälaisia oikeusturvajärjestelyjä ehdotettu yhteydenpidon rajoittaminen mahdollisesti edellyttäisi. Muun muassa THL ja Valvira toivat launnoissaan esiin, miten toimittaisiin, kun rajoituspäätöstä tehtäessä nimeämättä jääneen henkilön henkilöllisyys selviää myöhemmin. Päätöstoimivallan laajentamista laitoksen johtajan sijaiselle pidettiin hyvänä, koska se varmistaisi kiireellisiin tilanteisiin reagoimisen nykyistä paremmin myös virka-ajan ulkopuolella tai kun johtaja ei ole tavoitettavissa. Joissain launnoissa kaivattiin tarkempaa määrittelyä siitä, kenelle päätösvalta tilanteissa on mahdollista delegoida. Kymenlaakson hyvinvointialue esitti pykälään lisättäväksi mahdollisuuden yhteydenpidon rajoittamisen aikana valvoa lapsen ja vanhemman tai muun läheisen henkilön välistä puhelinyhteydenpitoa.

Jatkovalmistelu

Saadun lausuntopalautteen johdosta 62 §:n 1 momenttiin lisättäisiin maininta siitä, että yhteydenpidon rajoitus henkilöihin, joita ei päätöksenantohetkellä kyetä yksilöimään tehtäisiin lapsen vakavasti itseään vahingoittavan tai päihde- ja rikoskierteen katkaisemiseksi. Perusteluissa huomioitaisiin oikeusturva-asiaa sekä korostettaisiin, että lapsen läheiset on pyrittävä päätöksen- teko hetkellä tunnistamaan mahdollisimman hyvin. Lastensuojelulaissa ei erikseen ole säädetty puhelujen kuuntelemisesta. Mahdollisuus kuunnella lapsen ja hänen läheisensä välisiä puheluita arvioidaan osana lastensuojelulainsäädännön 2. vaiheen uudistamista.

Teknistä valvontaa koskevaa ehdotusta kannatettiin laajasti turvallisuutta lisäävänä tekijänä. Toisaalta todettiin, että kameravalvonta vähentää yksikön kodinomaisuutta ja heikentää lasten yksityisyydensuojaa, joten perustelut sen käyttöön tulisi olla selkeät ja tarkkarajaiset. Esitykseen esitettiin lisättävän sääntelyä siitä, että kameravalvonnan käyttöönotto edellyttäisi suunnitelmallista ja dokumentoitua tarveharkintaa laitoksen asiakasryhmän ja palvelutehtävän näkökulmasta. Muun muassa oikeusministeriö, oikeuskanslerin virasto ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia nostivat launnoissaan samoja haasteita, joita tahot olivat nostaneet osana lausuntokierrosta koskien hallituksen esitystä sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmak- sulain muuttamista (ns. sosiaalihuollon teknologia esitys). Launnossa tuotiin esiin, että sosiaalihuoltolain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä huomio on ollut vahvasti vanhuspalveluissa ja esitetty sääntely 48 §:n 2 ja 3 momenttia koskien on yleisluontoista ja tulkin- nanvaraistakin. Valvira totesi, että mainitussa esityksessä ehdotettua sosiaalihuoltolain 47 §:n säännöstä olisi mahdollista soveltaa myös lastensuojelulain sijaishuollossa. Nyt tämän säännök- sen soveltuvuuteen lastensuojelussa ei ollut otettu kantaa. Hyvin monessa launnossa nostettiin esiin, että teknisellä valvonnalla ei saa korvata puuttuvia resursseja. Osassa launnoja asiasta esitettiin säädettävän nimenomaisesti.

Jatkovalmistelu

Viittaussäännös sosiaalihuoltolain ehdotettuun 48 §:n säännökseen poistettaisiin ja sääntelyyn jäisi ainoastaan 70 a §:n säännös eristämisen yhteydessä toteutettavasta kameravalvonnasta, koska sosiaalihuoltolakiin ehdotetut 47 ja 48 § eivät tule eristämisen kohdalla sovellettaviksi. Sosiaalihuoltolain ehdotettu 47 §:n säännös teknologisista ratkaisuista sekä 48 §:n säännös koskien teknistä valvontaa sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa koskevat ilman erikseen säädettyjä rajoituksia lähtökohtaisesti myös lastensuojelua sosiaalihuollon yleislain luonteesta johtuen. Sosiaalihuoltolain muuttamista koskevan hallituksen esityksen lausuntopalauteen myötä ehdotettuihin säännöksiin on valmisteilla muutoksia, joita myös tämän esityksen lausuntopalauteessa nostettiin esiin. Mikäli lastensuojelua koskevia erityissääntelyn tarpeita nousee esiin, sääntelytarpeet arvioidaan osana lastensuojelulainsäädännön uudistamisen toista vaihetta.

Laitoksessa ja sen piha-alueella toteutettavia kiinnipitämistä koskevia ehdotuksia kannatettiin melko laajasti, mutta monessa lausunnossa tuotiin esiin huolia ylilyöntien mahdollisuuksista ja painotettiin koulutuksen ja toimeenpanon vahvaa tukea. Muun muassa Pirkanmaan hyvinvointialueen ja THL:n lausunnoissa tuotiin esiin, että säännökseen lisätty kiinnipitämisen lyhytaikaisuuden vaatimus saattaisi joissakin tilanteissa lisätä terveydenhuollon (esimerkiksi ambulanssin) tarvetta, jos lapsi ei lyhytaikaisuuden kestäessä ehdi rauhoittua. Lapsiasiavaltuutettu esitti lausunnossaan vielä pohdittavaksi sääntelyn tarkentamisen tilanteessa, jossa lapsi tavoitettaisiin laitoksen alueen välittömästä läheisyydestä. Nyt ehdotettu sääntely lähtee siitä, että alueen ulkopuolella toimivalta liittyy lapsen siirtämiseen kuljetusvälineeseen.

Jatkovalmistelu

Kiinnipitämistä koskevista säännöksistä on poistettu vaatimukset kiinnipidon lyhytaikaisuudesta ja tavoite kiinnipidon lyhytaikaisuudesta todetaan vahvemmin perusteluissa. Kiinnipitämisen oikeudellista luonnetta on täsmennetty sääntelyyn sekä tarkennettu voimakeinon ja voimankäytön käsitteitä.

Aineiden ja esineiden poisotto ja voimankäyttö. Sääntelyn suhde 4 c §:ään koettiin osassa lausuntoja epäselväksi. Tupakkatuotteiden ja tupakan vastikkeiden osalta toivottiin joissakin lausunnoissa mahdollisuutta harkintaan. Rahavarojen ja muiden aineiden ja esineiden, jotka eivät ole laissa kiellettyjä, osalta tulisi tarkemmin perusteluissa avata poisottamisen edellytysten täyttymistä. Osassa lausuntoja sääntelyä ehdotetussa muodossa pidettiin hyvänä. Joissakin lausunnoissa suhtauduttiin kriittisesti voimankäytön mahdollisuuteen ja tuotiin huoli asiakasturvallisuuden ja työturvallisuuden vaarantumisesta voimankäyttötilanteissa. Voimankäyttövälineiden kieltoa pidettiin perusteltuna useassa lausunnossa.

Jatkovalmistelu

Pykälässä mahdollistettua voimakeinojen käyttöä koskee 61 a §:n rajoitusten käytön yleisiä edellytyksiä koskeva säännös. Sen mukaan rajoituksen ja sen toteuttamisessa käytettävän voiman tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun etuun nähden. Lisäksi 65 §:n 1 momentissa todetaan, että voimakeinojen tulee olla puolustettavia myös tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Edelleen pykälän 2 momentissa säädetään lievempien keinojen ensisijaisuudesta ja poisottamisen turvallisesta toteuttamisesta. Sääntelyyn ei ole tehty lausuntopalauteen johdosta muutoksia, mutta perusteluista on täsmennetty.

Henkilöntarkastuksen osalta metallinilmaisimen käytön mahdollistamista kannatettiin lausunnoissa laajalti. Poliisihallitus esitti lausunnossaan, että laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä tulisi olla oikeus käyttää välttämättömiä ja puolustettavia voimakeinoja myös henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen toimittamiseksi. Myös sisäministeriö toi esiin, että voimankäyttö on rajattu vain tiettyihin toimivaltuuksiin.

Jatkovalmistelu

Ehdotettuun 66 §:n sääntelyyn ei ole tehty muutoksia.

6.6 Luvatta sijaishuoltopaikasta poissaolevien lasten etsintä, palauttaminen ja poliisin virka-apu

Lausuntopalaute

Sääntelyn tavoitteita pidettiin laajasti kannatettavina, koska luvattomat poissaolot altistavat lapsen merkittävälle vaaroille, kuten hyväksikäytölle, väkivallalle tai päihteiden käytölle. Muun muassa lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä sääntelyn tarkentamista ja pitää kiinniottamista ja sijoituspaikkaan palauttamista koskevia muutosehdotuksia tervetulleina.

Lausunnoissa esitettiin, että toimivaltasäännöksissä käytetty sosiaalihuollon toimivaltainen viranhaltija tulisi määritellä perusteluissa tarkemmin. Lisäksi esitettiin harkittavaksi hyvinvointialueiden keskinäisestä virka-avusta säätämistä. Perhehoitajalle toivottiin aktiivisempaa roolia perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsinnässä ja palauttamisessa.

Lausunnoissa laajennettuihin toimivaltuuksiin suhtauduttiin melko hyväksyvästi tai neutraalisti. Todettiin, että lapsen kiinnipitomahdollisuus autoon siirrettäessä on suojelua parantava lisäys lainsäädäntöön, mutta arjessa voi kuitenkin syntyä hämmentäviä tilanteita, jos siviiliasuinen lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluva henkilö välttämättömiä voimakeinoja käyttäen siirtää äänekkäästi vastustelevaa lasta kerrostalon rappukäytävää pitkin edessä odottavaan siviiliautoon. Muutama lausujataho vastustikin kiinnipitämisen ja voimankäytön sallimista lastensuojelutoimijoille laitosalueen ulkopuolella yleisissä tiloissa siihen liittyvien riskitekijöiden vuoksi (tunnisteiden puute, tietosuojat, turvallisuuskysymykset, koulutuksen puute). Lisäksi joissain lausunnoissa tuotiin esiin huoli siitä, että säännösmuutokset nostavat poliisin antaman virka-avun kynnystä entisestään ja siten tosiasiallisesti vaarantavat muutoksella tavoitellut edut.

Ehdotuksesta oikeudesta mennä yksityisasuntoon lapsen kiinniottamiseksi lausuttiin runsaasti. Useammassa lausunnossa (mm. oikeusministeriö ja Poliisihallitus) toimivaltuus todettiin laajaksi ja kynnys matalaksi ottaen huomioon, että kysymyksessä voi olla myös kotirauhan piiriin kuuluva asunto. Sääntelyä tulisi arvioida yksityisyyden suojan ja kotirauhan suojan kannalta (esimerkiksi oikeuskanslerin viraston lausunto). Joissakin lausunnoissa todettiin, että säännös kuitenkin voisi olla joissakin, turvallisesti arvioiduissa, tilanteissa tarpeen, mutta toisaalta tilanteisiin todettiin liittyvän turvallisuusriskejä sekä mahdollisuus, että sääntely saattaa heikentää poliisin virka-avun saamista tilanteissa.

Etenkin hyvinvointialueiden lausunnoissa pidettiin perusteltuna, ettei lapsen etsinnästä ja palauttamisesta ei enää jatkossa tehtäisi päätöstä, koska se on näyttäytynyt käytännössä aika epäselvänä ja tarpeettomana ja kirjaus asiakasasiakirjoihin nähdään riittävänä. Teknisen paikantamisen mahdollisuutta pidettiin tarpeellisenä ja oikein hyvänä. Poliisihallitus totesi lausunnossaan, ettei paikannuskynnyksen madaltaminen ole mahdollista pelkin toimialakohtaisin ohjein

ja suunnitelmin. Liikenne- ja viestintäministeriö, jonka hallinnonalan lainsäädäntöä sähköisen viestinnän palveluista annettu laki on, ei lausunut asiassa. Sisäministeriö totesi lausuvansa tarvittaessa asiasta lomakauden jälkeen. Häätäkeskuslaitos ei ole antanut lausuntoa.

Ehdotus henkilöntarkastuksen toteuttamismahdollisuudesta auton tai muun kulkuvälineen välittömässä läheisyydessä, on arjen tilanteiden kannalta hyvä uudistus. Auton sisätiloissa tehtävä henkilöntarkastus on paljon hankalampi toteuttaa kuin auton läheisyydessä tehty tarkastus.

Poliisin virka-apusääntelyä pidettiin monissa lausunnoissa hyvänä ja tarpeellisena ja etenkin mahdollisuutta, että myös sijaishuoltopaikan hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi suoraan tehdä virka-apupyynnön poliisille. Lausunnoissa tuotiin esiin, että lapsen kuljetaminen ainoastaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen ei aina ole tarkoituksenmukaista, vaan väkivaltaisen lapsen kuljetus tulisi järjestää suoraan varsinaiseen sijaishuoltopaikkaan. Toisaalta sisäministeriö totesi, että läheisimpään lastensuojelulaitokseen ei saisi tarkoittaa pitkiä kuljetusmatkoja. Sisäministeriö esitti säännöksen alussa myös korostettavan virka-apun viimesijaisuutta sekä sitä, että on tärkeä säilyttää poliisin toimintaedellytyksiä hoitaa ensisijaisia tehtäviä. Sisäministeriö myös esitti sääntelyn alussa perusteluissa mainittavan poliisilain velvoitteesta asettaa tehtäviä olosuhteiden edellyttämään tärkeysjärjestykseen. Poliisihallitus ja sisäministeriö esittivät sääntelyyn vielä virka-apun pyytämisen edellytysten selkiyttämistä sekä Poliisihallitus ehdotetun sääntelyn ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 22 §:n suhteen selkiyttämistä. Poliisihallituksen lausunnon mukaan ehdotettu sääntely olisi merkityksellinen vain lasta etsivän laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön kannalta, sosiaalihuollon toimivaltaisen viranomaisen osalta edellä mainitun lain 22 §:n säännös kattaa mainitut tilanteet.

Jatkovalmistelu

Ehdotettua 69 b §:n sääntelyä on muutettu siten, että sen 1 momentissa todettaisiin selvyuden vuoksi oikeus kiinniottoon. Lisäksi asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsyä koskeva säännös on muutettu lausuntopalauteen myötä. Lisäksi sääntelyn perusteluissa on täsmennetty, mitä toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla tarkoitetaan. Henkilöntarkastuksen toimittamiseksi sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi on mahdollistettu oikeus välttämättömiin voimakeinoin. Ehdotettuun 69 c §:n säännöksessä on niin ikään mahdollistettu henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi käyttää välttämättömiä voimakeinoja kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Poliisin virka-apua koskeva 69 e §:n säännös on kirjoitettu kokonaan uudelleen lausuntopalauteen johdosta. Lisäksi koko sääntelykokonaisuutta koskien voimakeinon ja voimankäytön käsitteitä on pyritty selkiyttämään.

6.7 Yhteistyövelvoite lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettujen yksiköiden perustamiseksi

Lausuntopalaute

Saadussa lausuntopalauteessa suuri osa lausujista piti esitettyjä informatiivisia säädösmuutoksia liian löyhästi velvoittavina. Muun muassa OKV katsoi, että palvelun toteuttamisesta tulisi säätää velvoittavammin. Lapsiasiavaltuutettu vaati selkeämpää ja velvoittavampaa sääntelyä kohderyhmästä, sisällöstä ja toteutuksesta. Monessa lausunnossa kiinnitettiin huomiota siihen, ettei ehdotus itsessään paranna muuta psykiatrian ja lastensuojelun yhteistyötä tai lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmän ongelmia, mukaan lukien psykiatrian resursien heikkoutta. Lausunnoissa tuotiin esiin tarve kehittää lastensuojelun avohuollon ja sijais-

huollon asiakkuudessa olevien lasten saamaa psykiatrian tukea yhteensovitettuja yksiköitä laajemmin. ETENE katsoi, että yksiköiden toimintaedellytyksiä ja tarkoitusta on joko täsmennettävä niin, että toiminnalle muodostuu selkeät oikeudelliset puitteet, tai vaihtoehtoisesti on pyrittävä saavuttamaan tavoitteet olemassa olevia palveluja kehittämällä. Myönteistä palautetta esitys sai siitä, että tarve vaativimmille lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuille yksiköille ymmärretään laajasti. Yhteensovitettujen yksiköiden katsotaan vahvistavan lastensuojelun ja psykiatrian yhteistyötä ja mahdollisesti lisätä palvelujen kehittämistä yhteistyössä. Lausunnoissa pidettiin mahdollisena, että yksiköt vähentävät sijaishuoltopaikan muutoksia. VM totesi lausunnossaan, että esityksessä tulisi vielä selkiyttää, onko hybridiyksikköjen perustamisessa kysymys vapaaehtoisesta tehtävästä ja valittua ratkaisua tulisi käsitellä myös esityksen säätämisperusteluissa. *Jatkovalmistelu*

Kun hallituksen esitys lähti lausuntokierrokselle, yhteensovitettujen yksiköiden perustamista koskeva suunnitelma oli keskeneräinen yhteistyöalueita koskevan ohjausmekanismin osalta. Hallituksen esityksen lausunnoilla olleessa versiossa yhteensovitettujen yksiköiden ohjausmekanismi näyttäytyi vähemmän velvoittavana, kuin mitä suunnitteilla on. STM:n 19.6.2025 julkaisemassa hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksia koskevassa soveltamisohjeessa velvoitetaan hyvinvointialueita sopimaan lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä seuraavasti: ”Sopimuksessa on sovittava lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettujen ns. hybridiyksiköiden järjestämisestä ja tuottamisesta. Sopimuksessa on sovittava, että lasten- ja nuortenpsykiatrian erikoissairaanhoidon tarjoaa lastensuojelun yksikölle tukea ja sinne sijoitetuille vaativahoitoisille lapsille pitää viedä psykiatrian avopalveluja. Yksikön sijaintikunnan kanssa tehdään yhteistyötä muun muassa niin, että lasten sivistykselliset oikeudet saadaan turvattua sijoituksen ajan. Sopimuksessa on sovittava, että yhteistyöalueella on vähintään yksi yksikkö, johon psykiatrian palvelua tuotetaan yliopistosairaalaan.”

Jatkovalmistelussa keskeistä on selkeyttää nyt suunniteltua ohjausmekanismia sekä yhteensovitettujen yksiköiden roolia palvelujärjestelmässä. Palvelujärjestelmän osalta olennaista on tuoda esiin yhteensovitettujen yksiköiden asema LsL:n mukaisina sijaishuollon palveluyksiköinä, joihin erikoissairaanhoidon tuo lasten- tai nuortenpsykiatrian avopalveluja ja tukee yksiköiden toimintaa. Lisäksi hallituksen esitykseen pitää selkeyttää se, ettei nyt olla rakentamassa täysin uutta sijaishuollon muotoa, kuten suljetun laitospalvelun osalta tehdään. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettujen yksiköiden osalta keskeistä on yhteistyön parantaminen hyvinvointialueita, Helsingin kaupunkia ja HUS-yhtymää ohjaamalla ja valtionavustushaun kautta. Palvelun sisältöä ei määritellä lainsäädännössä tarkemmin, vaan alueilla on vapaus arvioida, millainen ratkaisu palvelee heidän aluettaan ja lastensuojelun sekä psykiatrian yhteisiä asiakkaita parhaiten koko palvelujärjestelmän kantokyky ja paikalliset tarpeet huomioiden. Hallituksen esitykseen täsmennetään valtionavustuksen käyttöä vuosien 2025 ja 2026 osalta yhteensovitettujen yksiköiden perustamiseksi. Lisäksi hallituksen esitykseen lisätään vaihtoehtoisin toteuttamistapoihin mahdollisia seuraavia velvoitteita, joihin voidaan turvautua, mikäli nyt tehtävät toimet eivät johda toivottuihin tavoitteisiin.

6.8 Valtion lastensuojelulaitos ja sen yhteydessä toimiva koulu

Lausuntopalaute

Uutta Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja viraston nykyisen rakenteen täsmenämistä pääasiassa kannatettiin (muun muassa AVI:t, Valvira ja lapsiasiavaltuutettu). AVI:t kiinnittivät huomiota laitoksen johtajalta edellytettävää kokemusta koskevaan vaatimukseen. Valviran mukaan viraston toiminnasta vastaavalta johtajalta tulisi edellyt-

tää laillistetun sosiaalityöntekijän muodollista pätevyyttä sekä lastensuojelun sijaishuollon vahvaa tuntemusta. Valviran mukaan epäselvää on, miten palveluntuottajatasolla turvataan sosiaalityön ja lastensuojelun riittävä asiantuntemus sekä miten palveluyksiköitä ohjataan ja valvotaan palveluntuottajatasolla.

VKK ehdottivat muun muassa henkilöstön nimikkeiden ja kelpoisuusvaatimusten tarkempaa määrittelyä (myös tilapäisten ja vuosilomasijaisten osalta), hoito- ja kasvatushenkilökunnan virkanimikkeiden, kelpoisuusehtojen ja henkilöstörakenteen jakautumisen määrittelyä tarkemmin esimerkiksi prosenttiosuusin ja turvahenkilöstöstä säätämistä sekä virka-avun pyytämisoikeuden lisäämistä asetukseen ja THL:n tulosohjaajaroolin selkiyttämistä jättämällä termi ”alainen” pois laista. Lisäksi ne kiinnittävät huomiota ammatillisen ja lukio-opetuksen saatavuuden turvaamiseen suljetun laitospalvelun aikana. Niiden näkemyksen tulisi olla oikeus laskuttaa koulupäivämaksuja yli 17-vuotiaiden opetuksen järjestämisestä ja oppimisen tukemisesta muun muassa etälukiosta koituvista erillisistä maksuista. Valtion koulukodit ehdottivat myös kuntouttavan suljetun laitospalvelun rahoittamista suoraan valtion budjetista (vuosibudjetti-arvio 9 miljoonaa euroa).

Esitys vankilan perheosaston lastensuojelupalvelun muuttamisesta Valtion lastensuojelun tuotamaksi palveluksi jakoi näkemyksiä. Palvelun nykyinen palveluntuottajataho (Kanta-Hämeen ensi- ja turvakoti ry ja Ensi- ja turvakotien liitto ry) eivät kannattaneet ehdotusta. Ne korostivat muun muassa palveluntuottajalla olevaa erityisosaamista, jota on kehitetty tiiviissä yhteistyössä RISE:n kanssa. Ne eivät pitäneet tietosuojakysymyksiin liittyviä huomioita perusteltuina. Lapsiasiavaltuutetun mukaan ehdotus voisi parhaimmillaan tehostaa ja parantaa toimintaa, mutta painotti, että perheosaston toimintaan on varattava riittävästi resursseja ja hyödynnettävä asianmukaisella tavalla tähän asti kertynyt tärkeä kokemus ja osaaminen vankilan perheosaston toiminnasta.

Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun johtokunnan asettamisen osalta näkemykset jakautuivat (OPH kannatti ja THL vastusti). THL ehdotti lisättäväksi uuden siirtymäsäännöksen, joka mahdollistaisi vanhan nimisen viraston sopimusten, sitoumusten ja kumppanuuksien voimassa olon jatkamisen myös uuden viraston aloittaessa toimintansa 1.1.2026. THL ehdotti johtavan rehtorin nimittämistoimivaltaa Valtion lastensuojelulaitoksen johtajalle koulun johtokunnan sijaan sekä työjärjestystä koskevan ehdotuksen perustelujen täsmentämistä koulun johtokunta huomioiden.

Valtion lastensuojelulaitoksen palvelujen tuottamisvelvollisuuteen ja kilpailuneutraliteettiin esitettiin huomioita ja toivottiin niiden täsmentämistä. Hyvil Oy ei pitänyt ehdotusta johtokunnan lakkauttamisesta tarkoituksenmukaisena ja sen kehittämistä niin, että johtokunnassa olisi paremmin edustettuna palvelua käyttävät hyvinvointialueet ja muut sidosryhmätahot.

Jatkovalmistelu

Lausuntopalautteen perusteella ehdotetun lain 1 §:stä poistettiin muotoilu ”Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaiseen” uuden viraston aseman selkiyttämiseksi. Lisäksi täsmennettiin 8 §:n otsikkoa liittyen oikeuteen saada ja luovuttaa tietoa sekä lisättiin asiaa koskeva uusi 2 momentti. Henkilöstösääntelyä muutettiin siten, että 10 §:ään lisättiin uusi 2 momentti, jossa säädettäisiin työtyössä työskentelevien kelpoisuuksista. Siirtymäsäännöksiä koskevan 14 §:n otsikkoa muutettiin ja pykälään lisättiin uusi 2 momentti. Lisäksi muutettiin ja täsmennettiin perusteluja etenkin edellä mainittuja pykälämuutoksia koskien.

6.9 TUVA-koulutuksen rahoitus ja taloudelliset vaikutukset

Suomen Kuntaliitto ja VM katsoivat lausunnoissaan, että TUVA-koulutuksen järjestäminen ei ole kuntien lakisääteinen tehtävä ja näin ollen siihen ei tule säätää kunnille korvausvelvollisuutta. VM katsoi myös, että koska koulukodeissa opiskelee vain muutamia nuoria TUVA-koulutuksessa, peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmä ei olisi oikea kanava korvata kuntien kasvavia menoja. Yksityinen koulukoti Perhekuntoutuskeskus Lauste sen sijaan kannatti ehdotettua korvausvelvollisuutta. Lausuntopalautteen vuoksi esityksestä on poistettu korvausvelvollisuutta koskeva ehdotus ja se on korvattu valtion rahoituksen korottamisella. Yksityisten koulukotien osalta kyseessä on opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain muutos.

Taloudellisten vaikutusten osuuteen on lausuntokierroksen perusteella päivitetty suljetun laitospalvelun ja opetuksen kustannuksia koskevia tekstejä. Kummankin osalta kustannuksia selvitettiin lausuntokierroksen jälkeen vielä tarkemmin: suljetun laitospalvelun osalta yhdessä Helsingin kaupungin ja VKK:n kanssa ja opetuksen kustannusten osalta OKM:n ja suurimpien kaupunkien kanssa.

Taloudellisten vaikutusten tekstiin on lisätty kuvaus siitä, miten rahoitus toimii, jos Helsinki tai jokin hyvinvointialue alkaisi tuottaa suljettua laitospalvelua. TUVA-koulutuksen rahoitusta koskeviin kohtiin on päivitetty ministeriöiden yhteistyössä sopima tapa siitä, miten sen rahoitus hoidetaan. EHO:n pidennystä koskevaan säännökseen lausuntokierroksen jälkeen tehty muutokset vaikuttavat myös sen kustannuksiin. Lisäksi taloudellisten vaikutusten osuuteen on lisätty arvio hallinnolliseen työhön ja henkilöstön kouluttamiseen liittyvistä kustannusvaikutuksista.

VMö nosti esiin, ettei mahdollinen yhteensovitetun yksiköiden käynnistäminen voi lisätä hyvinvointialueiden kustannuksia informatiivisen viittaussäännöksen takia. VM:n mielestä olisi tarpeellista selkeyttää esitykseen, onko yhteensovitetun yksiköiden perustamisessa kyse vapaaehtoisesta tehtävästä.

6.10 Muita huomioita

Etenkin EOA, OKV ja OM nostivat lausunnossaan esiin esityksen säätämisyjärjestysosita koskevia puutteita lähinnä kuntouttavan suljetun laitospalvelun oikeusturvatakeita ja ulkopuolisen henkilön turvatarkastusta koskien sekä teknistä valvontaa, kotirauhan piiriin kuuluvaan asuntoon pääsyä ja eräitä rajoitustoimia koskien. Esityksessä todettiin olevan paikoin puutteita perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön viittaamisessa sekä epätasaisuutta arvioitavien perusoikeusrajoitusten välillä. Lausuntopalautteen myötä säätämisyjärjestysosiota on täydennetty.

Ahvenanmaan maakunnan lausunnossa nostettiin huoli ehdotetun sääntelyn voimaantuloaika-
taulusta erityisesti luvatta sijaishuoltopaikasta poissaolevia lapsia koskevan sääntelyn osalta. Lisäksi esitettiin huoli ruotsinkielisten lastensuojelulaitospalvelujen saatavuuden turvaamisesta erityisesti ehdotettua uutta suljettua palvelua koskien. Esityksen vaikutuksia Ahvenanmaalle kuvataan lausuntopalautteen jälkeen lisätyssä alaluvussa 4.2.2.2. Koska Ahvenanmaan esille nostamat haasteet ovat marginaalisia suhteessa esityksen tavoitteisiin mantereen lastensuojelussa, koko sääntelyn voimaantuloa ei ole perusteltua lykätä.

Useammassa lausunnossa tuotiin esiin välttämättömyys seurata ja arvioida lakimuutosten vaikutuksia systemaattisesti.

Lapsiasiavaltuutetun lausunnossa nostettiin esiin alaikäisten vankeusvankien ja tutkintavankien sijoittaminen lastensuojelulaitokseen ja viitattiin oikeusministeriön vankeuslain uudistamista

koskevaan valmistelutyöhön. Myös EOA nosti asian lausunnossaan esiin. Asia liittyy lastensuojelulainsäädännön uudistamisen toisen vaiheen valmisteluun yhteistyössä OM:n kanssa. Lapsiasiavaltuutettu korosti lausunnossaan myös lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen välttämättömyyttä. Lausunnossa kritisoitiin lainsäädännön vaiheittaisen uudistamisen jatkamista, mikä edelleen pirstaloi lakia ja vaikeuttaa sääntelyn kokonais kuvan hahmottamista. Selkiyttäminen vaatisi lain uudelleen kirjoittamisen kokonaisuudessaan. Lisäksi lausunnossa todettiin olevan epäselvää, miten nyt ehdotettavat uudistukset ja muut meneillään olevat, palveluja ja palvelurakennetta uudistavat hankkeet, siirtävät painopistettä pois viimesijaisista palveluista kohti ennaltaehkäiseviä palveluja ja lastensuojelun avohuollon palveluja painottavaa palvelurakennetta.

Useissa lausunnoissa tuotiin esiin, että esityksessä on kohdennettu tehtäviä suoraan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, mikä lisää työmäärää ja hallinnollista taakkaa ja vie aikaa. Osa vastaajista piti ongelmallisena myös sitä, että lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kohdistuu liikaa vastuuta erityisesti päätöksenteossa. Useat lausunnonantajat ehdottavat, että tehtävien jakoa ja päätösvallan laajuutta tulisi tarkastella lastensuojelulain uudistuksen toisessa vaiheessa.

Korkein hallinto-oikeus (KHO) nosti lausunnossaan esiin lastensuojelun päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmän muuttamisen ja suorasta valitusoikeudesta luopumisen vastentah- toisissa huostaanottopäätöksissä. Asia liittyy oikeuslaitostyöryhmän alustaviin ehdotuksiin lastensuojelua koskien⁸⁶. Asiaa ei ole valmisteltu käsillä olevan lastensuojelulainsäädännön uudistamisen 1. vaiheen hallituksen esityksessä.

Suomen Kuntaliitto ry nosti lausunnossaan esille aamu- ja iltapäivätoiminnan kustannusvastuuseen liittyviä epäselvyyksiä kuntien ja hyvinvointialueiden välillä. Epäselvyydet ovat olleet jo aikaisemmin tiedossa ja niihin pyritään löytämään ratkaisuja osana lastensuojelulainsäädännön uudistamisen toista vaihetta.

6.11 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Lastensuojelulaki

1 luku Yleiset säännökset

4 a §. *Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun.* Koko pykälä ja sen otsikko ehdotetaan muutettaviksi. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että sääntely koskisi nimenomaisesti kodin ulkopuolelle perhe- tai laitoshoitoon sijoitettuja lapsia. Kodin ulkopuoliset sijoitukset tarkoittavat avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon tehtyjä sijoituksia. Pykälän otsikon muutoksella ja sisällön täsmentämisellä pyritään korostamaan lastensuojelun velvollisuutta huolehtia erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten huolenpidosta, suojelusta ja oikeuksista. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja hyvinvointialueen velvollisuus suojelun ja tasapainoisen kehityksen turvaamiseen on heidän osaltaan korostunut. Muiden kuin sijoitettuina olevien lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun

⁸⁶ [Oikeuslaitostyöryhmän alustavat ehdotukset](#): toimenpiteet 66. ja 69. s. 37-38.

asiakkuudessa olevien lasten vanhempia ja muita huoltajia tuetaan kasvatustehtävässään lastensuojelun keinoin jatkossakin lastensuojelulain 2 §:n mukaisesti. Lastensuojelulla ei kaikissa tilanteissa ole tosiasiallisia keinoja turvata kaikkien niiden lasten tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia, joiden huolto on ensisijaisesti heidän huoltajiensa tai muiden läheisten vastuulla. Tavoitteena on siten selkeyttää lastensuojelun vastuuta ja toimivaltaa kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia koskien. Säännös koskisi myös avohuollon tukitoimena tapahtuvia sijoituksia, koska yhtäältä kaikilla sijoitetuilla lapsilla on oikeus pykälän sääntelyn mukaiseen kohteluun oman kodin ulkopuolella ja toisaalta lastensuojelun sijoittamista lapsista huolehtivilla aikuisilla on velvollisuus huolehtia heidän hyvinvoinnistaan lain edellyttämällä tavalla. Sääntelyn tarkoituksena on turvata sijaishuoltopaikassa olevien kaikkien lasten oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön.

Pykälän 1 momentissa täsmennettäisiin toimia, joilla mahdollistettaisiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädettyjen edellytysten nykyistä parempi toteutuminen lapsen sijoituksen aikana. Hyvän hoidon ja kasvatuksen, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisen valvonnan ja huolenpidon sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin tulee turvata. Kyse olisi nykytilan selkiyttämisestä. Tällä hetkellä kasvatuksellisten käytäntöjen asema sijaishuoltopaikan arjessa on epäselvä: perhehoitoon sijoitetuille lapsille ei pystytäkään tai uskalleta asettaa ikätasoisia rajoja, ja laitoshoidon sijoitetuille lapsille tehdään usein rajoituspäätöksiä sellaisissa tilanteissa, jotka eivät ole lastensuojelulain 11 luvun tarkoittamia rajoituksia. Näin ollen kasvatuksellinen ulottuvuus vaatii selkeyttämistä.

Lapsen huolto tarkoittaa jokapäiväisistä arkielämään kuuluvista ja usein toistuvista asioista, kuten riittävästä levosta, ravinnosta, koulunkäynnistä ja hyvinvoinnista, huolehtimista. Momentissa painotettaisiin erityisen huomion kiinnittämistä toimiin, joilla voitaisiin suojella lapsen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä tukea lapsen sosiaalista kehitystä yksilöllisesti ja lapsen sijoitukselle asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Tällaisia keinoja voivat olla esimerkiksi kotiin-tulo- tai nukkumaanmenoaikojen asettaminen, unirytmien turvaaminen unirytmien häiriöiden esi-näiden tilapäisellä poisottamisella tai sosiaalisen median käytön tai muun sähköisen viestinnän kohtuullinen rajaaminen, mikäli lapsi toiminnallaan haittaa psyykkistä tai fyysistä hyvinvointiaan tai vaarantaa sosiaalista kehitystään. Lapsen oikeutta yksityisyyteen ja ikätasoiseen oman identiteetin rakentamiseen ja kasvuun liittyvään epäsovinnaiseenkin käytökseen tulee kuitenkin ymmärtää.

Momentissa 2 säädetäisiin, että lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voitaisiin asettaa rajoja. Niillä tarkoitettaisiin käytännössä turvallisia ja ennakoitavissa olevia lapsen toimintaa ohjaavia ja määritteleviä rajoja sekä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä toimintaperiaatteita ja sääntöjä, jotka eivät ole lastensuojelulain 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia. Momentissa mainitulla rajojen asettamisella ei voitaisi rajoittaa lapsen perusoikeuksia samassa merkityksessä kuin rajoitustilanteissa, joissa tulee soveltaa 11 luvun säännöksiä. Kasvatukseen tarkoitus, kesto ja intensiteetti eivät saa olla samoja kuin lastensuojelulain tarkoittamien rajoitusten. Kasvatus sisältäisi lapsen hoitoon ja huolenpitoon liittyvien tavanomaisten hyväksyttyjen rajojen asettamisen, jotka eivät saa olla mielivaltaisia tai liiallisia. Niiden käytössä tulee huomioida lapsen yksilölliset taustat ja tarpeet sekä olosuhteet. Kasvatukseen kuuluvia rajoja voidaan verrata siihen, mikä on yleisesti hyväksyttyä lapsen ikä- ja kehitystasoon suhteutettua tavanomaista kasvatusta ja tarkastella suhteessa siihen, mikä tukee lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Kasvatus on aikaan sidottu ja määrittely muuttuu esimerkiksi tutkimustiedon myötä. Lapsen uskonto, vakaumus ja kulttuuritausta voivat vaikuttaa siihen, millaisia kasvatukseen sisältyviä rajoja kyseiselle lapselle voidaan asettaa. Myös lainsäädäntö ja tekojen kriminalisointi muuttuvat ajassa. Se, mikä on kulloinkin lainvastaista, ei

voi olla kasvatuksellisesti hyväksyttyä toimintaa. Esimerkkinä tästä on lapsen ruumiillinen kurtittaminen, mikä on lailla kielletty Suomessa vuodesta 1984 lähtien ja mikä ei voi koskaan olla hyväksyttävää.

Ehdotettu säännös mahdollistaisi rajojen asettamisen myös tilanteissa, joissa lapsi olisi niistä eri mieltä. Rajoja asetettaessa tulisi huomioida lapsen yksilölliset taustat ja tarpeet sekä olosuhteet. Lapsen näkemykset tulisi selvittää ja lapselle tulisi kertoa hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioiden rajojen asettamisen perusteet ja tavoitteet sekä se, miten toimilla tuettaisiin lapsen kehittyviä valmiuksia. Rajat eivät saisi olla mielivaltaisia eivätkä esimerkiksi ryhmärangaistukset ole hyväksyttäviä.

Lapsen kehitys edellyttää tarpeellista ohjausta ja neuvoja aikuisilta lapsen kehittyvien valmiuksien mukaisesti. Tällainen ohjaus auttaa lasta kasvamaan vastuulliseen elämään yhteiskunnassa. Vastuullisuuteen ohjaaminen edellyttää rajojen asettamista esimerkiksi sallitun ja ei-sallitun käyttäytymisen välille ja niiden merkityksen erottamiseksi. Syy-seuraussuhteiden osoittaminen keskustellen ja perustellen lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden auttaa lasta tunteiden säätelytaitojen ja ongelmanratkaisutaitojen harjoittelussa. Esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun (6.11.2013, dnro 2777/4/12) mukaan sijaishuollon sääntöjen tarkoituksena on opettaa lasta ymmärtämään ympäröivän yhteiskunnan vaatimuksia sekä edesauttaa lasta tekemään ikäkautensa ja kehitystasonsa mukaisia omia valintoja ja ratkaisuja.

Ehdotettavan sääntelyn tavoitteena on vahvistaa sijaishuoltopaikkojen aikuisten mahdollisuuksia kasvattaa ja pitää huolta sijoitetuista lapsista tarkoituksenmukaisella tavalla sekä luoda lapselle turvallista ja aikuisjohtoista arkea. Sijaishuoltopaikkojen toimijat ovat kertoneet teknologisten laitteiden tavallisiksi haittavaikutuksiksi muun muassa unirytmien häiriintymisen, sosiaalisten suhteiden heikkenemisen, turvattomuuden kokemukset haitallisen sisällön parissa, altistumisen hyväksikäytölle, haitallisen yhteydenpidon, haitallisen sisällön, kiusaamisen ja häirinnän, peliriippuvuuden, päihteiden hankinnan, luvattomien poistumisten järjestämisen ja rikollisen toiminnan. Esimerkiksi, mikäli erilaisten teknologisten laitteiden käytöstä aiheutuu lapsen kasvulle tai kehitykselle haittaa niin, että lapsen uni ja lepo häiriintyvät, eikä lapsi itse ymmärrä haittaa omalle kehitykselleen, voi lapsen sijoituksesta vastaava aikuinen ottaa lapselta tekniset laitteet haltuunsa esimerkiksi yöajaksi. Myös silloin, jos lapset härnäävät toisiaan matkapuhelimen sovelluksilla ja lapsiryhmä vaatii rauhoittamista, matkapuhelimen voi ottaa lapselta tilapäisesti pois. Näin on mahdollista toimia myös esimerkiksi silloin, jos lapsi viettää puhelimella hyvin paljon aikaa, ja hänen olisi hyvä lähteä muun sijaishuoltopaikan kanssa ulkoilemaan puhelimen katsomisen sijaan. Mikäli laitteiden käytöstä ei aiheudu haittaa lapselle, ei ole perustetta puuttua niiden käyttöön tai poisottaa laitteita varmuuden vuoksi. Poisottamisen perusteena ei saa olla lapsen rankaiseminen.

Muutoksilla pyritään myös mahdollistamaan yhdessä asuvien lasten mahdollisimman tasapuolinen kohtelu arjessa. Tarkoituksena on luoda lapselle mahdollisuuksia saada henkilökohtaisia kokemuksia hoidon ja kasvun tukena tarvittavien ja perusteltavissa olevien rajojen tarpeellisuudesta sekä ennakoitavasti toimivista aikuisista, joiden keskeisenä tehtävänä on tehdä suhdeperustaista ja luottamukseen perustuvaa muutostyötä. Hyvään lasta yksilönä kunnioittavaan kasvatukseen luettavien sääntöjen ja asetettavien rajojen tulee olla oikeassa suhteessa niiden tavoitteeseen.

Lisäksi säädettäisiin lapsen fyysiseen koskemattomuuteen puuttumisesta. Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan joutua puuttumaan tilanteissa, joissa se on välttämätöntä. Kyse ei ole 11 luvussa säädetyistä kiinnipidosta ja siihen liittyvästä voimankäytöstä, vaan suojele- ja kasvatustarkoituksessa toteutetusta fyysisestä koskemisesta lapseen ja rajojen asettamisesta. Voimankäyttö ei näin saisi olla luonteeltaan lapsen 11

luvun sääntelyssä tarkoitettua kiinnipitoa vastaavaa tarkoitukseltaan, kestoaltaan tai intensiteetiltään. Tilanteessa tulee aina huomioida, mitä rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä säädetään voimankeinojen käytön liioittelusta. Tällainen puuttuminen ei saa koskaan satuttaa lasta eikä aiheuttaa hänelle kipua. Sijoitettua lasta voitaisiin esimerkiksi ohjata fyysisesti kevyesti olkapäältä. YK:n lapsen oikeuksien komitea (yleiskommentti 8⁸⁷) tunnustaa, että lasten ja erityisesti vauvojen ja pikkulasten kasvatusta ja hoitaminen edellyttävät toistuvasti fyysisiä toimia ja puuttumista lasten suojelemiseksi. Tämä on kuitenkin selvästi eri asia kuin tarkoituksenmukainen ja rangaistuksellinen voimankäyttö, jolla pyritään aiheuttamaan jonkinasteista kipua, vaivaa tai nöyryytystä. Lapsen fyysiseen koskemattomuuteen puuttumisesta olisi tarkoituksenmukaista nimenomaisesti säätää nykyisen tilanteen selkiyttämiseksi. YK:n sijaishuollon ohjeiden⁸⁸ mukaan mitään voiman tai rajoitusten käyttöä ei tulisi sallia, ellei se ole aivan välttämätöntä lapsen tai muiden henkilöiden fyysisen tai psyykkisen koskemattomuuden turvaamiseksi. Rajoitusten käytön tulee olla kohtuullista ja oikeasuhteista ja lapsen perusoikeuksia kunnioittavaa (kohta 97).

Kun kyse on hätävarjelutilanteesta tai pakkotilasta (rikoslain 4 luvun 4 ja 5 §), lapseen voidaan joutua kohdistamaan voimakeinoja. Hätävarjelu ja pakkotila ovat niin kutsuttuja oikeuttamisperusteita eli rikosoikeudellisen vastuun poistavia seikkoja. Myös lailla annettu toimivalta voimakeinojen käyttöön on rikoslain 4 luvun 6 pykälässä mainittu oikeuttamisperuste, jos voimakeinoja käytetään laissa säädetyn mukaisesti. Jäljempänä 11 luvussa on sääntelyä, jossa voimakeinojen käyttö on mahdollistettu laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla. Ehdotetussa 4 a §:n tarkoittamassa puuttumisessa lapsen fyysiseen koskemattomuuteen ei ole kysymys tällaisesta.

Hätävarjelutilanne voisi olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, jos lapsi käyttää hallussaan olevaa esinettä, kuten teräasetta, itsensä, toisen henkilön tai omaisuuden vahingoittamiseen. Lapsen itseään vahingoittavaan käyttäytymiseen voitaisiin joutua puuttumaan myös esimerkiksi, jos häntä on estettävä nauttimasta myrkytyksen mahdollisesti aiheuttavaa kemikaalia.

Mikäli esimerkiksi teini-ikäisen sijoitetun lapsen kanssa joudutaan toistuvasti tilanteisiin, jotka edellyttäisivät lapsen fyysiseen koskemattomuuteen puuttumista, sijaishuoltopaikan aikuisille ja lapselle tulee tarjota riittävää tukea vuorovaikutussuhteen parantamiseksi. Sijaishuoltopaikan sopivuutta tulee arvioida siten kuin lastensuojelulaissa muutoin säädetään.

Momenttiin lisättäisiin myös maininta siitä, etteivät hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito saa olla lasta alistavia tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavia. Lisäyksen tavoitteena on korostaa lapsen oikeutta hyvään kohteluun sekä turvata hänen perusoikeuksiaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että lapsen asiakassuunnitelman laatimisen yhteydessä sosiaalityöntekijällä olisi velvollisuus keskustella sijaishuollon aikana toteutettavista menettelytavoista ja kasvatuseriaatteista sekä kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä. Tavoitteena on selkiyttää nykytilaa, jotta kasvatuksellista käytännöistä ja niiden merkityksestä turvallisen arjen toteuttamisessa olisi mahdollisimman yhdenmukainen käsitys lapsen asioihin keskeisesti liittyvien kesken. Asiakassuunnitelmaan voidaan myös kirjata kasvatuksellisia toimia, joilla pyritään tukemaan lapsen tasapainoista kehitystä ja lapsen erityistä suojelua. Yhteisen keskustelun tavoitteena on tehdä arkisista kasvatuksellisista ratkaisuista sekä sijoitetun lapsen

⁸⁷ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 8 (2006). Lapsen oikeus suojeluun ruumiilliselta kuritukselta ja muilta julmista tai halventavilta rankaisumuodoilta, CRC/C/G/8.

⁸⁸ UN Guidelines for the Alternative Care of Children 24.2.2010. A/RES/64/142. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2009.

että hänen arjestaan vastaavien aikuisten näkökulmasta ennakoitavaa ja turvallista. Asiakassuunnitelman merkitys korostuu etenkin perhehoidossa, koska perhehoitoon sijoitetulle lapselle ei tehdä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa vastaavalla tavalla kuin lastensuojelulaitokseen sijoitetulle lapselle. Kasvatuskeinoista etukäteen sopimisen tavoitteena on ennaltaehkäistä lapsen mahdollista mielivaltaista kohtelua ja siten edesauttaa myös ennakkollista valvontaa. Avoin keskustelu kasvatukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisten ristiriitaisten näkemysten kirjaaminen asiakassuunnitelmadokumenttiin on tarpeen myös lapsen johdonmukaisen kasvatuksen takia: sosiaalityöntekijän, vanhempien ja sijaishuoltopaikan välisistä ristiriidoista on hyvä olla tietoisia ja niitä tulee käsitellä lapsen ikätaso huomioiden avoimesti ja lasta tukien.

Pykälän soveltaminen tarkoitetulla tavalla edellyttää perhehoitajien ja lastensuojelulaitoshenkilöstön koulutusta ja vahvaa toimeenpanon tukea.

4 b §. *Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta.* Pykälä on uusi. Sitä sovellettaisiin avohuollon tukitoimina sijoitettuihin ja sijaishuollossa oleviin lapsiin. Tavoitteena on, että voimassa olevassa 65 §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet otetaan pois sijoitetulta lapselta myös muualla kuin lastensuojelulaitoksissa. Ehdotetussa sääntelyssä nykyinen 65 §:ssä käytetty käsite haltuunotto muutettaisiin poisottamiseksi, jotta muutos nykyiseen sääntelyyn rajoitustoimena selkiytyisi. Pykälää sovellettaisiin sekä perhehoidossa että lastensuojelulaitoksissa. Jäljempänä 65 §:ssä säädettäisiin erikseen tässä pykälässä tarkoitettujen aineiden ja esineiden poisottamisen toimeenpanosta laitoshoidossa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, joita alle 18-vuotias ei muun lain nojalla saa pitää hallussaan, tulee perhehoitajan, ammatillisen perhekodin työntekijän tai lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön ottaa ne pois lapselta. Momentissa tarkoitetaan esimerkiksi tupakkalain ja alkoholilain säännöksiä, joissa nimenomaisesti kielletään tupakkatuotteiden ja alkoholin hallussapito alle 18-vuotiailta. Muutettu tupakkalain 118 § (laki tupakkalain muuttamisesta 251/2025) tulee voimaan 1.8.2025, jonka jälkeen alle 18-vuotias ei saa pitää hallussaan tupakkatuotetta tai tupakan vastiketta. Säännös olisi velvoittava. Se velvoittaisi perhehoitajan, ammatillisen perhekodin työntekijän tai hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön toteuttamaan säännöksessä tarkoitettujen aineiden tai esineiden poisoton.

Lisäksi säädettäisiin siitä, että jos lapsella on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää muuta kuin edellä tarkoitettua ainetta tai esinettä taikka tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, myös ne on otettava lapselta pois. Säännös olisi velvoittava. Päihtymistarkoituksessa käytettäviä aineiden käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä voivat olla esimerkiksi huumaruiskut ja -neulat, lusikat tai eri tavoin valmistetut bongit.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että sijoitetulta lapselta on otettava pois myös muut kuin 1 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan järjestystä tai vahingoittamaan omaisuutta. Esimerkiksi paloturvallisuutta vaarantavia välineitä voivat olla tulitikut, sytyttimet ja ponnekaasulliset hygieniatuotteet. Lapsella voi olla joko itsensä tai muiden vahingoittamisen mahdollistavia esineitä, kuten esimerkiksi astaloja, teräaseita, kouruja, hygieniatarvikkeita, astioita tai johtoja. Poisottoon voitaisiin ryhtyä kuitenkin vain, jos 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä on perusteltu syy epäillä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä omaa tai muiden turvallisuutta vaarantaen taikka omaisuutta muutoin vahingoittaen. Perusteltu syy tulee arvioida ja perustella lapsi- ja tilannekohtaisesti. Lapsella voi olla sellaisia aineita tai esineitä, kuten esimerkiksi spraymaaleja, joilla voi vahingoittaa omaisuutta vaarantamatta omaa tai muiden turvallisuutta.

Pykälän 3 momentilla selkeytettäisiin mahdollisuutta ottaa pois lapsella olevat rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet tai hyödykkeet, jos lapsi tai mahdollisesti joku muu niitä käyttäen todennäköisesti vaarantaa lapsen oman tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan järjestystä tai vaarantaa omaisuuden vahingoittumista. Ne tulee ottaa lapselta pois esimerkiksi, jos lapsen päihteiden käyttöä tai muuta vaarallista käyttäytymistä ei voida muutoin katkaista. Lapsi voi esimerkiksi hankkia päihteitä tai muita hänelle itselleen tai muille vaaraa aiheuttavia esimerkiksi palveluita hallussaan olevilla rahavaroilla. Sijaishuoltopaikassa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, onko lapsella sosio-ekonomiseen taustaansa nähden suuria rahavaroja, arvo-omaisuutta (esim. kello, kultakorut) tai luksusmerkivaatteita. Tällaisia rahavaroja tai omaisuutta voidaan käyttää rikollisen toiminnan jatkamiseen vielä sijaishuoltopaikasta käsin, ja ne ylläpitävät kiinnittymistä rikolliseen toimintaan, jopa jengikulttuuriin. Arvokas omaisuus toimii myös maksuvälineenä, vaihdannanvälineenä. Ne voivat olla myös rikollisella toiminnalla tai lapsen yhä jatkuvan hyväksikäytön kautta hankittuja (esim. grooming, seksuaalinen hyväksikäyttö, ihmiskauppa). Lapsi voi myös syyllistyä erilaisiin rikoksiin (esim. kätkemisrikos, rahanpesu) pitäessään tällaista omaisuutta hallussa. Tämän takia edellä mainitun omaisuuden tunnistaminen ja sen alkuperän puheeksiotto auttaa sijoituksen tavoitteen toteutumista. Näin tuetaan lapsen kehitystä rikoksettomaan elämään ja irtautumista rikollisesta jengikulttuurista.

Edellä kuvatuissa tilanteissa tulisi kuitenkin varmistaa, että lapsi voisi käyttää varojaan esimerkiksi valvotusti. Säännös mahdollistaisi puuttumisen lapsen oikeuteen käyttää omaisuuttaan, kuten esimerkiksi lastensuojelulain 55 §:ssä säädettyjä käyttövarojaan.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että lapselta on otettava pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Tällainen tilanne voi liittyä esimerkiksi lapsen peliriippuvuuteen. Lisäksi laitteet tai muut välineet on otettava pois, jos lapsi käyttää niitä oman tai toisten henkilöiden turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä vaarantaen. Tällaisia välineitä voivat olla esimerkiksi puhelimet, SIM-kortit, tabletit, tietokoneet ja pelikonsolit. Mobiililaitteiden käytön rajoittamista tulee kuitenkin harkita yhteydenpito-oikeuden, sananvapauden sekä puhelun tai muun luottamuksellisen viestin suojan näkökulmasta. Lisäksi mobiililaitteiden käytön rajaamisessa on huomioitava terveydelliset syyt, sillä lapsen sairauden hoitaminen voi edellyttää terveyden seuranta mobiililaitteen avulla. Mobiililaitteella voi lisäksi olla esimerkiksi julkisten liikennevälineiden käyttöön oikeuttava matkalippu tai muita lapsen päivittäisen elämän sujuvuuteen liittyviä applikaatioita. Lisäksi säädettäisiin, että jos edellä mainitut laitteet tai muut välineet on otettu lapselta pois, on lapsen yhteydenpito turvattava muilla tavoin. Lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään 62 ja 63 §:ssä. Niin ikään tulisi turvata muutkin lapsen päivittäisen elämän sujuvuuteen vaikuttavien ominaisuuksien, kuten välttämättömien applikaatioiden, käyttömahdollisuudet.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin, että pykälän 1 ja 3–4 momentissa tarkoitetun aineen tai esineen mukaan lukien viestinnän mahdollistavan laitteen tai muun välineen poisottamisen tulee perustua tilanteen kokonaisharkintaan. Aineiden ja esineiden poisottamisesta sijoitetulta lapselta on viivytyksettä ilmoitettava 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai muulle hyvinvointialueen toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle. Toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla tarkoitetaan lapsen sijaishuollosta ja sosiaalipäivystyksestä vastuussa olevaa hyvinvointialuetta ja sen delegointisäännöksellä valtuuttamaa viranhaltijaa. Poisottamisella ei tässä yhteydessä tarkoitettaisi esimerkiksi tilanteita, joissa lapsen mobiililaitte säilytetään sovitusti sijaishuoltopaikan toimistossa tai muussa yhteisesti sovitussa paikassa lapsen yöunien turvaamiseksi. Poisottaminen tarkoittaisi ajalliselta kestoaltaan tai tavanomaisista arkisista käytännöistä poikkeavia tilanteita.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin, että aineiden ja esineiden poisottamisesta rajoitustoimenpiteenä lastensuojelulaitoksessa säädetään erikseen 11 luvussa. Säännös koskisi lastensuojelulaitoksessa sijaishuollossa olevia lapsia.

Rajanvetoa kasvatuksellisenä ja rajoitustoimenpiteenä toteutettavan aineiden ja esineiden poisottamista ei ole mahdollista säätää ehdottoman tarkkarajaisesti. Lapsen kanssa tulee kuitenkin aina pyrkiä ensisijaisesti etenemään niin, että lapsen omaa vastuunottoa tilanteessa vahvistetaan keskustelemalla lapsen kanssa. Samalla toteutuu myös lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä. Keskustelun avulla lasta tuetaan myös muodostamaan ymmärryksensä siitä, kuinka aikuinen perustelee sen välttämättömyyttä, että lapsi ei voi pitää hallussaan hänellä olevia aineita tai esineitä ja mitkä ovat vaihtoehdot tilanteessa etenemiseksi. Lasta tulee kannustaa luovuttamaan aineet ja esineet pois vapaaehtoisesti. Mikäli tilanne ei mahdollista lapsen kanssa sopimista, tilannetta ja toimintatapaa on arvioitava yksilöllisesti.

Kasvatuksellisenä ja lapsen tarvitseman valvonnan kannalta välttämättömänä keinona lasta voitaisiin esimerkiksi vaatia osoittamaan, että hänen taskuissaan tai repussa ei ole sellaisia 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, kuten päihitteitä, teräaseita tai muita esineitä, joiden hallussapito todennäköisesti vaarantaa lapsen tai muiden turvallisuutta. Tällä ei tarkoitettaisi kuitenkaan rajoitustoimenpiteenä tehtävää henkilöntarkastusta. Kyseessä olisi lapsen huomion kiinnittäminen siihen, että aikuisella on epäily siitä, että lapsella on hallussaan jotain, mitä hänellä ei pitäisi olla. Tarvittaessa edellä esimerkkinä todetuissa tilanteissa aikuisella tulisi olla myös mahdollisuus ottaa aineet ja esineet lapselta välittömästi pois, jos se on välttämätöntä kokonaistilanne huomioon ottaen lapsen ja muiden suojelemiseksi. Tällaisiin tarkastuksiin ja aineiden ja esineiden poisottamiin ei kuitenkaan saisi ryhtyä rutiininomaisesti eikä ilman syytä.

Pykälän soveltaminen tarkoitetulla tavalla edellyttää perhehoitajien ja lastensuojelulaitoshenkilöstön koulutusta ja vahvaa toimeenpanon tukea.

4 c §. Päätöksenteko aineen ja esineen poisottamisessa. Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin aineiden ja esineiden poisottamista koskevasta päätöksenteosta sekä poisotetun omaisuuden palauttamisesta lapselle. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että aineen tai esineen poisottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se 4 b §:ssä tarkoitettu syytä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä. Säännös korostaisi toimenpiteen ajallista rajallisuutta ja välttämättömyyttä. Lapsen hallussa olevien aineiden ja esineiden poisottaminen on merkittävä toimenpide, jolla puututaan lapsen yksityisyyteen. Lisäksi toimenpiteellä puututtaisiin lapsen perusoikeutena turvattuun omaisuuden suojaan.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin myös siitä, että aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Tilanteen raukeamisen ajallinen kesto voi vaihdella. Esimerkiksi: jos puhelin otetaan yöksi pois lapselta yöunien turvaamiseksi, sen palauttaminen lapselle aamulla ei edellytä momentissa tarkoitettua päätöstä. Päätöksen tekeminen on lapsen oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeää. Säännöksessä todettaisiin myös, että poisotetun omaisuuden luovuttamiseen ja hävittämiseen sovellettaisiin, mitä muussa laissa säädetään. Esimerkiksi huumausainelain (373/2008), alkoholilain (1102/2017), poliisilain, järjestyslain (612/2003) ja ampuma-asetlain (1/1998) nojalla lapselta poisotetut huumausaineet, luvattomat ampuma-aseet, aseiden osat, patruunat, erityisen vaaralliset ammuksiset ja kaasusumuttimet sekä räjähteet on luovutettava poliisille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätöksentekijästä perhehoitoon sijoitetun lapsen osalta. Edellä 1 momentissa tarkoitetun päätöksen perhehoidossa olevan lapsen osalta tekee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalitoimikunta tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen viranhaltija. Toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla tarkoitetaan lapsen sijaishuollosta

ja sosiaalipäivystyksestä vastuussa olevaa hyvinvointialuetta ja sen delegointisäännöksellä valtuuttamaa viranhaltijaa. Perhehoitaja toteuttaa julkista hallintotehtävää, mutta hänellä ei ole päätöstoimivaltaa vastaavalla tavalla kuin laitostyöntekijöillä. Päätöksenteko on lapsen oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeää ja koska lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on perhehoidossa olevan lapsen sijoituksen toteutumisen ja sen seurannan kannalta keskeisin toimija, päätöksenteko olisi perusteltua säilyttää hänelle. Päätöksentekotilanne voi kuitenkin aktivoitua lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän poissaolon aikaan ja siksi on perusteltua, että päätöksen voisi tehdä muu lapsen sijoituksesta vastaavan hyvinvointialueen toimivaltainen viranomainen. Jos päätöksentekijä on eri mieltä perhehoitajan kanssa aineen tai esineen poisottamisesta, hän kumoaa perhehoitajan tekemän ratkaisun. Käytännössä aine tai esine on jo otettu pois lapselta, joten jos päätöksentekijä on eri mieltä perhehoitajan kanssa, aine tai esine tulisi palauttaa lapselle tai ratkaista tilanne muutoin.

Lisäksi säädettäisiin päätöksentekotoimivallasta lastensuojelulaitoksessa. Ehdotetun säännöksen mukaan lastensuojelulaitoksessa olevan lapsen osalta päätöksen tekee johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Ehdotettu sääntely noudattaisi nykyisen 65 §:n sääntelyä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että alkoholilaissa tarkoitetut alkoholijuomat ja tupakkalain (549/2016) 118 §:ssä tarkoitetut tuotteet, joita alaikäinen ei saisi pitää hallussaan, voitaisiin hävittää päällyksineen, jos aineella tai tuotteilla ei ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa. Lapsella ei esimerkiksi ole oikeudellisesti pätevää perustetta tupakkalain 118 §:n tuotteiden hallussapidolle ja niiden käytölle. Alaikäinen ei voi laillisesti saada esimerkiksi tupakkaa tai alkoholia haltuunsa kaupan, vaihdon tai muun luovutustoimen nojalla. Erillissääntely on tarpeen, koska alkoholilaissa eikä tupakkalaissa ole tunnistettu lastensuojelutoimijoita tahoina, jotka voisivat alkoholijuomia tai tupakkatuotteita hävittää. Alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden säilyttäminen sijaishuoltopaikassa ei ole tarkoituksenmukaista esimerkiksi turvallisuuteen liittyviin syiden vuoksi. Tarkoituksenmukaista ei myöskään ole, että alkoholijuomia tai tupakkatuotteita toimitettaisiin poliisin toimesta hävitettäväksi.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että poisotettu omaisuus on palautettava lapselle viimeistään sijoituksen päättyessä, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä. Momentti vastaisi nykyisen 65 §:n 5 momenttia, mutta sitä laajennettaisiin koskemaan kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettuja. Jos poisotettu omaisuus olisi 3 momentin tai muun lain nojalla hävitetty, hävittämisestä olisi mainittava 1 momentissa tarkoitettussa päätöksessä.

Edellä 1 momentin mukaisesta päätöksestä, joka koskee 4 b §:ssä tarkoitettujen aineiden ja esineiden poisottamista voitaisiin valittaa hallinto-oikeuteen 90 §:n 1 momentin mukaisesti. Hallinto-oikeuden antamaan ratkaisuun sovellettaisiin 92 §:n 4 momentin mukaista jatkovalituskieltoa.

16 b §. *Sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuu.* Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti ja nykyinen 2 momentti jaettaisiin uusiksi 3 ja 4 momenteiksi.

Ehdotettavassa uudessa 2 momentissa olisi informatiivinen viittaus voimassa olevaan sääntelyyn koskien vaativan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannon järjestämisvastuuta (sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettu laki 10 §; 36 §:n 3 momentin 6 kohta ja 36 §:n 5 momentti). Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi myös terveydenhuoltolain 69 §:n 2 momenttiin. Viittauksilla korostetaan voimassa olevan sääntelyn mukaista hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kokonaisuuksiksi sekä järjestää vaativia erityispalveluja tarvitsevien lasten palvelut hyvinvointialueiden välisenä

yhteistyönä sekä sopia niistä hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksissa. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt) olisivat tällaisia sääntelyssä tarkoitettuja vaativia erityispalveluja, joiden osalta hyvinvointialueiden alueiden ja erikoissairaanhoidon tulisi tehdä yhteistyötä. Järjestämislain 57 §:ssä säädetään hyvinvointialueiden välisistä kustannusten korvauksista. Kustannusten jaon osalta ehdotetussa momentissa kuitenkin todettaisiin, että vaativimman lastensuojelun palvelun järjestänyt hyvinvointialue olisi oikeutettu perimään aiheutuneet kustannukset sijoittajahyvinvointialueelta. Näin siksi, että palvelun järjestänyt hyvinvointialue varmuudella saisi kustannukset, jos ne pitää periä yhteistyöalueen ulkopuoliselta hyvinvointialueelta, kun varsinaista sisällöllistä säännöstä vaativan palvelun järjestämisestä ei ole.

30 §. Asiakassuunnitelma. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin niin, että 49 a §:n mukaiseen suljettuun palveluun sijoitetun lapsen asiakassuunnitelma tulee tarkistaa vähintään 4 kuukauden välein. Lapsen sijoitus kyseiseen palveluun on erityisen voimakkaasti lapsen perus- ja ihmisoi-keuksia rajoittava toimenpide. Käytännössä 49 a §:n mukaiset sijoitusperusteet ja lapsen tarpeisiin vastaavan sijaishuollon toteuttaminen edellyttävät lapseen kohdistuvaa rajoittamista koko sijoituksen ajan.

Lapsen kanssa tehtävälle tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle työskentelylle sekä muutosten arvioinnille on varattava riittävä aika. Toisaalta lähtökohdiltaan suljetun palvelun työskente-lyote lapsen kanssa olisi intensiivinen. Lapsen on tärkeää olla itse mukana määrittelemässä työskentelyn tavoitteita ja painopisteitä. Lasta kuntouttavien palvelujen tulee olla saavutettavissa sijoituksen aikana. Säännöllinen asiakassuunnitelman tarkastusrytmi muodostaisi systemaattisen seurannan. Se tukisi lapsen sijoitukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen seurantaa ja sijoituksen päättämisen tavoittelua.

Asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä tulee kiinnittää erityistä huomiota lapsen sijoituksen edellytyksenä oleviin 49 a §:n perusteisiin. Mikäli todetaan, että 49 a §:n mukaiset sijoituksen perusteet eivät enää ole olemassa, sijoitus tulee päättää. Esimerkiksi, jos lapsi ei aiheuta enää 49 a §:n mukaista vaaraa eikä 11 luvun mukaisille rajoituksille ole perusteita, lapsen sijoitukselle kyseiseen palveluun ei ole riittäviä perusteita. Sijoitusperusteiden arviointi on yhteydessä erityisten rajoitusten käytön välttämättömyyden arviointiin. Sijoituksen päättämistä ja sen jälkeisiä toimia tulee arvioida asiakassuunnitelman päivittämisen yhteydessä. Asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä on otettava kantaa myös erityisten rajoitusten käytön sisältöön ja laajuuteen, joiden on vastattava tosiasiallisia tarpeita. Liikkumisvapauden rajoitusta tulee esimerkiksi toteuttaa ainoastaan sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä olisi arvioida käytettävissään olevan tiedon pohjalta, minkä sisältöisenä ja missä laajuudessa 71 §:n rajoituksia olisi jatkettava sekä päättää mahdollisista tarvittavista muutoksista asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä.

Asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee saada käyttöönsä laitoksen yhteydessä toimivien asiantuntijoiden yhdessä hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa laatima 49 e §:n mukainen arvio lapsen tilanteesta. Tarvittaessa on hankittava myös muun asiantuntijan arvio lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeesta.

10 luku **Sijaishuolto**

Sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset

49 a § Kuntouttava suljettu laitospalvelu. Pykälä on uusi. Siinä säädettäisiin kuntouttavan suljetun laitospalvelun kohderyhmästä ja sijoituksen yleisistä edellytyksistä sekä palvelun tuottamisvastuusta. Pykälän 1 momentin mukaan palveluun voitaisiin sijoittaa toistaiseksi 12 vuotta

täyttänyt lapsi, joka aiheuttaa vakavaa vaara omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja. Lapsen vakavaa vaaraa turvallisuudelle aiheuttava toiminta olisi seurausta hänen toisiin kohdistamasta väkivallasta tai muutoin rikollisia tekoja sisältävästä toiminnastaan. Edellytyksenä olisi, että sijoitus olisi välttämätöntä lapsen suojelemiseksi joko omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä sekä hänen tarvitsemiensa kuntouttavien palvelujen ja pitkäjänteisen tuen järjestämiseksi. Kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa vastattaisiin lapsen käyttämään väkivaltaan tai muuhun rikollisiin tekoihin perustuvaan toimintaan, jonka seuraukset ovat edellä esitetyn määritelmän mukaisesti vakavia. Sijoituksen peruste ei rajautuisi niinkään yksittäisten rikosnimikkeiden perusteella, vaan sen mukaan, kuinka yksittäisen teon tai useamman rikollisen teon seuraus ilmenee pykälän 1 momentissa kuvattuna lapsen oman tai muiden henkilöiden turvallisuuden vakavana vaarantumisena. Lapsen sijoittaminen edellyttää lapsen väkivallan käytön tai muiden rikollisten tekojen ja näistä aiheutuvien vaikutusten arviointia kokonaisuudessaan. Sijoitus edellyttäisi sen osoittamista, että lapsen toiminnan seurauksena on lapsen oman tai muiden turvallisuuden vakava vaarantuminen.

Turvallisuuden vaarantumista osoittaa rikoslain (39/1889) 21 luvussa kuvatut teot, kuten esimerkiksi terveydelle aiheutettu vahinko, kivun tuottaminen, ruumiinvamman tuottaminen tai toisen saattaminen hengenvaaralliseen tilaan. Myös vakavilla seurauksilla uhkailu voi olla 1 momentin säännöksessä tarkoitettulla tavalla seurauksiltaan vakavaa turvallisuuden vaarantamista. Väkivallalla uhkailun vuoksi kohteena olevalla henkilöllä olisi perusteltu syy epäillä itseensä kohdistuvia vakavia seurauksia. Tyypillisesti tämä koskisi tilanteita, joissa kyse lapsi pakottaa toisen luovuttamaan omaisuutta. Vakavuutta osittaisi myös vakavien henkeen tai terveyteen kohdistuvien rikosten valmistelu.

Väkivaltaa sisältävän käyttäytymisen lisäksi turvallisuuden vakava vaarantuminen voidaan liittää hyvin laajasti erilaisten tekojen seuraukseksi. Kyse voi siten olla esimerkiksi rikoslain 17 luvussa kuvatuista teoista yleistä järjestystä vastaan, 20 luvun seksuaalirikoksia kuvaavista teoista, 24 luvussa kuvatuista yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista kuvaavista teoista, 25 luvun vapauteen kohdistuvista teoista, 28 luvussa varkautta, kavaltamista ja luvaton käyttöä kuvaavista teoista, 31 luvun ryöstöä tai kiristystä kuvaavista teoista, 32 luvun kätkemistä ja rahanpesua kuvaavista rikoksista, 34 luvussa kuvatuista yleisvaarallisista teoista, 34 a luvun terrorismia kuvaavista teoista, 35 luvun vahingontekoa kuvaavista teoista, 36 luvun petosta tai muuta epärehellistä toimintaa kuvaavista teoista, 41 luvun aserikoksia kuvaavista teoista, tai 50 luvun huumausainerikoksia kuvaavista teoista. Tässä esiin tuodut esimerkit ei ole tyhjentävä listaus yksittäisestä teosta tai niistä teoista, joiden seuraukset voivat olla lapsen omaa ja muiden turvallisuutta vakavasti vaarantavia. Törkeisiin rikosnimikkeisiin sisältyvät tunnusmerkistöt kuvaavat varsin kiistattomasti teon seurausten vakavuutta. Muiden kuin törkeiden tekojen osalta tilanteen seurauksien arviointi edellyttää laajempaa kokonaisarviota siitä, miten lapsen toiminta aiheuttaa seurauksia sekä lapsen omaan että toisten henkilöiden turvallisuudelle.

Lapsen 1 momentin mukainen käyttäytyminen voi monella tavoin vaarantaa vakavalla tavalla hänen omaa turvallisuuttaan. Esimerkiksi kun kyse on huumoririkollisuudessa, siihen liittyy usein aineiden oma käyttö. Päihteidenkäyttö itsessään ei olisi sijoituksen perusteena suljettuun palveluun, mutta lapsen tilanne kokonaisuudessaan voi osoittaa, että hänen toimintansa vaarantaa vakavasti hänen omaa tai läheistensä turvallisuuttaan, esimerkiksi hänen yhteyksiensä vuoksi huumausaineita välittäviin tahoihin. Lapsen rikollisen toiminnan taustalla on usein myös osoitettavissa, että lasta itseään hyväksikäytetään monin tavoin ja tosiasiallisesti lapsi voi olla rikoksen uhri, jota lapsi itse eivät hänen läheisensä välttämättä kuitenkaan tunnista.

Pykälän 1 momentissa todetaan sijoituksen edellytyksenä lapsen suojelun tarpeen lisäksi, että sijoitus on välttämätöntä lapsen kuntouttamisen ja pitkäaikaisen tuen järjestämiseksi. Suljettu

laitospalvelu erottuisi muista lastensuojelulaitospalveluista, kuten erityisen huolenpidon jaksosta, erityisesti siinä, että se tehokkaasti ja lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan pyrkisi vaikuttamaan kestoaltaan pitkäjänteisesti lapsen rikollisen käyttäytymisen katkaisemiseen ja vaikuttamaan sen taustalla oleviin syihin laaja-alaisesti hyödyntäen eri alojen asiantuntemusta. Lapsen väkivaltakäyttäytymisen taustasyiden huolellinen arviointi on vaikuttavan tuen lähtökohta. Vakavaan antisosiaaliseen kehityspolkuun liittyvän väkivaltarikollisuuden sekä vakaviin psykiatriisiin häiriöihin liittyvän väkivaltaisen käyttäytymisen erottaminen tavalliseen nuoruusiän kehitykseen liittyvästä käytösoireilusta on keskeistä. Palvelu olisi tarkoitettu lapsille, joilla on väkivaltakäyttäytymistä, mutta ei esimerkiksi psykiatrisen sairaalahoidon tarvetta. Lastensuojelussa voidaan vastata lapsen normatiiviseen käytösoireiluun esimerkiksi moniammatillisen yhteistyön keinoin, mutta vakavaan psykiatriseen sairauteen liittyvän oireilun hoitaminen kuuluu terveydenhuollon vastuulle. Lapsen käyttäytymisen taustalta voi olla myös päihteiden käyttöä, joka on tärkeä tunnistaa lapsen sijoituksen yhteydessä. Lapsen sitoutumista sijoitukseensa haastaa, mikäli väkivaltaisella lapsella läheisimmäksi koettu viiteryhmä on katujengi tai muu ryhmä, jonka keskeinen yhdistävä tekijä on rikosten ja väkivallan tekeminen sekä päihteiden käyttö.

Pykälässä ei erikseen nosteta esiin, että lapsen sijoituksen tulee olla aina lapsen edun mukainen lastensuojelulain 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Lain 50 §:ssä säädetään lisäksi, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.

Osallisuuden turvaaminen on vahva lähtökohta lastensuojelulaissa. Osallisuuden turvaaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapselta odotetaan lastensuojelua koskevien toimenpiteiden hyväksymistä. Päätös sijoituksesta suljettuun palveluun tulee voida tehdä sijoituskriteerien täyttyessä ja täytäntöönpanna lapsen erimielisyydestä ja muutoksenhausta huolimatta.

Pykälän 1 momentin mukaisesti suljettuun laitospalveluun voitaisiin lähtökohtaisesti sijoittaa vain lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta. Tätä rajausta perustelee lapsen kyseiselle iälle tyypillinen kehitystaso, jonka katsotaan antavan valmiuksia lapselle osallistua oman lastensuojeluasiansa käsittelyyn. Lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta voi käyttää itsenäisesti puhevaltaa lastensuojeluasiassaan. Lasta tulee kuulla häntä koskevassa päätöksenteossa ja lapselle on turvattu itsenäinen valitusoikeus. Lapsen osallisuudella ja siihen liittyvillä valmiuksilla on merkitystä sijaishuollon tavoitteiden määrittelyssä ja saavuttamisessa. On tärkeää, että lapsi ymmärtää sijoituksen taustalla olevat syyt ja että hän voi olla mukana arvioimassa sijoitukselle asetettavia tavoitteita, esittää mielipiteensä keinoista hänen tukemisekseen ja osallistua aktiivisesti myös oman tilanteensa ja toteutetun työskentelyn arviointiin. Ikärajan asettaminen 12 vuoteen on perusteltua edellä mainittujen syiden lisäksi myös ottaen huomioon hallituksen esityksessä HE 225/2009 vp esiin nostettuja seikkoja. Esityksessä arvioitiin, että EHO:lle tulisi sijoittaa ainoastaan 12 vuotta täyttäneitä lapsia. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että yksiköiden käyttäminen alle 12-vuotiaiden lasten hoidon ja huolenpidon järjestämiseen ei ole lapsen edun näkökulmasta perusteltua. Nuoremmat lapset eivät hyödy asumisesta moniongelmaisten nuorten kanssa. Alle 12-vuotiaan lapsen sijoittaminen vähäksi aikaa muuhun ympäristöön ei ole myöskään kehityksellisesti perusteltua. Nuoremmille lapsille ei voida samalla tavalla kuin 12 vuotta täyttäneille lapsille asettaa tavoitteita omasta vastuunottamisesta tai tiedostamisesta vaan vuorovaikutukselliset tavoitteet yhdessä aikuisen kanssa korostuvat.

Sijoituksen kestoa ei rajoitettaisi. Lapsen kuntoutumiseen tähtäävän työn ja pitkäjänteisen tuen tulee olla vaikuttavaa. Vaikuttavuutta turvaa se, että sijoituksen kestoa ei aseteta jo lähtökohtaisesti liian lyhyeksi. Toistaiseksi voimassa olevan sijoituksen arvioidaan tukevan sijoitukselle

asetettavien tavoitteiden saavuttamista paremmin, kuin määräajaksi tehtävä sijoitus. Toistaiseksi voimassa oleva sijoitus tarjoaa paremman mahdollisuuden lapsen kuntoutuksen ja pitkäjänteisen tuen järjestämiseen. Keskeistä on muutokseen tähtäävä työ. Muutoksen kannalta vaikuttavia asioita tunnistetaan ja työsketään sijoituksen kestäessä yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Tätä tukee määräajoin tehtävä arviointi ja asiakassuunnitelman päivittäminen. Lapsen osallisuuden tukeminen on tärkeässä roolissa. Määräaikaan sidotun sijoituksen haittapuolena voi olla se, että lapsen huomio kohdentuu määräajan päättymisen odottamiseen eikä lapsi motivoitu tarjolla olevaan muutostyöskentelyyn.

Huolimatta siitä, että sijoitus on toistaiseksi voimassa oleva, suljettu laitospalvelu on lopetettava, jos pykälän 1 ja 2 momentissa säädetyt perusteet lapsen sijoitukselle eivät enää ole olemassa. Lapsen sijoituksen lopettamisesta säädettäisiin 49 c §:n 3 momentissa. Mahdollisen jatkosijoituksen tarvetta ja sijoituspaikan valintaa arvioidaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Vaihtoehtona voi aina olla myös lapsen kotiutuminen. Sijoitus päättyy viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18-vuotta.

Pykälän 2 momentissa edellytettäisiin, ettei sijaishuoltoa ole lapsen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavan käyttäytymisen vuoksi mahdollista järjestää muilla tavoin. Tämän rajauksen tarkoituksena on edelleen selkeyttää palveluun ohjautumista ja sitä, ettei palvelu tulisi todennäköisesti kyseeseen useimmissa tapauksissa, joissa sijaishuoltoa tarvitsevilla lapsella on väkivaltaista tai rikollista käytöstä. Palvelu turvaisi EHO:a pitkäjänteisemmin lapsen mahdollisuuden tarvitsemiinsa palveluihin ja opetukseen. Momentissa todettaisiin lisäksi, että muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut eivät soveltuisi käytettäväksi suljetun laitospalvelun sijaan. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi nuorisopsykiatrisia osastohoitajaksoja, jolloin lasta hoidetaan terveydenhuollon yksikössä lapsen hoidontarpeen edellyttämällä tavalla.

Lisäksi 2 momentissa todettaisiin sijoituksen edellytyksenä, että lapsen suojeleminen 71 §:ssä tarkoitetuilla rajoituksilla on välttämätöntä. Lapsen tilanteesta ja käyttäytymisestä aiheutuvat riskit tulee voida ehkäistä lapsen sijoituksen aikana ja samalla pystyä vaikuttamaan lapsen käyttäytymisen taustalla oleviin syihin. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta ei ole riittävää, että lapselle tarjottavan kuntoutuksen mahdollisuudet kapenisivat sen vuoksi, että lapsen käyttäytymiseen vaikuttaviin tekijöihin ei voida puuttua riittävän tehokkaasti. Tyypillisimpiä vaikuttimia lapsen vahingollisen käyttäytymisen jatkumiselle voivat olla yksittäiset ihmissuhteet, ihmissuhdeverkostot, kuten jengit, päihteet, taloudellisen edun tavoittelu, kunnia ja ulkoapäin lapseen kohdistuvat rooli-odotukset. Näiden tekijöiden tunnistaminen on tärkeää, jotta niiden vaikutukset voidaan minimoida sijoituksen aikana. Tämä edellyttää lapsen tavanomaisen toimintapiirin välttämätöntä rajoittamista. Rajoittamisen tarve kohdistuu erityisesti lapsen liikkumisvapauteen ja yhteydenpitoon. Olennaista on myös se, että suljetun laitospalvelun rakenteisiin ja olosuhteisiin liittyvät tekijät eivät mahdollista lapsen oman tai muiden turvallisuutta vaarantavaa käyttäytymistä. Tämän vuoksi on tärkeää pyrkiä estämään päihteiden ja toisen vahingoittamiseen tarkoitettujen välineiden kulkeutuminen laitokseen. Rajoitukset olisivat siten välttämättömiä, kun lapsi sijoitetaan suljettuun laitospalveluun. Momentissa osoitettaisiin rajoitustoimien merkitys sijoituksen välttämättömänä edellytyksenä ja viitattaisiin erityisiin rajoitustoimiin, joista säädettäisiin 71 §:ssä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että alle 12-vuotias lapsi voitaisiin sijoittaa kuntouttavaan suljettuun palveluun vain erityisistä syistä. Edellä 1 momentin perustelujen kohdalla on kiinnitetty huomiota siihen, että sijoituksen on oltava lapsen edun mukainen ja siinä huomioidaan 50 §:n säännökset. Alle 12-vuotiaita lapsia, joiden kohdalla 1 ja 2 momentissa säädetyt edellytykset suljettuun palveluun sijoittamiseksi täyttyvät, olisi todennäköisesti vain muutamia vuositasolla. Heidän käyttöksensä taustalla voi olla mielenterveyden häiriö ja heidän hoidontarpeensa saattaisi edellyttää hoidon toteuttamista terveydenhuollon yksikössä, kuten EVA- tai NEVA-yksikössä.

Jos kuitenkin psykiatrasta hoidontarvetta ei ole ja lapsi tarvitsisi 1-2 momentin perusteilla määrättyä sijaishuoltoa, tapauskohtaisesti voitaisiin arvioida, onko lapsen edun mukaista sijoittaa hänet suljettuun palveluun, vaikka lapsi on alle 12 vuotta. Sijoituspäätöksen tukena olisi tässäkin tapauksessa lapsen tilanteesta laadittu arvio, josta säädetään 49 c §:n 1 momentissa.

Pykälän 4 momentissa viitattaisiin säädettäväksi ehdotettavaan lakiin Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Ehdotettavan lain 5 §:n 2 momentin mukaan vähintään yhden valtion lastensuojelun palveluyksikön tulisi tuottaa lastensuojelulain 49 a §:ssä tarkoitettua suljettua kuntouttavaa laitospalvelua. Käytännössä velvollisuus kohdistuisi palvelun tuotannon alkuvaiheessa yhteen nykyisin toiminnassa olevista valtion koulukodeista. Lisäksi 1 momentin mukaisen palvelun järjestäjänä ja tuottajana voi olla Helsingin kaupunki ja hyvinvointialue. Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä ja palveluiden tuottamista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa ja laissa hyvinvointialueesta (611/2021). Järjestämislaki ei velvoita hyvinvointialueita tai Helsingin kaupunkia järjestämään tai tuottamaan suljettua palvelua. Jos hyvinvointialue tuottaisi suljettua laitospalvelua, tulisi huolehtia lasten perusopetuksen järjestämisen toteutumisesta siten kuin lastensuojelulain 16 b §:n 2 momentissa säädetään. Lapsen kotikunta on vastuussa myös muusta lapsen opetuksen järjestämisestä niin kauan kun lapsi on oppivelvollisuusikäinen.

49 b §. Kuntouttavan suljetun laitospalvelun sisältö. Pykälä on uusi. Ensimmäisessä momentissa säädettäisiin palvelun tehtävästä ja sisällöstä. Palvelun tehtävänä olisi sijaishuollon suljetuimpana toimintamuotona vastata lapsen erityisestä suojelusta. Tavoitteen toteuttaminen edellyttäisi lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan kuntoutuksen turvaamista sijoituksen aikana. Ympärivuorokautinen moniammatillisesti toteutettu palvelu vastaisi lapsikohtaisessa arvioinnissa tunnistettuihin tuen tarpeisiin, jotka määriteltäisiin ja kirjattaisiin lapsen asiakassuunnitelmaan ja sitä konkretisoivaan hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Laitoksen moniammatillinen henkilökunta vastaisi ensisijaisesti lapsen kokonaisvaltaisesta hoidosta, kasvatuksesta, huolenpidosta, valvonnasta ja kuntoutuksesta. Laitoksen ulkopuolelta tarvittavien terveys- ja sairaanhoitopalvelujen saatavuus turvattaisiin. Terveystuettujen palvelujen kokonaisuus muodostuisi ensisijaisesti laitospalvelun yhteydessä olevista ammattihenkilöiden toteuttamista terveydenhuollollisista toimenpiteistä sekä sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevista terveyden- ja sairaanhoitopalveluista. Lapsen terveydenhuoltopalvelut tulisi kuitenkin järjestää lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla ja jos hänellä on jo olemassa esimerkiksi hoitosuhde yliopistosairaalatasoiseen palveluun, sen jatkuminen tulisi mahdollisuuksien mukaan turvata. Tavoitteena on, että pykälässä tarkoitettua palvelua tuottavassa laitoksessa olisi esimerkiksi virkasuhteinen lääkäri. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin erikseen velvoitteesta tehdä lapselle tarvittavat lääkärintarkastukset sijoituksena aikana. Vastaava velvoite koskee myös EHO jaksoa (60 c §:n 2 momentti). Lääkärintarkastusten tekemistä edellyttävä velvoite olisi välttämätön, jotta lapsen terveydenhuollollisiin tarpeisiin voitaisiin tarkoituksenmukaisesti vastata.

Palvelua toteutettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammatilliseen osaamiseen perustuvana tehostettuna työskentelynä. Tehostettu kuntouttava laitospalvelu olisi käsitteenä uusi lastensuojelulaissa. Tehostettu kuntouttava työskentely näkyisi niin palvelun jatkuvassa arvioivassa otteessa, henkilöstömäärässä, henkilökunnan osaamisessa kuin muun asiantuntemuksen integroimisessa lapsen sijaishuoltoon. Säännöksellä olisi yhteys sijaishuoltopaikan valintaan, lastensuojelulaitoksen henkilöstön mitoittamiseen ja kelpoisuusvaatimuksiin. Kyseessä olisi lastensuojelupalvelu eikä sillä voitaisi korvata esimerkiksi lapsen tarvitsemää psykiatrasta osastohoitoa.

Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen turvattaisiin pääasiassa laitoksessa toteutuvana opetuksena, mutta sitä voitaisiin toteuttaa myös tarvittaessa esimerkiksi etäyhteyksin. Perusopetusta ei voida lähtökohtaisesti järjestää etäopetuksena oppivelvollisuusikäisille lapsille.

Etäyhteyksien hyödyntäminen opetuksessa on kuitenkin sallittua, jos opetus täyttää lähiopetuksen kriteerit, eli opetustilassa on oltava kelpoisuusehdot täyttävä opettaja. Etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen toteuttamisen mahdollisuudet tulee arvioida lapsikohtaisesti.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin lisäksi, että palvelun tulee perustua ammatillisesti koulutettujen aikuisten intensiiviseen läsnäoloon ja työskentelyyn. Tämä tarkoittaisi työntekijöiden tiivistä läsnäoloa lasten kanssa esimerkiksi samassa tilassa ja työskentelyä vuorovaikutuksessa lasten kanssa, jotta sijaishuolto voisi toteutua ihmissuhteisiin perustuvana ja muutoksia tavoittelevana työnä. Sitä toteutetaan työskentelemällä lapsen kanssa yksilöllisesti esimerkiksi omaohjaajatyöskentelyn keinoin, mutta myös yhteisöllisesti asuinyksikössä esimerkiksi toiminnallisten ryhmätoimintojen muodossa. Lasten kanssa työskentelyn tulisi olla suunnitelmallista. Työskentelyn sisältö ja intensiteetti määräytyisivät lapsen yksilöllisten tarpeiden ja hänelle soveltuvien työskentelytapojen mukaisesti.

Suljetussa laitospalvelussa lapsen sijaishuolto ja kuntoutus edellyttäisivät moniammatillista ja vankkaa henkilökuntarakennetta sekä toimivaa, luottamuksellista yhteistyötä ja yhteisvastuuta vanhempien tai vanhempien edustajien, lapsen muiden läheisten, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sekä muun verkoston välillä. Koko hoito- ja kasvatustyötä tekevällä henkilökunnalla tulisi olla ajantasaiset tiedot erityisosaamiseen tarvittavasta asiantuntemuksesta. Kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoitettujen lasten hoitaminen vaatii pitkäaikaisen osaamisen kertymistä ja tutkimustietoon perustuvaa intensiivistä kuntoutusta. Laitospalvelun arjen tulisi olla selvästi strukturoitua ja toteuttaa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, jossa olisi konkreettinen arjen kuntouttavia tavoitteita. Lapsen 30 a § mukaisen hoito- ja kasvatussuunnitelman tulisi olla laadittu noudattaen erityistä huolellisuutta ja hyödyntäen asiantuntijoita. Kuntoutukseen tulisi sisällyttää esimerkiksi vastuunoton opettelua omista asioista ja tekemisistä. Lisäksi arjen työskentelyssä olisi hyvä harjoitella muiden ihmisten huomioimista. Kuntouttava tavoite edellyttää erityisen aktiivista ja positiivista tukea etsivää otetta lapsen perheen ja verkoston kanssa.

Vaikka väkivaltainen käytös ei ole sairaus, merkittävällä osalla sekä rikosseuraamusten piirissä että lastensuojelulaitoksissa olevista väkivaltarikoksiin syyllistyneistä lapsista on jokin mielen-terveyden häiriö. Mielen-terveyden häiriöistä korostuvat päihteiden käyttö, mielialahäiriöt, aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD) sekä erilaiset oppimishäiriöt. Mielen-terveyden häiriöiden hoito vaikuttaa myönteisesti myös väkivaltaiseen käytökseen. Toisinaan väkivaltainen käytös on liitoksissa vakaviin mielen-terveyden sairauksiin, kuten alkavaan skitsofreniaan. Palveluun sijoitettavan lapsen mielen-terveyden selvittäminen ja mielen-terveyden häiriöiden hoitaminen olisivat keskeisiä palvelun kuntouttavuuden kannalta.

Väkivaltariski tulee huomioida fyysisten tilojen suunnittelusta henkilökunnan riittävään resur-sointiin ja turvallisiin arjen käytäntöihin. Tavoitteena on, että lapsen väkivaltariskiä arvioitaisiin ennen yksikköön sijoitusta ja säännöllisesti sijoituksen aikana luotettavaksi osoitetuilla riski- ja tarvekartoituksilla (esimerkiksi SAVRY, structured assessment of violence risk in youth), mutta kiireellisissä tilanteissa tämä ei välttämättä ole mahdollista. Laadukas riskikartoitus tunnistaa vakavan väkivaltariskin keskeiset taustatekijät ja suojaavat tekijät.

Laitospalvelun onnistumista selittäviä tekijöitä ovat muun muassa laitoksen ilmapiiri, kodin-omaisuus sekä työntekijöiden ja lasten välisten suhteiden laatu. Turvallisuus on kaiken toimin-nan perusta. Käyttäytymisen muutokseen tähtäävistä terapeuttisista menetelmistä eniten tutki-musnäyttöä on kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan (KKT) pohjautuvista interventioista. Dia-lektisen käyttäytymisterapian (DKT) on kansainvälisessä kirjallisuudessa todettu vähentävän rikoksilla oireilevien nuorten ei-toivottua käyttäytymistä. Suomessa on käytössä ART eli Ag-gression Replacement Training. Multi-Dimensional Family Therapy (MDFT) menetelmän te-hosta on alustavaa kansainvälistä näyttöä myös laitoshoidossa. Tunnekylmiä piirteitä omaavat

käytöshäiriöiset lapset eivät välttämättä hyödy ryhmäterapioista, koska heillä aggressio ei ole seurausta puutteellisesta impulssikontrollista.⁸⁹ Psykososiaalisten hoidollisten menetelmien käyttö edellyttää yhteistyötä terveydenhuollon kanssa.

Pykälän 2 momentin mukaan palvelua voisi tuottaa myös kiireellisenä vastaanotto- ja arviointipalveluna 49 a §:n mukaisin sijoituskriteerein kiireellisesti sijoitetuille lapsille. Tavoitteena on mahdollistaa lapsen kiireellinen sijoitus palveluun tilanteissa, joissa sen arvioidaan olevan välttämätöntä lapsen erityiseksi suojelemiseksi ja se arvioidaan lapsen etua parhaiten toteuttavaksi vaihtoehdoksi. Tällaisia tilanteita olisi todennäköisesti määrällisesti vähän ja niissä arvioinnin merkitys sijoituksen alussa korostuu.

Pykälän 3 momentissa todettaisiin, että sijoituksen aikana toteutettavien 71 §:ssä säädettyjen erityisten rajoitusten toimeenpanto tulee täsmentää asiakassuunnitelmassa. Tämä tarkoittaa rajoituspäätösten toimeenpanon konkretisointia asiakassuunnitelmassa ja sitä täsmentävässä hoito- ja kasvatussuunnitelmassa. Lastensuojelulain 11 luvun mukaisten rajoitusten ja erityisesti 71 §:n mukaisten erityisten sijoituksen aikaisten rajoitusten tavoitteena on vastata lapsen tarpeisiin sekä mahdollistaa turvalliset puitteet sijaishuollon toteuttamiselle estämällä lapsen vahingollisen, itselleen ja muille vaarallisen, käyttäytymisen jatkaminen mahdollisimman tehokkaasti. Niiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi arvioida säännöllisesti vähintään neljän kuukauden välein tapahtuvan lapsen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Pykälän 4 momentissa korostettaisiin palveluun sijoitettujen lasten vanhempien oikeutta saada tarvitsemiaan palveluja ja tukea suunnitelmallisesti siten kuin 30 §:n 4 momentissa säädetään. Tavoitteena on, että myös lapsen vanhempien yksilöllisiin palvelutarpeisiin vastattaisiin tarkoituksenmukaisesti ja oikea-aikaisesti. Tämä tukisi sekä lapsen kokonaisvaltaista kuntoutumista ja perheen jälleenyhdistämistavoitteeseen pääsyä että lapsen edellytyksiä sopeutua seuraavaan elämänvaiheeseen sijoituksen päättymisen jälkeen.

49 c §. *Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeva päätöksenteko.* Pykälä on uusi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin päätösmuodoista, joilla lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Koska kyseistä palvelua toteutettaisiin sijaishuoltona, päätöksen sijoittamisesta voisi tehdä 38 § 1 momentin ja 43 § mukaisilla päätöksillä kiireellisenä sijoituksena, huostaanottoa tai sijaishuoltopaikan muutoksena.

Momentissa täsmennettäisiin huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan päätöksen tekemisen edellytyksiä, mikäli lapsi on jo sijoitettuna kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun kiireellisesti. Tällöin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän olisi pyydettävä 49 e § 1 momentin mukainen arvio lapsen tilanteesta. Arvion antaisi 49 d §:n 2 momentissa säädetty asiantuntijaryhmä. Arvion pyytäminen säädettäisiin velvollisuudeksi. Arvion tarkoituksena olisi tukea sosiaalityöntekijää päätöksenteossa silloin, kun hän arvioi lapsen mahdollista sijoittamista suljettuun palveluun. Päätöksenteko sisältäisi keskeisesti lapsikohtaista arviointia siitä, täyttyvätkö 49 §:n edellytykset ja olisiko sijoitus suljettuun palveluun lapsen edun mukainen. Hallinto-oikeudelle toimitettavan lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan hakemuksen tulee 44 §:n 1 momentin 10 kohdan mukaisesti sisältää momentissa mainittujen muiden selvitysten lisäksi myös mahdolliset muut päätöksentekoon vaikuttavat selvitykset ja asiakirjat. Edellä mainittu arvio olisi 10 kohdassa tarkoitettu selvitys, joka tulee toimittaa hallinto-

⁸⁹ Laajasalo, T., Eriksson, P., Tervo, J., Manninen, M. & Hulkko, E. (2024) Rikoskierteessä olevien lasten suljetut lastensuojelulaitokset - näkökulmia kuntouttavan toiminnan sisältöön STM:n valmisteluryhmälle. THL:n muistio. Julkaisussa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8677-0>.

oikeuteen. Arvion pyytäminen koskisi myös tilannetta, jolloin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen sijaishuollon muuttamista koskevaa päätöstä tilanteessa, jossa suljetun laitospalvelun tarvetta ei enää olisi ja lapsi olisi siirtymässä toiseen sijaishuoltopaikkaan.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tarvitsee lapsen tilanteen arviointiin monialaista tukea ja osaamista, kuten esimerkiksi suljetun laitospalvelunkäytettävissä olevaa 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettua asiantuntijaryhmää, päihdelääketieteen ja lasten- ja nuorisopsykiatrian asiantuntemusta osaamista.

Lastensuojelulain 14 §:ssä säädetty lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi asiantuntijaryhmä voi antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi. Tämän asiantuntijaryhmän hyödyntäminen olisi suotavaa myös pohdittaessa suljettua laitospalvelua sijoitusvaihtoehtona. Suljetun laitospalvelun käytössä olevien asiantuntijoiden, joista säädettäisiin 49 d §:n 2 momentissa, antamalla arviolla ei muutettaisi 14 §:ssä tarkoitetun asiantuntijaryhmän roolia lapsen huostaanottamista ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan asian valmistelussa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden arvio olisi pyydettävä riippumatta siitä, avustaako 14 §:n mukainen lastensuojelun asiantuntijaryhmä lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää asiassa. Keskeisenä erona asiantuntijaryhmien välillä olisi se, että suljetun palvelun yhteydessä toimivilla asiantuntijoilla olisi ajankohtaista ja konkreettista tietoa lapsen tilanteesta, koska lapsi olisi sijoitettuna suljettuun laitospalveluun. Tähän tietoon perustuen heidän tulisi esittää arvion lapsen sijoituksen edellytysten täyttymisestä 49 a §:n edellyttämällä tavalla. Arviossa tulisi avata, minkä sisältöisenä ja missä laajuudessa lapsen tilanne edellyttää 71 §:n mukaisten rajoitusten tai muita 11 luvussa säädettyjen rajoitusten käyttöä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin päätöksen perusteluista. Sen mukaan päätökseen on kirjattava päätöksen perusteet ja tavoitteet. Lisäksi päätökseen on kirjattava hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet tavoitteiden saavuttamiseksi. Viimeksi mainittu ei koskisi kiireellisen sijoituksen päätöksiä, eikä tuomioistuimen antamaa väliaikaista määräystä. Sijoitukselle asetettavat tavoitteet ja sijoituksen kesto määräytyisivät yksilöllisesti kuten muussakin sijaishuollossa. Tavoitteena voisi olla esimerkiksi se, että lapsi kykenisi siirtymään kuntouduttuaan vähemmän tuettuun sijaishuoltopaikkaan, kotiin tai itsenäiseen asumiseen. Toisaalta lapsi saattaa tarvita suljettua palvelua koko sijaishuollon tarpeen ajan. Kuten tälläkin hetkellä, sijaishuoltopaikan mahdolliset muutokset tulisi arvioida lapsen tarpeista käsin ja lapsen etua kokonaisuutena punniten. Jos lapsi on sijoitettu suljettuun laitospalveluun lastensuojelulain 38 §:n nojalla kiireellisesti, sijoituksen kesto määrittyisi kiireellistä sijoitusta koskevien aikarajojen puitteissa.

Pykälän 3 momentissa säädetään siitä, miten kuinka lapsen sijoituksen kesto määräytyy. Sijoitus on voimassa sen mukaan, onko kyse lapsen kiireellisestä sijoituksen ja sen jatkon kestosta säädetään 38 §:ssä ja huostaanoton kesto säädetään 47 §:ssä. Päätöksenteon yhteydessä tulee varmistua siitä, että samalla tehdään erilliset rajoituspäätökset 71 §:n 1 - 3 momentissa tarkoitettuista erityisistä rajoituksista, jotka on säädetty sijoituksen edellytykseksi. Rajoituspäätökset määrätään olemaan voimassa yhden vuoden. Rajoituspäätöksiä valmisteltaessa tulee ottaa huomioon 61 a §:ssä säädetty rajoitusten käytön yleiset edellytykset, jotka tulee aina täyttyä ennen kuin mitään 11 luvun rajoituksia voidaan käyttää. Sijoituspäätöstä ja 71 §:n mukaisia rajoitustoimia koskevasta muutoksenhakuoikeudesta säädetään 89 §:ssä ja muutoksenhausta 90 ja 92 pykälässä.

Sijoituksen tarkoituksen toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että lapsen liikkumisvapautta ja yhteydenpitoa rajoitetaan sijoituksen ajaksi. Lapsen liikkumisvapauden rajoittamisella este-

tään lapsen sijoituksen perusteena oleva käyttäytyminen laitoksen ulkopuolella ja lapsen luvaton poistuminen. Näin voidaan turvata myös lapsen opetukseen osallistumista. Yhteydenpitoa rajoitetaan niihin henkilöihin, joiden vaikutuksesta lapsi voisi jatkaa omaa kehitystään ja turvallisuuttaan ja muiden turvallisuutta vaarantavaa rikollista käyttäytymistään. Yhteydenpito saattaisi vaarantaa lapsen sijoitukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen ja lapsen motivaatiota sijoituksen aikaiseen muutostyöskentelyyn ja kuntoutumiseen. Yhteydenpidon rajoittamista koskevassa päätöksessä määritellään ne henkilöt, joita rajoittaminen ei koske. Tällöin voidaan estää lapsen yhteydenpito ennalta määrittelemättömään ja tunnistamattomaan joukkoon ihmisiä. Yhteydenpidon rajoittamisen ja yhteydenpitovälineiden käytön rajoittamisen ja näitä koskevan päätöksenteon osalta noudatettaisiin yhteydenpidon rajoittamista koskevia 62 ja 63 §:ä ja aineiden ja esineiden poisottamista koskevaa uutta 4 b §:ää ja 65 §:ää. Erityisenä rajoituksena laitoksessa toteutetaan suunnitelmallisia henkilökatsastuksia, joiden avulla pyritäisiin turvaamaan lapsen päihitteettömyys ja laitoksen pysyminen päihitteettömänä.

Momentissa 3 säädettäisiin myös, että lapsen sijoitus ja 71 §:n 2-4 momentissa tarkoitetut rajoitukset tulee lopettaa, kun 49 a §:n mukaista perustetta sijoitukselle ei enää ole. Momentissa ei erikseen todettaisi sitä, että sijoitus päättyy, kun lapsi tulee täysi-ikäiseksi. Sijoitus voisi päättyä käytännössä myös sen vuoksi, että lapsi tuomitaan suorittamaan ehdotonta vankeusrangaistusta, tai lapsi siirtyy sairaalaan. Sijoitus päättyy myös, jos huostaanotto päättyy.

49 d §. *Kuntouttavan suljetun laitospalvelun henkilöstö.* Pykälä on uusi. Sen 1 momentissa säädettäisiin kelpoisuusvaatimuksista. Sen 1 momentissa todettaisiin, että sen lisäksi, mitä 60 §:ssä säädetään, kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena olisi tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen ammatillinen tutkinto. Ottaen huomioon laitokseen sijoittavien lasten erityiset haasteet, on laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kelpoisuusvaatimukset perusteltua olla korkeammalla, kuin mitä edellytetään 60 §:ssä. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista olisi voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädettäisiin. Muulla henkilökunnalla tarkoitettaisiin esimerkiksi opetushenkilöstöä. Lisäksi momentissa todettaisiin, että tulisi laitoksessa tulee työskennellä riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Säännöksellä halutaan varmistaa se, että sijoitettujen lasten terveydenhuollollisiin tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan tarkoituksenmukaisesti ja oikea-aikaisesti sekä esimerkiksi lääkehoidon oikeaa toteuttamista voitaisiin varmistaa. Vaikka suljettu laitospalvelu on sosiaalihuollon laitospalvelua, terveydenhuollon ammattihenkilöt olisivat välttämätön osa lapsen huolenpidosta ja kuntoutuksesta vastaavaa moniammatillista työryhmää. Terveydenhuollon ammattihenkilöiden osalta on tarpeen määritellä, liittyykö heidän työskentelynsä sosiaalihuollon vai terveydenhuollon tehtäviin.

Pykälän 1 momentissa todetaan myös, että laitoksen henkilökunnalla tulee olla riittävä perehtyneisyys ja ammattitaito turvallisuuden varmistamiseen. Henkilöstön työhyvinvoinnin toteuttamista voidaan tukea muun muassa riittäväksi mitoitettulla työntekijäresurssilla. Ammattitaidon ja osaamisen ylläpitoa ja vahvistamista tulisi tukea tarjoamalla aktiivisesti lisäkoulutusmahdollisuuksia. Sosiaali- ja terveysalan koulutuksen lisäksi henkilöstöllä tulisi olla myös suljetun laitospalvelun toiminnan luonteeseen edellyttämä turvallisuusosaaminen, erityistä osaamista väkivaltaiseen käyttöön puuttumisessa, väkivaltatilanteiden turvallisessa hallinnassa sekä väkivallan ja väkivaltatilanteiden käsittelyssä lasten kanssa sekä rajoitusten turvalliseen käyttöön.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että suljetun laitospalvelun tuottajalla on oltava käytettävissään erityisosaaminen lääketieteen, mukaan lukien päihde- ja riippuvuushoidon, psykologian, sosiaalityön, kasvatuksen ja opetuksen alalta lapsen suunnitelmallisen kuntoutumisen toteuttamiseksi. Lisäksi täsmennettäisiin, että edellä mainittujen muiden kuin opetuksen asiantuntijoiden tulee olla palvelussuhteessa hyvinvointialueeseen, Helsingin kaupunkiin, HUS yhty-

mään tai valtion lastensuojelulaitokseen. Opetuksen asiantuntijoista säädettäisiin siten, että opetuksen asiantuntijan tulee olla virkasuhteessa Valtion lastensuojelulaitokseen tai opetuksen järjestämisestä vastuussa olevaan kuntaan. Ehdotetun palvelun tuottamiseen katsotaan liittyvän merkittävän julkisen vallan käyttöön liittyviä piirteitä, jonka takia sen tuottaminen rajattaisiin viranomaisen tehtäväksi. Edellä mainittujen asiantuntijoiden ei tarvitsisi välttämättä työskennellä kokoaikaisesti laitospalvelua tuottavassa laitoksessa, mutta heidän osaamisensa tulisi olla laitoksen käytettävissä säännöllisesti. Tämä toisi joustoa esimerkiksi lääkäreiden työpanoksen hyödyntämiseen. Edellä mainitut asiantuntijat osallistuisivat sijoitusten toimeenpanoon siten kuin jäljempänä 49 e §:ssä säädetään.

49 e §. *Kuntouttavan suljetun laitospalvelun toimeenpano.* Pykälä on uusi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että edellä 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden on tavattava lasta henkilökohtaisesti ja osallistuttava lapsen sijaishuollon suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Lapsen tapaamista koskevalla velvoitteella varmistettaisiin, että lapsella olisi tosiasiallinen mahdollisuus osallistua oman sijaishuoltoprosessinsa suunnitteluun ja sille asetettujen tavoitteiden arviointiin yhdessä erityisasiantuntemusta omaavien asiantuntijoiden kanssa. Velvoite voisi tukea myös sitä, että asiantuntijat perehtyisivät lapsen asioihin ja voisivat hyödyntää lapsen kanssa suoraan toteutuvaa työskentelyä lapsen sijaishuollon suunnittelussa. Jokaisen lapsen tilanne on kuitenkin yksilöllinen eikä kaikkien käytettävissä olevien asiantuntijoiden ole välttämätöntä työskennellä lasten kanssa samalla intensiteetillä. Mikäli lapsella ei esimerkiksi ole päihdeongelmaa, ei päihdehoidon asiantuntemus ole lapsen kuntoutumisessa todennäköisesti keskeistä.

Lisäksi 1 momentissa säädettäisiin, että asiantuntijoiden on seurattava ja arvioitava lapsen kuntoutumisen edistymistä säännöllisesti yhteistyössä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa. Ehdotettu säännös loisi asiantuntijoille seuranta-, arviointi- ja yhteistyövelvoitteen. Lisäksi säädettäisiin arvion sisällöstä. Ehdotuksen mukaan arvioon on kirjattava sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet ja tavoitteet palvelulle sekä arvioitava lapsen moniammatillinen tuki, kuntoutustarve ja sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen. Säännös edellyttää, että asiantuntijoiden tulee tuottaa tietoa lapsen sijoituksen edistymisestä. Lisäksi säädettäisiin siitä, että tarvittaessa on hankittava myös muun asiantuntijan arvio lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeesta. Tätä tarvearviointia olisi tarkoituksenmukaista tehdä yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.

Erityisten rajoitusten tarpeellisuuden arvioinnista säädettäisiin 1 momentin loppuosassa. Ehdotetun säännöksen mukaan asiantuntijoiden on samalla arvioitava lapseen kohdistettujen 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten tarpeellisuutta arviota tehdessään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että asiantuntijoiden on koottava 1 momentissa tarkoitettu arvio vähintään neljän kuukauden välein lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle asiakassuunnitelman tarkistamisen tueksi. Tavoitteena olisi varmistaa, että 49 a §:n mukaisiin sijoitusperusteisiin ja lapsen tarpeisiin vaikutettaisiin tehokkaasti sijoituksen aikaisella työskentelyllä. Tämä toteutuisi etenkin arvioimalla sijoituksen etenemistä ja siihen sisältyvää kuntoutumista. Jotta arviointi olisi riittävän systemaattista, asiakassuunnitelmaa ja sitä täydentävää hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tulisi tarkistaa ja tarkentaa riittävän usein. Riittävän tiheästä tarkastusvälistä säätäminen olisi välttämätöntä, jotta lapsen sijoituksen etenemistä tosiasiallisesti seurattaisiin ja vaikutuksia arvioitaisiin aktiivisesti. Menettelyllä voitaisiin vaikuttaa siihen, että lasta vain säilytettäisiin suljetuissa olosuhteissa.

Lisäksi 2 momentissa todettaisiin, että mikäli 49 a §:n mukaiset perusteet 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten jatkamiselle ovat edelleen olemassa, arviossa on otettava kantaa rajoituksen toteuttamisen sisältöön ja laajuuteen. Säännös on välttämätön, jotta lapsen perusoikeuksia

rajoittavien toimenpiteiden vaikutuksia ja tarvetta tulisi arvioida säännöllisesti. Säännös velvoittaisi eri asiantuntijoita osallistumaan niiden edellytysten arvioitiin, joita erityisten rajoitusten toimeenpano edellyttää. Heidän tulisi myös ottaa kantaa kyseisten rajoitusten sisältöön ja laajuuteen. Asiantuntijoiden tuottamalla arviolla on merkitystä myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätöksenteolle, koska hänen tulisi huomioida se päätöksiä tehdessään.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen sijoituksen päätyttyä kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa. Säännös velvoittaisi suunnittelemaan sijoituksen jälkeistä aikaa ja varautumaan siirtymävaiheen aikaiseen työskentelyyn siten, että siirtyminen vastaisi tarkoituksenmukaisella tavalla lapsen tarpeisiin.

Erityisen huolenpidon jakso

Erityinen huolenpito esitetään muutettavaksi erityisen huolenpidon jaksoksi ja kokonaisuus ehdotetaan siirrettäväksi nykyisestä rajoituksia koskevasta 11 luvusta (71–73 §:t) sijaishuoltoa koskevaan lukuun, jonne ehdotetaan säädettävän uudet säännökset 60 a–60 c erityisen huolenpidon jaksoa koskien. Muutos selkeyttäisi nykytilaa ja vahvistaisi erityisen huolenpidon sisällöllistä luonnetta ja tavoitetta. Kyse ei siis olisi rajoitustoimenpiteestä, vaan sijaishuollossa olevalle lapselle järjestettävästä erityisestä hoidosta ja huolenpidosta. Erityisen huolenpidon jakson aikana olisi mahdollista käyttää 11 luvun rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä sekä ehdotetussa 72 §:ssä säädettyjä erityisiä rajoituksia. Nämä säännökset sisältyisivät 11 lukuun. Lain 11 luvun 72 §:n mukaisten rajoitusten käyttö perustuisivat erityisen huolenpidon sijoituspäätökseen. Muiden 11 luvun rajoitusten osalta noudatettaisiin niitä koskevaa päätöksentekoa. Käsite erityisen huolenpidon jakso kuvaisi nykyistä paremmin erityisen huolenpidon luonnetta määräaikaisena sijaishuoltopalveluna.

60 a §. Erityisen huolenpidon jakso. Pykälässä säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson tarkoituksesta, sisällöstä ja edellytyksistä. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson tarkoituksesta ja siihen yhdistettäisiin säännöksiä nykyisistä 71 § ja 72 § 1 momentista. Nykyistä 71 §:n otsikkoon lisättäisiin jakson käsite, jolla täsmennettäisiin palvelun määräraikaista luonnetta. Erityisen huolenpidon jakson määritelmä olisi sisällöltään lähes sama voimassa olevan määritelmän kanssa. Erityisen huolenpidon jaksolla tarkoitettaisiin jatkossakin sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa toteutettavaa erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa. Nykyisen 71 §:n mukaisesta määritelmästä muutettaisiin järjestää-verbi verbiin toteuttaa, jolla selkeytettäisiin nykyisen sosiaali- ja terveystieteiden järjestämisvelvoitteen ja erityisen huolenpidon palvelun konkreettisen toteuttamisen välistä suhdetta. Hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille kuuluu lastensuojelun sijaishuollon järjestämisvelvoite, mutta erityistä huolenpitoa voidaan toteuttaa sen tuottamisen edellytykset täyttävässä lastensuojelulaitoksessa. Erityisen huolenpidon jaksoja voitaisiin toteuttaa joko kyseisen palvelun tuottamiseen erikoistuneessa lastensuojelulaitoksessa tai laitoksen asuinyksikössä tai lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, mikäli erityisen huolenpidon toimeenpanoa koskevat edellytykset täyttyisivät.

Ehdotetussa 1 momentissa muutettaisiin viittaussäännös erityisen huolenpidon jakson aikana toteutettaviin rajoituksiin siten, että jakson aikana lasta rajoitettaisiin lapsen hoidon ja huolenpidon edellyttämässä laajuudessa siten kuin 72 §:ssä säädetään. Lukuun 11 sisältyvän 72 §:n mukaan erityisen huolenpidon jaksolle sijoitetun lapsen liikkumista rajoitettaisiin koko jakson ajaksi. Ehdotettu sääntely vastaisi lapsen liikkumisvapauden rajoittamisen osalta käytännössä nykytilaa ja erityisen huolenpidon jakso toteutettaisiin jatkossakin tiiviisti kontrolloidussa ja suljetun kaltaisessa asuinyksikössä. Sen lisäksi mitä 72 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, EHO-jaksolla voitaisiin käyttää tarvittaessa myös muita 11 luvussa säädettyjä rajoituksia soveltuvin

osin. EHO-jakso ei saisi olla jatkossakaan luonteeltaan säilyttävää tai lasta rankaisevaa, vaan palvelun tulee olla sisällöllisesti erityistä ja moniammatillisuuteen perustuvaa hoitoa ja huolenpitoa.

Lisäksi pykälän 1 momentissa säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson järjestämisen edellytyksistä. Jakso voitaisiin toteuttaa silloin, kun lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Voimassa olevasta sääntelystä ehdotetaan poistettavaksi ”vakava päihde- tai rikoskierteen katkaiseminen” nimenomaisena sijoitussyynä. Ehdotuksen mukaisesti tarkoituksena olisi, että kaikkein vakavimpien päihde- tai rikoskierteiden katkaisemiseen vastattaisiin jatkossa uudella kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla. Lapsen sijoittaminen erityisen huolenpidon jaksolle olisi kuitenkin jatkossakin mahdollista, jos lapsen tilanne edellyttää päihdeiden käyttöön tai rikollisuuteen kytkeytyvän käyttäytymisen katkaisemista erityisen huolenpidon keinoin. Esimerkiksi OTKE:n mukaan nykyisellä erityisen huolenpidon palvelulla ei pystytä riittävän tehokkaasti vastaamaan lasten vaikeisiin päihdeongelmiin ja päihdekierteiden katkaisemiseen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulisi tehdä punnintaa ja arviointia lapsen yksilöllisen tilanteen perusteella siitä, pystyttäisiinkö lapsen tarpeisiin vastaamaan riittävästi erityisen huolenpidon jaksolla. Ehdotetusta säännöksestä poistettaisiin nykyisen 72 §:n 1 momentissa oleva viittaus lapsen erittäin tärkeään yksityiseen etuun sijoituksen edellytyksenä. Lapsen sijoittaminen erityisen huolenpidon jaksolle tulisi jatkossakin perustua lastensuojelulain velvoitteiden mukaisesti lapsikohtaisen edun punnintaan, tarveharkintaan ja päätöksentekoon, jonka takia nimenomainen viittaus yksityiseen etuun ehdotetaan poistettavaksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson tavoitteesta yleisellä tasolla siten, että sen tavoitteena on katkaista lapsen häntä itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. Määritelmä vastaa sisällöllisesti nykyistä sääntelyä. Yleisen tason tavoitteet täsmentyvät ja saavat yksityiskohtaisen sisältönsä jaksolle sijoitettavien lasten yksilöllisten tilanteiden perusteella, kuten muussakin lastensuojelussa.

Lisäksi 2 momentin säännöksen mukaisesti sijoituksen edellytyksenä olisi jatkossakin voimassa olevan sääntelyn mukaisesti se, että sijaishuoltoa ei ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi erityisen huolenpidon jakson sijaan. Erityisen huolenpidon jaksolla ei voitaisi jatkossakaan korvata esimerkiksi lapsen tarvitsemaa psykiatrista sairaalahoitoa.

60 b §. Päätös erityisen huolenpidon jaksosta. Pykälä on uusi. Siinä säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson toteuttamisen edellyttämästä päätöksestä ja sen valmistelusta sekä jakson aikarajoista, jakson päättämisestä sekä jakson aikaisesta sijaishuoltopaikasta. Ehdotettu pykälä sisältäisi sekä voimassa olevaa että uutta sääntelyä. Sen tavoitteena olisi selkiyttää nykytilaa.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että erityisen huolenpidon jaksosta olisi tehtävä määräaikainen päätös. Ehdotettu säännös vastaisi nykytilaa, mutta korostaisi aiempaa täsmällisemmin erityisen huolenpidon jakson ja sitä koskevan päätöksen määräaikaaisuutta. Lisäksi ehdotetaan, että voimassa olevan 72 §:n 3 momentissa säädettyä erityisen huolenpidon enimmäiskestoa muutettaisiin. Jatkossa päätös voitaisiin tehdä 90 vuorokaudeksi kerrallaan nykyisen 30 vuorokauden sijaan. Päätöksen määräajan laskemista ja raukeamista koskevaan sääntelyyn ehdotetaan lisättävän jakson käsite, mutta muutoin ehdotettu sääntely olisi yhteneväinen voimassa olevan sääntelyn kanssa. Määräaika laskettaisiin jatkossakin erityisen huolenpidon jakson tosiasiallisesta aloittamisesta. Päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä raukeaisi, jollei täytäntöönpanoa olisi voitu aloittaa 90 vuorokauden kuluessa päätöksen tekemisestä. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi päätöksen sisältöä täsmentävä säännös. Ehdotuksen mukaan

erityisen huolenpidon jaksoa koskevaan päätökseen olisi kirjattava jakson perusteet, tavoitteet, hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä korostaisi työskentelyn tavoitteellisuutta ja sisällön määrittelyn tärkeyttä. Erityisen huolenpidon jakson tulisi olla jatkossakin yksilöllisesti hyvin suunniteltua ja tavoitteellista hoitoa, huolenpitoa ja kuntoutusta. Päätöksen ja erityisen huolenpidon jakson pituutta tulisi jatkossakin arvioida lapsikohtaisesti ja lapsen yksilöllisiin tarpeisiin perustuen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi erityisen huolenpidon jakson jatkopäätöksestä. Näin ollen kaksivaiheinen päätöksentekorakenne ehdotetaan säilytettävän. Voimassa olevan 72 §:n 3 momentissa säädetyin jatkopäätöksen enimmäiskesto ehdotetaan muutettavaksi 60 vuorokaudesta 90 vuorokauteen. Sijoituksen jatkopäätöksen edellytyksiä koskevaan sääntelyyn ehdotetaan viittausta 60 a §:n säännökseen. Lisäksi ehdotetaan, että erityisen huolenpidon jatkamisen edellytykseksi säädettäisiin nykyistä tarkkarajaisemmin siitä, että jatkaminen olisi lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden ja lapsen tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisen kannalta välttämätöntä. Ehdotettu lisäedellytys olisi tarpeellinen, koska erityisen huolenpidon jaksojen kesto ehdotetaan kaksinkertaistettavaksi enintään 90 vuorokaudesta maksimissaan 180 vuorokauteen. Määräaikainen päätös itsessään ei olisi peruste jakson jatkamiselle, vaan tilannetta olisi seurattava jatkuvasti. Esimerkiksi päihdekierteen katkaiseminen ja mahdollisesti riippuvuustasoiseksi muodostuneesta päihdeongelmasta irti pääseminen voi vaatia erityisen huolenpidon jakson jatkamista lapsen hengen ja terveyden turvaamiseksi. Vieroitusoireet voivat kestää useita viikkoja ja riippuvuuden katkaiseminen voi viedä kuukausia. Erityisen huolenpidon jaksoille sijoitetaan myös esimerkiksi vakavasti itsetuhoisia lapsia, joiden palvelutarpeet voivat edellyttää kuukausien työskentelyä muutosten aikaansaamiseksi. Tällöin on usein kyse lapsen hengen ja terveyden turvaamisesta. Jatkopäätökseen olisi myös kirjattava jakson jatkamisen perusteiden lisäksi jatkojakson aikaiset tavoitteet sekä ne hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet, joilla tavoitteiden saavuttamiseen pyritään.

Ehdotetussa 3 momentissa säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson päätöksen perusteena olevasta moniammatillisesta arviosta. Säännös koskisi nykysääntelyn ja käytännön mukaisesti jaksosta tehtävää ensimmäistä päätöstä. Moniammatillista arviota koskeva sääntely siitä, millaisten asiantuntijoiden asiantuntemukseen arvion tulee perustua, on muodoltaan ehdoton. Sen mukaan päätöksen tulee perustua kasvatukselliseen, sosiaalityön, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen. Käytännössä tosiasiallinen päätös saatetaan tehdä ensin ja tämän jälkeen odotetaan tarvittavien asiantuntija-arvioiden valmistumista, jotta virallinen päätös voidaan tehdä.⁹⁰ Jaksojen tavoitteet liittyvät tyypillisesti kriisiytyneen tilanteen pysäyttämiseen ja vakauttamiseen, karkailun ja päihteiden käytön katkaisuun sekä koulunkäynnin edistämiseen. Usein vasta jakson aikana pystytään tekemään tarvittavat tutkimukset ja arvioimaan lapsen tuen tarvetta.⁹¹

Moniammatillista arviota koskevan säännöksen ehdottomuutta ehdotetaan muutettavaksi siten, että jatkossa todettaisiin ne alat, joiden asiantuntemukseen arvion tulisi *ainakin* perustua. Jatkossakin edellytettäisiin kasvatukselliseen, sosiaalityön ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen perustuvien arvioiden hankkimista päätöksenteon tueksi. Samalla ehdotetaan psykologisen asiantuntemuksen poistamista ehdottomana vaatimuksena säännöksestä. Jatkossakin päätöksenteon tueksi olisi mahdollista hankkia psykologin lausunto lapsikohtaisten tarpeiden mukaisesti. Ehdotettu sääntely ei poissulje myöskään muiden mahdollisten asiantuntijoiden asiantuntemuksen hyödyntämistä moniammatillisen arvion laadinnassa. Säännösmuutos olisi tarpeellinen, jotta lapsen erityisen huolenpidon jaksolle pääsy ei hidastuisi asiantuntijalausuntojen saamiseen

⁹⁰ Wennberg, M., Rausmaa, S., Luomala, N. & Ristikari, T. (2023) Selvitys valtion koulukotien EHO-osastoille sijoitettujen nuorten nykytilanteesta. Itlan raportit ja selvitykset 2023:1, 15.

⁹¹ Emt., 16.

kuluvan ajan takia. Kyseessä voi olla tilanne, jossa lapsen edun toteutumisen sekä hengen ja terveyden turvaamisen kannalta olisi välttämätöntä saada lapsi mahdollisimman nopeasti erityisen huolenpidon jaksolle. Nykytilanteessa tämä ei ole välttämättä mahdollista, jos moniammatillisia lausuntoja ei saada. Etenkin psykologien lausuntojen saamisessa on ollut vaikeuksia.⁹² Niitä on hankittu muun muassa ostopalvelopsykologeilta. Lausunto on voinut perustua ainoastaan kirjalliseen aineistoon, eikä psykologi ole välttämättä tavannut lasta arviota laatiessaan. Psykologin asiantuntemuksen merkitys päätöksenteon tukena voisi korostua jatkossakin esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsella on olemassa oleva kontakti psykologiin. Psykologisen asiantuntemuksen saatavuus jakson aikana on erittäin tärkeää, jotta psykologi voi työskennellä lapsen kanssa jakson aikana. Näin ollen nykyisen ehdottomuuden väljentäminen olisi perusteltua.

Lisäksi 3 momentissa säädettäisiin erityisen huolenpidon jakson päätöksentekotoimivallasta. Päätöksen erityisen huolenpidon jaksosta ja sen jatkamisesta tekisi 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Säännös vastaisi nykytilaa. Erityisen huolenpidon jakso olisi lopetettava välittömästi, jos jakso osoittautuu tehottomaksi sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai kun sen tarvetta ei enää ole. Tehottomuus voi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa lapsi tarvitsee sairaalahoitoa tai kehitysvammalain mukaista erityishuoltoa erityisen huolenpidon jakson sijaan. Jakson päättämisen perusteita tulisi arvioida lapsikohtaisesti. Lopettamisesta päättäisi 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lopettamisesta voisi päättää myös muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija, mikä olisi muutos nykytilaan verrattuna. Erityisen huolenpidon jakson päättämistä ja päätöksentekotoimivaltaa koskeva sääntely noudattaisi edellä mainittua muutosta lukuun ottamatta nykytilaa. Säännökseen lisättäisiin jakson käsite.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voisi irtisanoa edellä tarkoitettua erityisen huolenpidon jaksoa edeltäneen sijaishuoltopaikan. Irtisanomisen tulisi perustua lapsen tilanteen kokonaisarviointiin ja lapsikohtaiseen harkintaan. Säännös olisi uusi ja sen tavoitteena olisi selkeyttää käytännössä epäselväksi osoittautunutta nykytilaa. Jatkossa hyvinvointialuetta ei voitaisi automaattisesti velvoittaa säilyttämään lapselle kahta samanaikaista sijaishuoltopaikkaa erityisen huolenpidon jakson aikana. Erityisen huolenpidon jaksoille tehtävät sijoitukset johtuvat pääsääntöisesti siitä, että lapsen sijaishuoltoa ei ole voitu muutoin järjestää lapsen tarpeisiin vastaavalla tavalla. Taustalla vaikuttavia tekijöitä on yleensä useita, mutta yhtenä tekijänä voi olla lapsen tarpeisiin nähden soveltumaton sijaishuoltopaikka. Tulkinta siitä, että sijaishuoltopaikka tulisi tästä huolimatta säilyttää erityisen huolenpidon jakson ajan, voi johtaa epätarkoituksenmukaiseen lopputulemaan. Aiemman sijaishuoltopaikan varaaminen esimerkiksi koko 180 vuorokauden ajanjaksoksi merkitsee myös huomattavia kustannuksia hyvinvointialueelle. Tilanne voi olla myös se, että lapsen aiempi sijaishuoltopaikka irtisanoutuu itse eikä ole halukas jatkamaan lapsen kanssa työskentelyä jakson aikana eikä sen jälkeen. Säännöksellä mahdollistettaisiin hyvinvointialueelle toimivaltaa tehdä lapsikohtaista harkintaa asiassa. Lapsen edun punnintaa tulee tehdä 4 §:ssä tarkoitettulla tavalla yhteistyössä asianosaisten kanssa ja ottaen huomioon myös 50 §:n säännökset. Harkinnassa on tarkoituksenmukaista huomioida muun muassa erityisen huolenpidon jakson arvioitu kesto ja jakson jälkeinen suunnitelma. Irtisanomista ei tule siten perustella ainoastaan kustannussyillä. Irtisanomisesta päättäisi 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan

⁹² Wennberg, M., Rausmaa, S. & Kortelainen, J. (2020) Erityisen huolenpidon nuorten palvelupolut. Itlan raportit ja selvitykset 2020:3, 11.

sosiaalityöntekijän valmisteltua asian vastaavalla tavalla kuin lastensuojelulain 43 §:n 3 momentissa säädetään.

60 c §. *Erityisen huolenpidon jakson toimeenpano.* Pykälä on uusi. Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin edellytyksistä, joita erityisen huolenpidon jaksoja toteuttavalla lastensuojelulaitoksella tulisi olla. Erityisen huolenpidon jakso voitaisiin järjestää lastensuojelulaitoksessa, jonka käytettävissä olisi sen toteuttamiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Ehdotus olisi voimassa olevan sääntelyn mukainen lukuun ottamatta kahta käsittemuutosta. Erityisen huolenpidon käsite muutettaisiin erityisen huolenpidon jaksoksi. Voimassa olevan 73 §:n 1 momentissa käytetään järjestämisen käsitettä, mutta ehdotetussa säännöksessä jälkimmäinen järjestämisen käsite ehdotetaan muutettavaksi toteuttamisen käsitteeksi. Ehdotuksen tavoitteena on selkiyttää järjestämisen käsitteen käyttöä. Hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki vastaavat erityisen huolenpidon jakson järjestämisestä, jonka takia järjestämisen käsite ehdotetaan säilytettäväksi ehdotetun 1 momentin ensimmäisen lauseen ensimmäisessä kohdassa edellä mainitun järjestämisvastuun selkeyttämiseksi. Julkiset ja yksityiset palveluntuottajat voisivat jatkossakin tuottaa erityisen huolenpidon jaksoja, jonka takia ehdotetaan, että 1 momentin ensimmäisen lauseen sivulauseessa käytettäisiin toteuttamisen käsitettä. Tällä muutettaisiin voimassa olevaa sääntelyä. Vastaavaa käsittemuutosta ehdotetaan momentin toiseen lauseeseen. Muutokset vastaisivat paremmin nykytilaa.

Erityisen huolenpidon käsite ehdotetaan muutettavaksi erityisen huolenpidon jakson käsitteeksi myös 1 momentin toiseen lauseeseen. Muilta osin ehdotetun 1 momentin säännös vastaisi sisällöllisesti voimassa olevaa sääntelyä. Erityisen huolenpidon jaksoja toteuttavassa laitoksessa tulisi olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö ja erityisen huolenpidon jakson järjestämiseksi terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat. Erityisen huolenpidon jaksot ovat luonteeltaan muuta lastensuojelun laitoshoidoa intensiivisempää siten, että lapset ovat pääsääntöisesti ympärivuorokautisesti paikalla asuinyksikössä koko jakson ajan ja heidän kanssaan työskennellään tiiviisti tarkoin strukturoitua päivä- ja viikko-ohjelmaa noudattaen. Jaksoja toteutetaan hyvin rajatussa toimintaympäristössä. Esimerkiksi opetus toteutuu usein asuinyksikön tiloissa.

Pykälän 2 momentin ensimmäisessä lauseessa säädettäisiin, että erityisen huolenpidon jakson aikana 1 momentissa mainittujen asiantuntijoiden olisi tavattava lasta säännöllisesti sekä osallistuttava lapsen erityisen huolenpidon jakson suunnitteluun, toimeenpanoon ja arviointiin. Ehdotus vastaisi voimassa olevan 73 §:n 2 momentin sääntelyä lukuun ottamatta erityisen huolenpidon käsitteeseen tehtävää täsmennystä. Lisäksi ehdotetaan, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän olisi suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen erityisen huolenpidon jakson jälkeen. Suunnittelu ei edellyttäisi erillisen kirjallisen suunnitelman tekemistä, mutta siitä olisi tarkoituksenmukaista tehdä tarvittavat kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin. Erityisen huolenpidon aikaisesta kirjaamisesta ja asiakassuunnitelman päivittämisestä ei jatkossa säädettäisi erikseen, koska niitä koskevia velvoittavia säännöksiä tulee joka tapauksessa noudattaa lain edellyttämällä tavalla. Suunnittelua olisi tehtävä yhdessä lapsen, jakson jälkeisen sijaishuoltoipaikan ja erityisen huolenpidon jakson aikaisen henkilökunnan kanssa. Huomiota tulisi kiinnittää eteenkin niihin toimiin, joilla voitaisiin tukea lapsen turvallista siirtymää jakson jälkeiseen sijaishuoltopaikkaan ja joiden avulla voitaisiin varmistaa jaksolla saavutettujen tavoitteiden myönteiset tulokset jakson jälkeen. Tarvittaessa olisi kuultava myös 1 momentissa mainittuja asiantuntijoita tai hyödynnettävä 14 §:ssä säädettyä monialaista asiantuntijaryhmää. Lapsen tarpeista ja tilanteesta johtuen voi olla tarpeen konsultoida myös muita asiantuntijoita. Ennakoidulla suunnittelulla voitaisiin vahvistaa erityisen huolenpidon jakson aikana saavutettujen muutosten jatkuvuutta jakson jälkeiseen aikaan. Samalla lapsen tuleva sijaishuoltopaikka pystyisi varautumaan lapsen muuttoon ja saisi tarvitsemaansa tietoa lapsen yksilöllisistä tarpeista ja muutosten kannattelussa tarvittavista keinoista. Vaikka tuleva sijaishuoltopaikka olisi lapselle

entuudestaan tuttu, siirtymävaiheen työskentelyä olisi tarkoituksenmukaista suunnitella huolellisesti.

Lisäksi 2 momentissa säädettäisiin, että erityisen huolenpidon jakson aikana lapselle olisi tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset. Säännös vastaisi sisällöllisesti voimassa olevaa sääntelyä. Velvoite lääkärintarkastusten tekemiseen on välttämätöntä säilyttää, jotta lapsen terveydenhuollollisiin tarpeisiin voitaisiin tarkoituksenmukaisesti vastata. Tämä voi edellyttää esimerkiksi lapsen hoitamista terveydenhuollon yksikössä sijaishuollon sijaan.

11 luku Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana

Luvun otsikkoa muutettaisiin, jotta se paremmin kuvaisi luvussa säädettyjen rajoitusten oikeudellista merkitystä.

61 §. *Säännösten soveltamisala.* Pykälään 1 momenttia esitetään muutettavaksi sijaishuollossa tapahtuvan 11 luvun mukaisen perusoikeuksien rajoittamisen soveltamisalan osalta. Rajoitustoimenpiteitä koskeviin säännöksiin tulisi useita muutoksia. Rajoitustoimenpiteiden soveltamisessa noudatetaan edelleen sitä lähtökohtaa, että perhehoidossa voidaan soveltaa ainoastaan 62 ja 63 §:ssä tarkoitettuja rajoituksia. Muut 11 luvussa olevat rajoitukset koskevat lapsen sijaishuollon järjestämistä laitoshuoltona. Pykälässä todettaisiin, että laitoshuollossa käytetään 64-70 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä. Tämän lisäksi erikseen momentissa todetaan 11 luvussa olevien 71 ja 72 §:en osalta, että 71 §:n mukaisia erityisiä rajoituksia voidaan soveltaa ainoastaan, kun lapsi on sijoitettuna 49 a §:ssä säädettyyn kuntouttavaan suojattuun palveluun. Lisäksi todettaisiin, että 72 §:n mukaisia rajoituksia voidaan käyttää, kun lapselle toteutetaan 60 a §:n mukaista erityisen huolenpidon jaksoa lapselle.

62 §. *Yhteydenpidon rajoittaminen.* Pykälään säädetään uusi 3 momentti. Sen lisäksi mitä 1 ja 2 momentissa säädetään lapsen yhteydenpidon rajoittamisen mahdollisuudesta, 3 pykälässä säädettäisiin lapsen yhteydenpidon rajoittamisen mahdollisuudesta henkilöihin, joita ei ennalta kyetä tunnistamaan. Lapsen yhteydenpitoa rajoitetaan käytännössä myös muihin, kun hänelle perinteisesti läheisesti katsottaviin ihmisiin. Näiden henkilöiden nimet eivät aina ole tiedossa, ja lapsi voi kokea henkilöt itselleen läheisiksi, vaikka hänen suojelemisekseen yhteydenpitoa henkilöihin olisi kuitenkin perusteltua rajoittaa. Ehdotettu yhteydenpidon rajoittaminen olisi mahdollista tehdä, kun rajoituksen tarkoituksena on katkaista lapsen vakavasti itseään vahingoittava käyttäytyminen tai lapsen päihde- tai rikoskierre. Rajauksen kohteena oleva henkilöjoukko muodostuisi näin tämän suojelutehtävän kautta. Säännös voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi ei kerro tai tiedä niiden henkilöiden oikeita nimiä, keneltä hän ostaa päihteitä. Erilaisten viestintävälineiden ja -alustojen välityksellä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, päihteiden hankkiminen ja rekrytointi verkottuneeseen rikolliseen toimintaan tai jengirikollisuuteen on aiempaa helpompaa. Tilanne voi olla käsillä myös silloin, kun lapsi on esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ns. itsetuho-ryhmissä ja näiden kautta vaarantaa henkeään ja terveyttään ja olisi tärkeää irrottaa lapsi näistä yhteyksistä. Se, ettei lapsi kerro tai on passiivinen henkilöistä voi johtua esimerkiksi siitä, että hänellä ei ole voimaa vastustaa päihteitä käyttävien tai myyvien henkilöiden yhteydenpitoa taikka hän pelkää näitä henkilöitä. Lapsi voi myös olla edellä mainittuihin henkilöihin nähden alisteisessa asemassa eikä siksi kerro asiasta mitään tai on passiivinen. Lapsi ei välttämättä itseään pysty yksilöimään henkilöitä. On kuitenkin huomattava, ettei rajoitusta ei tule käyttää varmuuden vuoksi. Rajoitusta tehtäessä on myös otettava huomioon lain 61 a §:ssä säädetyt rajoitusten käytön yleiset edellytykset kuten aina 11 luvun mukaisissa toimenpiteissä. Rajoitusta tehtäessä on myös huolehdittava, ettei rajoituksella tarpeettomasti rajata lapselle läheisten henkilöiden piiriä. Tämä edellyttää, että lapsen läheispiiristä tulee käytännössä olla varsin hyvä tuntemus päätöksentekohetkellä. Luonnollisesti myös lapsen tilanteeseen vaikuttavista seikoista, kuten esimerkiksi lapsen päihteiden käytöstä tai rikolliseen

toimintaan suuntautumisesta taikka sosiaalisen median käytöstä ja yhteydenpidon vaikutuksista näihin tulee olla lapsen asioista vastaava olla sosiaalityöntekijällä perusteltu käsitys, jotta rajoitus on mahdollista tehdä. Säädettyä uudesta 3 momentista nykyinen voimassa oleva 3 momentti siirtyy 4 momentiksi. Lisäksi nykyinen 4 momentti siirtyy 5 momentiksi ja samalla sitä muutettaisiin huomioiden uusi 3 momentti niin, että siinä viitattaisiin edellä olevien 1-3 momenttien sijasta momentteihin 1-4.

63 §. *Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.* Ehdotuksessa pykälän rakennetta ja sen 1 ja 2 momentin sisältöä muutettaisiin. Pykälässä olisi jatkossa 3 momenttia. Ensimmäisessä momentissa viitataan 62 §:n 1-3 momentin sijasta 1-4 momentteihin. Lisäksi momenttiin lisätään, että päätettäessä lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta 62 §:n uuden 3 momentin mukaisesti henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään, päätöksessä on mainittava ne 62 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske. Yhteydenpidon rajoittaminen ei tunneta henkilöihin rajoittaa lapsen oikeutta sosiaaliseen kanssakäymiseen. Kaikki sosiaalinen yhteydenpito ei tilanteessa olisi kuitenkaan haitallista itse lapselle, joten rajoituksen toimeenpanon yhteydessä tulee turvata se, että lapsi voi muutoin ylläpitää yhteyttä itselleen läheisiin henkilöihin. Yksilöimättömä henkilöä ei yhteydenpidon rajoittamista koskevassa hallintoasiassa voida kuulla eikä päätöstä antaa tiedoksi eikä rajoituspäätös tuntemattomaan kohderyhmään tällöin tule lainvoimaiseksi, koska valitusajan alkaminen kytkeytyy päätöksen tiedoksiantoon. Päätös on kuitenkin lapsen suojelemiseksi perusteltua tehdä 3 momentissa esitetyistä syistä johtuen. Jos aikaisemmin yksilöimättömän henkilön henkilöllisyys myöhemmin selviää, asiassa toimittaisiin 62 ja 63 §:n mukaisesti. Mikäli henkilön katsottaisiin olevan lapsen läheinen ja yhteydenpitoa häneen tulisi rajata, asiassa tulisi antaa uusi muutoksenhakukelpoinen päätös, joka annetaan tiedoksi asianosaisille. Päätösprosessi kuulemismenettelyineen ja henkilön asianosaisasema esimerkiksi tietojen saannin osalta voivat kuitenkin lapsen kannalta olla haitallisia.

Pykälän 2 momenttia lyhennettäisiin selkeyden vuoksi. Nykyiseen tapaan 2 momenttiin sisältyisi sääntely siitä, että yhteydenpidon rajoittamisesta tekee päätöksen 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian tai lapsen kiireelliseen sijoitukseen liittyvissä tapauksissa ja tarvittaessa muissa kiireellisissä tilanteissa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä. Jos rajoittamista on tarpeen jatkaa päättää asiasta 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Lyhytaikaisesta enintään 30 vuorokautta kestävästä yhteydenpidon rajoittamista säänneltäisiin 3 momentissa. Rajoittamisesta voisi tällöin päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja tai hänen sijaisensa. Rajoittamisen osalta viitattaisiin 62 §:n 1 ja 2 momentin lisäksi myös ehdotettavaan uuteen 3 momenttiin. Rajoittamistoimivaltaa laajennettaisiin myös laitoksen johtajan sijaiselle. Tämä vahvistaisi mahdollisuuksia rajoittaa lapsen yhteydenpitoa kiireellisissä tilanteissa, kun se on välttämätöntä esimerkiksi päihteiden hankkimisen, päihteiden käytön tai karkaamisen estämiseksi ja kun sosiaalityöntekijä eikä laitoksen johtaja ole tavoitettavissa. Pykälän 3 momentissa todettaisiin nykyistä 2 momenttia vastaavasti, että yhteydenpidon rajoitus on lopetettava heti, kun se ei enää ole 62 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellinen.

65 §. *Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa.* Pykälä ja sen otsikko muutettaisiin kokonaan. Pykälä koskisi laitoshoidtoa kuten tälläkin hetkellä, mutta siinä säädettäisiin keskeisesti 4 b §:ssä tarkoitettujen aineiden ja esineiden poisottamisen toimeenpanosta laitoksessa. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin toimivallasta poisottamisen toteuttamiseksi käyttää sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäy-

tyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Poisottamiseen toimivaltainen henkilö olisi laitoksen johtaja tai hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Pykälä ei näin ollen koskisi perhehoitoa.

Edellä 4 b §:ssä lueteltujen ja lapsen hallussa olevien aineiden ja esineiden poisottamisen ensisijainen lähtökohta olisi aina kaikissa lapsen sijoituksen muodoissa kasvatuksellinen, lapsen huolenpitoon ja valvontaan liittyvä toimenpide, josta säädetään 4 a §:n 1 momentissa. Kun 4 b §:ssä säädettyjen aineiden ja esineiden saaminen pois lapsen hallusta edellyttää lapsen itsemääräämisoikeuteen sekä lapsen henkilökohtaiseen vapauteen sekä lapsen koskemattomuuteen puuttuvaa voimakeinojen käyttöä, tulee siihen liittyvästä toimivallasta säätää erikseen 11 luvussa.

Lapseen kohdistuvien voimakeinojen ja niissä käytettävän voimakäytön tulee olla aina viimesijainen vaihtoehto ja sen käyttöä on aina arvioitava suhteessa sillä saatavaan etuun. Pykälän 1 momentissa korostettaisiin, että 4 b §:ssä säädettyjen aineiden ja esineiden poisottaminen voimakeinoin voidaan toteuttaa ainoastaan käyttäen sellaisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Voimassa olevassa lastensuojelulaissa ei säädetä lastensuojelulaitosten hoito- ja kasvatushenkilökunnan toimivallasta käyttää voimakeinoja tilanteessa, jossa lapsen hallussa olevat aineet ja esineet katsotaan tarpeelliseksi ottaa laitoksen haltuun, mutta lapsi vastustaa haltuun ottamista (esim. EOAK/5985/2021).

Oikeudesta voimakeinojen käyttöön tulee aina säätää lailla. Voimakeinojen käsite ja niiden oikeudellinen sisältö määritellään rikoslain 4 luvussa. Rikoslain 4 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin. Erityislainsäädännössä, kuten lastensuojelulaissa, ei voida määrätä jonkin keinon olevan voimakeino, jos se ei rikoslaisissa ole sitä. Tällöin kyseisen keinon käyttäminen johtaisi lähtökohtaisesti aina rikosvastuuseen. Voimakeinoja voidaan joutua käyttämään myös hätävarjelu ja pakkotilaa koskevissa tilanteissa (rikoslaki 4 luku 4 § ja 5 §).

Voimakeinojen käyttö edellyttää tarkkaa arviointia siitä, täytyvätkö tilanteessa 61 a §:ssä säädetty rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset. Lisäksi, jos voimakeinot eivät missään oloissa olisi voineet johtaa tavoiteltuun tulokseen, niitä ei myöskään voida pitää tehtävän suorittamiseksi tarpeellisina. Voimakeinoista on siis luovuttava, jos ne eivät tuottaisi tavoiteltua tulosta. Voimakäyttötilanteet voivat voimankäytön intensiteetiltään olla eriasteisia. Aineiden ja esineiden poisottamistilanteessa voidaan käyttää esimerkiksi lapsen kiinnipitämistä tai intensiteetiltään aina kevyempää esimerkiksi lapsen kädestä otteen ottamista, mikäli se on mahdollista. Kiinnipitämisessä on pyrittävä sen lyhytaikaisuuteen ja noudatettava, mitä kiinnipitämisestä 68 §:n 3 momentissa säädetään. Käytännössä ainakin kiinnipitotilanteen ollessa käsillä, edellyttää tilanne usein useamman henkilökuntaan kuuluvan työntekijän läsnäoloa ja toimivaltuutta voimankäyttöön tilanteen turvallisuuden varmistamiseksi.

Esimerkiksi läsnä olevalla vartijalla ei olisi säännökseen perustuen oikeutta toteuttaa poisottamista, koska vartija ei ole laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Aineiden ja esineiden haltuun ottaminen voi joissain tilanteissa olla oikeutettua myös silloin, kun käsillä on rikoslain hätävarjelua ja pakkotilaa koskevasta tilanteesta (rikoslain 4 luvun 4 ja 5 §).

Voimakeinojen käyttö pykälässä on tarkoitettu turvaamaan viisisijaisena keinona aineiden ja esineiden poisottoa. Ensisijaisena tavoitteena kuitenkin tulee aina toimia niin, että tilanne ei kehity voimankäyttötilanteeksi. Pykälän 2 momentissa säädetäänkin siitä, että lapsen kanssa

tulisi ensisijaisesti pyrkiä sopimiseen, kun havaitaan hänellä olevan hallussaan omaisuutta, jota hänellä ei tule olla, vaikka sen arvioitaisiin olevan tuloksetonta. Kiireellisissä tilanteissa lapsen vastustaessa sopimiseen pyrkiminen ei ole tarkoituksenmukaista, jos kyse on lapsen tai muiden henkilöiden vakavasta terveyden tai turvallisuuden vaarasta. Lapselle tulee perustella lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden, miksi lapsen tulee luovuttaa halussaan oleva esine tai aine laitoksen haltuun. Sekä ennen mahdollista voimankäyttöä että sen aikana lapselle on kerrottava, miten lapsen oma käyttäytyminen ja tilanteessa mahdollisesti vaikuttavat muut seikat vaikuttavat siihen, kuinka aineiden ja esineiden poisottaminen toteutetaan ja kuinka siinä huomioidaan lapsen turvallisuus. Tilanteessa lapsen kanssa tulee pyrkiä kommunikoimaan huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Tilanteessa tulee pyrkiä varmistumaan siitä, että lapsi ymmärtää tilanteen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että voimakeinoin turvautuneen henkilön tulee antaa laitoksen johtajalle kirjallinen selvitys. Tällä turvataan sosiaalityöntekijälle mahdollisuus arvioida keinoja, joilla voitaisiin välttää 1 momentissa säädetyn rajoitustoimenpiteen käyttöön johtavia tilanteita jatkossa.

Pykälän 4 momentissa todettaisiin, että voimankäyttötilanteessa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimankäyttövälineitä ovat esimerkiksi teleskooppipatukka, kaasusumutin ja käsiraudat. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä. Voimakeinojen käytön liioittelulla tarkoitetaan yleensä tilanteita, joissa on käytetty ankarampia voimakeinoja, kuin on tarpeellista tehtävän suorittamiseksi.

66 §. *Henkilöntarkastus.* Pykälää muutettaisiin 1 ja 2 momentin osalta. Henkilöntarkastus laajennettaisiin 1 momenttiin tehtävällä viittausmuutoksella koskemaan 4 b §:ssä aineita ja esineitä.

Pykälän 1 momentissa tehtävä viittaus 4 b §:ään tarkoittaisi jatkossa, että henkilöntarkastuksen piiriin voisi kuulua kaikki 4 b §:n 1-4 momentissa tarkoitettut aineet ja esineet, jotka kuvataan pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa. Lainsäädännössä kiinnitetään huomiota aineisiin ja tuotteisiin, joiden hallussapito lapselta on kielletty. Sääntelyn tavoitteena on lapsen suojeleminen vakavilta terveyshaitoilta. Luvottomien aineiden käytöllä on myös haitallinen yhteys lapsen kasvuun ja kehitykseen. Erityisesti päihteiden ja vaarallisten esineiden kulkeutumista laitoksiin tulee estää tehokkaasti. Myös tupakan ja siihen liittyvä laaja kirjo erilaisia korvikkeita tunnistetaan jopa hengenvaarallisiksi lapsille. Nykyisin lasten yhteydenpidon mahdollisuudet laitoksen ulkopuolelle voivat aiheuttaa selkeää haittaa lapsen sijoituksen onnistumiselle. Ehdotettavalla sääntelyllä 4 b §:ssä ei kuitenkaan tarkoitettasi rutiininomaisia tarkastuksia. Arvioitaessa rajoituksen käyttöä, rajoitusten käytön yleiset edellytykset tulee aina ottaa lisäksi huomioon.

Pykälän 1 momenttiin esitetään lisättäväksi, että henkilöntarkastus voitaisiin toteuttaa metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen. Tarkastuksen tulee perustua siihen, että on perusteltuja syitä epäillä lapsella olevan hallussaan 4 b §:ssä tarkoitettuja esineitä. Tarkastus tulisi toimittaa lapsen kanssa yhdessä sopien ja neuvotellen, eikä sen toteuttamiseksi voitaisi käyttää muita voimakeinoja. Säännöksessä metallinilmaisinta vastaava tekninen laite ei ole henkilöskanneri. Metallinilmaisimen käyttäminen olisi vähemmän lapsen fyysisesti kajoava toimenpide, kuin esimerkiksi henkilöntarkastus muutoin.

Pykälän 2 lisättäisiin, että henkilöntarkastus tulee aina tehdä erittäin suurta hienovaraisuutta noudattaen, lasta kunnioittaen ja lapsen yksityisyyttä mahdollisimman vähän loukatun. Käytännössä on muun ohella tärkeää, että toimenpiteissä tulee huomioida lapsen ikä ja kehitystaso.

66 a §. *Henkilönkatsastus.* Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että sen ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä viitattaisiin 4 b §:n 1 momentissa säädettyihin aineisiin. Kyseisillä aineilla

tarkoitetaan aineita, joita alaikäinen lapsi ei lainsäädännön nojalla saa pitää hallussaan. Kyse on erityisesti huumausaineista ja alkoholista. Lisäksi 4 b §:n 1 momentin mukaisesti henkilönkatsastus voidaan kohdistaa lapseen epäiltäessä lapsen nauttineen muuta kuin edellä tarkoitettua ainetta, jota lapsi käyttää päihtymistarkoituksessa.

Lisäksi 1 momentista poistettaisiin mahdollisuus hiusnäytteen ottamiseen. Hiusnäytteitä tutkitaan huomattavasti harvemmin kuin esimerkiksi virtsanäytteitä. Hiusnäytetulosten tulkitsemiseen liittyy epävarmuuksia ja tästä syystä esimerkiksi THL:n laboratorio on vähentänyt niiden tutkimista. Hiusnäytteen poistaminen näytevaihtoehtoista on näin ollen perusteltua. Lastensuojelulaitoksissa lasten mahdollista huumeidenkäyttöä tutkitaan yleisimmin virtsasta. Laitoksessa toteutetut pikatestiluonteiset seulonnat voivat tuottaa väärän tuloksen. Valvotusti otettu virtsanäyte tulisi jakaa kahdeksi eri näytteeksi ennen kuin sitä tutkitaan. Ensimmäisestä näytteen osasta tulisi tehdä pikatestiluonteinen alustava seulonta laitoksessa yleisimmin pikatestillä ja toinen osanäyte säilytettäisiin tutkimattomana ja koskemattomana mahdollista varmistusanalyysiä varten. Näin ollen mahdollinen varmistusanalyysi huumetestaukseen erikoistuneessa akkreditoidussa tutkimuslaboratoriossa tehtäisiin samasta virtsanäytteestä, josta ensivaiheen seulonta on tehty. Näytteen jakaminen kahdeksi turvaisi sen, että varmistusanalyysi tehtäisiin koskemattomasta osanäytteestä ja näytteestä saataisiin oikea tulos. Jatkoanalyysit voitaisiin tehdä myös laajana tutkimuksena erikoistuneessa laboratoriossa tilanteessa, jossa ensivaiheen seulontatesti on negatiivinen paremman ainekattavuuden saamiseksi. THL ja Valvira ovat ohjeistaneet tarkemmin huumetestaukseen liittyvistä menettelytavoista.⁹³

Henkilönkatsastuksena toteutetut huumeeseulat eivät ole ainoa päihteiden käytön mittari, vaan yksi seurannan väline. Huumeeseulan tulos tulisi tulkita osana kokonaistilannetta. Lapsen tilanteen arvioinnin kannalta huomiota tulisi kiinnittää huumeeseulan tulosten lisäksi erityisesti lapsen käytökseen ja lastensuojelulaitoksessa asiassa tehtäviin 33 § mukaisiin kirjauksiin.

67 §. Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen. Pykälän 1 ja 2 momentit muutettaisiin niin, että niissä viitataan 4 b §:ssä tarkoitettuihin aineisiin ja esineisiin. Mahdollisuus omaisuuden, lähetysten, tilojen tarkastamiseen ja lähetysten luovuttamatta jättämiseen laajennettaisiin koskemaan kaikkia uudessa 4 b §:ssä lueteltuja aineita ja esineitä.

68 §. Kiinnipitäminen laitoksessa. Pykälän otsikkoa muutettaisiin siten, että siitä käy ilmi selkeästi, missä tilanteessa tapahtuvaa kiinnipittoa säännös koskee erotuksena kiinnipitotilanteisiin laitosalueella ja sen ulkopuolella, joista säädetäisiin jäljempänä. Lapsen kiinnipitämistä koskeviin eri tilanteisiin liittyvät perusteet edellyttävät niiden eriyttämistä omaan säännökseensä.

Kiinnipidon osalta tulee aina pyrkiä siihen, että toimenpide on lyhytaikainen. Tästä ei erikseen ehdoteta säädettävän, mutta tämän tulee olla tavoitteena. Lyhytaikaisuus on vaikeasti määriteltävissä ajallisesti ja joissakin tilanteissa lapsen rauhoittuminen voi perustellusti kestää pidempään. Kansainvälinen tutkimuskirjallisuus ja kiinnipitotilanteissa tapahtuneista kuolemista tehdyt selvitykset osoittavat, ettei traumatisoitunutta lasta tulisi lähtökohtaisesti kiinni pitää lainkaan. Erityisesti lasten, joilla on kaltoinkohtelukokemuksia tai somaattisia sairauksia, kohdalla kiinnipitoja tulisi välttää mahdollisimman pitkälle lapsen turvallisuuden varmistamiseksi. Eri-tyistä huolellisuutta tulisi noudattaa myös tilanteissa, joissa lääkityksen tai päihteiden mahdollisista yhteisvaikutuksista esimerkiksi verenkiertoon ei tiedetä. Nykyisestä sääntelystä esitetään

⁹³ Mykkänen, S., Kuoppasalmi, K., Tissari, P., Henriksson, M. (toim.) (2015) Suositus terveydenhuollollisesta huumetestauksesta. Asianmukaiset menettelytavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille. Ohjaus 5/2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

poistettavan kiinnipitämisen hoidollinen ja huollollinen luonne. Kiinnipitämisen tulee aina perustua lapsen tai muiden hengen, terveyden, turvallisuuden tai merkittävään omaisuuden suojaamiseen. Kiinnipidon tulee aina olla viimesijainen ja samalla äärimmäisin keino rauhoittaa lapsi. Kiinnipidon ei voida katsoa olevan hoidollista tai huollollista vaan sen tarkoituksena on rauhoittaa lapsi ja estää vakavamman vahingon sattuminen. Kiinnipitäminen ei ole sallittua ennakollisena toimenpiteenä ilman välitöntä vaaraa, siihen ei voida turvautua, kun aikuinen ei muutoin saa lasta toimimaan haluamallaan tavalla eikä sitä voi käyttää muutoin vallankäytön välineenä. Lapset käyttäytyvät stressijärjestelmän aktivoituessa tavalla, joka on heille sillä hetkellä ainoa mahdollinen. Raivoava lapsi taistelee sanamukaisesti henkensä edestä. Väkisin kiinni pitäminen vain lisää reaktiivista uhkakäyttäytymistä. Jos kiinnipito on kuitenkin välttämätöntä, henkilökunnan on osattava turvallinen kiinnipitotekniikka, esimerkiksi MAPA, sekä keinot, joilla välttää kiinnipitoon ajautuminen. Kiinnipitäminen voisi edelleen pitää sisällään lapsen siirtämisen. Siirtämisellä tarkoitettaisiin lapsen rauhoittamiseksi tapahtuvaa lapsen siirtämistä esimerkiksi omaan huoneeseen. Momentissa tällä hetkellä oleva maininta siitä, että kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä, siirrettäisiin 3 momenttiin.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin selvyyden vuoksi, että kiinnipitäminen itsessään on voimakeino. Tälläkin hetkellä lapsen rauhoittamiseksi tapahtuva kiinnipitäminen voi pitää sisällään voimankäyttöä, mutta voimakeinojen käytöstä ei ole nimenomaisesti säädetty. Kuten todettua kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitämistilanteet ja niihin liittyvä voimankäytön intensiteetti voi vaihdella hyvinkin paljon tilanteesta ja lapsen käytöksestä riippuen. Kiinnipitäminen voi tarkoittaa sitä, että useampi ohjaaja pitää vastustelevaa lasta kiinni tai kiinnipitäminen voi olla kevyttä käden pitämistä lapsen selällä tai hartialla ja näin esimerkiksi lapsen siirtämistä omaan huoneeseen. Jälkimmäisessä tilanteessa lapsi toimii yleensä yhteistyössä ohjaajien kanssa toisin kuin ensiksi mainitussa tilanteessa. Momentin nykyinen sisältö siirrettäisiin muutettuna uuteen 4 momenttiin. Voima keinojen käyttö ei saa koskaan olla itsetarkoitus vaan voimakeinojen käyttö on sallittua ainoastaan, jos voimakeinojen käyttö on välttämätöntä 1 momentissa tarkoitetun tavoitteen toteuttamiseksi. Kiinnipitoon ei tule koskaan ryhtyä, jos lapsi voidaan rauhoittaa lievemmillä keinoin kuten puheella. Jos kiinnipitämiseen on turvauduttava, tulee siihen sisältyvän voimankäytön olla puolustettavia lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Pykälän 3 momentin mukaan kiinnipitämisen on oltava kokonaisuutena arvioiden välttämätöntä, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Momentissa säädetäisiin lisäksi, että kiinnipitäminen on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Vastaava säännös on tällä hetkellä 69 a §:n 5 momentissa koskien kiinnipitämistä lapsen kuljetukseen käytettävässä autossa. Kiinnipitäminen olisi lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Pykälän 4 momentti vastaisi muutettuna nykyistä 2 momenttia. Ehdotetun momentin mukaan kaikista kiinnipitotilanteista tulisi jatkossa antaa kirjallinen selvitys laitoksen johtajalle ja laitoksen johtajan on annettava välittömästi selvitys lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Tällä turvataan sosiaalityöntekijälle mahdollisuus arvioida keinoja välttää kiinnipitoja jatkossa. Sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että kiinnipidot ja niitä koskeva arviointi näkyvät tietona lapsen asiakaskirjauksissa.

Pykälän 5 momenttiin esitetään lisättäväksi säännös, jonka mukaan sosiaalityöntekijän olisi arvioitava osana 74 a § mukaista lapsikohtaista arviota yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan sekä mahdollisuuksien mukaan vanhempien kanssa, millä tavoin kiinnipidot olisivat vältettävissä lapsen edun huomioivalla tavalla, jos kiinnipitoon on jouduttu turvautumaan toistuvasti. Tämä korostaisi ja olisi yhteneväinen voimassa olevan lain 74 a §:n 3 momentin kanssa. Kyseisen

lainkohdan mukaan, jos lapseen on kohdistettu useita, peräkkäisiä, yhtäaikaista tai pitkäaikaista rajoituksia, on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioitava lapsen kokonaistilanne, lapselle sopivan ja riittävän hoidon ja palvelujen tarve sekä vastaavatko sijaishuoltopaikan henkilöstön määrä ja osaaminen sekä tilat lapsen tarpeita. Toistuvat kiinnipidot voivat olla lapselle ja henkilökunnalle sekä muille lapsille traumaattisia ja jopa vahingollisia tilanteita. Lapsen kiinnipito voi myös esimerkiksi aktivoida lapsen traumakokemuksen. Lisäksi säännöksessä veloitettaisiin, että lapsen terveydentila olisi tutkittava kiinnipidon jälkeen, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai jos lapsi sitä pyytää.

Pykälän 6 momentissa olisi informatiivinen viittaus rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momenttiin ja 7 §:ään, joissa säädetään voimakeinojen liioittelusta. Pykälä vastaa nykyistä 3 momenttia. Voimakeinojen käytön liioittelulla tarkoitetaan yleensä tilanteita, joissa on käytetty ankarampia voimakeinoja, kuin on tarpeellista tehtävän suorittamiseksi. Kiinnipitäminen säännöksessä tarkoitettulla tavalla edellyttää koulutusta ja vahvaa toimeenpanon tukea.

68 a §. *Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi.* Pykälä on uusi. Säännöksen nojalla laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voisi pitää kiinni lapsesta estääkseen lasta poistumasta luvatta laitoksesta tai sen yhteydessä olevalta piha-alueelta. Kiinnipitäminen edellyttää, että lapsi poistumisellaan saattaisi itsensä tai toisen henkilön alttiiksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle. Lapsen henkeä ja terveyttä uhkaavaan päihteidenkäyttöön voi olla perusteltua puuttua estämällä lapsen poistuminen. Lisäksi esimerkiksi lapsen käyttäytyminen muita kohtaan voi olla niin uhkaavaa, että on perusteltua estää hänen poistumisensa. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitämiseen sovellettaisiin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään. Kiinnipitämisen perusteena tässä pykälässä on luvattoman poistumisen estäminen eikä kiinnipidon edellytetä olevan niinkään 68 §:n mukaisesti rauhoittumistarkoituksessa tehtävää. Kiinnipitäminen nykyisen 68 §:n nojalla voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen, joten ehdotetun säännöksen mukaisessa tilanteessa ja nykyisen 68 §:n mukaisessa lapsen siirtämistilanteessa on toisaalta myös samankaltaisuutta ottaen huomioon, että kiinnipito itsessään on jo nykyisen sääntelyn puitteissa tulkittu olevan voimakeino. Kiinnipitämisellä on tarkoitus turvata lapsen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukainen oikeus turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin mukainen oikeus välttämättömään huolenpitoon. Lisäksi voitaisiin turvata toisten henkilöiden perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaista oikeutta koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, jos esimerkiksi lapsen voimakas väkivaltaisuus kohdistuisi ilman poistumisen estämistä toisiin henkilöihin.

69 a §. *Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen* Pykälä uudistettaisiin kokonaisuudessaan. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin hyvinvointialueen ja laitoksen velvollisuudesta ryhtyä toimenpiteisiin tilanteissa, joissa lapsi on poistunut luvattomasti laitoksesta tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen. Jotta hyvinvointialue voi asiassa ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, sen tulee saada asiasta tieto. Tästä säädettäisiin nykyiseen tapaan. Säännökseen on lisätty uutena tilanteet, jossa lapsi on sinänsä luvallisen laitoksesta poistumisen jälkeen kuitenkin matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovittu. Lapsi voi olla esimerkiksi poistunut kesken koulupäivän koulusta ja on matkalla tuttavalleen. Myös nämä tilanteet ovat jatkossa säännöksen ja siinä säädettyjen toimenpiteiden soveltamispiirissä, kuitenkin niin, että tilanteessa tulisi aina arvioida tarpeen edellyttämät toimenpiteet. Säännöksessä on tuotu esiin toimenpiteiden täytäntöönpanon turvaava luonne. Lapsen etsintä ja palauttaminen ovat lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi toteutettavia. Ensisijaisena toimena ja tavoitteena tulee kuitenkin olla, että lapsen kanssa pyritään keskusteluyhteyteen ja, että lapsi palaisi laitokseen tai muuhun sovitettuun paikkaan vapaaehtoisesti. Pykälän 1 momentin mukaan lapsen palauttaminen pitää sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinni otetun lapsen kuljettamisen.

Käytännössä laitos tekee välittömästi tilannearvioon perustuvan toimintasuunnitelman lapsen etsimiseksi ja ryhtyy aktiivisesti etsimään lasta. Lapsen etsintä on käynnistettävä viipymättä eikä se edellytä vastuusosiaaliryöntekijän ohjausta. Laitoksen on lapsen etsinnän käynnistämisen lisäksi otettava virka-aikana viipymättä yhteyttä vastuusosiaaliryöntekijään ja sovittava toimintatavoista lapsen etsimiseksi ja saattamiseksi takaisin sijaishuoltopaikkaan. Laitos tekee tarvittaessa katoamisilmoituksen ja vastuusosiaaliryöntekijä tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija tarvittaessa virka-apupyynnön poliisille. Jos lapsi on välittömässä vaarassa, kysymyksessä ei ole poliisin virka-apuasiana vaan tällöin tulee ottaa yhteyttä hätäkeskukseen ja tehdä hätäilmoitus. Lapsen vaara voi aiheutua esimerkiksi vakavasta päihtymystilasta, terveydellisistä ongelmista tai muista välitöntä varaa aiheuttavista, tapauskohtaisesti arvioitavista tekijöistä.

Virka-ajan ulkopuolella laitos voi olla yhteydessä sosiaalipäivystykseen, kun laitos on selvittänyt lapsen tilannetta ja on tietoa siitä, mitä sosiaalipäivystyksen viranomaiselta odotetaan tilanteessa. Ensisijainen harkinta toimenpiteistä on laitoksella, joka tuntee parhaiten lapsen. Laitoksen on varattava riittävät resurssit etsinnän suorittamiseksi.

Ennen virka-apupyynnön tai katoamisilmoituksen tekemistä poliisi voi etsintäkuuluttaa lapsen poliisille tehdyn ilmoituksen perusteella. Etsintäkuulutus tehdään lapsen olinpaikan selvittämiseksi, jolloin poliisi voi tunnistaa luvatta poistuneen lapsen muiden poliisitehtävien yhteydessä. Etsintäkuuluttaminen on poliisin tietojärjestelmässä oleva ilmoitus, joka ei sellaisenaan luo poliisille erillistä toimivaltaa ryhtyä lapseen kohdistuviin toimenpiteisiin vaan nämä arvioitaisiin tapauskohtaisesti.

Poliisilaitokset toimivat niin sanotun aluevastuuperiaatteen mukaisesti kaikenlaisissa poliisitehtävissä. Ilmoitus lapsen etsintäkuuluttamisesta, lapseen liittyvä virka-apupyyntö ja ilmoitus kadonneesta lapsesta on tehtävä sen alueen poliisilaitokselle, jonka alueella lapseen kohdistuvia toimenpiteitä tarvitaan. Kiireellisissä tilanteissa ilmoitus tehdään hätäkeskukseen, joka ohjaa asian toimivaltaiselle poliisilaitokselle.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen voisi pyytää hätäkeskuslaitokselta 1 momentissa tarkoitetun lapsen käyttämän päätelaitteen tai liittymän sijaintitiedot hätäkeskuslaitoksesta annetun lain 2 §:n 4-kohdan mukaisena kiireellisenä tukipalveluna, jos mainittu sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen arvioi lapsen olevan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Lainkohdassa käytetään ilmaisua sosiaalihuollon palvelujen järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen, koska hätäkeskustoiminnasta annetun lain 16 a §:n 1 momentissa hätäkeskustoiminnassa käsiteltävien henkilötietojen rekisterinpitäjä sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen osalta on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen. Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin tulisi omassa hallintosäännössään määritellä, kenellä viranhaltijalla tällainen toimivaltaisuus olisi. Toimivaltaisista voisivat esimerkiksi olla sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun viranhaltijat sekä hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin omien lastensuojeluyksiköiden virkasuhteiset johtajat.

Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on hätäkeskustoiminnasta annetun lain 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan hätäkeskuspalvelujen tuottamiseen liittyvien kiireellisten tukipalveluiden tuottaminen. Kiireellisiä tukipalveluja ovat hätäkeskustoiminnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (877/2010) 3 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan tietojen selvittäminen ja välittäminen viranomaisille ja 8 kohdan mukaan rekisterikyselyt, tietohaut, yhteystietojen selvittämiset ja tuki-

pyyntöjen välittämiset sekä tehtävien, tietojen ja suoritteiden kirjaamiset. Sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomaislainen voisi näin pyytää Hätäkeskuslaitosta tekemään lapsen päätelaitteesta tai liittyvästä paikannuksen.

Hätäkeskustoiminnasta annetun lain 2 §:n 2 kohdan ja 4 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan Hätäkeskuslaitos vastaanottaa hätäilmoitukset Suomessa. Hätäkeskuslaitos on siten sähköisen viestinnän palveluista annetun lain mukainen hätäilmoituksen vastaanottaja. Tosiasiassa hätäkeskustoiminnasta annetun lain 14 §:n 2 momentin mukaan hätäkeskustoimintaan osallistuvan viranomaisen tulee antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä ja muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet ja suunnitelmat Hätäkeskuslaitokselle. Hätäkeskuslaitos toimii hätäilmoitusten vastaanottamisessa ja tehtävien välittämisessä viranomaisien ohjeiden mukaisesti eikä siten tee tosiasiassa itsenäistä harkintaa hätäilmoitusten vastaanottamisessa ja arvioinnissa tai hätäilmoituksen tai tehtävän välittämisessä asianomaiselle viranomaiselle. Näin ollen sosiaalihuollon viranomaisen tulee hätäkeskustoiminnasta annetun lain 14 §:n 2 momentin mukaisesti antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä ja muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet ja suunnitelmat Hätäkeskuslaitokselle tarvittaessa myös sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa olevien lasten hätäilmoitusten käsittelyssä, välittämisessä ja muussa ilmoituksen tai tehtävän hoitamisessa koskevassa asiassa.

Tarkoituksena onkin, että edellä tarkoitettuja, käytännössä sosiaali- ja terveysministeriön antamia toimialakohtaisia ohjeita, uudistettaisiin sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevia lapsia koskien. Tällöin ohjeen sisältö määrittelee sen, millaisissa tapauksissa paikannus luvattomasti sijaishuoltopaikasta poistuneiden lasten osalta jatkossa tehtäisiin. Paikannuskynnystä eli sitä, milloin käsillä on sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 321 §:n 1 momentin 2 kohdan tarkoittamasta ilmeisestä hädästä tai välittömästä vaarasta, on tarkoitus kuitenkin madaltaa nykyisestä, mikä jouduttaisi sijaishuoltopaikasta luvatta poissa olevan ja tästä syystä erityisen haavoittuvassa asemassa olevan lapsen etsintää.

Paikannuksen jälkeen sosiaalihuollon järjestämisestä vastaavalla toimivaltaisella viranomaisella on oikeus saada sijaintitiedot hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n 4 momentin nojalla. Kyseisen lainkohdan mukaan sosiaalihuollon viranomaisella, jonka Hätäkeskuslaitos on hälyttänyt tai jota varten tieto on pyynnöstä hankittu, on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta hätäkeskusjärjestelmästä tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tehtävää tai toimenpidettä koskevat tiedot.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että 1 momentissa tarkoitettun lapsen palauttamisesta ratkaisee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Kyse voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijän esihenkilöstä tai työparista tai sosiaali- ja kriisipäivystyksen sosiaalityöntekijästä. Kiireellisissä tilanteissa ratkaisun voisi tehdä laitoksen johtaja tai hänen delegoimisäänöllä määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Kyse ei voisi olla esimerkiksi sijaisesta. Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan on viipymättä ilmoitettava ratkaisusta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Muutoksena nykyiseen on, että palauttamisesta ei tarvitse tehdä kirjallista päätöstä, mutta palauttamisesta ja siihen liittyvistä ratkaisuista perusteineen on kuitenkin dokumentoitava tekemällä palauttamisesta asianmukaiset merkinnät lapsen asiakasasiakirjoihin.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin toimivallasta lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyen. Säännöksen mukaan etsinnän ja palauttamisen saisi toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Voimassa olevan 69 a §:n 3 momentissa on edellytetty, että lapsen kuljettavalla laitoksen hoito- ja kasva-

tushenkilökuntaan kuuluvalla työntekijällä tulisi olla tässä laissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys. Edellytyksellä lienee tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettua sosiaalihuollon ammattihenkilöä, johon voimassa olevassa 60 §:n 1 momentissa viitataan. Tällaista edellytystä ei enää olisi, koska käytännössä sitä olisi hyvin vaikea toimeenpanna laitoksen henkilökuntarakenteen ja työvuorosuunnittelun kannalta. Keskeistä on, että henkilö kuuluu laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan ja on sitä kautta lapselle lähtökohdaisesti tuttu henkilö. Ehdotetussa 4 momentissa säädettäisiin myös siitä, ettei laitos voisi toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna. Vastaava säännös on voimassa olevan 69 a §:n 3 momentissa. Ehdotetussa 4 momentissa olisi lisäksi informatiivinen viittaus 33 §:ään ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettuun lakiin tehtävien asiakasasiakirjamerkintöjen osalta.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin laitoksen veloitteesta antaa kirjallinen selvitys lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyvistä toimenpiteistä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Selvitykselle ei ole säädetty määrämuotoa tai -tapaa, olennaista on, että dokumentoitu tieto toimenpiteistä välittyy lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lapsen edun toteutumisen valvomiseksi. Selvityksen antaminen on tarpeen siitä huolimatta, että edellä 4 momentin mukaiset kirjaukset on tehtävä, koska lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijällä ei ole automaattisesti suoraa pääsyä laitoksen asiakastietojärjestelmään.

69 b §. *Lapsen kiinniotto.* Pykälä on uusi. Sen 1 momentti pitäisi sisällään 69 a §:n 1 momentissa ja 69 d §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinniottovaltuuden lapsen laitokseen palauttamistarkoituksessa. Lapsen saisivat ottaa kiinni laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö, silloin, kun kysymys on laitoksesta luvatta poissaolevasta lapsesta sekä toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija myös silloin, kun kysymys on perhekodista luvattomasti poissa oleva lapsi. Henkilöt määräytyisivät tarkemmin sisäisin delegointisäännöin. Toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla tarkoitetaan lapsen sijaishuollosta ja sosiaalipäivystyksestä vastuussa olevaa hyvinvointialuetta ja sen delegointisäännöksellä valtuuttamaa viranhaltijaa.

Pykälän 2momentissa säädettäisiin, että jos lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä. Muu olinpaikka voi olla asunnon tapaan kotirauhan piirissä oleva paikka, mutta myös korirauhan piirin ulkopuolella oleva tila kuten esimerkiksi varasto. Asiasta säädettäisiin lastensuojelulaissa, koska sosiaalihuoltolain (710/1982) 41 §:n 2 momentin säännös ei sovellu 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen palauttamistilanteisiin. Poliisin virka-avusta tilanteisiin liittyen säädettäisiin jäljempänä 69 e §:ssä. Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluviksi ei voi laskea mahdollisia sijaisia tai ostopalveluhenkilöstöä. Sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla tarkoitetaan esimerkiksi lapsen kotihyvinvointialueen lastensuojelun henkilökuntaa tai sosiaali- ja kriisipäivystyksen henkilökuntaa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin lapsen kiinniottoon liittyvistä kiinnipitotoimivaltuuksista. Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla olisi oikeus lapsen kiinniottamiseksi pitää lapsesta 1 kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Kiinnipitäminen tarkoittaisi tässä tarkoituksessa lähtökohtaisesti kevyttä fyysistä taltuttamista. Tavoitteena olisi, että asiassa olisi yhteisymmärrys lasta etsivän työntekijän ja lapsen välillä. Mikäli lasta etsivä henkilö on lapselle entuudestaan tuttu laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä, tämä voi lisätä lapsen turvallisuuden tunnetta ja edesauttaa sitä, että tilanteessa ei ole välttämätöntä käyttää kiinnipittoa, mikä itsessään on jo voimakäyttöä.

Kiinnipidon salliva toimivaltuus on perusteltua, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Muu kulkuväline voi olla esimerkiksi raitiovaunu tai juna.

Kiinnipitämiseen sisältyvän voimakäytön tulee olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Lasta etsivän henkilön olisi aina ensisijaisesti yritettävä saada lapsi palaamaan puhumalla ja momentissa tarkoitetut toimivaltuudet tulisivat kyseeseen vasta, jos lapsi vastustaa palautusta. Vastustaminen voi olla aktiivista tai passiivista ja kiinnipitäminen ja siihen ryhtyminen on aina suhteutettava käsillä olevaan tilanteeseen ja vastustuksen vaarallisuuteen sekä vakavuuteen. Tilanteessa työntekijän tulee myös arvioida, onko vastustustilanne sellainen, että lapsen palauttamiseksi tarvittaisiin poliisin toimivaltuuksia. Poliisin virka-avusta säädetään jäljempänä 69 e §:ssä. Lapsi tai hänen seurueensa voi esimerkiksi olla käytökseltään voimakkaan uhkaava tai aggressiivinen eikä lastensuojelun työntekijän toimivaltuuksien käyttö tilanteessa ole työntekijöiden eikä lapsen itsensä kannalta turvallista. Säännöksessä viitattaisiin kiinnipitämisen osalta 68 §:n 2-6 momentin säännöksiin. Lastensuojelun toimijoiden kiinnipito on sallittu tässä säännellysti ja on pidettävä erillään poliisille säädettyistä voimakeinoista, joista on säädetty erikseen poliisilaissa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija voisi kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyin edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen. Lisäksi mainitun henkilön haltuun saataisiin ottaa lapsen hallussa olevat 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet. Säännöksessä annettaisiin myös mahdollisuus välttämättömään voimakäyttöön henkilöntarkastuksen toteuttamiseksi sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi. Voimakeinojen käytön tulee aina olla viimesijaista ja puolustettavia lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Kuten muissakin voimankäytön sallivissa tilanteissa ensisijaista tulee aina olla lapsen kanssa keskustelu ja yhteisymmärrykseen pyrkiminen, jolloin kiinnipitoa ei tarvittaisi. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle, asiasta olisi tehtävä päätös siten kuin 4 c §:n 1 ja 4 momentissa säädetään. Voimassa olevan 69 a §:n 4 momentissa henkilöntarkastus on mahdollista toteuttaa ainoastaan kuljetukseen käytettävässä autossa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Lisäksi nykyinen sääntely mahdollistaa lapsen hallussa olevat 65 §:n 1 momentissa tarkoitettujen aineiden ja esineiden haltuunoton kuljettamisen ajaksi. Lasta ei voi nykysääntelyn mukaan voi pakottaa voimakeinoin alistumaan henkilöntarkastukseen, eikä sen mahdollistamiseksi voi käyttää lapsen kiinnipitoa. Sama koskee haltuunottoa. Poliisin virka-avusta säädetään 69 e §:ssä.

Voimakeinojen käyttö säännöksessä tarkoitetulla tavalla edellyttää koulutusta ja vahvaa toimeenpanon tukea.

69 c §. Kiinniotetun lapsen kuljettaminen. Pykälä on uusi. Sen 1 momentissa säädettäisiin nykyistä 69 a §:n 1 momenttia vastaavasti siitä, että lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa sinne vapaaehtoisesti. Säännös koskisi vain 69 a §:n 1 momentissa tarkoitettua lasta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyin edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen käytettävässä kulkuvälineessä tai kulkuvälineen välittömässä läheisyydessä kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Uutta nykyiseen 69 a §:n 4 momentin sääntelyyn verrattuna on se, että ehdotetussa säännöksessä puhutaan kulkuvälineestä laajemmin, kun voimassa oleva sääntely rajautuu autoon. Edelleen uutta nykysääntelyyn

on, että henkilöntarkastus olisi mahdollista tehdä myös kulkuvälineen välittömässä läheisyydessä. Lisäksi säännöksessä ehdotetaan, että lapsen hallussa olevat kaikki 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet saadaan ottaa kuljettamisen ajaksi lasta kuljettavan henkilön haltuun kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Uutta nykyiseen 69 a §:n 4 momentin sääntelyyn on se, että mahdollisuus haltuunottoon koskisi kaikkia 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita ja esineitä. Tällainen turvallisuutta vaarantava esine voi olla esimerkiksi lapsen hallussa oleva älypuhelin, jos lapsen käyttäytymisestä tai olosuhteista muutoin on pääteltävissä, että lapsi saattaisi puhelinta käyttämällä esimerkiksi kutsua paikalle kuljetusta vaarantavia henkilöitä. Lisäksi nykysääntelystä poiketen säännöksessä olisi mahdollistettaisiin välttämättömään voimakäyttöön henkilöntarkastuksen toteuttamiseksi sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi. Voimakeinojen käyttö tulee aina olla viimesijaista ja puolustettavia lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Kuten muissakin voimankäytön sallivissa tilanteissa ensisijaista tulee aina olla lapsen kanssa keskustelu ja yhteisymmärrykseen pyrkiminen, jolloin esimerkiksi kiinnipitoa ei tarvittaisi. Poliisin virka-avusta tilanteessa säädetään 69 e §:n 2 momentissa. Nykyiseen tapaan, ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle kuljettamisen jälkeen, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 4 c §:n 1 ja 4 momentissa säädetään.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että lapsen kuljettamisen aikana laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lapsesta kiinni kuljettamiseen käytettävässä kulkuvälineessä, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Tällä hetkellä kiinnipidosta kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi säädetään 69 a §:n 5 momentissa. Nykyinen kiinnipitotoimivaltuus on rajattu autoon, tässä ehdotetaan, että kiinnipito olisi mahdollista kuljetukseen käytettävässä muussakin kulkuvälineessä. Kiinnipitämiseen sisältyvän voimankäytön tulee olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Kuten edellä muissakin kiinnipitotilanteissa, lasta kuljettavan henkilön tulee tilannekohtaisesti arvioida voimakeinojen käytön välttämättömyys ja tarkoituksenmukaisuus. Jos tilanne arvioidaan sellaiseksi, että siinä tarvittaisiin poliisin toimivaltuuksia, lastensuojelun työntekijän tai sosiaalihuollon viranhaltijan on pyydettävä poliisin virka-apua. Mikäli voimakeinoja käytetään, niiden käyttämisen on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään huomioiden, mitä säännöksessä todetaan voimakeinojen puolustettavuudesta. Kiinnipitämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

Voimakeinojen käyttö säännöksessä tarkoitetulla tavalla edellyttää koulutusta ja vahvaa toimeenpanon tukea.

69 d §. Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen. Pykälässä säädettäisiin perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsinnästä ja palauttamisesta vastaavatyypisesti, mitä edellä on säädetty laitoksesta luvatta poissaolevan lapsen osalta. Erityissääntely on tarpeen, koska perhehoidossa sijaishuollossa olevan lapsen ja perhehoitajan oikeudellinen asema on erilainen eikä kaikilta osin voida soveltaa samoja säännöksiä, mitä edellä koskee laitoksesta luvatta poissa olevaa lasta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin perhekodista luvatta poissa olevaa lasta koskien vastaavasti, mitä 69 a §:n 1 momentissa säädetään laitoksesta luvatta poissa olevaa lasta koskien. Perhehoitajan olisi viipymättä ilmoitettava säännöksessä tarkoitetun lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle, jonka puolestaan olisi lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi viipymättä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Lapsen

palauttaminen pitäisi 69 a §:n 1 momenttia vastaavasti sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinniotetun lapsen ja kuljettamisen. Lapsen etsinnän ja palauttamisen saisi perhehoidossa olevaa lasta koskien toteuttaa vain toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Lapsen palauttamiseen sovelletaan muutoin lisäksi, mitä 69 a §:n 4 momentissa säädetään tarkoittaen, että lapsen etsinnästä ja palauttamisesta olisi tehtävä kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin 33 §:n ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain mukaisesti. Perhehoitajalle ei säädettäisi laitoksille vastaavaa velvoitetta lähteä etsimään perhekodista luvattomasti poissaolevaa lasta. Sääntely ei kuitenkaan estä perhehoitajaa lähtemästä etsimään lasta, jos perhekodin tilanne sen mahdollistaa. Toimivalta tilanteissa olisi vain toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla. Poliisi avustaa virka-avun kautta tai toimii poliisin perustehtävällä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että perhekodista luvatta poissa olevan lapsen palauttamisen ratkaisisi 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija.

Pykälän 3 momentti sisältäisi viittaussäännökset, joilla laitoksesta luvatta poissaolevaa lasta koskeva sääntely ulotettaisiin koskemaan myös perhekodista luvatta poissa olevaa lasta.

69 e §. *Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta.* Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin poliisin virka-avusta laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta. Poliisilla tulee säilyä toimintaedellytykset hoitaa poliisin ensisijainen tehtävä. Poliisin resursseja tuleekin käyttää vain niihin virka-aputehtäviin, joissa poliisia tarvitaan välttämättä. Lähtökohtaisesti sijaishuolto tulee järjestää niin, että poliisin virka-apuun ei tarvitse turvautua säännönmukaisesti esimerkiksi riittämättömien henkilöresurssien takia. Poliisilain 1 luvun 6 §:ssä säädetään poliisin velvollisuudesta olosuhteiden vaatiessa asettaa tehtävät tärkeysjärjestykseen. Tämä koskee myös virka-aputehtäviä.

Pykälän 1 momentissa todettaisiin säädösperusta toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan virka-avulle, joka toimii säädösperustana poliisin virka-avulle myös luvattomasti laitoksesta tai perhekodista poissa olevia lapsia koskevissa virka-avuuissa. Pykälässä säädetään myös virka-avun maksuttomuudesta. Toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan tehtävistä ja toimivaltuuksista on säädetty tarkemmin tämän pykälän 2 momentissa mainituissa säännöksissä.

Pykälän 2 momentissa mahdollistettaisiin, että virka-apupyynnön voisi sosiaalihuollon viranomaisen lukuun tehdä myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tämä helpottaisi jatkossa käytännön tilanteita, kun laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö kuitenkin lasta ensisijaisesti etsii. Lisäksi momentissa säädettäisiin niistä tilanteista, joissa laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voisi saada poliisilta virka-apua. Tämä on tarpeen, koska sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 22 § koskee vain viranomaista.

Pykälän 3 momentissa säädetään virka-avun pääperiaate. Sen mukaan toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus saada virka-apua, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy. Säännöksen mukaan virka-avun perusteena oleva toimenpide (esimerkiksi henkilöntarkastus) voi estyä, jos toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö toimenpiteitä suorittaessaan arvioi, että lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet muutoin aiheuttavat merkittävän riskin lapsen tai lapsen palauttamiseen osallistuvan taikka muun henkilön turvallisuuden vaarantumiselle. Lapsen oma tai hänen seurassaan olevien henkilöiden käyttäytyminen voi esimerkiksi olla sellaista, että lapsen, työntekijöiden taikka sivullisten turvalli-

suus edellyttää poliisin läsnäoloa. Lapsen etsintään ja palauttamiseen on varattava riittävät resurssit eikä säännöksessä tarkoitettu olosuhde voisi lähtökohtaisesti tarkoittaa tilannetta, jossa toimenpiteen hoitaminen jo lähtökohtaisesti on ollut aliresursoitu. Tilanteesta riippuu, onko kysymyksessä poliisin virka-apuasiasia vai poliisin perustehtävä. Virka-apua-asia voi myös muuttua poliisin perustehtäväksi esimerkiksi virka-avun kohteena olevan henkilön väkivaltaisuuden vuoksi tai, jos henkilöä uhkaa väkivallan ja vakava henkeen ja terveyteen, turvallisuuteen tai fyysisen koskemattomuuteen kohdistuva vaara. Tällöin on syytä harkita myös soittamista hätäkeskukseen. Sääntelyn tarkoitus on, että poliisi avustaisi tilanteessa virka-avun pyytäjää, mikä tarkoittaisi lähtökohtaisesti sitä, että myös lasta etsivä henkilö itse on tilanteessa paikalla.

Pykälän 4 momentissa todettaisiin, että poliisin antaessa virka-apua 2 momentin 5 kohdan tarkoittamassa tilanteessa, poliisi olisi velvollinen kuljettamaan lapsen toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja lapsen oleskelupaikan hyvinvointialueen toimivaltaisen viranhaltijan yhteistyössä sopimaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen. Lähin mahdollinen lastensuojelulaitos voisi olla väliaikainen lastensuojelulaitos tai lapsen oma sijaishuoltopaikka. Lähin mahdollinen siksi, että lähin lastensuojelulaitos voi olla niin täynnä, että lasta ei sinen voida palauttaa. Säännöksen mukaisesti poliisi avustaisi kuljetuksessa, joka lähtökohtaisesti tarkoittaisi, että poliisi turvaisi toimivaltuuksillaan lasta etsivän henkilön toimittamaa lapsen kuljettamista. Tämä voi tapahtua esimerkiksi lasta etsivän työntekijän palauttamiseen käyttämässä ajoneuvossa tai tilanteen niin edellyttäessä poliisin omassa ajoneuvossa. Myös virka-aputilanteessa poliisi voi asettaa tehtävänsä tärkeysjärjestykseen poliisilain 1 luku 6 §:n mukaisesti.

70 a §. Eristämisen yhteydessä toteutettava kameravalvonta. Pykälä on uusi ja siinä säädettäisiin kameravalvonnasta eristämisen yhteydessä. Kameravalvontaa on toteutettu eristämisen yhteydessä lastensuojelulaitoksissa ilman erillistä laintasoista sääntelyä. Eristystilaan rajatun lapsen oikeus yksityisyyden suojaan on voimakkaasti rajoitettu. Rajoituksen vaikutusta lisää se, että häneen kohdistetaan kameravalvontaa. Verrattuna laitoksen yleisissä tiloissa tapahtuvaan kameravalvontaan eristystilassa kameravalvonnalla puututaan lapsen yksityisyyteen voimakkaammin. Kameravalvonnan järjestäminen eristämistiloissa on katsottu kuitenkin mahdolliseksi erityisesti silloin, jos sillä turvataan eristämistilassa olevan lapsen turvallisuutta.

Toimeenpantaessa 70 §:ssä tarkoitettua eristämistä laitoksen yhteydessä olevassa eristystilassa, voitaisiin tilassa toteuttaa teknisenä valvontana kameravalvontaa silloin, kun eristämisen turvallinen toimeenpano sitä edellyttää. Tilanne voi liittyä esimerkiksi siihen, että lapsi saattaisi pyrkiä vahingoittamaan itseään. Itsetuhoisen käyttäytymisen lisäksi tilanteeseen voi liittyä lapsen itsemurhan riski. Lapsen tarkkaileminen olisi tällöin välttämätöntä toteuttaa jatkuvasti ja se tapahtuisi osin kameravalvonnan keinoin. Kameravalvonnan tarve olisi silloin kun aikuinen ei ole läsnä lapsen kanssa samassa eristystilassa. Tarve kameravalvonnalle olisi esimerkiksi yöaikaan. Kyse on silloin päihtyneen tai päihdyttävien aineiden vieroitusoireista kärsivän lapsen terveydentilan seuraamisesta ja hänen turvallisuutensa varmistamisesta.

Edelleen 70 a §:ssä säädettäisiin, että kameravalvontaa voidaan käyttää vain, kun se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Kameravalvonnan järjestäminen ei saa perustua puutteellisiin henkilöstöresursseihin laitoksessa. Lapsen eristyksestä on huolehdittava 70 §:ssä säädetyin tavoin ja aikuisen on oltava jatkuvasti lapsen tukena eristystilanteessa. Kun lapsi on määrätty eristettäväksi, on samalla määrättävä, kenen laitoksen hoito- tai kasvatushenkilöstöön kuuluvan tehtävänä on huolehtia lapsen turvallisuudesta. Lapsen turvallisuudesta vastaavan henkilön on valvottava lasta koko erillään pitämisen ajan olemalla hänen kanssaan samassa tilassa tai sen välittömässä läheisyydessä niin, että hänellä on mahdollisuus saada yhteys eristettyyn lapseen. Lapsen olosuhteet eristämisen aikana on järjestettävä niin, että lapsi saa riittä-

vän huolenpidon ja hoidon sekä mahdollisuuden keskustella hänen turvallisuudestaan vastaavaan henkilön kanssa. Käytännössä kameravalvonnan käytön perusteet on määriteltävissä ainoastaan lapsen yksilölliseen tilanteeseen perustuvan tarveharkinnan kautta.

Edelleen 70 a §:ssä todettaisiin, että kameravalvontaa ei voitaisi kohdistaa eristystilassa siihen osaan, jossa ovat WC ja perustilat ja lapselle tulee aina tiedottaa kameravalvonnan käytöstä.

Eristämisestä tekee 70 §:n 2 momentin mukaan päätöksen laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Kun lapsi on määrätty eristettäväksi, on samalla määrättävä, kenen laitoksen hoito- tai kasvatushenkilöstöön kuuluvan tehtävänä on huolehtia lapsen turvallisuudesta. Kameravalvonnan käyttö eristämisen yhteydessä katsottaisiin tosiasialliseksi hallintotoimeksi, jonka täytäntöönpanosta vastaisi se hoito- tai kasvatushenkilöstöön kuuluva henkilö, joka on määrätty huolehtimaan lapsesta. Kameravalvonnasta eristystilassa ei olisi erikseen valitusmahdollisuutta.

Pykälän 2 ja 3 momentissa todettaisiin, että teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvaan asiakastietojen käsittelyyn sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia ja, että työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 16 ja 17 §:ssä. Säädetäisiin, että kameravalvontaan sovellettaisiin muutoin, mitä ehdotetun sosiaalihuoltolain 48 §:n 2 ja 3 momentissa säädetäisiin. Perustelujen osalta viitataan lastensuojelulain ehdotetun 64 §:n yksityiskohtaisiin perusteluihin.

71 §. Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana. Pykälä on sisällöllisesti uusi ja korvaisi voimassa olevan 71 §:n, jossa säädetään erityisestä huolenpidosta. Voimassa olevat erityisen huolenpidon pykälät 71-73 § siirrettäisiin uudistuksessa sijaishuoltoa koskevaan 10 lukuun.

Pykälässä säädetäisiin erityisistä rajoituksista, joita toteutettaisiin ainoastaan kuntouttavan suljetun laitospalvelusijoituksen aikana. Kyseessä olisi toteutustavaltaan ja lähtökohdiltaan lastensuojelulaitospalvelu, jossa merkittävä rajoittaminen olisi edellytys sijaishuollon tarkoituksen mukaiselle toteuttamiselle. Sijoitus suljettuun palveluun edellyttäisi, että lapsen suojeleminen omaa ja muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä edellyttää välttämättä hänelle pykälässä mainittuja rajoituksia. Erityisten rajoitusten tavoitteena olisi mahdollistaa lapsen turvallinen ja päihtetön sijaishuollon toteuttaminen ja sijoitukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Niiden avulla voitaisiin vaikuttaa lapsen sijoituksen taustalla olevan käyttäytymisen katkaisemiseen ja kuntoutumisen edistymistä mahdollisesti haittaavien tekijöiden, kuten lapselle vahingollisten ihmissuhteiden, ylläpitoon. Sääntelyllä turvattaisiin myös muiden sijoitettujen lasten ja henkilöstön turvallisuutta vaikuttamalla laitoksen yleiseen turvallisuuteen, mikä on keskeinen edellytys kyseisen palvelun tarkoituksen mukaiselle toteutumiselle. Ehdotetuilla erityisillä rajoituksilla lisättäisiin työntekijöiden toimivaltuuksia estää lasta jatkamasta vaarallista käyttäytymistä joko itseään tai muita kohtaan. Sijaishuollon tarkoituksen turvaaminen saa erityisen korostetun merkityksen sen lapsen oikeuksia rajaavan luonteensa vuoksi. Tämän takia sijoituksen keston tulisi rajautua ajallisesti kohtaan, jolloin vaaraa 49 a §:n mukaisen käyttäytymisen jatkamiselle ei enää ole.

Pykälän 1 momentin ensimmäisessä lauseessa säädetäisiin informatiivisesti siitä, että myös pykälässä säädetävien erityisten rajoitusten osalta päätöstä ja täytäntöönpanoa koskee se, mitä 11 luvussa säädetään rajoitustoimien käyttämisestä. Momentissa säädetäisiin siitä, että lapsen liikkumisvapautta rajoitetaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Edelleen momentissa rajoitettaisiin lapsen yhteydenpitoa kuntouttavan suljetun laitospalvelusijoituksen ajaksi 62 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Lapsen liikkumisvapauden rajoittamisen tarve on yhteydessä sijoituksen taustalla olevaan käyttäytymiseen, jota on välttämätöntä ehkäistä. Lapsen liikkumisen rajoittaminen ja riittävä kontrollointi ovat keskeisiä edellytyksiä sille, että lapsi saadaan pysymään lastensuojelulaitoksessa ja sen kuntoutusta ja tukea antavan palvelun piirissä. Kuntoutumisprosessi edellyttää lapsen läsnäoloa lastensuojelulaitoksessa. Edellä 49 a §:ssä mainittuihin sijoituksen edellytyksiin liittyy usein lapsen luvattomat poissaolot sijaishuoltopaikasta. Suljettu laitospalvelu vastaisi esimerkiksi toistuvasti sijaishuoltopaikoistaan poissa olevien lasten tilanteisiin siten, että tehokkaalla liikkumisen rajaamisella voitaisiin vähentää merkittävästi karkaamismahdollisuuksia. Liikkumisvapauden rajoituksesta tehdään valituskelpoinen rajoituspäätös, jossa rajoituksen kestoksi määrätään yksi vuosi. Liikkumisvapauden rajoittamisen tarvetta, laajuutta ja konkreettista toteuttamistapaa tulee arvioida huomioiden, mitä 61 a §:ssä säädetään, vähintään neljän kuukauden välein pidettävässä asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Pykälän 1 momentissa säädettyä yhteydenpidon rajoittamisen tarkoitus on suojella erityisesti lasta niiltä henkilötahoilta, joiden yhteydenpito vaarantaa sijoituksen tarkoituksen toteutumisen, aiheuttaen riskiä sijoitusperusteiden olemassaolon jatkumiselle ja joita ei tunnisteta. Rajoitusten tarkoitus on siten yhteydessä sijoitusta koskevaan edellytykseen lapsen välttämättömän suojelun tarpeesta, josta säädetään 49 a §:ssä. Kun lapselle vahingolliseen yhteydenpitoon liittyviä henkilötahoja ei kyetä määrittelemään, yhteydenpito rajoitettaisiin 62 §:n 3 momentin mukaan. rajoituksen käytön lähtökohtia avataan 62 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa. Rajoituspäätöksellä yhteydenpitoa rajoitetaan sijoituksen ajaksi, joka voi olla korkeintaan yksi vuosi. Yhteydenpito turvataan päätöksessä lapsen läheisiin nimeämällä nämä henkilöt päätöksessä. Yhteydenpidon rajoittamisesta tehdään valituskelpoinen rajoituspäätös, jossa rajoituksen kestoksi määrätään yksi vuosi. Rajoittamisen tarvetta, laajuutta ja konkreettista toteuttamistapaa tulee arvioida huomioiden, mitä 61 a §:ssä säädetään, vähintään neljän kuukauden välein pidettävän asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Tarvittaessa yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä uusi valituskelpoinen rajoituspäätös, mikäli lapsen yhteydenpidon tarve sitä edellyttää.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin siitä, lapselta tulee lisäksi ottaa sijoituksen ajaksi pois 4 b §:n 4 momentissa tarkoitetut lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Kun lapselta on otettu pois viestinnän mahdollistama laite, on lapsen yhteydenpito kuntouttavan suljetun laitospalvelun ajan turvattava muilla tavoin. Lapsen laitoksen ulkopuolelle tapahtuvan viestinnän rajoittaminen on asiallisesti yhteydessä lapsen yhteydenpidon rajoittamiseen ja sitä koskeviin perusteisiin. Kun viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet on otettu lapselta pois, on lapsen yhteydenpito turvattava muilla tavoin. Lapsen hallussa olevien viestinnän mahdollistamien laitteiden poisottamisesta tehdään valituskelpoinen rajoituspäätös, jossa rajoituksen kestoksi määrätään yksi vuosi. Rajoittamisen tarvetta, laajuutta ja konkreettista toteuttamistapaa tulee arvioida huomioiden, mitä 61 a §:ssä säädetään, vähintään neljän kuukauden välein pidettävän asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Pykälän 3 momentissa säädetäisiin, että lapselle on tehtävä suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia suljetun palvelun sijoituksen ajan. Tarkoituksena olisi seurata ja arvioida lapsen mahdollista päihteidenkäyttöä ja toisaalta päihteettömyyttä. Vaikka päihteiden kulkeutumista laitokseen voitaisiin kontrolloida 66 §:n mukaisella henkilöntarkastuksella, on mahdollista, että laitokseen kulkeutuisi päihteitä. Suunnitelmalliset henkilönkatsastukset toimisivat osaltaan keinoa vahvistaa sekä lapsen halukkuutta irrottautua päihteidenkäytöstä että henkilökunnan luotamusta lapsen päihteettömyyteen. Henkilönkatsastuksen tuloksia tulokittaisiin osana kokonaistilannetta. Suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia ei saisi toteuttaa mielivaltaisesti. Yksilöllistä harkintaa tulisi tehdä etenkin tilanteissa, joissa akkreditoidussa laboratoriossa toteutetuilla analyysillä varmistetut testitulokset ovat toistuvasti negatiivisia. Suunnitelmallisesti toteutettavista henkilönkatsastuksesta olisi tehtävä valituskelpoinen rajoituspäätös. Suunnitelmallisesta

henkilönkatsastuksesta tehdään valituskelpoinen rajoituspäätös, jossa rajoituksen kestoksi määrätään yksi vuosi. Toisin kuin 66 a §:ssä säädetyn henkilönkatsastuksen osalta, suunnitelmalliset henkilönkatsastukset eivät ole luonteeltaan tosiasiallista hallintotoimintaa. Lapsen koskemattomuuteen puuttuvat ja lapsen itsemääräämisoikeutta rajoittavat toimenpiteet, perustuvat ennalta määriteltuihin tavoitteisiin ja suunnitelmaan henkilönkatsastusten toteuttamisesta. Rajoittamisen tarvetta, laajuutta ja konkreettista toteuttamistapaa tulee arvioida myös henkilönkatsastuksen osalta huomioiden, mitä 61 a §:ssä säädetään, vähintään neljän kuukauden välein pidettävän asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Pykälän 4 momentissa todettaisiin, että 1, 2 ja 3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista tehdään päätökset samalla, kun päätetään lapsen sijoittamisesta 49 a §:ssä tarkoitettuun kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Rajoitukset perustuvat välttämättömään tarpeeseen suojella lasta 49 a §:ssä tarkoitettua lapsen omaa tai muiden turvallisuutta vakavasti vaarantavalta käyttäytymiseltä.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin siitä, kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun tehtävän kiireellisen sijoituksen yhteydessä on tehtävä päätökset 1-3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista. Päätökset tekee 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranhaltija. Säännöksen tarkoitus on selkeyttää rajoitustoimin koskevien päätösten suhdetta lapsen sijoitusta koskevaan päätökseen lapsen kiireellisen sijoituksen yhteydessä. Kun päätetään lapsen kiireellisestä sijoituksesta rajoituksia koskevat päätökset ovat voimassa momentissa kuvatulla tavalla. Rajoituksia koskevat päätökset ovat kiireellisen sijoituksen raukeamisesta riippumatta voimassa, jos kiireellisen sijoituksen raukeaminen johtuu 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa koskevasta päätöksestä tai 3 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen päätöksestä. Rajoituspäätökset voivat olla kuitenkin voimassa enintään yhden vuoden ajan kiireellistä sijoitusta koskevan päätöksen antamisesta.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin erityisten rajoitusten sisällön ja laajuuden arvioinnista. Niitä tulisi arvioida ainakin lapsen asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Arviointitiheys olisi näin ollen vähintään neljä kuukautta. Momentissa säädettäisiin lisäksi, että erityisiä rajoituksia voitaisiin käyttää ainoastaan siinä määrin ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä lapsen suojelemiseksi 49 a §:n 1 momentissa mainitusta syystä. Arviointi tulisi toteuttaa 49 e §:ssä säädetty huomioiden. Pykälässä mainittujen asiantuntijoiden olisi arvioitava erityisten rajoitusten tarpeellisuutta. Rajoitusten tavoitteena olisi tukea muutosprosessia ja sijoituksen tavoitteiden saavuttamista. Siksi arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota lapsen sijoituksen syihin ja sijoitukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi rajoittamisen intensiteetin muuttamista. Tavoitteiden saavuttamisen arviointi konkretisoi kuntoutusprosessin etenemistä ja sitä, miten sijoitussyihin on voitu sijoituksen aikaisella työskentelyllä vaikuttaa. Asiakassuunnitelmaan ja sitä täydentävään hoito- ja kasvatussuunnitelmaan tulee kirjata erityisten rajoitusten toimeenpano.

Edelleen momentissa todettaisiin, että 1-3 momentissa tarkoitettuja rajoituksia voidaan käyttää ainoastaan siinä määrin ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä sijoituksen tavoitteiden toteutumiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että niiden käyttö tulisi lopettaa välittömästi, kun käyttämiselle ei ole enää perusteita. Näin ollen olisi erittäin tärkeää tunnistaa lapsen kuntoutumisprosessin ja sijoituksen vaihe, jolloin erityisistä rajoituksista voitaisiin luopua. Käytännössä tämä tarkoittaisi sijoituksen päättämisen tilannetta.

72 §. Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana. Pykälä on sisällöllisesti uusi ja se korvaisi voimassa olevan 72 §:n, jossa säädetään erityisestä huolenpidon järjestämisestä. Voimassa olevat erityisen huolenpidon pykälät 71-73 § ehdotetaan siirrettäviksi sijaishuoltoa koskevan 10 lukuun.

Pykälässä säädettäisiin erityisistä rajoituksista, joita toteutettaisiin ainoastaan erityisen huolenpidon jakson aikana. Erityisen huolenpidon jakso on nykytilanteessakin toteutustavaltaan lastensuojelulaitospalvelu, jonka toteuttaminen edellyttää lapsen perusoikeuksien rajaamista tavanomaisista laitoshuollosta enemmän. Erityisen huolenpidon jaksolle tulisi sijoittaa lapsia, joiden sijaishuollon toteuttamisen arvioidaan edellyttävän pykälän mukaisia erityisiä rajoituksia. Erityisten rajoitusten tavoitteena olisi mahdollistaa lapsen turvallinen ja päihteetön sijaishuollon toteuttaminen ja sijoitukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Niiden avulla voitaisiin vaikuttaa sijaishuollon tavoitteiden saavuttamiseen. Sääntelyllä turvattaisiin myös muiden erityisen huolenpidon jaksolle sijoitettujen lasten ja henkilöstön turvallisuutta vaikuttamalla asuin-yksikön yleiseen turvallisuuteen. Turvallisuus on keskeinen edellytys kyseisen palvelun tarkoituksenmukaiselle toteutumiselle.

Pykälän 1 momentin mukaan lapsen liikkumista rajoitettaisiin lapsen erityisen huolenpidon jaksoa koskevassa päätöksen mukaisesti niin, että lasta estettäisiin poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa. Liikkumisen rajoittamisesta ei annettaisi erillistä rajoituspäätöstä, samoin kuin voimassa olevan sääntelyn mukaan. Vaikkakin nyt ehdotettava sijoituksen kesto tulisi olemaan pitempi kuin voimassa oleva. Liikkumisvapauden sisältöä ja laajuutta kuitenkin tulee arvioida lapsen sijoituksen aikana. Liikkumisvapauden rajoittamisen lähtökohtana on katkaista lapsen itseään vahingoittava käyttäytyminen ja estää jakson tavoitteiden mukaisen työskentelyyn aiheutuvat häiriöt, jotka voisivat johtua esimerkiksi siitä, että lapsi jättää palaamatta sijoituspaikkaansa. Vaikka lasten liikkuminen asuin-yksikön ulkopuolella on kontrolloitua, hänellä tulisi olla mahdollisuus ulkoiluun laitoksen alueella sekä laitoksen muissa mahdollisissa harrastus- tai liikuntatiloissa. Edistämällä lapsen mahdollisuuksia liikkua myös laitoksen ulkopuolella, voidaan osaltaan edistää lapsen kiinnittymistä erityisen huolenpidon jakson aikaiseen työskentelyyn ja siten vaikuttaa myönteisesti erityisen huolenpidon tavoitteiden saavuttamiseen sekä mahdollisesti edistää lapsen arjen rakentumista myös intensiivisen laitosjakson jälkeen.

Pykälän 2 momentissa ehdotettu sääntely olisi uutta. Ehdotuksen mukaan lapselle voitaisiin erityisen huolenpidon jakson aikana tehdä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia, jos se on välttämätöntä lapsen suojelemiseksi. Suunnitelmallisten henkilönkatsastusten tarkoituksena olisi seurata ja arvioida lapsen mahdollista päihteidenkäyttöä ja toisaalta päihteettömyyttä. Henkilönkatsastusten tuloksia voidaan käyttää myös sijoituksen aikaisen terveydenhuollon tukena esimerkiksi erotusdiagnostiikassa päihteiden käytön, psykiatristen häiriöiden, myrkytysten ja sairauksien välillä. Mahdollisuus suunnitelmallisiin henkilönkatsastuksiin perustuisi erityisen huolenpidon jaksoa koskevaan päätökseen, jota valmisteltaessa ja tehtäessä tulisi arvioida niiden välttämättömyyttä lapsikohtaisesti. Kynnys henkilönkatsastukselle olisi näin ollen 66 a §:ssä säädettyä matalampi. Vaikka päihteiden kulkeutumista laitokseen voitaisiin kontrolloida 66 §:n mukaisella henkilöntarkastuksella, on mahdollista, että laitokseen kulkeutuisi päihteitä. Suunnitelmalliset henkilönkatsastukset voisivat toimia osaltaan keinona vahvistaa sekä lapsen halukkuutta että henkilökunnan luottamusta lapsen päihteettömyyteen. Henkilönkatsastuksen tuloksia tulkittaisiin osana kokonaistilannetta. Suunnitelmallisten henkilönkatsastusten toteuttamisessa tulisi noudattaa tapauskohtaista harkintaa eikä niitä saisi toteuttaa mielivaltaisesti. Harkintaa tulisi tehdä etenkin tilanteissa, joissa testitulokset ovat säännöllisesti negatiivisia ja tulokset on varmistettu akkreditoidussa laboratoriossa toteutetuilla varmistusanalyysillä. Suunnitelmalliset henkilönkatsastukset perustuvat sijoituspäätökseen eikä niistä tehtäisi erikseen päätöstä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut rajoitukset sisältyvät 60 b §:ssä tarkoitettuun päätökseen. Sen lisäksi mitä 11 luvussa säädetään rajoitustoimenpiteistä, 60 b §:n mukaisella päätöksellä erityisen huolenpidon jaksosta lapsen perusoikeuksia rajoitetaan pykälässä säädetyillä rajoitustoimenpiteillä 60 a §:ssä tarkoitetun erityisen huolenpidon jakson aikana.

74 §. Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen. Pykälän 1 momenttia esitetään tarkennettavaksi 11 lukuun tehtyjen pykälämuutosten mukaisesti. Momentin ensimmäisessä virkkeessä säädetty rajoitustoimenpidettä koskeva kirjaamisvelvoite laajennetaan koskemaan myös ehdotettavia 69 b, 69 c, 69 d, 71 ja 72 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä.

15 luku **Muutoksenhaku**

89 §. Muutoksenhakuoikeus. Pykälän 1 momenttiin esitetään lisättäväksi kohta 6, jonka mukaan lapsen vanhempi ja huoltaja sekä henkilö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, saisi hakea itsenäisesti muutosta myös 60 b §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa koskevassa asiassa. Pykälän 4 momentista poistettaisiin viittaus 65 §:ään, joka koskee 4 b §:ssä tarkoitettua aineiden ja esineiden poisottamisen toimeenpanoa. Lisäksi momenttiin lisättäisiin viittaus uuteen 4 b §:ään. Momentissa todettaisiin myös, että 72 §:ssä säädettyt rajoitustoimet sisältyvät sijoituspäätökseen ja siten niitä koskeva muutoksenhakuoikeus määräytyy 1 momentin mukaan. Sijoituspäätökset luetellaan 1 momentissa.

Nykyisin voimassa olevassa 4 momentissa säädetään rajoitustoimenpiteistä, joita koskevassa asiassa huoltajalla on muutoksenhakuoikeus. Huoltaja on voinut säännöksen perusteella hakea muutosta 72 §:ssä säädetystä erityisen huolenpidon järjestämistä koskevassa asiassa. Erityisen huolenpidon järjestämistä koskevasta päätöksestä ehdotetaan säädettäväksi jatkossa rajoitustoimenpiteitä koskevan 11 luvun sijasta sijaishuoltoa koskevan 10 luvun 60 b §:ssä. Huoltajan oikeudesta hakea muutosta 60 b §:ssä tarkoitettuun päätökseen säädettäisiin 89 §:n 1 momentin 6 kohdassa. Koska erityisen huolenpidon jaksoa ei katsottaisi jatkossa enää rajoitustoimenpiteeksi, huoltajan muutoksenhakuoikeudesta sitä koskevassa asiassa ei tulisi säätää enää 89 §:n 4 momentissa ja voimassa oleva viittaus 72 §:ään poistettaisiin.

Lisäksi pykälän 3 momenttiin lisätään viittaus 71 §:n 1 momentissa tarkoitettuun yhteydenpidon rajoittamiseen.

90 §. Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin ja pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti. Pykälän 1 momenttiin esitetään lisättävän kohtaan 1 mahdollisuus hakea sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan tekemään päätökseen valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa säädetään 4 b §:ssä tarkoitettua aineiden ja esineiden poisottamista koskevassa asiassa. Lisäksi momentin kohtaan 7 lisättäisiin vastaava oikeus koskien 60 b §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa koskevaa asiaa. Nykyiset kohdat 1-6 siirtyisivät numeron eteenpäin ja kohdat 7 ja 11 poistettaisiin. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi 12 kohta. Sen mukaisesti 71 §:n 1 momentissa tarkoitetuista liikkumisvapauden rajoittamisesta ja yhteydenpidon rajoittamisesta, 71 §:n 2 momentissa tarkoitettua lapsen hallussa olevan viestinnän mahdollistavan laitteen poisottamisesta sekä 71 §:n 3 momentissa tarkoitettua suunnitelmallista henkilötarkastusta koskevasta päätöksestä olisi mahdollisuus hakea sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan tekemään päätökseen valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa säädetään.

Uudessa pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että lain 72 §:ssä säädettyt rajoitustoimet sisältyvät sijoituspäätökseen ja muutoksenhakuoikeus määräytyy 1 momentin nojalla. Nykyiset momentit 2 ja 3 siirtyisivät momenteiksi 3 ja 4.

92 §. Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Pykälän 1 momenttiin kohtaa 6 esitetään lisättävän mahdollisuus hakea muutosta hallinto-oikeuden päätökseen korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa säädetään myös 71 §:n 1 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista koskien.

7.2 Laki terveydenhuoltolain 69 §:n muuttamisesta

69 §. *Lastensuojelulain mukaiset velvoitteet.* Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti. Sen sisältö olisi lähinnä informatiivinen viittaus voimassa olevaan sääntelyyn. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi myös lastensuojelulain 16 b §:n 1 momenttiin. Viittauksilla korostetaan voimassa olevan sääntelyn mukaista hyvinvointialueen velvollisuutta yhteensovittaa asiakkaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kokonaisuuksiksi sekä järjestää vaativia erityispalveluja tarvitsevien lasten palvelut hyvinvointialueiden välisenä yhteistyönä sekä sopia niistä hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksissa. Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt olisivat tällaisia sääntelyssä tarkoitettuja vaativia erityispalveluja, joiden osalta hyvinvointialueidenaluiden ja erikoissairaanhoidon tulisi tehdä yhteistyötä. Järjestämislain 57 §:ssä säädetään hyvinvointialueiden välisistä kustannusten korvauksista. Kustannusten jaon osalta ehdotetussa momentissa kuitenkin todettaisiin, että vaativimman lastensuojelun palvelun järjestänyt hyvinvointialue olisi oikeutettu perimään hoidon järjestämisestä aiheutuneet kustannukset sijoittajahyvinvointialueelta siten kuin 4 momentissa säädetään. Näin siksi, että palvelun järjestänyt hyvinvointialue varmuudella saisi kustannukset, jos ne peritään yhteistyöalueen ulkopuoliselta hyvinvointialueelta, kun varsinaista sisällöllistä säännöstä vaativan palvelun järjestämisestä ei ole.

Nykyinen 2 ja 3 momentti siirrettäisiin uusiksi 3 ja 4 momentiksi.

7.3 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain 4 §:n muuttamisesta

4 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohtaa muutettaisiin siten, että 1 kohdasta poistettaisiin valtion koulukodit palvelun järjestäjästä ja 2 kohtaan palvelun tuottajaksi lisättäisiin Valtion lastensuojelulaitos. Muutos on perusteltu, koska valtion koulukodit, jatkossa Valtion lastensuojelulaitos, toimii tosiasiallisesti lastensuojelupalveluiden tuottajana.

40 §. *Palveluntuottajan rekisteristä poistaminen.* Pykälässä säädetään palveluntuottajan rekisteristä poistamisesta. Pykälään lisättiin lakiehdotuksen eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta 6 momentti, jonka mukaan palveluntuottajan rekisteristä poistamista koskevia säännöksiä ei sovelleta siinä mainittujen julkisyhteisöjen toimiessa palveluntuottajana. Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan (PeVL 96/2022 vp), että vaikka myös julkista sosiaali- ja terveydenhuoltoa tulee valvoa asianmukaisesti ja että toiminnan epäkohtiin tulee puuttua, niin rekisteristä poistaminen ja siihen kytkeytyvä kielto tuottaa sosiaali- ja terveyspalveluita ovat kuitenkin huonosti yhteensovitettavissa julkiselle vallalle perustuslain 19 §:n mukaan kuuluvien velvoitteiden kanssa. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi selvyiden vuoksi myös Valtion lastensuojelulaitos.

52 §. *Voimaantulo ja siirtymäsäännökset.* Lain 52 § sisältää säännöksen lain voimaantulosta. Säännöksessä luetellaan ne julkisyhteisöt, joiden osalta lain 3 luku palveluntuottajien ja palveluyksikköjen rekisteröinnistä tulee voimaan vasta 1 päivänä tammikuuta 2028. Myöhempi voimaantulo julkisyhteisöjen osalta on tarkoitettu varmistamaan se, että lailla ennakkovalvonnan piiriin ensi kertaa saatettavien julkisyhteisöjen järjestämien ja tuottamien palveluiden organisointi sekä niitä koskevat tiedot kyetään kokoamaan ja rekisteröimään lain siirtymäsäännösten mukaisesti. Muilta osin, eli palveluiden sisältöä ja valvontaa koskevilta osin lakia on sovellettu julkisyhteisöihin jo vuoden 2024 alusta. Valtion lastensuojelulaitos saisi lain 56 §:n mukaisesti ja lain 5 §:n estämättä jatkaa toimintaansa noudattaen valvontalain säännöksiä. Siihen voitaisiin siirtymäsäännöksestä huolimatta soveltaa lain 5 luvun viranomaisvalvontaa ja -ohjausta koskevia säännöksiä ja menettelyjä. Valtion lastensuojelulaitoksen olisi annettava valvontaviranomaiselle rekisteröintiä varten 16 §:ssä tarkoitettut tiedot ennen 3 luvun voimaantuloa 1 päivänä tammikuuta 2028. Tiedot tallennettaisiin valtakunnalliseen palveluntuottajien rekisteriin (Soteri) maksutta viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2030.

7.4 Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta

29 §. *Esi- ja perusopetuksen yksikköhinnat.* Pykälän 7 momenttia ehdotetaan muutettavaksi. Momentti koskee yksityisessä koulukotiopetuksessa olevan opiskelijan tutkintoon valmentavan koulutuksen yksikköhintaa. Momentissa säädettyä laskukaavaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin erillinen kerroin, joka korottaisi läsnäolopäivän yksikköhintaa. Uusi laskukaava korottaisi valtion rahoitusta yksityisille koulukodeille ja turvaisi koulukodeille rahoituksen tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta nykyistä paremmin. Koska valtion rahoitus kattaisi jatkossa laskennallisesti tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämisen, yksityisillä koulukodeilla ei lähtökohtaisesti olisi enää tarvetta laskuttaa opiskelijan kotikuntaa koulutuksesta.

7.5 Laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisala. Lakia sovellettaisiin Valtion lastensuojelulaitokseen ja sen yhteydessä toimivaan kouluun. Tavoitteena olisi selkiyttää nykytilaa ja sen tulkintaa. Kyseessä olisi itsenäinen virasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toimisi jatkossakin viraston tulosohtajana ja Valtion lastensuojelulaitos kuuluisi edelleen samaan kirjainpitoyksikköön THL:n kanssa. . Lain lastensuojelukäsitteistö korvaisi vanhahtavan termin koulukoti.

2 §. *Valtion lastensuojelulaitoksen rakenne.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen luonteesta itsenäisenä virastona. Tavoitteena olisi selkeyttää nykytilaa, jossa toimivaltakysymykset ovat osittain epäselvät. Esitys selkeyttäisi THL:n asemaa tulosohtajana ja sen työnjohto-oikeutta. Virasto toimisi valtakunnallisesti, jolloin toimialueena olisi koko maa.

Valtion lastensuojelulaitostoiminnan osa-alueista säädettäisiin 2 momentissa. Lastensuojelun palveluyksiköt vastaisivat nykyisiä koulukoteja. Lastensuojelua koskeva käsitteistö yhdenmukaistettaisiin myös esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) käsitteistön kanssa. Palveluyksiköissä sijaitsisivat Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun toimipisteet. Rakenne vastaisi käytännössä nykytilaa. Lastensuojelulaitokseen kuuluisi myös vankilan perheosasto, mikä vastaisi myös nykytilaa. Näillä toiminoilla olisi jatkossakin yhteinen hallinto, johon kuuluu viraston johtajan lisäksi muun muassa talouspäällikkö ja hallintojohtaja. Tavoitteena olisi selkiyttää yhteisen hallinnon roolia, jotta virasto voisi toimia tehokkaammin yhtenä virastona.

3 §. *Valtion lastensuojelulaitoksen koulun johtokunta.* Valtion ja yksityisen järjestämän koulutuksen hallinnosta annetun lain (634/1998) 2 § velvoittaa, että Valtion lastensuojelulaitoksen koululla tulee olla johtokunta. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että THL asettaisi johtokunnan neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan. Opetushallitus toimisi valmistelussa yhteistyössä THL:n kanssa. Menettely vastaisi nykytilaa. Johtokunnan kokoonpanosta säädettäisiin siten, että siinä tulisi olla puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja vähintään kolme muuta jäsentä ja heillä henkilökohtaiset varajäsenet.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että koulun johtavan rehtorin nimittäminen kuuluisi johtokunnan tehtäväksi. Valtion ja yksityisen järjestämän koulutuksen hallinnosta annetun lain 3 §:ssä säädetään rehtorista. Nimitys tehtäisiin toistaiseksi Valtion lastensuojelulaitoksen johtajan esittelystä. Ehdotettu menettely vastaisi nykytilaa.

4 §. *Valtion lastensuojelulaitoksen johtaminen.* Pykälässä säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen johtajan nimittämisestä, johtamisrakenteesta ja toimivallasta. Pykälän 1 momentin

mukaan virastoa johtaisi THL:n nimittämä lastensuojelulaitoksen johtaja. Nimitys virkaan tehtäisiin viiden vuoden määräajaksi, jos ei ole erityistä syytä tehdä nimitystä lyhyemmäksi ajaksi. Valtion lastensuojelulaitoksen toiminnasta vastaavalta johtajalta edellytetään soveltuvaa ylemmää korkeakoulututkintoa, tehtävän edellyttämää monipuolista kokemusta, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja johtamiskokemusta. Tarkoituksena on selkiyttää nimittämisprosessia ja siirtää nimittämistoimivalta voimassa olevan lain mukaiselta johtokunnalta THL:lle. Ehdotettu muutos olisi välttämätön, koska viraston johtajan nimittämisestä vastaavaa johtokuntaa ei jatkossa olisi. Toimivallan selkiyttäminen on muutoinkin arvioitu välttämättömäksi. Toimivallan selkiyttäminen on arvioitu välttämättömäksi (*lopullisen alaluvun numero lisätään*) kohdassa esitetyin perusteluin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin työjärjestyksen hyväksyjästä ja työjärjestyksen sisällöstä. Työjärjestys korvaisi nykyisen ohjesäännön, jonka hyväksyy valtion koulukotien ja vankilan perheosaston johtokunta. Koska vastaavaa johtokuntaa ei jatkossa olisi, viraston johtaja toimisi työjärjestyksen hyväksyjänä.

Lastensuojelulaitoksen johtajan ratkaisuvallasta säädettäisiin pykälän 3 ja 4 momenteissa. Tavoitteena olisi selkiyttää nykyistä epäselvää asiaintilaa. Lastensuojelulaitoksen johtaja ratkaisisi viraston päätettävät asiat, joita ei ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty muun virkamiehen ratkaistavaksi. Lisäksi hän voisi ottaa ratkaistavakseen asian, jonka viraston virkamies saa työjärjestyksen mukaan ratkaista.

5 §. *Valtion lastensuojelulaitoksen ja sen yhteydessä toimivan koulun tehtävät.* Pykälässä säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen ja sen yhteydessä toimivan koulun tehtävistä. Pykälän 1 momentin mukaan Valtion lastensuojelulaitos tuottaisi lastensuojelulain mukaista laitoshuoltoa sekä järjestäisi perusopetusta ja tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta sen mukaan kuin niistä säädetään perusopetuslaissa (682/1998) ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa (1215/2020). Palvelut olisi tarkoitettu sellaisille sijaishuoltoon sijoitetuille lapsille, joita ei voida tarkoituksenmukaisesti kasvattaa ja hoitaa muussa sijaishuollossa ja jotka eivät sairautensa vuoksi tarvitse muualla annettavaa hoitoa. Momentissa säädettäisiin myös siitä, että tarvittaessa voitaisiin järjestää myös muuta opetusta sen mukaan kuin järjestettävästä opetuksesta erikseen säädetään. Valtion lastensuojeluyksiköissä voitaisiin edelleen antaa myös sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) tai terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettuja mielenterveyspalveluja.

Ehdotettu 1 momentti muuttaisi jossain määrin nykytilaa. Valtion lastensuojelulaitoksen rooli säädettäisiin selkeästi lastensuojelupalvelujen *tuottajaksi*. Perusopetuksen ja TUVA-koulutuksen ja tarvittaessa muun koulutuksen osalta Valtion lastensuojelulaitos olisi koulutuksen *järjestäjä*, koska sillä on sekä perusopetuksen että TUVA-opetuksen järjestämisluvat. Muun opetuksen järjestämisessä tulisi huomioida se, mitä opetuksesta erikseen säädetään. Mielenterveyspalvelujen osalta Valtion lastensuojelulaitoksella olisi edelleen mahdollisuus kyseisten palvelujen *antamiseen*. Lastensuojelupalvelujen osalta ehdotettu muutos olisi yhdenmukainen sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettuun lakiin tässä esityksessä ehdotettujen muutosten kanssa. Muutosten tavoitteena on selkeyttää Valtion lastensuojelulaitoksen asema nimenomaisesti palvelujen tuottajana.

Voimassa olevan lain mukaan valtion koulukotien toimintaa on voitu tuottaa myös perhehoitona. Koulukodit eivät ole kuitenkaan tuottaneet perhehoitoa vuosien ja se on käytännössä jäänyt muiden palveluntuottajien toteutettavaksi. Perhehoidon tuottamismahdollisuutta ei ole tarkoituksenmukaista enää säilyttää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen velvollisuudesta tuottaa tässä esityksessä ehdotettua lastensuojelulain 49 a §:ssä tarkoitettua suljettua kuntouttavaa laitospalvelua vähintään yhdessä palveluyksikössä. Palvelun tuottamisen edellytyksistä noudatettaisiin lastensuojelulain 49 a–49 e §:n säännöksiä. Kyseistä palvelua olisi mahdollista tuottaa myös kiireellisenä vastaanotto- ja arviointipalveluna. Tavoitteena olisi mahdollistaa sijaishuolto myös kriisitilannesijoituksen yhteydessä. Käytännössä nämä ovat tilanteita, joissa lapsi pitäisi saada saman päivän aikana vahvasti resursoituun ja sulkemisen mahdollistavaan sijaishuollon toimintaympäristöön ja joissa vastaanotto- ja arviointipaikkaa ei voitaisi sijoitettavan lapsen tai muiden turvallisuuden takaaminen muutoin järjestää. Vastaanotto- ja arviointitehtävästä huolehtiminen edellyttäisi mahdollisesti henkilöstön osaamisen vahvistamista.

6 §. *Valtion lastensuojelulaitoksen vankilan perheosaston tehtävät.* Pykälässä säädettäisiin vankilan perheosaston tehtävistä ja palvelun tuottamisesta. Ehdotuksen mukaan Valtion lastensuojelulaitos tuottaisi jatkossa vankilan perheosaston lastensuojelulain mukaisen palvelun itse eikä sitä voisi enää hankkia ostopalveluna. Tämä olisi muutos nykytilaan. Toiminnan luonteen kannalta olisi perusteltua, että palvelu tuotettaisiin viranomaistoimintana ja virkavastuulla. Virkavastuulla toimiminen selkiyttäisi vastuukysymyksiä. Lisäksi toiminnassa on tunnistettu tietojen käsittelyyn liittyviä puutteita, koska lastensuojelun palveluntuottaja toimii vankilan tiloissa ja saa näin ollen tietoonsa kuulemalla ja näkemällä myös muiden kuin suoraan perheosastolle sijoitettujen vankien tietoja. Samoin perheosastolle sijoitetut vangit toteuttavat rangaistusajan suunnitelmaansa toimilla, joilla ei ole kytköstä lastensuojelun asioihin. Nämä kuitenkin menevät lastensuojelutoimijan tietoon, sillä heidän on sovittava muun muassa lapsen hoidosta heidän kanssaan. Tavoitteena olisi vahvistaa palveluun liittyvien turvallisuustekijöiden tehokkaampaa huomioon ottamista.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että vankilan perheosasto toimii vankilan yhteydessä. Muutoin momentti vastaisi voimassa olevan lain 1 §:n 3 momenttia.

7 §. *Ohjaus ja valvonta.* Pykälässä säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitoksen ohjaus- ja valvontarakenteesta ja ohjauksen ja valvonnan kohteista. Tavoitteena on selkiyttää nykytilaa. Pykälän 1 momentin mukaan THL tulosohtaisi Valtion lastensuojelulaitosta. THL solmisi tulossopimuksen sosiaali- ja terveysministeriön kanssa ja toimisi toisena tulosohtajana Valtion lastensuojelulaitokselle. Lisäksi säädettäisiin, että perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta ohjaisi Opetushallitus. THL:n ohjaus- ja valvontatehtävä kiteytyisi nimenomaisesti tulosohtaukseen, kun taas opetuksen osalta Opetushallitus hoitaisi sisällöllisesti laajempaa ohjaustehtävää.

Pykälän 2 momentin mukaan valtion lastensuojelun palveluysiköiden ja vankilan perheosaston lastensuojelulain mukaista toimintaa valvoisivat hyvinvointialueet ja Lupa- ja valvontavirasto. Lupa- ja valvontavirasto valois myös laitoksen yhteydessä toimivan koulun toimipisteiden antamaa opetusta ja koulutusta. Tavoitteena olisi selkiyttää nykytilaa ja huomioida lupa- ja valvontatoiminnan organisointia koskeva uudistus, jonka on määrä tulla voimaan vuonna 2026.

8 §. *Yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ja oikeus saada ja luovuttaa tietoja.* Pykälässä säädettäisiin vankilan perheosastoon liittyvästä yhteistyöstä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Pykälän 1 momentissa todettaisiin, että vankeuslain 5 luvun 8 §:n mukaan vankilan osastoilla on oltava päiväjärjestys. Päiväjärjestyksen vahvistaa 5 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan vankilan yksikön päällikkö. Koska päiväjärjestys vaikuttaa myös perheosaston lastensuojelutoiminnan järjestämiseen, säädettäisiin pykälän 1 momentissa, että päiväjärjestyksen valmistelusta vastaisi Rikosseuraamuslaitos yhteistyössä perheosaston henkilöstön kanssa. Muutoin pykälän 1 momentti vastaisi sisällöllisesti voimassa olevan lain 6 §:n 2 momenttia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin perheosaston henkilökunnan ja perheosastolle sijoitetun vangin rangaistuksen täytäntöönpanoon osallistuvien Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeudesta salassapitosäännösten estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen annettavan palvelun toteuttamiseksi välttämättömät lapseen liittyvät tiedot.

Vankilan perheosastolla Rikosseuraamuslaitos vastaa vangin valvonnasta ja rangaistuksen täytäntöönpanosta, rajoitustoimenpiteistä sekä rangaistusajan suunnitelmasta. Lastensuojelun palveluntuottaja vastaa lapsen hyvinvoinnista ja vanhemmuuden tukemisesta yhteistyössä hyvinvointialueen sosiaalityöntekijän kanssa. Perheosaston palvelun toteuttaminen edellyttää yhteistyötä ja välttämättömän tiedonkulun mahdollistamista lastensuojelun palveluntuottajan ja Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten välillä.

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisella on oikeus yksityiselämän suojaan. Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 27 kohdan mukaisesti salassa pidettäviä asiakirjoja ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta tai valvontasuunnitelmasta, ja 28 kohdan mukaisesti salassa pidettäviä ovat myös mm. hallintoviranomaisen asiakirjat ja rekisterit, jotka sisältävät tietoja tuomitusta taikka vangitusta tai muutoin vapautensa menettäneestä henkilöstä sekä rikosrekisteriin, sakkorekisteriin, oikeushallinnon valtakunnalliseen tietovarantoon tallennetut tiedot. Siten myös tieto vankeudesta ja vankinaolosta on salassa pidettävää tietoa.

Rangaistusajan suunnitelmasta säädetään vankeuslain 6 §:ssä, ja se sisältää tiedot vangin sijoittamisesta, toiminnasta ja tuomitun elämänhallintaa edistävästä tukitoimenpiteistä rangaistusaikana, yhteydenpidosta vankilan ulkopuolelle ja vapauttamisesta ja vapautumisvaiheen tukitoimenpiteistä. Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa (1301/2021), ja lisäksi henkilötietojen käsittelystä sovelletaan henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018), jäljempänä rikosasioiden tietosuojalaki, sekä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia (906/2019).

Julkisuuslain 26 §:n mukaan viranomainen voi antaa salassa pidettävästä viranomaisen asiakirjasta tiedon, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty tai se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain (703/2023) 64 §:n mukaan sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksutta pyynnöstä muiden muassa valtion ja kunnan viranomaiselta sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset, jotka viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän vuoksi ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten. Kyseinen asiakastietolain 64 §:n tiedonsaantioikeudesta koskee pykälän sanamuodon mukaisesti tietojen saamista sosiaalihuollon järjestämistä ja järjestämiseen liittyviä tehtäviä varten, ei sosiaalipalvelun tuottamista ja toteuttamista varten, ja toisaalta kyse on myös pyynnöstä saatavista tiedoista.

Koska perheosaston palvelussa on kyse lastensuojelupalvelun tuottamisesta ja toteuttamisesta, eikä palvelun järjestämisestä ja järjestämiseen liittyvästä tehtävästä, ehdotetaan pykälään lisättäväksi tiedonsaantioikeuden mahdollistava säännös mahdollistamaan välttämätön tiedonkulku perheosaston ja Rikosseuraamuslaitoksen yhteistyönä toteuttamassa palvelukokonaisuudessa. Ehdotettavan momentin mukaan vankilan perheosaston henkilökunnalla olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä perheosaston palvelun toteuttamisen kannalta välttämättömiä

lapsen liittyviä tietoja suoraan Rikosseuraamuslaitokselta palvelun toteuttamista varten, ja vastaavasti Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä olisi oikeus saada perheosastolta tietoja lapsen näkökulmasta. Rikosseuraamuslaitoksen lastensuojelusta saamassa tiedossa kyse voisi olla esimerkiksi poistumislupaan liittyvästä tiedosta siitä, onko lapsen edun mukaista lähteä lomalle. Perheosaston tulisi voida ilmoittaa vankilalle vanhemman tai lapsen tilanteesta tapahtuneista muutoksista, jotka vaativat mahdollisesti toimenpiteitä. Rikosseuraamuslaitoksen perheosastolle luovuttamissa tiedoissa kyse olisi sellaisista vankia koskevista tiedoista, jotka liittyvät myös lapsen tai joilla on merkitystä lapsen lastensuojelupalvelun toteuttamisen kannalta. Sellainen vankia koskeva tieto, joka ei liity lapseen, ei kuuluisi perheosaston virkamiehelle.

Kyse olisi perheosaston palvelun päivittämisen toteuttamisen kannalta välttämättömistä tiedoista, joita ei ole tarkoituksenmukaista kierrättää hyvinvointialueen lapsen asioista vastaavan sosiaalilyöntekijän kautta, ja jotka eivät olisi merkitykseltään sellaisia, joilla olisi vaikutusta lapsen asiakassuunnitelmaan tai joista olisi tarpeen järjestää lastensuojelulain 31 §:n mukainen neuvottelu.

9 §. *Opetuksen järjestäminen.* Pykälässä säädettäisiin perusopetuksen, siihen liittyvän muun opetuksen ja tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämisestä. Opetuksen järjestämisessä on voimassa, mitä perusopetuslaissa tai tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa säädetään, määrätään ja päätetään. Pykälään lisättäisiin tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämisasiä. Lisäksi täsmennettäisiin, että tarvittaessa voidaan järjestää myös muuta opetusta sen mukaan kuin mitä järjestettävästä opetuksesta muutoin säädetään. Muutoin ehdotettu sääntely vastaisi nykytilaa.

10 §. *Valtion lastensuojelun palveluyksiköiden henkilöstön kelpoisuusvaatimukset.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin hoito- ja kasvatushenkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista. Lastensuojelulaitosten henkilökunnasta säädetään lastensuojelulain 60 §:ssä. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetusta laista (817/2015) ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994). Valtion lastensuojelun palveluyksiköillä olisi jatkossakin sijaishuollon kaikkein vaativin tehtävä ja sen hoitaminen edellyttää hoito- ja kasvatushenkilökunnalta riittävää koulutus- ja osaamistaustaa. He vastaisivat kaikkein vaativimmissa elämäntilanteissa olevien sijoitettujen lasten palveluista, jolloin heiltä voitaisiin edellyttää muuta lastensuojelulaitospalvelua korkeampaa koulutusta. Ehdotetulla sääntelyllä yhdenmukaistettaisiin käytössä olevat nimikkeet (kuten ohjaaja, erityisohjaaja ja valvoja) käsitteen hoito- ja kasvatushenkilökunnan alle yksittäisen virkanimikkeen sijaan. Lähtökohtana olisi, että mitoitukseen laskettavassa hoito- ja kasvatushenkilökunnassa työskentelisi pääasiassa ammattikorkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltäneen opistoasteisen ammatillisen tutkinnon suorittaneita ja tehtäviin soveltuvia ammatillaisia. Henkilökunnan asiantuntemuksesta säättäminen olisi välttämätöntä huomioon ottaen valtion lastensuojelun palveluyksiköiden tehtävä vaativimman sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palvelujen tuottajana.

Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että yötyössä voisi työskennellä myös sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittanut henkilö lukuun ottamatta valtion lastensuojelun palveluyksikköä, jossa tuotetaan suljettua kuntouttavaa laitospalvelua. Momentti tarkoittaisi lähihoitajan tutkinnon suorittaneita, jotka voivat olla rekisteröityneitä joko terveydenhuollon tai sosiaalihuollon ammattihenkilöiden keskusrekisteriin. Yötyöllä tarkoitetaan työaikalain (872/2019) 8 §:n mukaista säännöstä, jonka mukaan yötyötä tehdään kello 23–06 välisenä aikana. Ehdotettu

sääntely olisi tarkoituksenmukainen ammattikoulutetun henkilöstön riittävyyden ja kohdentamisen näkökulmasta. Yöaikaan sijoitetut lapset pääasiassa nukkuvat, kun päiväaikaan lasten kanssa työskentely on aktiivista. Se mahdollistaisi ammattikorkeakoulutetun henkilöstön työskentelyn keskittämisen hoito- ja kasvatustyöhön päiväaikaan. Yötyössä työskentelevät sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittaneet henkilöt laskettaisiin hoito- ja kasvatushenkilöstöön.

11 §. *Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun henkilöstön kelpoisuusvaatimukset.* Pykälässä säädettäisiin, että Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa asetuksessa (986/1998).

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä säädettäisiin asetuksenantovaltuudesta, jonka mukaan Valtion lastensuojelulaitoksen henkilöstöön kuuluvan henkilön kelpoisuusvaatimuksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

13 §. *Voimaantulo.* Laki tulisi voimaan vuoden 2026 alusta, kuten muutkin lait.

14 §. *Siirtymäsäännökset.* Pykälän ensimmäisessä momentissa säädettäisiin siitä, että henkilöstön asemasta säädetään valtion virkamieslain (750/1994) 5 a-5 c §:ssä. Mainittuja pykäläiä sovelletaan myös työsuhteisten työntekijöiden asemaan.

Toisessa momentissa säädettäisiin siitä, että vanhan viraston eli Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisten lastensuojeluyksiköiden nimissä olleiden sopimusten, sitoumusten ja kumppanuuksien voimassaolo voi jatkua tämän laissa tarkoitetun uuden viraston aloittaessa toimintansa.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

8.1 Valtioneuvoston asetus Valtion lastensuojelulaitoksesta

Ehdotettavan Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta annetun lain 12 §:n mukaan Valtion lastensuojelulaitoksen henkilökuntaan kuuluvan henkilön kelpoisuusvaatimuksista säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Asetuksessa säädettäisiin, että kelpoisuusvaatimuksena virkoihin ja tehtäviin olisi asianomaisen aikaisemmalla toiminnallaan osoittama taito ja kyky, jota viran menestyksellinen hoitaminen edellyttää. Lisäksi Valtion lastensuojelun palveluyksikön johtajalta vaaditaan sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentin mukainen kelpoisuus. Palveluyksikön johtajan kelpoisuus vastaisi lastensuojelulain 60 §:ssä säädettyä lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatustyöstä vastaavan johtajan kelpoisuutta. Muilta vakinaisilta ja määräaikaisilta virkamiehiltä vaadittaisiin virkaan tai tehtävään soveltuva koulutus tai mitä muualla laissa ja lain nojalla säädetään. Vankilan perheosastolla voisi olla vastaava ohjaaja, ohjaajia sekä tarpeen mukaan muuta henkilökuntaa.

Nykyinen laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä kumottaisiin uudella lailla Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Lisäksi laki valtion kasvatustieteiden laitoksen ja niissä toimivien henkilöiden eläkeoikeuden perusteista kumottaisiin. Vakiintuneen tulkinnan mukaisesti kumottavien lakien mukana kumoutuvat myös niissä olevien asetuksenantovaltuuksien nojalla annetut asetukset. Tällainen kumoutuva asetus on asetus valtion koulukodeista. Epäselvyyksien välttämiseksi valtion koulukodeista annettu asetus kumottaisiin lain voimaantulon yhteydessä.

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2026.

Uusi suljettu palvelu edellyttää sitä tuottavalta palveluyksiköltä muun muassa toimitilojen muutoksia. Valvontaviranomaisen on myös varmistuttava, että uusi suljettua palvelua tuottava yksikkö täyttää asiakasturvallisuuteen liittyvät vaatimukset ennen kuin palveluyksikköön voidaan sijoittaa lapsia. Valvontaviranomaisilla olisi uuden palvelun osalta käytössä ne valvonnan keinot, joista on säädetty valvontalain 5 luvussa. Näihin kuuluu myös ohjaus- ja arviointikäynnit sekä tarvittaessa tarkastusoikeus. Näistä syistä johtuen suljettua palvelua koskevaa sääntelyä (49 a-e ja 71 §) sovellettaisiin vasta 1.8.2026.

Myös ehdotettuja säännöksiä erityisen huolenpidon jaksoa koskien sovellettaisiin vasta 1.8.2026 ehdotusten edellyttämien tietojärjestelmämuutosten vuoksi. Ennen uusien säännösten voimaantuloa, sovellettaisiin nykyisiä erityistä huolenpitoa koskevia säännöksiä.

Selvyyden vuoksi voimaantulon yhteydessä säädettäisiin, että ennen ehdotetun lain voimaantuloa tehtyyn päätökseen sovellettaisiin päätöksen tekohetkellä voimassa ollutta lakia.

Edelleen valitukseen ja alistukseen, joka tehtäisiin ennen lain voimaantuloa annetusta päätöksestä, sekä tällaisen asian käsittelyyn valituksen johdosta ylemmässä valitusviranomaisessa sovellettaisiin ehdotetun lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta annettu laki tulisi niin ikään voimaan 1.1.2026. Lain 14 §:ssä säädettäisiin siirtymäsäännöksistä. Säännöksessä todettaisiin, että henkilöstön asemasta säädetään valtion virkamieslain (750/1994) 5 a-5 c §:ssä ja, että mainittuja pykälä sovelletaan myös työsopimussuhteisten työntekijöiden asemaan. Pykälän 2 momentin mukaan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisten lastensuojeluyksiköiden nimissä olleiden sopimusten ja muiden sitoumusten voimassaolo voisi jatkua tämän laissa tarkoitettua uuden viraston aloittaessa toimintansa.

10 Toimeenpano ja seuranta

Esitettyjen muutosten yhtenäisen ja vaikuttavan toimeenpanon varmistamiseksi on olennaista huolehtia tiedotuksesta, koulutuksesta ja seurannasta. Sosiaali- ja terveysministeriö tukee lain toimeenpanoa julkaisemalla soveltamisoppaan ja seuraa lain toimeenpanoa yhdessä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitettujen yksiköiden perustamista tuetaan ohjauksella, valtionavustuksella ja siihen liittyvällä tuella sekä kehittämistyön vaikutusten seurannalla ja arvioinnilla. Samalla arvioidaan mahdollisten velvoittavampien säädösmuutosten tarpeita.

Jos ehdotetut muutokset etenevät, sosiaali- ja terveysministeriön, Hätäkeskuslaitoksen ja Poliisihallituksen antama yhteinen ohjeistus sijaishuoltopaikoistaan luvatta poissaolevien lasten tilanteissa tulisi päivitettäväksi. Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa työryhmän valmistelemaan ja tukemaan kuntoutuksen suljetun laitospalvelun perustamista ja seuraamaan palvelun käynnistymisvaihetta.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Tämän esityksen kanssa samaan aikaan eduskunnassa käsittelyssä todennäköisesti on hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain muuttamisesta. Puheena olevassa esityksessä säädettäisiin teknologisten ratkaisujen käyttämisestä asiakkaan sosiaalipalveluissa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen. Teknologisten ratkaisujen käyttäminen olisi mahdollista asiakkaan toimintakyvyn, turvallisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin tueksi ja niiden tulisi soveltua käytettäväksi asiakkaan palvelussa ja vastata asiakkaan tarpeisiin. Ratkaisujen soveltuvuus asiakkaalle arvioitaisiin osana sosiaalihuollon asiakasprosessia. Lisäksi teknologisten ratkaisujen käyttöönotossa ja käytössä tulisi noudattaa laissa säädetyt reunaehdot, kuten että asiakas osaa tarpeen mukaan käyttää ratkaisua ja että ratkaisu ei puutu asiakkaan yksityisyydensuojaan enempää kuin hänen hoidon ja huolenpidon tarpeensa välttämättä edellyttää. Teknologisen ratkaisun tulisi myös toimia tarkoitustaan vastaavalla tavalla eikä se saisi vaarantaa asiakasturvallisuutta. Edelleen sosiaalihuoltolakiin lisättäisiin yleinen säännös teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa. Säännöksellä asetettaisiin yhtenäiset reunaehdot tekniselle valvonnalle sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa. Säännöksen tarkoittamaa teknistä valvontaa voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kameravalvontana tai liiketunnistimiin perustuvana valvontana. Tekninen valvonta olisi mahdollista, kun se olisi tarpeen asiakkaiden terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi, ja se tulisi rajata ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään. Teknisen valvonnan tulisi olla oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden.

Lähtökohtaisesti sosiaalihuoltolain ehdotetut säännökset koskisivat myös lastensuojelua. Koska sosiaalihuoltolakiin ehdotettu uusi säännös koskisi teknistä valvontaa yhteisissä tiloissa, lastensuojelulakiin ehdotetaan lisäksi erityissääntelyä eristämisen yhteydessä toteutettavasta kameravalvonnasta (ehdotettu 70 a §). Mikäli lastensuojelun osalta tunnistetaan erityisiä sääntelytarpeita teknologisten ratkaisujen tai teknisen valvonnan osalta, muutostarpeet arvioitaisiin osana lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistuksen toista vaihetta.

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2026 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Koulukotien valtion rahoitusta korotetaan. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisesti valtionosuuksiin lisätään momentille 29.10.30 lisärahoitusta 183 400 euroa. Lisäksi valtion koulujen momentille 29.10.01 lisätään 696 600 euroa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisten lastensuojeluyksiköiden toimintamenot (siirtomääräraha 2 v) -momentille (33.01.05.) on aiemmin osoitettu 2,5 miljoonan euron lisäys vakavasti päihteitä ja väkivaltaa käyttävien sekä rikoksia tekevien lasten kuntouttavan palvelun perustamiseen.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulakiin nyt ehdotettujen muutosten tavoitteena on parantaa erityisesti kaikkein vaikeimmassa asemassa sijais-

huollossa olevien lasten suojelua. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on tunnistettu lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten erityisen suojelun ja tuen tarve. Lastensuojelun sijaishuollossa olevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Ehdotettavassa sääntelyssä on suurelta osin kysymys lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämisestä ja perustuslain 22 §:ään sisältyvästä julkisen vallan korostuneesta velvollisuudesta aktiivisesti turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä koskien. Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on vahva interventio perheen autonomiaan. Tästä syystä julkisella vallalla on erityinen vastuu sijaishuollossa olevan lapsen suojelusta. Lapsen oikeus saada suojelua on vahva perus- ja ihmisoikeus. Esitykseen sisältyvien perus- ja ihmisoikeuksien rajoituksilla on tarkoitus suojella lasta ja mahdollistaa lapsen huollosta ja kasvatuksesta vastuussa oleville lastensuojelun toimijoille tosiasialliset mahdollisuudet hoitaa tätä suojelutehtävää. Valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohdat ovat siten osin perusteiltaan toisenlaiset kuin arvioitaessa pelkästään perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista tarkoittavia säännöksiä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin. Artiklan 3 kohdan mukaan sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa. LOS 23 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus erityiseen suojeluun

Esityksen kohdassa 4.2.3 on kuvattu esityksen vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin (4.2.3.1), sijaishuollossa oleviin ja avohuollon tukitoimena sijoitettuihin lapsiin (4.2.3.2) sekä lasten vanhempiin ja muihin läheisiin (4.2.3.3.).

Välttämätön huolenpito ja riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut

Perustuslain 19 §:n 3 momentissa mainitulle oikeudelle riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin on vakiintunut tietty oikeudellinen sisältö ja arviointiperusteet. Palvelujen riittävyyden arvioimisessa lähtökohtana on niiden mukaan sellainen palvelujen taso, joka luo "jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä" (ks. HE 309/1993 vp, 71/II). Viittaus jokaiseen terveyspalveluihin oikeutettuna edellyttää "viime kädessä yksilökohtaista arviointia palvelujen riittävyydestä" (ks. PeVL 30/2013 vp, 3/I). Oikeus riittäviin terveyspalveluihin turvaa vakavimmissa tilanteissa perustuslain 7 §:ssä perusoikeutena turvattua oikeutta elämään (ks. PeVL 17/2021 vp, kappale 71, PeVL 65/2014 vp, 4/II).

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että vaikka perustuslain 19 §:n 3 momentin säännöksen ensimmäinen virke ei turvaa mitään nimenomaista tapaa tarjota palveluja, tältä osin perustuslain mukainen edellytys on, että palveluja on riittävästi (ks. PeVL 17/2021 vp, kappale 72, PeVL 26/2017 vp, 32 ja 36—41 ja PeVL 12/2015 vp, 3 ja PeVL 11/1995 vp, 2). Valiokunta on painottanut nimenomaisesti, että säännöksellä veloitetaan julkinen valta turvaamaan palvelujen

saatavuus (ks. PeVL 26/2017 vp, erit. 44—45 ja PeVL 54/2014 vp, 2/I). Säännös merkitsee siten vaatimusta palvelujen riittävästä tarjonnasta maan eri osissa asuville (ks. PeVL 17/2021 vp, kappale 72, PeVL 26/2017 vp, 33, PeVM 25/1994 vp, 32/II).

Keskeisiin keinoihin turvaamisvelvoitteen toteuttamiseksi kuuluvat perusoikeuden käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen sekä taloudellisten voimavarojen kohdentaminen (HE 309/1993 vp, 75).

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) edellyttää, että sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä. Tämä sisältää oikeuden terveyspalveluihin.

Suomea velvoittaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan velvoite siitä, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Kysymys on riittävien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen turvaamisesta lapsille, jotka ovat oikeutettuja erityiseen huolenpitoon ja apuun myös muiden Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten, kuten vammaisten yleissopimuksen ja TSS-sopimuksen perusteella. Vammaisten yleissopimuksen ja TSS-sopimuksen soveltamispiiriin kuuluvat lasten lisäksi kaikki sopimusvaltion oikeudenkäytön piirissä olevat henkilöt, lapset, nuoret ja aikuiset.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetut yksiköt

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 6 artiklan nojalla jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään. Sopimusvaltioiden tulee taata lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti. LOS 24 artiklan nojalla lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitettuista palveluista. Sopimusvaltioiden tulee pyrkiä varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista. Sopimusvaltioiden tulee tehdä toimia varmistaakseen, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon ja kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.

YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa yleiskommentissa nro 15 (2012) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (CRC/C/GC/15), että lapsen oikeus terveyteen ei ole tärkeä pelkästään itsessään, vaan tämän oikeuden toteutuminen on myös välttämätöntä kaikkien muiden yleissopimuksen mukaisten oikeuksien nauttimisen kannalta (kohta 7). Komitea on yleiskommentissa kehottanut valtioita antamaan lapsen edulle (LOS 3 artikla) keskeisen aseman kaikissa lasten terveyttä ja kehitystä koskevissa päätöksissä ja todennut, että lapsen edun tulisi esimerkiksi ohjata hoitovaihtoehtojen valintaa ja mennä mahdollisuuksien mukaan taloudellisten näkökulmien edelle (kohta 13). Valtioiden tulisi laatia menettelyjä ja kriteerejä, jotka opastavat terveydenhuollon työntekijöitä lapsen edun arvioinnissa terveyden alalla (kohta 14) ja erityishuomiota tulee kiinnittää tiettyihin lapsiryhmiin, kuten psykososiaalisista vammoista kärsiviin lapsiin ja nuoriin (kohta 15).

Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa ja mielenterveyden hoidon saatavuudessa on pitkään todettu merkittäviä puutteita ja alueellista vaihtelua. Lastensuojelun rooli palvelujärjestelmässä viimesijaisena lapsen edun varmistajana on johtanut siihen, että lastensuojelu n sijaishuollossa on lapsia, jotka eivät ole saaneet eivätkä saa tarvitsemiaan riittäviä mielenterveyspal-

veluja. Näin siitä huolimatta, että lainsäädäntö asettaa jo nyt vahvan velvoitteen terveydenhuollon palveluiden järjestämiseen lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle (terveydenhuoltolaki 69 §:n 2 momentti) sekä velvoitteita yhteensovittaa erityisesti vaativimmat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut (järjestämislain 36 §:n 3 momentin 6 kohta ja 5 momentin nojalla annettu valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta 309/2023 ns. YTA-asetus). Esityksessä ehdotetaan sekä lastensuojelulakiin että terveydenhuoltolakiin informatiivisluonteista säännösviittausta vaativien lastensuojelun palveluiden järjestämisvelvoitteisiin. Samalla hyvinvointialueita ohjataan sopimaan lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä YTA-tasoisesti⁹⁴. Kysymyksessä on asetuksen 2 §:ssä tarkoitettu vaativa lastensuojelupalvelu. Ehdotuksilla parannetaan lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tosiasiallisesti päästä tarvitsemiinsa paitsi lastensuojelun myös terveydenhuollon palveluihin, vaikkei esityksellä pystytäkään vastaamaan kaikkiin lasten ja nuorten mielenterveyteen kytkeytyviin haasteisiin. Hallitus on myös osoittanut rahoitusta yhteensovitetujen yksiköiden perustamiseen.

Esityksellä ei säädöspäätöksellä aseteta hyvinvointialueille uusia velvoitteita. Lastensuojelulaissa ja terveydenhuoltolaissa ainoastaan viitataan hyvinvointialueita koskeviin olemassa oleviin velvoitteisiin. YTA-sopimista koskevalla ohjausasiakirjalla hyvinvointialueita ohjataan siihen, että hyvinvointialueet keskenään sopisivat lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetujen yksiköiden perustamisesta ja tämä turvaisi järjestämislain 36 §:n 3 momentin mukaisten palveluiden toteutumisen. Valtioneuvostolla on viimekädessä järjestämislain 38 §:n mukaan toimivalta päättää hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksesta ja sen sisällöstä. Tällaista toimivaltaa asiassa ei ole käytetty, vaan asiassa on edetty ohjauksen kautta. Valtioneuvoston 38 §:n mukainen toimivalta on sekin rajallinen, koska hyvinvointialueet voivat koska tahansa tehdä valtioneuvoston päätöksen korvaavan sopimuksen. Esitys ei tältä osin ole ongelmallinen perustuslain 121 §:n 3 momentissa hyvinvointialueille lailla säädetyn alueellisen itsehallinnon kanssa.

Rajoituksia koskevat ehdotukset

Lastensuojelulain nojalla lapsen sijaishuollon aikana voidaan joutua perustellusti ja välttämättömästä syystä rajoittamaan lapsen perustuslaissa turvattuja perusoikeuksia ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuja oikeuksia lapsen hoidon ja huollon turvaamiseksi tai lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden varmistamiseksi. Samalla, kun rajoitustoimilla puututaan lapsen itsemääräämisoikeuteen ja useisiin muihin perusoikeuksiin.

Sääntelyn lähtökohtana pidetään perustuslain 19 §:n säännöksiä jokaisen oikeudesta välttämättömään huolenpitoon sekä julkisen vallan velvollisuudesta tukea perheen ja muiden lasten huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomioita perustuslain 7 §:ssä turvattuihin henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen samoin kuin perustuslain 9 §:ssä suojattuun liikkumisvapauteen sekä perustuslain 10 ja 15 §:n säännöksiin yksityiselämän ja omaisuuden suojasta. Sääntelyä tarkasteltava myös oikeusturvaa ja perusoikeuksien turvaamista koskevien perustuslain 21 ja 22 §:n säännösten kannalta. Sääntelyä on lisäksi perusteltua arvioida myös perustuslain 124 §:n näkökulmasta julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle.

Rajoitustoimenpiteistä säädettyä on varmistuttava siitä, että sääntely on sopusoinnussa perusoikeuksien edistämismääräyksen kanssa ja, että sääntely toisaalta täyttää perusoikeuksien rajoittamiselle asetetut vaatimukset (PeVL 25/1994 vp, 5). Perusoikeussuojan näkökulmasta val-

⁹⁴ [YTA-sopimisen soveltamisohje 2025](#)

tiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa painottuvat erityisesti sääntelyn välttämättömyyteen ja oikeasuhtaisuuteen kytkeytyvät näkökohdat. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä, että perusoikeusherkässä lainsäädännössä korostetaan nimenomaisin säännöksin myös vaatimuksia lakiin perustuvan toimenpiteen tarkoitussidonnaisuudesta (PeVL 9/2007 vp, PeVL 58/2006 vp, PeVL 321/2006 vp, PeVL 20/2005 vp).

Ehdotetut muutokset lastensuojelulain 11 luvun mukaisiin rajoituksiin ja rajoitustoimenpiteisiin merkitsevät edelleen tai laajennetusti kajoamista lapsen itsemääräämisoikeuteen ja muihin perus- ja ihmisoikeuksiin. Sääntelyä on näin ollen arvioitava perusoikeuksien yleisten ja tarvittaessa tietyn perusoikeuden erityisten rajoitusedellytysten kannalta. Rajoitusten hyväksyttävyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeasuhtaisuuden lisäksi on kiinnitettävä huomiota rajoitustoimenpiteiden kohteena olevien oikeusturvaan.

Esitettyjen muutosten tarkoituksena on turvata lapsen sijaishuollon toteuttaminen ja viime kädessä perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentissa jokaiselle kaikissa elämäntilanteissa turvattu subjektiivinen oikeus välttämättömään huolenpitoon. Samalla rajoitusten tarkoituksena on turvata lapselle lastensuojelulain 1 §:ssä taattu etusija erityiseen suojeluun.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin oikeusvaltioperiaatteen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Lisäksi kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Julkisen vallan käyttöön liittyvistä uusista tehtävistä sekä niiden hoitamiseen liittyvistä toimivaltuuksista ja toimeenpanosta säädettäisiin laissa.

Perusoikeuksien yleiset rajoittamisedellytykset on tässä lakiehdotuksessa pyritty ottamaan huomioon paitsi voimassa olevassa säännöksessä, joka koskee rajoitustoimivaltuuksien käytön yleisiä periaatteita (61 ja 61 a§) myös kussakin esityksen rajoitustoimivaltasäännöksessä erikseen. Esitys sisältää muutoksia nykyiseen 4 a §:n sääntelyyn sekä uudet ehdotukset aineiden ja esineiden poisottamiseksi kasvatuksellisenä keinoja sijoitetulta lapselta. Sääntely koskisi kaikkia sijoitettuja lapsia 4 b § aineiden ja esineiden poisottamiseksi tulee olla rajoitustoimeen nähden ensisijainen myös laitoshoitoon sijoitetun lapsen kohdalla. Mikäli poisottamiseksi on välttämättömä käyttää rajoitustoimivaltaa, tämä olisi mahdollista siten kuin siitä laitoshoitoon sijoitetun osalta 65 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi.

Rajoituksia koskevan sääntelyn tarkkuuden ja täsmällisyyden osalta on perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavoin pyritty erityisesti kiinnittämään huomiota myös siihen, että kustakin ehdotetusta säännöksestä riittävän selkeästi ilmenee, kuka on oikeutettu käyttämään rajoitusvaltuuksia, mitä valtuuksia käytettäessä saadaan tehdä ja miten silloin on meneteltävä. Säännöksissä korostetaan rajoitustoimenpiteen käytön välttämättömyyttä ja perusteltavuutta sekä toimenpiteiden käytön lopettamista heti, kun niiden käyttäminen ei ole enää välttämätöntä. Säännöskohtaiset edellytykset rajoitusten käytölle yhdessä rajoituksia koskevien yleisten periaatteiden kanssa ovat omiaan korostamaan rajoitustoimenpiteiden käytön poikkeuksellisuutta, oikeasuhtaisuutta ja viimesijaisuutta. Sääntelyssä on pyritty huomioimaan myös oikeusturvanäkökohdat.

Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on keskeinen asema sijoitetun laitoksessa olevan lapsen arjessa ja lapsen hyvinvoinnin ja kasvun turvaamisessa. Lastensuojelun laitospalveluita tuottaa suuressa osassa hyvinvointialueita yksityinen palveluntuottaja. Voimassa olevan sääntelyn nojalla rajoitustoimivallan käyttöä on annettu myös yksityisen laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalle. Asiaa on arvioitu perustuslakivaliokunnassa (PeVL 5/20026 vp.).

Ehdotetuilla säännöksillä lisättäisiin paitsi toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan rajoitustoimivaltaa tilanteissa, joissa se on lapsen suojelemiseksi tarkoituksenmukaista ja välttämätöntä.

Esityksessä ehdotetaan myös muutoksia nykyiseen erityistä huolenpitoa koskevaan sääntelyyn sekä ehdotetaan uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua. Esityksessä on päädytty rakenteelliseen ratkaisuun, jossa edellä mainittuja palveluita koskeva sääntely, palvelunaikaisia rajoituksia lukuun ottamatta, on sijoitettu sijaishuoltoa koskevan luvun alle ja rajoituksista säädettäisiin erikseen 11 luvun alla 71 ja 72 §:ssä. Tällä hetkellä erityistä huolenpitoa koskeva sääntely on kaikkien 11 luvussa. Esityksessä sijoitusten ajalle molemmissa palveluissa tehtäisiin erityisistä rajoituksista erikseen muutoksenhakukelpoiset päätökset. Erityiset rajoitukset ovat kuitenkin elimellinen osa palvelua sen vaikuttavuuden turvaamiseksi. Esityksen mukaan lasta ei voitaisi sijoittaa palveluun, jos erityiset rajoitukset eivät lapsen kohdalla olisi välttämättömiä. Tästä johtuen kumpaakin palvelua on kokonaisuutena arvioitu tässä luvussa.

Rajoitustoimivallan antaminen muulle kuin viranomaiselle

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla ja vain, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Merkittävänä julkisen vallan käyttönä pidetään esimerkiksi itsenäiseen harkintaan perustuvaa oikeutta käyttää voimakeinoja tai puuttua muuten merkittävällä tavalla yksilön perusoikeuksiin.

Lastensuojelua koskevan rajoitustoimivallan antamista yksityiselle toimijalle on käsitelty muun muassa perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 5/2006 vp (HE 225/2004). Tuolloin perustuslakivaliokunta katsoi, että julkisen vallan käyttöä sisältäviin rajoitustoimenpiteisiin, jotka sinänsä mahdollistavat varsin voimakkaan puuttumisen yksilön perusoikeuksiin, voi olla lapsen edun kannalta välttämätöntä turvautua siitä riippumatta, onko lapsi yksityisessä vai julkisessa laitoksessa. Valiokunnan mielestä ehdotusten valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa oli otettava huomioon sääntelyn lastensuojeluun liittyvät erityispiirteet. Lisäksi kun otettiin huomioon, että päätökset pisimmälle menevistä rajoitustoimenpiteistä on osoitettu viranomaiselle, ei sääntelyssä valiokunnan mielestä ollut tällaisessa erityisessä asiayhteydessä kysymys merkittävän julkisen vallan käytön antamisesta muulle kuin viranomaiselle perustuslain 124 §:ssä tarkoitettussa mielessä. Kun sääntely lisäksi huomioi asianmukaisesti perustuslain 124 §:n säännöksen perusoikeuksien, oikeusturvan ja hyvän hallinnon vaatimuksista, ei se muodostunut myöskään tarkkuuden tai täsmällisyyden taikka oikeusturvan näkökulmasta ongelmalliseksi. Yksityisen laitoksen henkilöstö on säännösten perusteella myös rikosoikeudellisessa virkavastuussa, ja laitoksessa tehtyyn päätökseen rajoitustoimenpiteistä on säädetty muutoksenhakuoikeus. Lisäksi on säännökset muista oikeusturvan kannalta tärkeistä seikoista, kuten toimenpiteiden kirjaamisesta.

Erityinen huolenpidon jakso

Voimassa oleva säännös erityisestä huolenpidosta kajoaa syvästi lapsen perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen ja 10 §:n 1 momentissa turvattuihin yksityiselämän suojaan liittyviin oikeuksiin. Sääntelyä on arvioitu aikanaan perustuslakivaliokunnassa lastensuojelulain rajoituksia koskevan laajan hallituksen esityksen yhteydessä (HE 225/2004 vp; PeVL 5/2006 vp). Perustuslakivaliokunta ei tuolloin todennut sääntelyn olevan perustuslain nojalla ongelmallinen. Erityisen huolenpidon osalta nyt esitetään

sen pidennystä ensipäätöksen osalta enintään 90 vuorokauteen ja jatkopäätöksen osalta enintään toiset 90 vuorokautta. Kokonaiskesto näin olleen nousisi 90 vuorokaudesta 180 vuorokauteen. Erityisen huolenpidon järjestämisen edellytyksistä ehdotetaan poistettavan kriteeri päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi, jotta palvelu jatkossa erottuisi paremmin uudesta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta. Vaikka nimenomainen maininta päihde- ja rikoskierteen katkaisusta poistettaisiin erityisen huolenpidon jakson kriteeristöstä, olisi tällä perusteella jatkossakin mahdollista sijoittaa lapsi erityisen huolenpidon jaksolle, jos lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään, mikä olisi jatkossa erityisen huolenpidon jakson sijoitusperuste.

Erityisen huolenpidon jakson aikaisista rajoitustoimenpiteistä säädettäisiin jatkossa 11 luvussa ja itse jaksosta siis sijaishuoltoa koskevassa luvussa. Erottelulla on pyritty korostamaan erityisen huolenpidon jakson kuntouttavaa ja hoidollista tarkoitusta. Erityisen huolenpidon jakson enimmäisaikaa pidennettäisiin, jotta sillä voitaisiin jatkossa paremmin turvata jaksolle asetettuja tavoitteita. Kysymys on aina enimmäiskestosta ja lapsen tilanne ja siinä tapahtuvat muutokset ohjaavat keston tosiasiallista pituutta. Erityisen huolenpidon jakson ajaksi lapsen liikkumista rajoitettaisiin niin, että lasta voidaan estää poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa. Lapsen liikkumista rajoitetaan myös nykyisen erityisen huolenpidon aikana Tästä ja muista rajoituksista, joita lapseen jakson aikana voitaisiin kohdistaa, säädettäisiin erikseen (72 § erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana). Erityisenä rajoituksena lapselle voitaisiin erityisen huolenpidon jakson aikana jatkossa tehdä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia, jos se on välttämätöntä lapsen suojelemiseksi. Muutoin rajoituksista olisi voimassa, mitä 11 luvussa säädetään. Sääntelyssä on huomioitu erityisesti lasten päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat sekä lapsen hengen, terveyden ja kehityksen suojeleminen.

Päihteiden käytön haitalliset fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset seuraukset tulevat näkyviin vasta pidemmän käytön jälkeen. Lasta, joka ei ole motivoitunut vähentämään päihteiden käyttöä, hoidetaan tällä hetkellä lastensuojelulaitoksessa maksimissaan 90 vuorokauden mittaisen erityisen huolenpidon jakson ja rajoitustoimenpiteiden turvin. Erityisen huolenpidon jakson avulla on mahdollista katkaista lapsen päihteiden käytön kierre. Pelkkä päihteiden saatavuuden rajaaminen tietyn ajanjakson ajan ja fyysinen päihteettömyys ei kuitenkaan ennaltaehkäise päihteiden käytön jatkumista, jos lapsi ei saa tilalle muita käyttäytymismalleja ja mielihyvän ja merkityksellisyyden lähteitä. Psyykkisestä ja sosiaalisesta riippuvuudesta eroon pääseminen vaatii esimerkiksi arkiryhtiin, uneen, syömiseen, harrastuksiin, kaveripiiriin, tunnesäätelyyn, itsensä arvostamiseen, tavoitteen asetteluun ja mielihyvän etsimiseen liittyviä muutoksia. Nykyinen erityisen huolenpidon jakso on edellä todettuun nähden lyhyt aika ja käytännössä osalla lapsista joudutaan turvautumaan uuteen erityisen huolenpidon jaksoon heti tai hetken kuluttua edellisen jakson päättymisestä.

Jakson pidennys tarkoittaa, että myös liikkumisvapauden rajoitusta on välttämätöntä pidentää. Enimmillään liikkumisvapautta rajoitettaisiin yhteensä 180 vuorokautta. Liikkumisvapauden rajoituksen toteuttamisessa jakson aikana on kuitenkin otettava huomioon, mitä 61 a §:ssä säädetään. Liikkumisvapauden intensiteetti tulee suhteuttaa lapsen kuntoutumiseen. Voimassa olevasta sääntelystä poiketen, 72 §:ssä ehdotetaan, että jakson aikana olisi mahdollista tehdä suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia lapsen päihteettömyyden varmistamiseksi ilman, että perusteltu syy epäillä olisi yksittäistapauksessa aina käsillä. Mahdollisuudesta toteuttaa suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia tulee mainita jaksoa koskevassa päätöksessä. Vaikka lapselle tehdyt testitulokset ovat ensimmäisen jakson aikana olleet negatiivisia, tulee mahdollisen jatkojakson aikana silti aina tapauskohtaisesti harkita rajoitusten toteuttamisen tarve. Sääntelyn tarkoituksena on lapsen päihteettömyyden turvaaminen ja hengen, terveyden ja kehityksen varmistaminen jakson aikana.

Erityisen huolenpidon jaksosta (enintään 90 vuorokautta) sekä mahdollisesta jatkosta (enintään 90 vuorokautta) on annettava valituskelpoiset päätökset. Sijoituspäätökseen sisältyvästä liikkumisvapauden rajoituksesta on mahdollista valittaa osana sijoituspäätöstä. Sijoituspäätöksessä on myös mainittava jakson aikaisten suunnitelmallisten henkilönkatsastusten mahdollisuudesta. Itse henkilönkatsastuksen toimittaminen on tosiasiallista hallintotoimintaa, josta ei ole valitus-oikeutta.

Sääntely täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset hyväksyttävyyden ja suhteellisuusvaatimuksen osalta. Ehdotetun sääntelyn taustalla on vahvoja lapsen omaan sekä muiden henkeen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä perusteita. Tästä johtuen lapsen perusoikeuksia on välttämätöntä rajoittaa siten kuin on ehdotettu. Rajoitukset ovat määritelty myös tarkkarajaisesti siten, että ne koskevat vain erityisen huolenpidon jaksoa. Sääntely ei ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallinen.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Kuten edellä on todettu, kuntouttava suljettu laitospalvelu olisi luonteeltaan perusoikeuksiin nykyistä lastensuojelun erityisen huolenpidon jaksoakin kajoavampi palvelu. Suljettu palvelu vastaa siihen, että nykyisillä palveluilla (edes erityisellä huolenpidolla) ei kyetä riittävästi suojelemaan niitä lapsia, jotka rikollisiin tekoihin perustuvan käyttäytymisensä vuoksi aiheuttavat vakavaa vaaraa omalle ja muiden turvallisuudelle. Palvelu on luonteeltaan viimesijainen ja sen sisältö on vahvasti lasta kuntouttava.

On huomattava, että jo nykyinen erityinen huolenpidon jakso on käytännössä luonteeltaan suljettua, koska palvelun keston aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa. Erona tosin on, että erityinen huolenpidon jakso on määräaikainen, tällä hetkellä enintään 90 vuorokautta. Ihmisoikeussopimuksissa ei ole yhtenäistä ja tarkkaa määritelmää "suljetuille laitoksille", mutta käsite viittaa yleensä laitoksiin, joissa henkilöiden liikkumisvapaus on rajoitettu tai estetty. Suljettujen laitosten määrittely ja niiden valvonta liittyvät erityisesti henkilöiden oikeuteen vapauteen ja suojaan mielivaltaisilta tai kohtuuttomilta vapaudenriistoilta. Myöskään YK:n lapsen oikeuksien sopimus ei tarjoa suoraan määritelmää suljetulle laitokselle, mutta sopimus sisältää useita sopimuskohtia, jotka liittyvät lasten oikeuksiin suljetuissa laitoksissa, kuten vapauden riiston olosuhteisiin ja laitosten valvontaan.

Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen on turvattu perustuslain 7.1 §:ssä. Perustuslain 7.2 §:n mukaan ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Myöskään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta ja vapauden menettäneen oikeudet turvataan lailla (PL 7.3 §). Perustuslain lisäksi useat Suomea sitovat ihmisoikeussopimukset suojaavat lasten oikeuksien toteutumista suljetuissa laitoksissa. LOS:ssa on turvattu lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) sekä yksityisyyden suojaan, johon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti (16 artikla). Lapsen oikeuksien sopimuksen ohella myös muut YK:n ihmisoikeussopimukset ovat lapsen oikeuksien ja suljettujen laitosten näkökulmasta merkittäviä. Erityisesti YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (CAT) sekä YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja (OPCAT). Vammaisten ihmisten osalta tärkeä on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD). Myös YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus käsittelee oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen ja kieltää mielivaltaisen vapaudenriiston (9 art.)

sekä asettaa vaatimuksia vapaudenriiston kohteena olevien henkilöiden kohtelulle, kuten vankeinhoidon ja muiden suljettujen laitosten olosuhteille (10 art.). Lisäksi YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus liittyy asiassa esimerkiksi yhdenvertaiseen oikeuteen koulutukseen sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

Euroopan neuvosto on käsitellyt lapsen oikeuksia ja lastensuojelun suljettuja laitoksia eri asiakirjoissaan, ohjeistuksissaan ja suosituksissaan. Näissä painotetaan erityisesti lasten oikeuksien suojelemista, lapsen etua ja ihmisoikeuksien kunnioittamista myös niissä tilanteissa, joissa lapsi sijoitetaan suljettuun laitokseen. Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja sisältää määräyksiä, jotka liittyvät muun muassa lasten terveyteen, koulutukseen ja suojaan väkivallalta, mukaan lukien erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten, kuten laitoksiin sijoitettujen lasten, suojaaminen. Euroopan neuvoston lapsen oikeuksia koskevassa strategiassa (2022–2027) kiinnitetään huomiota siihen, että suljetut laitokset voivat olla erityisen riskialttiita ympäristöjä lasten oikeuksien toteutumisen kannalta, ja neuvotaan jäsenvaltioita varmistamaan, että näissä laitoksissa noudatetaan lapsen oikeuksia ja että laitosten valvonta on riittävää.

Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) 5 artikla asettaa rajoituksia sille, milloin ja miten henkilö voidaan lainmukaisesti sulkea laitokseen, kuten vankilaan tai psykiatriseen hoitoon. EIS:n 3 artikla kieltää kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun, mikä on tärkeä huomioida, kun arvioidaan olosuhteita suljetuissa laitoksissa. Vaikka Euroopan ihmisoikeussopimus ei suoraan käsittele lastensuojelun suljettuja laitoksia, sen määräyksiä sovelletaan näissä ympäristöissä. Erityisesti lapsen oikeus vapauteen (5 artikla), oikeus yksityis- ja perhe-elämään (8 artikla) ovat keskeisiä velvoitteita, jotka koskevat lasten kohtelua suljetuissa laitoksissa.

Keskeinen ihmisoikeussopimus on myös eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi, jolla perustettiin eurooppalaisen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi (CPT-komitea).

CPT-komitean kuudenteen määräaikaikäyntiin Suomessa liittyvässä raportissa komitea kiinnitti huomiota mm. siihen, että vakavista mielenterveysongelmista kärsiviä lapsia siirrettiin toistuvasti lastensuojelulaitosten ja psykiatristen sairaaloiden välillä, koska kumpikaan taho ei katsonut voivansa tarjota heille asianmukaista apua. Komitea toi esille, että on ilmeinen tarve tiiviimmälle yhteistyölle lastensuojelun ja terveydenhuollon laitosten välillä. Komitea myös suosittelee, että sijaishuollon yksiköillä tulee olla tehokkaita keinoja suojella huostaan otettuja lapsia huumeiden käytön, seksuaalisen hyväksikäytön tai rikolliseen toimintaan ajautumisen aiheuttamilta vaaroilta. Komitea nosti esille myös lapsille tarjottavat ulkoilumahdollisuudet, joita tulisi tarjota vähintään kaksi tuntia päivittäin. Komitea arvosti sitä, että iltapäivisin tavallisen hoidon ja vaativan hoidon yksiköissä oleville lapsille tarjottiin laaja valikoima vapaa-ajan aktiviteetteja.⁹⁵ Ehdotettavan sääntelyn toimeenpanossa edellä mainittuihin asioihin tulee kiinnittää huomiota.

Euroopan neuvoston ministerikomitea on antanut suosituksen CM/Rec(2005) 5 lasten oikeudesta suojeluun laitoshoidossa. Suositus sisältää ohjeita siitä, kuinka lasten oikeuksia tulisi suojella laitoksissa, mukaan lukien heidän oikeutensa turvallisuuteen, koulutukseen ja inhimilliseen kohteluun.

⁹⁵ Report to the Finnish Government on the visit to Finland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 September to 18 September 2020 <https://rm.coe.int/1680a25b54>.

Ehdotuksen kannalta on merkittävää, että lapsen oikeuksien komitea korostaa lapsen oikeutta osallistua lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaisesti kaikkiin häntä koskeviin päätöksiin, myös silloin, kun kyse on laitossijoituksesta. Lapsen mielipiteen kuuleminen on keskeistä päätöksenteossa, joka koskee hänen sijoitustaan suljettuun laitokseen.⁹⁶ Perus- ja ihmis-oikeusperustalla on tärkeä merkitys paitsi säännösten sisällön kannalta, myös niiden tulkinnan ja toimeenpanon kannalta.

Kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa korostuu vaatimus henkilökunnan pätevyydestä ja osaamisesta, jotta laitoksissa voidaan vastata riittävästi lasten moninaisiin ja vaativiin erityisiin tarpeisiin sekä kyky turvata lasten ja henkilökunnan turvallisuus. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen psyykkinen ja emotionaalinen kehitys on turvattava laitoksessa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3.3 artiklan mukaan lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavien laitosten ja palveluiden on noudatettava toimivaltaisten viranomaisien antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa. Lisäksi yleissopimuksen 25 artiklan mukaan lapsella on oikeus hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen. Erityisesti henkilökunnalla olisi taitoa kohdata väkivaltaisesti käyttäytyviä lapsia. Turvallisuutta turvaisivat myös hoito- ja kasvatushenkilökunnan ohella laitoksessa työskentelevät turvahenkilöt. Komitean viimeisimmissä päätelmissä Suomelle, komitea suositteli takaamaan riittävät henkilö- ja rahoitusresurssit lasten sijaishuollon strategian ja lastensuojelulain täytäntöönpanoa varten muun muassa lisäämällä ammattihenkilöiden määrää ja valmiuksia.⁹⁷ Suljetussa palvelussa vastattaisiin näihin vaatimuksiin.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut myös riippumattoman valvonnan merkitystä. Riippumattomille ja päteville valvojille tulisi antaa valtuudet suorittaa säännöllisiä tarkastuksia ja tehdä niitä omasta aloitteestaan ilman ennakkoilmoitusta. Valvojien tulisi erityisesti painottaa luottamuksellisessa ympäristössä käytäviä keskusteluja laitoksissa olevien lasten kanssa (yleiskommentti nro 24, kohta 95 j⁹⁸). Komitea on suositellut Suomelle, että se varmistaa, että sijaishuollon olosuhteiden ja laadun valvontaa varten on olemassa asianmukaiset valvontamekanismit.⁹⁹ Sen lisäksi mitä laitoshoidon valvonnasta on säädetty, suljetussa palvelussa toimivat henkilöt tekisivät työtään virkavastuulla. Heidän erityiset velvollisuutensa, kuten arviointityö lapsen sijoituksen edistymisestä ja rajoitusten käytön lakiin perustuvista edellytyksistä edellyttää kykyä tarkastella objektiivisesti ja puolueettomasti lapsen tilannetta sijoituksen aikana. Sijoitus tulee päättää heti, kun sille ei ole enää laista johtuvia perusteita. Nämä on pyritty huomioimaan nyt ehdotettavassa sääntelyssä.

Suljetuissa laitoksissa olevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, koska heidän mahdollisuutensa hakea apua tai ilmoittaa väärinkäytöksistä ovat usein rajalliset. Myös heidän yhteydenpitonsa ulkomaailmaan olisi rajoitettua. Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsilla on oltava mahdollisuus tehdä turvallisesti ja luottamuksellisesti valituksia heihin kohdistuvasta

⁹⁶ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009). Lapsen oikeus tulla kuulluksi, CRC/C/GC/12.

⁹⁷ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 27 b.

⁹⁸ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019). Lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä, CRC/C/GC/24.

⁹⁹ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 27 c.

huonosta kohtelusta. Heillä on myös oikeus saada tietoa siitä, miten heidän valituksiaan käsitellään ja mihin ne voivat johtaa (yleiskommentti nro 24, kohta 95 i¹⁰⁰). Suljetussa palvelussa lapselle on turvattu mahdollisuus hakea muutosta häneen kohdistuvista päätöksistä ja hän voi käyttää oikeusturvakeinonaan myös kantelua. Komitea suositteli Suomelle antamissaan viimeisimmissä päätelmissään, että Suomi varmistaa, että sijaishuollossa olevilla lapsilla on mahdollisuus saada lapsiystävällistä tietoa oikeuksistaan ja että he voivat ilmaista omat näkemyksensä sijoittamistaan koskevassa päätöksenteossa ja koko sijaishuollossa olonsa ajan.¹⁰¹ Tätä vaatimusta turvaa sijoituksen aikainen työskentelyrakenne lapsen ja sosiaalityöntekijän kesken, joka perustuu asiakassuunnitelman säännölliseen päivittämiseen. Säännölliset tapaamiset vahvistavat sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia turvata lastensuojelulain 24 §:ssä säädettyä lapsen edun toteutumista.

Lakiehdotuksessa korostetaan, että laitokseen sijoittamisen tulee perustua aina yksilölliseen arvioon lapsen tarpeista ja tilanteesta, jossa lapsen etu on ensisijainen harkintaperuste. Myös lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että laitossijoituksia tulisi tehdä vain, jos ne ovat lapsen kannalta välttämättömiä ja perustuvat kokonaisvaltaiseen arviointiin lapsen edun ensisijaisuudesta (yleiskommentti nro 14¹⁰²). Kuten todettua, lapsen tilannetta tulee seurata säännöllisesti ja arvioida, onko sijoitus edelleen välttämätöntä ja lapsen edun mukaista. Lakiehdotuksen tarkoituksena on turvata sitä, että sijoituksen aikaisella työskentelyllä sijoituksen perusteisiin voitaisiin vaikuttaa mahdollisimman tehokkaasti ja tavoitteena on tukea lapsen paluuta avoimempaan ympäristöön.

Suljettu palvelu lapsen elin- ja kuntoutusympäristönä tulee olla turvallinen ja lapsen terveyttä ja kasvua edistävä ja mahdollistaen lapsen normaalia arkea ja toimintaa mahdollisimman paljon, kuten oikeutta koulutukseen (LOS 28 art. ja 29 art.), läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon (LOS 9 art.), vapaa-aikaan ja virkistystoimintaan (LOS 31 art.). Suljetussa palvelussa lapsen liikkumista rajoitettaisiin niin, että aina kaikissa tilanteissa pyritään varmistumaan siitä, että lapsi ei käytä päihteitä, eikä hankkiudu seuraan, joka johtaisi riskiin sijoituksen perusteena olevasta käyttäytymisestä.

Laitoksissa asuvat lapset ovat komitean mukaan erityisen alttiita sekä institutionaaliselle että ihmisten väliselle väkivallalle (yleiskommentti nro 4, kohta 23¹⁰³). Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 19 artiklan mukaisesti sopimusvaltioiden täytyy ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin ja hallinnollisiin toimiin ehkäistäkseen ja poistaakseen laitoksissa asuviin lapsiin kohdistuvaa institutionaalista väkivaltaa. Komitea myös edellyttää lapsista vastuussa olevan henkilöstön kouluttamista ja valvontaa asiaan liittyen (emt.). Käytännössä suljetuissa laitoksissa voidaan estää väkivaltaa tehokkaasti ottamalla esimerkiksi käyttöön selkeät käytännöt ja menettelyt, kuten koulutuksen henkilökunnalle, selkeät raportointimenettelyt väkivaltatapauksille ja tehokkaat valvontakäytännöt. Lisäksi lasten on oltava tietoisia oikeudestaan ilmoit-

¹⁰⁰ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019). Lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä, CRC/C/GC/24.

¹⁰¹ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 27 d.

¹⁰² YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013). Lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon, CRC/C/GC/14.

¹⁰³ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 4 (2003). Nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien yleissopimuksen yhteydessä, CRC/C/GC/4. Kohta 23.

taa väkivallasta tai väärinkäytöksistä ilman pelkoa kostosta. Lapsen oikeuksien komitea suosittelee Suomelle, että se varmistaa, että käytettävissä on saavutettavat ja lapsiystävälliset kanavat, joiden avulla voidaan ilmoittaa väkivallasta ja hyväksikäytöstä¹⁰⁴.

Suljetut lastensuojelulaitokset voivat asettaa erityisiä haasteita lapsen kehitykselle. Lapsen suo-
jelu suljetussa laitoksessa edellyttää, että heille tarjotaan tarvittavaa hoitoa, tukea ja kuntoutusta,
jotta heidän fyysinen ja psyykkinen hyvinvointinsa turvataan. Tästä syystä laitoksissa on tarjot-
tava lapsille monipuolista tukea, joka edistää heidän kehitystään ja valmentaa heitä paluuseen
yhteiskuntaan. Tämä vaatimus pyrittäisiin keskeisesti toteuttamaan palvelua toteuttavalla sään-
telyllä.

Perustuslain 10 §:ssä edellytetään, että jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Lapsen oikeuksien sopimuksen 16 artikla edellyttää, ettei lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artik-
lassa säädetään oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Lapsen oikeuksien
komitean mukaan laitoksessa olevien lasten on saatava ylläpitää yhteyksiä perheeseensä ja ym-
päriönsä yhteisöön, mikä on tärkeää heidän sosiaalisen kehityksensä kannalta. Liiallinen eri-
stäminen voi vaarantaa lapsen sosiaalisen kasvun ja integraation yhteiskuntaan. Komitea on ko-
rostanut, että lapsen oikeus yhteydenpitoon perheensä kanssa säilyy, vaikka hänet sijoitettaisiin
suljettuun laitokseen. Perheen ja läheisten tuki on tärkeä osa lapsen hyvinvointia, ja yhteyden-
pidon rajoittamista tulee käyttää vain erityistapauksissa ja lapsen edun mukaisesti.

Lakiehdotuksen mukaisissa suljetuissa lastensuojelulaitoksissa voi tulla eteen monia käytännön
ongelmia yhteydenpitoon liittyen etenkin, kun yhteydenpidon mahdollistavat laitteet otettaisiin
lapselta sijoituksen ajaksi pois. Sääntelyssä on kuitenkin todettu erikseen, että näissä tilanteissa
yhteydenpito on turvattava muilla keinoin. Mikäli yhteydenpitoa jouduttaisiin rajoittamaan, se
tehtäisiin siten kuin laissa yhteydenpidon rajoituksesta erikseen säädetään. Tapaamisia voidaan
joutua rajoittamaan turvallisuussyistä, päihteidenkäytön estämiseksi ja lapsen rikollisen toimin-
nan jatkamisen estämiseksi. Henkilöstöresurssien puute tai laitoksen sisäiset säännöt eivät saa
vaikuttaa perheyhteydenpitoa tai yhteydenpitoa läheisiin. Lapsen oikeuksien komitea on toistu-
vasti painottanut, että lapsen perhesuhteiden tukeminen on keskeistä myös silloin, kun lapsi on
sijoitettuna laitokseen. Ehdotuksen ja nykyisen lastensuojelulain mukaisesti rajoitusten tulee
olla selkeästi perusteltuja ja perustua aina lapsen etuun. Suljetun palvelun yhteydessä turvalli-
suus varmistettaisiin säätämällä vierailijoille tehtävästä turvatarkastuksesta. Sen tarkoitus olisi
estää sijoituksen aikana turvallisuutta vaarantavien aineiden ja esineiden kulkeutuminen laitok-
seen. Tarkastus toimitettaisiin laitoksen alueella ja se olisi edellytys lapsen ja hänen läheistensä
tapaamiselle. Turvatarkastuksen toteuttamisella toisaalta tuetaan lapsen sijoituksenaikaisen yh-
teydenpidon toteutumista niin läheisiin kuin muihin lapselle tärkeisiin henkilöihin, kuten kave-
reihin ja harrastustoiminnan vetäjiin. Turvatarkastuksen toimeenpanisi laitoksen henkilökun-
taan kuuluva turvallisuusalan ammattilainen, josta ehdotetaan säädettäväksi erikseen.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että lakiin ei tule sisällyttää rajoitustoimenpiteitä varmuu-
den vuoksi, vaan on tarkoin harkittava, voivatko ne tietyissä tapauksissa olla välttämättömiä.
Valiokunnan mielestä yhtä lailla tärkeää oli sisällyttää rajoitustoimenpiteitä koskeviin säännök-
siin täsmälliset ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä voimakkaasti rajaavat erityiset edellytykset.
Valiokunta painotti myös sitä, että toimenpiteiden käyttämisestä säädettäessä ja lakia sovellet-
taessa on otettava korostuneesti huomioon perusoikeusrajoitusten oikeasuhtaisuuden ja välttä-
mättömyyden vaatimukset (PeVL 15/2015 vp, s. 9—10). Koska ehdotetulla 49 a-49 e §:n ja

¹⁰⁴ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 27 e.

siihen liittyvällä erityisiä rajoituksia koskevalla 71 §:n sääntelyllä rajoitettaisiin voimakkaasti lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, lakiehdotukseen on kirjattu edellytykset sille, että lapsi voitaisiin sijoittaa tällaiseen laitokseen. Kuntouttavassa suljetussa palvelussa sijoitettuna olevaan lapseen tulisi kohdistaa 71 §:ssä säädettyä rajoituksia, huolimatta siitä, rajoitetaanko lasta muutoin 11 luvussa säädetyillä muilla rajoitustoimilla. Ehdotetun 71 §:n mukaan lapsella ei olisi mahdollisuutta poistua laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa sijoituksen aikana. Lapsen yhteydenpitoa rajoitettaisiin estämällä yhteydenpito sellaisiin henkilöihin, joita päätöksessä ei kyetä yksilöimään. Päätöksen taustalla on kuitenkin se, että tunnistetaan, että lapsella on olemassa yhteydenpitoa, jolla on selkeä haitallinen vaikutus lapseen niin, että se vahvistaa lapsessa omaa ja muiden turvallisuutta vaarantavaa käyttäytymistä. Kyse voi olla yhdestä tai useammasta henkilöstä, joiden toiminta vaikuttaa lapseen, tai yhteydenpidosta, jonka avulla lapsi itse luo riskejä vahingolliselle käyttäytymiselleen, johon sijoituksella pyritään puuttumaan. Lisäksi lapselta tulisi ottaa pois 4 b §:ssä tarkoitetut viestinnän mahdollistavat laitteet tai välineet sijoituksen ajaksi. Edelleen lapselle olisi mahdollista tehdä suunnitelmallisesti henkilönlönkatsastuksia sijoituksen aikana. Toimenpiteet ovat välttämättömiä laitoksen ja siellä olevien lasten ja aikuisten päihitteettömyyden ja turvallisuuden varmistamiseksi. Sijoituksen aikana lapsen kuntoutumista on säännöllisesti arvioitava ja samalla on myös arvioitava rajoitusten intensiteettiä. Mikäli arviointi osoittaa, ettei rajoituksille ole enää perusteita, lapsen sijoitusperuste koko palvelussa tulee arvioida uudelleen.

Sääntelyehdotuksessa on pyritty huomioimaan, että lasten sijoittaminen suljettuun palveluun, tulee olla viimesijainen keino, mitä myös lapsen oikeuksien komitea korostaa yleiskommentissaan nro 24. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 37 artiklan b kohdan mukaan lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia, ja näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Lapsen sijoittamiseen suljettuun palveluun olisi edellä mainitut yhteiskunnallisesti painavat syyt. Velvollisuus lapsen suojelemiseksi rikollisia tekoja tekevien lasten kohdalla asettaa erityisiä haasteita näiden lasten suoje-lua, hyvinvointia ja kehitystä turvaavalle tehtävälle olisi hyväksyttävä ja painavan yhteiskun-nallisen tarpeen vaatima. Suljettuun palveluun sijoitettavan lapsen perusoikeuksia koskevasta rajoittamisesta säädettäisiin lailla säätämistä koskeva vaatimus huomioiden lastensuojelulain 71 §:ssä. Rajoituksia koskevissa säännöksissä pyritään täsmällisesti kuvaamaan, se että rajoittami-nen toteutetaan niistä syistä, jotka ovat sijoituksen perusteena ja välttämättömiä lapsen suojele-miseksi. Rajoitusten tehtävänä on estää sijoituksen perusteena oleva lapsen käyttäytyminen ja vaikuttaa siihen yhteydessä oleviin syihin, joilta lapsi ei kykene itseään suojelemaan. Rajoitus-ten käyttö perustuu tarpeeseen estää lapsen päihitteiden hallussapitoa ja niiden käyttämistä, estää lapsen ja häntä vahingolliseen toimintaan ohjaavien ihmisten välistä yhteydenpitoa sekä estää lasta toimimasta niissä olosuhteissa, jotka altistavat lapsen ajautumista rikollisiin tekoihin. Ra-joituksia ei voi myöskään tarkastella erikseen lapsen sijaishuollolle asetetuista tavoitteista ja sen toteuttamisen vaatimuksista suljetun palvelun sijoituksen yhteydessä. Rajoitusten käytön vält-tämättömyys johtuu siitä, että lapsen suojelemista ei voida muin toimenpitein toteuttaa tarkoi-tuksenmukaisella tavalla. Toisaalta, jos tarvetta rajoittamiselle ei enää ole, sijoitus suljettuun palveluun tulee päättää. Sääntely rajaisi tarkkarajaisesti täsmällisesti ne lapset, joiden oikeuksia suljetulla palvelulla rajoitetaan. Rajoitusten olennainen sisältö ilmenisi 71 §:stä.

Lapsella ja hänen huoltajallaan olisi mahdollisuus valittaa erikseen lapsen sijoittamista koske-vasta päätöksestä ja rajoitustoimia koskevista päätöksistä. Rajoitustoimien käyttöä arvioitaisiin koko sijoituksen ajan. Lapsen kuntoutuminen on keskeinen lähtökohta lapsen suojelun ohella

sijoituksen aikana. Kuntoutuksen tavoitteet ja työskentely lapsen ja perheen kanssa tavoitteiden saavuttamiseksi on yhteydessä lapsen rajoittamisen tarpeiden arviointiin. Lapsen tarvitsema tuki ja sen erilaiset muodot ovat myös yhteydessä lapsen rajoittamista kokevaan tarpeeseen, sen sisällön ja laajuuden määrittelyyn. Rajoituksen tarpeellisuutta koskeva arviointityö toteutetaan intensiivisesti lapsen sijoituksen kestäessä. Sääntelyn tasolla edellytetään, että lapsen asiakas-suunnitelma tarkistetaan vähintään neljän kuukauden välein. Lapsen tilannetta ja rajoitustoimien tarvetta arvioitaisiin laajasti myös suljetun palvelun yhteydessä työskentelevien asiantuntijoiden toimesta. Lapsen edistymisen mukaan rajoitustoimien vaikutusta lapsen suojelun turvaamiseksi voidaan vähentää. Rajoitusten toimeenpanoa koskevien kirjauksista lapsen asiakas-suunnitelmaan ja lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan vastaisi lapsen asioista vastaava sosiaalitoimikunta. Tästä ei olisi erikseen valitusoikeutta.

Sääntely toteuttaisi vaatimusta lapsen kohdistuvan rajoittamisen oikeasuhtaisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Sääntely rajaisi tarkkarajaisesti ne lapset, joiden oikeuksia suljetulla palvelulla rajoitetaan. Suljettua palvelua koskeva sääntely ja siihen kiinteästi yhteydessä oleva rajoitus-sääntely eivät olisi ristiriidassa Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten kanssa.

Lapsen oikeudet, kuten oikeus koulutukseen, on turvattava myös suljetuissa laitoksissa (yleis-kommentti 24). Komitean mukaan suljetuissa laitoksissa olevilla lapsilla on oikeus jatkaa kou-lutustaan ja heillä on oikeus saada laadukasta opetusta, joka tukee heidän kehitystään ja antaa heille mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Lisäksi heidän on saatava osallistua vapaa-ajan toimin-taan, joka edistää sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. Lastensuojelulain 52 a §:ssä säädetään lapsen sivistyksellisistä oikeuksista sijaishuollon aikana. Ehdotetussa sääntelyssä kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskien on velvoite lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta palvelun aikana. Käytännössä tämä toteutuu ensi vaiheessa palvelua tuottavan koulukodinkou-lussa, joka sijaitsevat fyysisesti sijaitsee samoissa tiloissa. Koulussa annettaisiin perusopetuksen lisäksi ainakin tutkintoon valmentavaa TUV-OPETUSTA.

Suljetuissa laitoksissa ongelmaksi voi muodostua koulutuksen puutteellinen järjestäminen. Esi-merkiksi oppimisympäristö saattaa olla heikko, opettajat epäpätevät tai koulutusmahdollisuudet voivat olla rajoitettuja laitoksen resurssipulan vuoksi. Lisäksi ongelmaksi voi nousta segregaa-tio ja leimautuminen. Laitoksissa olevat lapset saattavat joutua erilleen muusta koulujärjestel-mästä, mikä voi johtaa syrjäytymiseen tai heikompaan koulutukseen verrattuna laitoksen ulko-puolella oleviin lapsiin. Lapsilla, jotka sijoitetaan suljettuihin laitoksiin, koulunkäynti voi kes-keytyä tai muuttua epäsäännölliseksi, mikä voi vaikuttaa heidän oppimistuloksiinsa. On tärkeää, että laitokset ja oppilaitokset tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että lapsen koulupolku jatkuu sujuvasti sijoituksen aikana ja sen jälkeen. Eduskunnan oikeusasiamies on tehnyt tarkastuksia lastensuojelulaitoksiin ja kiinnittänyt huomiota siihen, että koulutuksen järjestämisessä voi olla puutteita. Tarkastuksissa on esimerkiksi havaittu, että opetuksen määrä voi olla riittämätön tai että laitosten tilat eivät sovellu opetuskäyttöön. Lakiehdotuksessa lapsen oikeuteen koulutuk-seen on kiinnitetty erityistä huomiota. Suljettu laitospalvelu tulee toteuttaa niin, että laitoksen yhteydessä voidaan oppivelvollisuus turvata laitoksen omassa koulussa.

YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan suljettuihin laitoksiin sijoitettujen lasten on saatava riittävää tukea sijoituksen jälkeen, jotta heidän oikeutensa ja hyvinvointinsa toteutuvat. Tämä tuki sisältää psykososiaalisen avun, koulutuksen, asumisjärjestelyjä, perhesuhteiden ja sosiaali-sen tukiverkoston ylläpitämisen, sekä tehokkaan rehabilitaation ja sosiaalisen integraation. On myös tärkeää, että nämä tukitoimet ovat valvottuja ja arvioituja, jotta lasten oikeudet ja tarpeet saadaan täytettyä parhaalla mahdollisella tavalla. Niiden avulla lapsi voi sopeutua normaaliin elämään suljetun laitoksen ulkopuolella. Komitea suositteli Suomelle, että Suomi varmistaa, että lapsille suunnitellaan sijaishuollon jälkeiset yksilölliset jatkopolut tarkoituksena tarjota

heille sosiaalista, koulutuksellista ja muuta asianmukaista tukea, jotta he sopeutuisivat onnistuneesti uudelleen perheeseen ja yhteiskuntaan¹⁰⁵.

Lastensuojelun järjestämisvastuu on hyvinvointialueilla (21) ja Helsingin kaupungilla. Järjestämislain 12 §:n 2 momentin mukaan hyvinvointialue ei saa hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, jollei lailla erikseen toisin säädetä. Lastensuojelun sijaishuoltoa, etenkin lastensuojelun laitospalveluja, tuottavat tällä hetkellä merkittävissä määrin yksityiset palveluntuottajat. Myös lastensuojelulain erityistä huolenpitoa voi tuottaa yksityinen palveluntuottaja. Ehdotettu uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu on luonteensa ja siihen liittyvien erityispiirteiden vuoksi palvelua, jonka tuottaminen tulisi olla viranomaisella.

Voimakeinojen käyttö

Esityksessä säädettäisiin voimakeinojen käytöstä laitoshoidon sijoitettujen lasten osalta 65 §:ssä koskien aineiden ja esineiden poisottamista, 68 §:ssä koskien kiinnipitämistä, 68 a §:ssä koskien kiinnipitämistä lapsen luvatta laitoksesta poistumisen estämiseksi sekä 69 b §:ssä lapsen kiinnittämiseksi ja siirtämiseksi kuljetettavaan autoon tai muuhun ajoneuvoon sekä kiinnittämiseksi tapahtuvan henkilöntarkastuksen toteuttamiseksi. Lisäksi voimakeinojen käyttö olisi mahdollista 69 c §:ssä kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi henkilöntarkastuksen toimittamiseksi sekä lapsen kuljettamisen aikana kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi.

Voimakeinojen käyttäminen merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tähän oikeuteen ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Perustuslakivaliokunta on todennut (esim. PeVL 6/2018 vp), että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on lainsäädännössä osoitettu poliisin tehtäväksi. Näin lähtökohtaisesti poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita. Valiokunta on katsonut, että poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätäminen muulle viranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden.

Yksityisten toimijoiden osalta perustuslakivaliokunta puolestaan on tapauskohtaisesti pitänyt voimankäyttöoikeuden antamista muulle kuin viranomaiselle mahdollisena, jos voimakeinojen käyttö tapahtuu tarkasti rajatussa tilassa tai tilanteessa ja silloin, kun on kysymys tilapäisluonteisesta tarpeesta saada ulkopuolista apua (esim. PeVL 23/2014 vp, PeVL 22/2014 vp, 2, PeVL 48/2005 vp, 4/I, PeVL 49/2002, 2, PeVL 20/2002 vp, 3/II, PeVL 22/2020 vp ja PeVL 45/2014 vp.).

Voimakeinojen käyttö on ehdotuksissa ulotettu paitsi toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranomaiselle myös yksityisen laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvalla henkilöllä. Lisäksi 69 b §:ssä voimakeinot muulle kuin viranomaiselle olisi mahdollista myös muussa kuin tarkasti rajatussa tilassa. Voimakeinojen käyttö on tälläkin hetkellä mahdollista kiinnipitämisen

¹⁰⁵ Loppupäätelmät Suomen yhdistetyistä viidennestä ja kuudennesta raportista, CRC/C/FIN/CO/5–6 (2023), kohta 27 f.

yhteydessä, mitä koskee 68 §:n säännös. Uutta on ehdotettu 68 a §:n säännös niin ikään kiinnipitämisestä luvatta laitosalueelta poistumisen estämiseksi sekä tilanteet laitoksen alueen ulkopuolella lapsen palauttamiseksi sijaishuoltopaikkaan. Tilanteissa, joissa voimakeinojen käyttö liittyy lapsen palauttamiseen, kysymys on erityisen haavoittuvassa asemassa olevasta lapsesta. Lapsi on tilanteissa poistumassa tai jo poistunut luvottomasti sijaishuoltopaikasta, jonne hänet huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevalla päätöksellä sijoitettu. On lapsen edun mukaista, että hänet saadaan turvallisesti ja mahdollisimman joutuisasti palautettua takaisin ja laitoksesta poissaolevan lapsen osalta hänelle entuudestaan tuttujen laitoshenkilöiden toimesta. Myös lasta etsivän laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvan henkilön tulee aina tilannekohtaisesti arvioida voimakeinojen käytön välttämättömyys ja turvallisuus. Erikseen säädetäisiin poliisin velvollisuudesta antaa virka-apua tilanteissa, jos lasta etsivä henkilö arvioi lapsen käytöksen tai olosuhteiden muutoin edellyttävän poliisin toimivaltuuksia. Myös yksityinen laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voisi viranomaisen lukuun tästä syystä pyytää virka-apua. Perhehoitajalla ei olisi vastaavia toimivaltuuksia vaan perhekodista luvatta poistuneen lapsen osalta mahdollisuus voimakeinojen käyttöön olisi ainoastaan toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla. Poliisin olisi näissäkin tilanteissa annettava virka-apua, jos viranhaltijan tilannekohtainen arvio sitä edellyttää. Luvottomasti poissaolevia lapsia on määrällisesti niin paljon, että poliisin virka-apu tilanteessa aina, kun lapsen palauttaminen sitä edellyttäisi ei poliisin resurssit huomioon ottaen ole mahdollista. Poliisilain 1 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla poliisin on olosuhteiden vaatiessa asetettava tehtävät kuitenkin tärkeysjärjestykseen. Poliisi ei myöskään välttämättä ole niin joutuisasti paikalla, mitä tilanne edellyttää. Luvottomasti sijaishuoltopaikasta poissaolevat lapset ovat monin tavoin haavoittuvassa asemassa. Lastensuojelun toimijoiden ja poliisin välinen työnjako ja toimivaltuuksien lisääminen lastensuojelun toimijoille on hyväksyttävää. Todettakoon, että ehdotettua 68 a §:n säännöstä vastaava säännös on kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) 42 n §:ssä (HE 96/2015 vp). Kuten todettua, lastensuojelulain 68 §:ssä säädetään jo kiinnipidosta, mikä on luonteeltaan hoidollinen ja huolenpidollinen. Se voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitämisen yhteydessä tapahtuvaa voimankäyttöä ei säännöksessä ole erikseen kielletty. Voimassa olevalla kiinnipittoa koskevalle sääntelylle on katsottu (HE 225/2004 – PeVL 5/2006) olevan käytännön tilanteista johtuva välttämätön tarve. Perustuslakivaliokunta on arvioinut lastensuojelulain rajoitustoimenpiteitä koskevia ehdotuksia käsitellessään (PeVL 5/2006 vp) kiinnipitämisen perustelluksi tilanteessa, jossa henkilö sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen olisi välttämätöntä henkilön oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi. Valiokunta on aiemmin kiinnittänyt kiinnipitämistä koskevan rajoitustoimenpidesääntelyn kohdalla huomiota toimenpiteen lyhytaikaisuuteen, lasten kohdalla hoidolliseen ja huollolliseen luonteeseen sekä toimenpiteen puolustettavuuteen kiinnipidettävän käyttäytyminen ja tilanne kokonaisuutena arvioiden. Lisäksi se on katsonut oikeasuhtaisuuden kannalta tärkeäksi vaatimuksen kiinnipitämisen lopettamisesta heti, kun toimenpide ei enää ole välttämätön. Valiokunta on myös tähdentänyt suhteellisuusperiaatteen suurta merkitystä tarvittavan voiman käyttöä kulloisessakin tapauksessa mitoitettaessa (PeVL 70/2002 vp ja PeVL 5/2006 vp).

Lastensuojelulain 68 §:n säännöstä sovelletaan myös yksityisessä lastensuojelun laitostoiminnassa. Kiinnipitäminen on tarkoitettu itsenäiseksi rajoitustoimenpiteeksi, johon yhdenmukaisesti muiden rajoitustoimenpiteiden kanssa voidaan turvautua myös yksityisessä lastensuojelulaitoksessa tai myös laitoksen muun kuin virkasuhteisen hoito- ja kasvatushenkilöstön toimesta. Kiinnipitämistä ei ole pidetty perustuslain 124 §:ssä tarkoitettuna merkittävänä julkisen vallan käyttönä, jota ei voisi uskoa muillekin kuin viranomaisille (225/2004) – PeVL 5/2006 ja HE 96/2015 vp – PeVL 15/2015 vp).

Perustuslakivaliokunnan mukaan (PeVL 54/2001 vp, PeVL 28/2001 vp ja PeVL 70/2002 vp) kiinnipidettävän henkilön henkilökohtaisen koskemattomuuden kannalta on tärkeää, että voimakeinoja saavat käyttää vain niiden käyttämiseen koulutetut henkilöt, jotka kiinnittävät huomiota perus- ja ihmisoikeuksiin voimankäyttöä rajoittavina tekijöinä.

Perusopetuslaissa on sallittu voimakäyttö opettajalle ja rehtorille eräissä perusopetuslain tilanteissa. Lain 36 b §:ssä säädetään häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistamisesta. Sen mukaan koulun rehtorilla ja opettajalla on oikeus poistaa luokkahuoneesta tai muusta opetustilasta taikka koulun tilaisuudesta oppilas, joka ei noudata lain 36 §:n 2 momentissa tarkoitettua poistumismääräystä. Rehtorilla ja opettajalla on myös oikeus poistaa koulun alueelta oppilas, joka ei poistu saatuaan tiedon lain 36 §:n 3 momentissa tarkoitetusta opetuksen epäamisestä. Pykälän 2 momentissa on sallittu voimakeinojen käyttö. Sen mukaan, jos poistettava oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää poistamisen, rehtorilla ja opettajalla on oikeus käyttää sellaisia oppilaan poistamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Edelleen perusopetuslain 36 d §:n 2 momentissa esineiden ja aineiden haltuun ottamiseksi on sallittu voimankäyttö. Sen mukaan, jos haltuun otettavaa esinettä tai ainetta hallussaan pitävä oppilas koettaa vastarintaa tekemällä välttää haltuun ottamisen, rehtorilla tai koulun opettajalla on oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita sekä esineitä tai aineita, joita käytetään oppimisen tai opetuksen häiritsemiseen. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt säännöksiä lausunnoissaan PeVL 35/2013 vp, PeVL 70/2002 vp sekä viimeksi PeVL 6/2025 vp.

Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan PeVL 70/2002 vp perusopetuslain 36 b §:n voimankäyttötoimivaltuutta koskevan ehdotuksen osalta, että sääntely ei ole ongelmallinen perustuslaissa tarkoitetun lailla säätämisen vaatimuksen eikä mielivallan kiellon kannalta. Opetusta häiritsevän tai käytöksellään muita uhkaavan oppilaan poistaminen luokkahuoneesta tai koulun alueelta on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävää. Sääntely on tältä osin myös riittävän täsmällistä. Valiokunta kuitenkin totesi, että perustuslakivaliokunta on arvioidessaan rajoitettujen voimankäyttövaltuuksien uskomista muille kuin viranomaisille pitänyt henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan kannalta tärkeänä, että voimakeinojen käyttöoikeuksia osoitetaan vain niiden käyttämiseen koulutetuille henkilöille ja että koulutuksessa kiinnitetään huomiota perus- ja ihmisoikeuksiin voimankäyttöä rajoittavina tekijöinä (PeVL 54/2001 vp, 5/I, PeVL 28/2001 vp, 4/II). Valiokunnan mukaan oli näin valtiosääntöoikeuden näkökulmasta ongelmallista, että voimankäyttöoikeus oli ehdotusten perusteella henkilöillä, joilta ei voida edellyttää voimakeinojen käytön osaamista eikä voiman käytössä huomioitavien oikeudellisten seikkojen tuntemusta. Voimakeinoin turvautuminen merkitsee tällaisessa tilanteessa vakavaa riskiä niiden kohteeksi joutuvan henkilön oikeuksien kannalta.

Valiokunta kuitenkin katsoi, että sääntelylle on kuitenkin käytännössä havaituista ongelmatilanteista johtuva välttämätön tarve. Valiokunta kuitenkin korosti, että voimankäyttöön turvautuminen voi tulla kysymykseen vain hyvin poikkeuksellisesti. Tämän seikan ilmentämiseksi lakiehdotuksiin oli valiokunnan mukaan aiheellista lisätä säännös koulun ja oppilaitoksen oikeudesta saada poliisilta virka-apua vastarintaa tekevän oppilaan tai opiskelijan poistamiseksi. Edelleen valiokunta totesi lausunnossaan, että sääntely on uutta ja sen soveltamiseen liittyy oikeusturvariskejä. Tällaisessa tilanteessa on sääntelyn seurannan ja eri osapuolten oikeusturvan kannalta välttämätöntä lisätä lakeihin säännökset voiman käyttöön turvautuneen velvollisuudesta laatia kulloisestakin tapahtumasta kirjallinen selvitys koulutuksen järjestäjälle. On myös

syitä korostaa opetushallituksen velvollisuutta seurata ja arvioida voimankäytösääntelyn soveltamista ja vaikutuksia.

Nykyisessä kiinnipitoa koskevassa säännöksessä (68 §) todetaan, että kiinnipitämisen on oltava luonteeltaan hoidollista ja huollollista. Välttämättömyys- ja suhteellisuusvaatimuksen korostaminen sekä nykyinen terveydenhuollon hoitokäytäntö ja tutkimus huomioiden, kiinnipitämistä ei enää pidetä lastenkaan kohdalla hoidollisena ja huollollisena toimenpiteenä. Kiinnipitäminen voi pahimmillaan pahentaa lapsen ahdistusta, aktivoida aikaisempia traumakokemuksia tai lisätä lapsen vastustusta. Näistä syistä johtuen kiinnipidolla ei voi olla enää hoidollista luonnetta, vaan sen tulee olla välttämätön turvaamistoimenpide.

Nyt ehdotetuissa voimakeinojen käyttötilanteissa on arvioitu, että voimakeinojen käytön sallimiselle tilanteissa on välttämätön tarve. Voimakeinojen käyttöön turvautuminen olisi aina oltava viimesijaista. Lastensuojelulain 61 a §:n rajoitusten käytön yleiset edellytykset tulee aina täyttyä sekä lisäksi itse rajoitustoimikohtaiset edellytykset. Myös voimakeinoja käytettäessä 61 a §:n yleiset edellytykset tulee ottaa huomioon. Tämä koskee muun muassa voimankäytön intensiteettiä suhteessa tavoiteltuun toimeen. Voimakeinojen käytön sallivissa säännöksissä on säädetty, että voimakeinojen tulee olla tarkoituksen toteuttamiseksi välttämättömiä ja ne on oltava puolustettavia lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Arvioinnissa on otettava huomioon myös lapsen kehitystaso. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota mahdollisen vastarinnan vaarallisuuteen tai vakavuuteen. Kiinnipitämisen osalta on säädetty, että kiinnipito on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioon ottaen tavalla ja kiinnipitäminen olisi lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Edelleen kiinnipitoa koskien, jos kiinnipitoon joudutaan turvautumaan toistuvasti, olisi sosiaalilyöntekijän arvioitava yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan sekä mahdollisuuksien mukaan huoltajan ja vanhempien kanssa, millä tavoin kiinnipidot olisivat vältettävissä lapsen edun huomioon ottaen tavalla. Lisäksi säädettäisiin siitä, että lapsen terveydentila olisi tutkittava kiinnipidon jälkeen, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai, jos lapsi sitä pyytää. Sääntelyyn viitataan myös henkilöntarkastusta koskevan voimakeinojen käytön osalta.

Aineiden ja esineiden poisottamiseksi voimakeinojen käyttö olisi sallittua vain, jos poisottamisesta ei ole mahdollista sopia lapsen kanssa, eikä poisottamista voi viivyttää. Poisottaminen olisi aina toteutettava mahdollisimman turvallisesti, eikä voimakeinoilla saa puuttua lapsen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä.

Erikseen on säädetty voimankäyttövälineiden kiellosta sekä todettu, että voimakeinojen liioittelusta säädetään rikoslaissa. Voimankäyttötilanteista olisi tehtävä kirjallinen selvitys lapsen asioista vastaavalle sosiaalilyöntekijälle.

Ehdotettu sääntely voimakeinojen käyttöä koskien on hyväksyttävää ja suhteellisuusvaatimuksen mukaista. Laissa on myös säädetty riittävän tarkkarajaisesti ja täsmällisesti siitä, kuka voimakeinoja voi käyttää ja missä tilanteissa sekä voimakeinojen käytön edellytyksistä.

Oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan lapsen kiinniottamiseksi

Esityksessä ehdotetun 69 b §:n 2 momentin mukaan, jos lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Perustuslain 10 §:n 3 momentissa on kyse niin sanotusta kvalifioidusta lakivarauksesta, jonka tarkoituksena on määrittää tavallisen lain säätäjän rajoitusmahdollisuus mahdollisimman täsmällisesti ja tiukasti siten, ettei perustuslain tekstissä anneta avoimempaa valtuutta perusoikeuden rajoittamiseen kuin on välttämättä tarpeen (ks. PeVL 54/2014 vp, s. 2/II). Kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat (esim. PeVL 49/2005 vp, s. 3/II, PeVL 40/2010 vp, s. 4/I ja PeVL 43/2010 vp, s. 2/I). Kotirauhan suojaama piiri määritellään näin ollen eri tavoin perustuslaissa kuin esimerkiksi rikoslaissa.

Perustuslakivaliokunta on usein painottanut, että perustuslain 10 §:n 3 momentin sanamuoto on siinä mielessä ehdoton, että kotirauhan piiriin ulottuva tarkastus on sidottu välttämättömyysvaatimukseen, ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö on tämän mukaisesti vakiintunutta (esim. PeVL 54/2014 vp, s. 3/I—II ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunnan mielestä kotirauhan suojaa rajoittavalla toimenpiteellä tulee olla selvä ja riittävän läheinen yhteys johonkin perustuslaissa turvattuun perusoikeussäännökseen, jotta tällainen toimenpide olisi välttämätön perusoikeuksien turvaamiseksi. Valiokunta on esimerkiksi katsonut palotarkastuksen kotirauhan piiriin ulottuvana toimenpiteenä olevan sillä tavoin välttämätön perusoikeuksien, kuten oikeuden elämään ja turvallisuuteen, sekä omaisuudensuojan suojaamiseksi kuin perustuslaissa tarkoitetaan. Samoin onnettomuustutkintaa voidaan valiokunnan mukaan tehdä kotirauhan piirissä, vaikka yhteys perusoikeuksien turvaamiseen saattaa olla etäisempi, mutta voidaan yleisesti arvioida onnettomuustutkinnalla ehkäistävän tulevaisuuden perusoikeusuhkia (PeVL 31/1998 vp, s. 2/I).

Sääntelyn täsmällisyyden kannalta on olennaista, että laista ilmenee, missä (perusoikeuksien turvaamiseen palautuvassa konkreettisessa) tarkoituksessa kotirauhan piiriin ulottuva toimenpide on sallittu, ja että laista näin käy ilmi, mitä perusoikeuksien turvaamisella asianomaisessa sääntely-yhteydessä tarkoitetaan

Välttämättömyysvaatimus tulee ottaa asianmukaisesti huomioon myös konkreettisissa tilanteissa. Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt toimenpidevaltuuksia koskeviin säännöksiin kirjattavaksi, että esimerkiksi tarkastus asunnossa voidaan toimittaa vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi (esim. PeVL 54/2014 vp, s. 2 II ja PeVL 30/2014 vp, s. 3-4) tai välttämätöntä rangaistavaksi säädetyn menettelyn selvittämiseksi.

Ehdotetussa säännöksessä todettu asunto on kotirauhan piirissä. Lisäksi kotirauhan piiriin voi kuulua säännöksessä mainittu muu olinpaikka. Kuten todettua kotirauhan piiri kattaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen käytetyt tilat. Lapsi voi kuitenkin olla myös muussa kuin kotirauhan piiriin kuuluvassa tilassa, jonne pääsemiseksi olisi lapsen hengen tai terveyden taika turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä päästä. Säännöksen soveltamisen helpottamiseksi säännöksessä ei ole toimivallan ja sen käytön edellytysten osalta tehty eroa kotirauhan ja muun olinpaikan osalta. Ehdotettu säännös on välttämätön lapsen hengen ja terveyden suojelemiseksi sekä lapsen turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi. Säännöksessä on todettu kenellä toimivaltuuden ovat ja millä edellytyksin toimivaltua voi käyttää. Säännös täyttää perusoikeusrajoituksen hyväksyttävyyden ja suhteellisuusvaatimuksen ja on riittävän tarkkarajainen. Säännöksessä on huomioitu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö perusoikeusrajoituksen osalta.

Sivistykselliset oikeudet

Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan 16 §:n 2 momentin säännös jokaisen yhtäläisestä mahdollisuudesta saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti opetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä kattaa opetuksen esiopetuksesta ylimpään opetukseen ja aikuiskoulutukseen asti (HE 309/1993 vp, 64).

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta. Yleissopimuksen 28 artiklan 1 kohdan e-alakohdan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi. Lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklan 1 kohdan a-alakohdan mukaan lapsen koulutuksen tulee pyrkiä lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen. LOS 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

LsL:n 52 a §:ssä säädetään lapsen sivistyksellisistä oikeuksista sijaishuollon aikana. Lapsen sivistykselliset oikeudet tulee turvata myös suljetun laitospalvelun aikana. Käytännössä sivistykselliset oikeudet tulisivat toteutumaan Valtion koulukotikoulussa. Tarve ammatilliselle- ja lukio-koulutukselle tulisi lisääntymään kestoaltaan pitemmäksi ehdotettavan EHO-jakson ja kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoituksen vuoksi. Valtion koulukodeilla on perusopetuksen ja tutkintoon valmentavan niin sanotun TUVa-opetuksen järjestämislupa. Yhdessä OKM:n ja OPH:n kanssa tulee jatkossa ratkaista, miten ammatillinen- ja lukio-opetus koulukodeissa voitaisiin toteuttaa ja rahoittaa. Sivistyksellisten oikeuksien toteutumista ja vaikutuksia on kuvattu tarkemmin esityksen 2.9.2 ja 4.2.3.2 kohdassa sekä kuntouttavan suljetun palvelun osalta tässä luvussa edellä kohdassa kuntouttava suljettu laitospalvelu.

Kasvatuksellisen rajaamisen suhde lastensuojelulain 11 luvun rajoituksiin ja rajoitustoimenpiteisiin

Kasvatuksellisia keinoja ja rajoituksia sijaishuollossa on avattu esityksen kohdassa 2.7. Ehdotettu sääntely 4 a -4 c §:ssä koskee kaikkia kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia. Ehdotettu 4 b §:n säännöstä sovelletaan myös perhehoidossa. Kasvatuksellisenä rajaamisena voidaan perhehoidossa toteuttaa aineiden ja esineiden poisottaminen lapsen hallusta LsL 4 a-c §:ien mukaisesti. Poisottaminen osa perhehoitajalle annettua julkisen hallintotehtävän kokonaisuutta, jonka sisältö on sijaishuollossa olevan lapsen hoito ja kasvatus tai avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitetun lapsen tuen tarpeen arviointi, kuntouttaminen taikka tilapäisen hoidon järjestäminen. Perhehoito on 49 §:n mukainen tapa järjestää kiireellisesti sijoitetun, huostaan-otetun tai hallintotuomioistuimen väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen sijaishuolto, jolla tarkoitetaan lapsen hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolella. Perhehoitona lapselle annettavasta hoidosta ja kasvatuksesta säädetään sisällöllisesti lastensuojelulaissa. Perhehoitoa ja perhehoitajan asemaa säätelee perhehoitolaki. Perustuslain 124 § edellyttää edellä mainitun tehtävästä lailla säättämisen lisäksi, että hallintotehtävän antaminen yksityiselle tulee olla tarpeen tehtävän tarkoituksen mukaiseksi hoitamiseksi. Lastensuojelulaki säätelee perhehoidon ensisijaisuudesta laitoshoidon. Ehdotuksella pyritään vahvistamaan perhehoitajan mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä ja ehkäisemään sijaishuoltopaikan vaihdoksia laitoshoidon pelkästään puuttuvien toimivaltuuksien vuoksi. Olennaista on, että 4 b §:n tarkoittamissa aineiden ja esineiden poisottotilanteissa ei ole kysymys rajoitustoimesta, joista säädetään 65 §:ssä. Perhehoitajalle 4 b §:ssä mahdollistettu kasvatuksellinen tehtävä ei vaaranna lapsen perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on varmistaa lapsen

oikeusturva ja hyvän hallinnon toteutuminen. Keskeistä toimeenpanossa on perhehoitajien koulutus ja perhehoidon valvonta.

Kuten todettua, esityksen 4 b §:n säännös aineiden ja esineiden poisottamisesta kasvatuksellisenä rajaamisena olisi uusi ehdotus, jolla mahdollistettaisiin jatkossa myös muualla kuin laitoshoidossa sellaisten aineiden ja esineiden poisotto, joita alaikäinen ei muun lainsäädännön nojalla edes saisi pitää hallussaan (esimerkiksi alkoholi ja tupakka) ja toisaalta myös muiden aineiden ja esineiden poisottaminen, jotka ominaisuuksiensa puolesta taikka väärinkäytettynä soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan yleistä järjestystä tai vahingoittamaan omaisuutta. Erikseen säädettäisiin siitä, että lapselta olisi otettava pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi silloin, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan yleistä järjestystä. Jos tällainen laite tai väline otettaisiin lapselta pois, olisi huolehdittava, että lapsi pystyy muulla tavalla pitämään yhteyttä läheisiinsä tai muihin henkilöihin, ellei yhteydenpitoa ole erikseen rajattu. Jos lapsella on puhelimessa esimerkiksi matkustamiseen, harrastamiseen tai muuhun vastaavaan oikeuttavia sovelluksia olisi niiden käyttö mahdollistettava muilla tavoin.

Rahavarojen, maksuvälineiden ja muiden niihin verrattavien välineiden poisottamisella varmistettaisiin, ettei lapsi käytä edellä mainittuja vaarantaen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta tai sijaishuoltopaikan yleistä järjestystä esimerkiksi käyttämällä varojaan päihteisiin taikka vahingoittaisi varoillaan esimerkiksi perhekodin omaisuutta. Poisottotilanteessa olisi kuitenkin varmistettava, että lapsi voi käyttää varojaan valvotusti. Kasvatuksellisen rajaamisen valvonnan mahdollistamiseksi erikseen on velvoitettu, että aineiden ja esineiden poisottamisesta olisi viivytyksettä ilmoitettava 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut opetusta häiritsevien esineiden haltuunottoa. Perusopetuslain 36 d §:ää ehdotettaessa perustuslakivaliokunta arvioi esineiden ja aineiden haltuunotto-oikeudella olevan oppilaiden turvallisuuteen ja oppimisympäristön rauhallisuuden turvaamiseen liittyvät painavat ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet (PeVL 35/2013, 2—3). Paraikaa eduskunnassa on käsittelyssä hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta (HE 212/2024 vp), jossa muun ohella ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslain 36 d §:n säännöstä siten, että rehtorilla tai koulun opettajalla olisi yhdessä tai erikseen oikeus ottaa oppilaan puhelin tai muu mobiililaitte haltuunsa, jos oppilas häiritsee sillä opetusta tai oppimista. Perustuslakivaliokunnan esityksestä antaman lausunnon mukaan (PeVL 6/2025 vp, 2) ehdotetussa sääntelyssä ei ole kyse perusoikeuksia rajoittavasta tai niihin puuttuvasta sääntelystä. Lisäksi valiokunnan mielestä on selvää, ettei perusoikeussuojaa edes nauti sellainen oppimistarkoitukseen tai terveydenhoitoon liittymätön mobiililaitteiden käyttö, joka häiritsee opetusta tai oppimista. Myöskään sääntely mobiililaitteiden käytön rajoittamisesta työpäivän aikana muulloin kuin oppitunneilla ei muodostu ongelmalliseksi.

Aineiden ja esineiden poisottamisesta lastensuojelulaitoksessa säädettäisiin erikseen ehdotetussa 65 b §:ssä. Poisottamisen toteuttamiseksi olisi mahdollista käyttää välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarvioiti huomioon ottaen. Voimakeinojen käytön mahdollistavaa ehdotettua uutta sääntelyä on arvioitu edellä. on arvioitu tarkemmin edellä.

Ehdotettu sääntely puuttuu lapsen omaisuuden suojaan. Perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuuden suoja käsittää paitsi vallan hallita ja käyttää omaisuutta myös määrätä siitä. Perustuslain mainittu momentti sisältää omaisuuden suojaan koskevan

yleislausekkeen (HE 1/1998 vp, 79—80). Nyt arvioitavaksi tulee, onko poisotolla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät ja riittävän painavat perusteet ja ettei omaisuuden suojaan puuttuminen osoittaudu lapsen kannalta kohtuuttomaksi. Mikäli lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, joita hän ei muun lainsäädännön nojalla saisi pitää hallussaan, ne otettaisiin lapselta pois. Mikäli aineiden ja esineiden palauttamisesta ei muualla ole toisin säädetty lapselta poisotettu omaisuus olisi palautettava lapselle viimeistään sijaishuollon päättyessä. Alkoholia ja tupakkalajeja tarkoitettujen alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden osalta lastensuojelulaissa säädettäisiin mahdollisuudesta hävittää mainittu omaisuus, mikäli aineella tai tuotteella ei ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa. Mikäli näitä aineita ja tuotteita säilytettäisiin laitoksissa tai perhehoitajan kotona voisivat ne muodostaa esimerkiksi turvallisuusriskin. Mikäli omaisuudella arvioidaan olevan vähäistä suurempi myynti- tai käyttöarvo, omaisuus olisi kuitenkin säilytettävä sijoituksen päättymiseen asti. Omaisuudensuojaan puuttuvaa sääntelyä voidaan esitetyt perusteet huomioden pitää hyväksyttävänä lasten hengen ja turvallisuuden varmistamiseksi. Rajoituksen voidaan näin arvioida olevan hyväksyttävää ja täyttävän suhteellisuusvaatimuksen.

Puhelimen tai muun viestintävälineen taikka laitteen poisoton osalta sääntelyä on arvioitava myös luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan näkökulmasta. Perustuslain 10 §:n 2 momentin säännös luottamuksellisen viestin salaisuudesta on muotoiltu väline- ja tekniikkaneutraaliksi. Kirje- ja puhelinsalaisuus on säännöksessä mainittu erikseen, mutta säännöksellä turvataan yleisesti kaikenlaisen luottamuksellisen viestinnän salaisuutta (HE 309/1993 vp, 53). Näin ollen luottamuksellisen viestin salaisuus koskee esimerkiksi tekstiviestejä sekä sosiaalisen median ja sähköisten viestintäpalveluiden kautta lähetettyjä viestejä. Luottamuksellisen viestin salaisuutta koskevan perustuslakisääntelyn ensisijaisena tarkoituksena on suojata luottamukselliseksi tarkoitettua viestin sisältöä ulkopuolisilta. Perustuslailla turvataan jokaiselle oikeus luottamukselliseen viestintään ilman, että ulkopuoliset saavat oikeudettomasti tietoa hänen lähettämiensä tai hänelle osoitettujen luottamuksellisten viestien sisällöstä. Säännös antaa kuitenkin turvaa muillekin tällaista viestiä koskeville tiedoille, joilla voi olla merkitystä viestin säilymiselle luottamuksellisena. Tyypillisesti tällaisia ovat esimerkiksi puhelujen tunnistamistiedot. (HE 309/1993 vp, 53—54.) Luottamuksellisen viestin suoja merkitsee suoja esimerkiksi kirjeiden ja muiden suljettujen viestien avaamista ja hävittämistä sekä puhelujen kuuntelemista ja nauhoittamista vastaan. Sääntelyllä ei suojata ainoastaan viestin lähettäjää, vaan kysymyksessä on viestinnän molempien osapuolten perusoikeus (HE 309/1993 vp, 53). Esityksessä ei ehdoteta viestinnän luottamuksellisuuteen puuttuvia tai sitä rajoittavia säännöksiä. Mikäli lapselta otetaan pois puhelin tai muu viestinnän mahdollistava laite, on huolehdittava, että laitteet poisotetaan ja säilytetään paikassa, johon ulkopuolisilla ei ole pääsyä.

Yhteydenpidon rajoittaminen

Lastensuojelulain 62 §:n säännös yhteydenpidon rajoittamisesta liittyy kiinteästi perustuslain 10 §:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuun yksityiselämän, perhe-elämän ja luottamuksellisen viestin suojaan. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön.

Yhteydenpitoa koskevaa oikeutta on välttämätöntä tapauskohtaisesti voida rajata siten, että lapsen oikeutta pitää yhteyttä laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään voitaisiin rajata. Tämä olisi mahdollista tehdä, kun rajoituksen tarkoituksena on katkaista lapsen vakavasti itseään vahingoittava käyttäytyminen tai lapsen päihde- tai rikoskierre. Säännös voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi ei kerro tai tiedä niiden henkilöiden oikeita nimiä, keneltä hän ostaa päihteitä. Rajauksen kohteena oleva henkilökunta muodostuisi näin tämän suojelutehtävän kautta. Käytännössä päätöksessä mainittaisiin ainoastaan tahot, joihin lapsi voisi pitää yhteyttä.

Rajoitusta ei tule käyttää varmuuden vuoksi ja rajoitusta tehtäessä on otettava huomioon lain 61 a §:ssä säädettyt rajoitusten käytön yleiset edellytykset. Rajoitusta tehtäessä olisi huolehdittava, ettei rajoituksella tarpeettomasti rajata lapselle läheisten henkilöiden piiriä. Tämä käytännössä edellyttää, että lapsen läheispiiristä tulee olla varsin hyvä tuntemus päätöksentekohetkellä. Myös lapsen tilanteeseen vaikuttavista seikoista, kuten esimerkiksi lapsen päihteiden käytöstä tai rikolliseen toimintaan suuntautumisesta taikka sosiaalisen median käytöstä ja yhteydenpidon vaikutuksista näihin tulee päätöksentekohetkellä olla perusteltu käsitys, jotta rajoitus on mahdollista tehdä.

Yksilöimätöntä henkilöä ei yhteydenpidon rajoittamista koskevassa hallintoasiassa voida kuulla eikä päätöstä antaa tiedoksi eikä rajoituspäätös tuntemattomaan kohderyhmään tällöin tule lainvoimaiseksi, koska valitusajan alkaminen kytkeytyy päätöksen tiedoksiantoon. Jos aikaisemmin yksilöimättömän henkilön henkilöllisyys myöhemmin selviää, asiassa toimittaisiin voimassa olevien 62 ja 63 §:n mukaisesti. Mikäli henkilö arvioitaisiin lapsen läheiseksi ja yhteydenpitoa häneen tulisi rajata, asiassa tulisi antaa uusi valituskelpoinen päätös, joka tulee antaa tiedoksi asianosaisille. Päätösprosessi kuulemismenettelyineen ja yhteydenpidolla rajattavan henkilön asianosaisasema esimerkiksi tietojen saannin osalta voivat olla lapsen kannalta olla haitallisia.

Kansallisessa lainsäädännössä erikseen säädetty työpaikalla tapahtuvasta valvonnasta (759/2004, laki yksityisyyden suojasta työelämässä) sekä esimerkiksi teknisestä valvonnasta vankiloissa (767/2005, vankeuslaki). Muutoin teknisen valvonnan käyttö ja sen edellytykset tulevat yleensä tapauskohtaisesti arvioitavaksi.

Kameravalvonta eristystilassa

Yksityiselämän suojan piiriin kuuluu perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, joka voidaan ymmärtää henkilön yksityistä piiriä koskevaksi yleiskäsitteeksi ja siten kotirauhaa laajemmaksi (HE 309/1993 s. 33). Yksityiselämän suojaan kuuluvat myös muun muassa henkilön itsemääräämisoikeus ja viestintä sekä tietosuojat.

Lastensuojelulaissa ei säädetä tällä hetkellä kameravalvonnasta. Lain 58 §:n mukaan lapsen hoito ja kasvatusta on lastensuojelulaitoksessa järjestettävä ja lasta kohdeltava niin, että hänen yksityisyytensä kunnioitetaan. Lain 45 §:n mukaan huostaanotetun lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta vastaa lapsen huostaanottanut viranomainen eli hyvinvointialue. Hyvinvointialue voi hankkia lastensuojelun sijaishuollon palvelun yksityiseltä toimijalta. Tällä hetkellä lastensuojelun laitosten sijaishuoltoa tuottaa merkittävässä määrin yksityiset toimijat. Yksityisessä lastensuojelulaitoksessa voidaan nykyisen sääntelyn mahdollistamana myös eristää lapsi siten kuin 70 §:ssä säädetään. Lapsen eristämisen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Sääntely ei tarkoita sitä, että hoito- ja kasvatushenkilöstön tulisi jatkuvasti olla näköyhteydessä lapseen, mutta se edellyttää kuitenkin lapsen tilanteen jatkuvaa seurantaa (HE 225/2004 s. 102). Eristettyyn lapseen kohdistuvan erityisen huolenpitovelvoitteen on katsottu mahdolliseksi tietyin edellytyksin (AOA 31.12.2010¹⁰⁶).

¹⁰⁶ AOA katsoi, että kameravalvonta voi tietyin edellytyksin olla mahdollista, jos valvonta- ja huolenpitotehtävä sitä edellyttää. Eristämistila on yksityisyydensuojan näkökulmasta erityisasemassa, sillä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on erityinen huolenpitovastuu eristettynä olevan lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Eristetyn lapsen huolenpidon tulee olla jatkuvaa. Tällainen lakiin perus-

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan mukaan kaikki tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan henkilöön liittyvät tiedot ovat henkilötietoja. Asetuksen tarkoittama henkilötiedon määritelmä on hyvin laaja, eikä aina edellytä, että henkilö on suoraan tunnistettavissa. Teknistä valvontaa voidaan toteuttaa esimerkiksi kameravalvonnalla, jolloin käsittely kohdistuisi videokuvaan. Silloin, kun henkilö on tunnistettavissa tällaisesta kuvasta joko kuvan tai lisätietojen perusteella, kyseessä on henkilötieto. Asetus edellyttää esimerkiksi käsittelyn lainmukaisuutta, rekisteröidyn oikeuksien turvaamista, läpinäkyvyyttä ja tiedottamista koskevia velvollisuuksia sekä erinäisiä teknisiä ja organisatorisia toimenpiteitä, joihin kuuluu muun muassa sisäänrakennettu ja oletusarvoinen tietosuoja. Euroopan tietosuojaneuvosto on myös antanut ohjeet henkilötietojen käsittelystä videolaitteilla. Ohjeiden tarkoitus on antaa neuvoja siitä, miten tietosuoja-asetusta sovelletaan videolaitteilla saatavien henkilötietojen käsittelyn yhteydessä.

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista ei säädetä teknisestä valvonnasta tai teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvasta asiakastietojen käsittelystä. Kyse on kuitenkin arkaluontoisista, salassa pidettäviksi säädettyistä tiedoista, joiden käsittelyn sallimisen katsotaan koskehtavan perustuslaissa turvattuun yksityiselämän suojaan sisältyvän henkilötietojen suojan ydintä.

Jos kysymys on tallentavasta kameravalvonnasta, tulevat sovellettaviksi tietosuojaa koskevat säännökset. Tallentavasta kameravalvonnasta syntyneet tallenteet ovat henkilötietoja ja osa lasta koskevia asiakirjoja, joista viranomainen vastaa ja päättää. Mikäli kyse on ei-nauhoittavasta kameravalvonnasta, kyse ei ole yleensä henkilötietojen käsittelystä. Kuitenkin, jos ei-nauhoittavasta kameravalvonnasta ilmeneviä tietoja kirjataan ylös lapsen asiakirjoihin, on kyse tällöin henkilötietojen käsittelystä.

Sosiaalihuollon asiakastietojen lisäksi teknisessä valvonnassa käsitellään myös muiden henkilöiden kuin sosiaalihuollon asiakkaiden asiakastietoja. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa sen 5 luvussa säädetään kameravalvonnasta työpaikalla.

EU:n ja kansallisen tietosuojasääntelyn kannalta on perusteltua, että lastensuojelulaissa laintoisosti säädettäisiin eristyksen yhteydessä tapahtuvasta kameravalvonnasta. Sääntelyllä turvataan yksilöiden oikeuksien toteutuminen silloin, kun teknistä valvontaa toteutetaan. Ehdotettu sääntely asettaa tekniselle valvonnalle edellytyksiä ja rajoituksia, joiden tarkoituksena on varmistaa, että jokaisessa teknisen valvonnan kohteessa varmistetaan, että yksilön perus- ja ihmis-oikeudet toteutuvat kokonaisuutena parhaalla mahdollisella tavalla.

Lapsen eristämisen tarkoituksena on katkaista lapsen vaarallinen käyttäytyminen, joka voi kohdistua häneen itseensä taikka sijaishuoltopaikan muihin lapsiin tai henkilökuntaan. Perustuslakivaliokunta on arvioinut eristämistä lausunnoissaan PeVL 5/2026 vp. Lapsen eristämisellä turvataan lapsen oikeus perustuslain 19 §:n 1 momentissa turvattuun ihmisarvoisen elämän edellyttämään turvaan ja huolenpitoon. Eristäminen merkitsee samalla voimakasta puuttumista perustuslain 7 §:ssä perusoikeutena turvattuun vapauteen ja perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Yksityisyyden suoja merkitsee suojaa muun muassa oikeudettomalta kameravalvonnalta. Oikeudeton kamera valvonta on kriminalisoitu rikoslaissa salakatseluna (rikoslain 24 luvun 6 §). Kameravalvonta voi olla sen mukaan rangaistavaa, jos se on oikeudetonta

tuva jatkuva huolenpitovastuu oikeuttaa myös teknisin apuvälinein tapahtuvan valvonnan. Kameravalvonta ei ole kuitenkaan sallittua lasten omissa huoneissa eikä esimerkiksi peseytymis- ja saniteettitiloissa. Laitoksen yleisissä tiloissa tapahtuva kameravalvonta puuttuu lasten yksityisyyteen, mutta ei yhtä voimakkaasti kuin lapsen huoneessa tai eristystiloissa. Laitoksen yleisissäkin tiloissa kameravalvonnalle tulee olla perusteltu syy, ja kameravalvonnan sekä sen syyn tulee olla kaikkien tiedossa.

ja kohdistuu kotirauhan suojaamaan paikkaan. Kotirauhan suojan piiriin kuuluvista tiloista on säädetty rikoslain 24 luvun 11 §:ssä.

Kameravalvonnalla turvataan eristämisen tavoitteita. Erityisesti lapsen terveyden suojaamista lapsen itseensä kohdistamalta vahingoittamiselta. Lisäksi jatkuvan valvonnan tarve voi liittyä lapsen vieroitusoireiden tarkkailuun. Lapsen eristämisen aikaisen hoidon, huolenpidon ja valvonnan toteuttaminen on aina ensisijaisesti lapsen välittömässä läheisyydessä olevan aikuisen vastuulla. Käytännössä, esimerkiksi yöaikaan, kun aikuinen ei ole läsnä lapsen kanssa kokoaikaisesti eristystilassa, kameravalvonta valvonta toimii lapsen tukena olevan aikuisen apuna. Eristäminen on luonteeltaan poikkeuksellista ja lyhytkestoista ja se tapahtuu laitoksessa sitä varten varatussa erillisessä huoneessa. Ehdotettu sääntely täyttää hyväksyttävyyttä ja suhteellisuutta koskevat vaatimukset. Kameravalvonnan käytön edellytyksistä on säädetty tarkkarajaisesti ja säännöksessä on viitattu teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvaan asiakastietojen käsittelyn osalta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettuun lakiin sekä siihen, että työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 16 ja 17 §:ssä. Eristämisen yhteydessä tapahtuvasta kameravalvonnasta on myös säännöksen mukaisesti ilmoitettava lapselle. Rekisterinpitäjä tallenteiden osalta on sijoittajahyvinvointialue.

Henkilöntarkastus sekä omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Esityksessä ehdotetaan muutosta 66 §:n säännökseen henkilöntarkastusta koskien. Henkilöntarkastus laajennettaisiin koskemaan kaikkia 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita ja esineitä, joiden poistaminen on tilannekohtaisesti ja lapsen viimeaikainen historia ja käytös huomioiden hänen suojelemisekseen ja sijaishuollon tarkoituksen toteutumisen turvaamiseksi perusteltua. Henkilöntarkastuksen ehdotetaan koskevan 4 b §:n 2 momenttia, joka koskee aineita ja esineitä, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan järjestystä tai vahingoittamaan omaisuutta, mikäli hoito- ja kasvatushenkilökunnalla on perusteltua syytä epäillä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä omaa tai muiden turvallisuutta vaarantaen taikka omaisuutta muutoin vahingoittaen. Lisäksi henkilökatsastus ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan 4 b §:n 3 momenttia, joka koskee rahavaroja, maksuvälineitä ja muihin näihin verrattavia välineitä tai hyödykkeitä, sekä tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettuja tuotteita, jota koskee 4 b §:n 1 momentti. Edelleen Henkilökatsastus koskisi 4 b §:n 4 momentissa tarkoitettua viestinnän mahdollistamia laitteita tai muita välineitä, kun lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystään ja hyvinvointiaan. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että henkilöntarkastus voisi sisältää lapsen ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisen metallinilmaisinta tai muuta sellaista vastaavaa teknistä laitetta käyttäen. Henkilöntarkastuksella puututaan lapsen koskemattomuuteen ja yksityisyyden suojaan. Henkilökohtaisen koskemattomuuden kannalta merkityksellisiä perustuslain säännöksiä ovat ennen muuta perustuslain 10 §:ssä turvattu yksityiselämän suoja ja perustuslain 7 §:n 1 ja 2 momentissa suojatut henkilökohtainen koskemattomuus ja ihmisarvoiseen kohteluun liittyvä oikeusturvavaatimus. Molemmat perustuslain säännökset antavat suojaa ehdotetussa 66 §:ssä tarkoitettua metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen toteutettua henkilöntarkastamista vastaan. Muulla vastaavalla teknisellä laitteella ei tarkoitettaisi henkilölöskanneria. Yksityiselämän suoja on sekä perustuslain että ihmisoikeussopimuksen suojaama oikeus.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut lausunnossaan PeVL 64/2018 vp, onko lapselle tehtävä henkilöntarkastus mahdollista laajentaa koskemaan lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin mukaisia tilanteita. Valiokunta totesi, että henkilökohtaista koskemattomuutta rajoittavan lain tulee

olla täsmällinen ja tarkkarajainen sekä muutenkin täyttää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, kuten vaatimukset rajoitusten hyväksyttävyydestä ja oikeasuhtaisuudesta (PeVL 53/2006 vp, s. 2/I). Perustuslakivaliokunta on todennut, että lapsen kohdistuvista poliisin pakkoineovaltuuksista säättämiseen samoin kuin valtuuksien käyttöön tulee suhtautua kaiken kaikkiaan pidättyvästi. Valiokunta totesi, että lastensuojelulain 65 §:n 1 ja 3 momenteissa tarkoitetut aineet ja esineet sekä niiden haltuunotto ja henkilöntarkastuksen tavoitteet eivät ole mukaan lapsen perusoikeuksien turvaamisen kannalta yhteismitallisia. Lain 65 §:n 1 momentissa on kysymys aineista ja esineistä, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä tai turvallisuutta tai vahingoittamaan omaisuutta, jos on todennäköistä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla. Pykälän 3 momentissa taas on kyse lapsella olevista lapsen oman tai toisten lasten sijaishuollon järjestämisestä tai laitoksen yleistä järjestystä todennäköisesti vakavasti haittaavista muista kuin 1 momentissa tarkoitetuista aineista ja esineistä. Perustuslakivaliokunta katsoi, että oli harkittava, onko henkilöntarkastus ylipäättään tarpeen 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Joka tapauksessa 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa henkilöntarkastuksen edellytyksien on oltava tiukemmat kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Nyt ehdotettavana olevassa sääntelyssä 4 b §:n momentit jakavat pois otettavat esineet niin, että lapsen suojelliset tavoitteet ovat toisistaan poikkeavat. Lähtökohta on edelleen perustuslakivaliokunnan esittämällä tavalla se, että momenttien tavoitteet eivät muodostu lapsen perusoikeuksien turvaamisen kannalta yhteismitallisiksi. Esityksessä katsotaan, että toimivaltuuksien turvaaminen henkilöntarkastuksen yhteydessä 4 b §:ssä säädetyn tavoitteen turvaamiseksi on välttämätöntä. Lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen suojelemiseksi ja sijaishuollon tavoitteen turvaamiseksi. Esitetyssä sääntelyssä huomioidaan, että 4 b §:n 1-4 momentissa säännelty poisottaminen olisi velvollisuus momentissa esitetyin perustein. Jokaisessa momentissa esitetään yksilölliset perusteet poisottamiselle. Harkinta olisi vähäisintä silloin, kun lakiin perustuen lapsella ei voi olla hallussaan esinettä. Esityksessä katsotaan, että 4 b §:ssä esitetyt aineiden ja esineiden poisottamisen perusteet olisivat riittävä edellytys lapselle tehtävälle henkilöntarkastukselle. Henkilöntarkastuksen 1 momentin edellyttämä perustellun syyn vaatimus edellyttää myös se osoittamista, että 4 b §:n mukaiset edellytykset poisottamiselle täyttyvät. Esityksessä korostetaan sitä, että lapsen suojelun ja sijaishuollon tarkoituksen toteutumisen turvaamiseksi laitoksen henkilökunnan toimivaltuuksien tulee olla riittävät. Sääntelyn arvioidaan olevan tältä osin tarkkarajainen ja oikeassa suhteessa sääntelylle asetettaviin tavoitteisiin nähden.

Sijoitetut lapset kohtaavat muita enemmän kaltoinkohtelun kokemuksia.¹⁰⁷ Käytännössä lapset ovat tuoneet laitoksiin teräaseita ja muita välineitä, joita on ollut tarkoitus ja joita on käytetty lapsen itsensä tai muiden vahingoittamiseen. Metallinilmaisemisen käyttäminen on kuitenkin vähemmän lapsen koskemattomuuteen kajoava toimenpide, kuin esimerkiksi lapsen riisuttaminen tai henkilöntarkastus muutoin vaatteiden päältä tunnustellen. Kaikilla sijaishuollossa olevilla lapsilla sekä laitoksessa työskentelevillä työntekijöillä on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja elämän suojaan.

Henkilöntarkastuksella sallittaisiin rahavaroihin, maksuvälineisiin ja muihin näihin verrattaviin välineisiin tai hyödykkeisiin taikka tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettuihin tuotteisiin perustuva henkilöntarkastus. Kaikella tavoin tapahtuvan maksuliikenteen kontrolloiminen olisi perusteltua, jos kyse on lapsen päihteiden hankkimisesta omaan käyttöön tai muille tai kun maksusuoritukset

¹⁰⁷ Niemi M & Eriksson P (2023) Sijoitettuna asuvien peruskouluikäisten kokemuksia terveydestä, päihteistä, väkivallasta ja palveluista. Tutkimuksesta tiiviisti 53/2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki..

liittyvät järjestelyihin, jotka ovat osa lapsen harjoittamaa tai lapseen kohdistuvaa rikollista toimintaa, tai johon sisältyy muutoin lapseen itseensä tai muihin kohdistuvaa hyväksikäyttöä.

Tupakkatuotteiden osalta lapseen voitaisiin kohdistaa henkilöntarkastus. Tilanne olisi aina yksilöllisesti arvioitavissa. Tupakkalain uudistamisen yhteydessä (laki tupakkalain muuttamisesta 251/2025) on laajennettu lapsilta kiellettyjen tuotteiden joukkoa lain 118 §:ssä. Sen mukaan alle 18-vuotias ei saa pitää hallussaan tupakkatuotetta tai tupakan vastiketta. Eduskunnan edellytti vastauksessaan (EV 48/2025 vp HE 221/2024 vp), että valtioneuvosto seuraa nikotiinivalmisteiden käyttöä ja käytön vaikutuksia erityisesti alle 20-vuotiailla ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin tupakka- ja nikotiinituotteiden ikärajojen korottamiseksi. Lisäksi eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto edistää päihitteettömyyttä myös tupakka- ja nikotiinituotteiden osalta lasten ja nuorten urheiluseuroissa ja vapaa-ajan toiminnassa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnitti erityisesti huomiota toimiin, joilla lasten nikotiiniriippuvuutta ehkäistään (StVM 9/2025 vp). Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että pieninä annoksina nikotiini voi aiheuttaa myrkytysoireita ja suuremmat annokset ovat erityisen vaarallisia kehittyvässä elimistössä lapsille ja nuorille. Nikotiiniriippuvuutta aiheuttaa erityisesti lastensuosiassa olevat maut, kuten karkki ja hedelmämaut. Nikotiinituotteiden haitallisista ja riippuvuutta aiheuttavista vaikutuksista johtuen henkilökatsastukseen on tarpeellista sisällyttää toimivalta tutkia lapsi myös tupakkatuotteiden löytämiseksi. Sääntelyllä on selkeät, hyväksyttävät ja tarkkarajaiset tavoitteet.

Henkilöntarkastuksen mahdollisuus koskisi myös tilannetta, jolloin lapsi käyttää viestintään tarkoitettua laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi laitteet tai muut välineet on otettava pois, jos lapsi käyttää viestinnän mahdollistamaa laitetta tai välinettä vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta taikka sijais-huoltopaikan yleistä järjestystä.

Säännöksessä henkilöntarkastusta koskien säädettäisiin, että tarkastus tullee tehdä lasta kunnioittavasti, mahdollisimman hienotunteisesti ja lapsen yksityisyyttä mahdollisimman vähän loukatun. Ehdotettu sääntely täyttää hyväksyttävyyttä ja suhteellisuutta koskevat vaatimukset. Säännökset ovat myös tarkkarajaiset.

Kuten henkilöntarkastuksen yhteydessä, myös omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastamista ja lähetysten luovuttamatta jättämistä koskevassa 67 §:ssä laajennettaisiin lastensuojelulaitoksen henkilökunnan toimivaltuuksia sen selvittämiseksi, onko lapsella 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä. Perusteet toimivallan lisäämiselle olisivat samat kuin edellä on esitetty henkilöntarkastuksen yhteydessä. Toimivalta koskisi jatkossa esimerkiksi rahavaroja, maksuvälineitä ja muita näihin verrattavia välineitä tai hyödykkeitä, taikka tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettuja tuotteita, taikka lapsella olevaa puhelinta.

Pykälän 67 §:n 2 momentissa laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan toimivaltaa laajennettaisiin koskemaan luottamuksellisen viestin tarkastamista silloin kun on perusteltu syy epäillä, että lähetys sisältää 4 b §:n 1-4 momentissa tarkoitettuja aineita ja esineitä.

Muutoksenhaku ja oikeusturva

Jokaisella on perustuslain 21 §:n 1 momentin nojalla oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Perustuslakivaliokunta on mielenterveyslain 4 a luvun ja lastensuojelulain rajoitustoimenpiteitä koskevia lakiehdotuksia käsitellessään (PeVL 34/2001 vp ja PeVL 5/2006 vp) korostanut

rajoitusten välttämättömyyden, hyväksyttävyyden, tarkkarajaisuuden ja oikeasuhtaisuuden lisäksi rajoitustoimenpiteiden kohteena olevien oikeusturvan merkitystä. Toimenpiteet on myös suoritettava mahdollisimman turvallisesti ja asianomaisen henkilön ihmisarvoa kunnioittaen. Kattavan muutoksenhakumahdollisuuden järjestämisen tuomioistuimiin on katsottu riittävän yleisesti ottaen täyttämään oikeusturvavaatimuksen. Perustuslain 21 §:n säännös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeista ei kuitenkaan estä säätämästä vähäisiä poikkeuksia oikeuteen hakea muutosta, kunhan poikkeukset eivät muuta muutoksenhakuoikeuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa. Perustuslakivaliokunta on todennut, että vaikka lähtökohta onkin muutoksenhakuoikeuden järjestäminen, voivat myös varsinaista muutoksenhakuoikeutta lievemmat oikeusturvajärjestelyt olla joissain tapauksissa riittäviä (PeVL 5/2006 vp ja PeVL 51/2006 vp).

Oikeusturvaa kuntouttavan suljetun laitospalvelun ja erityisen huolenpidon jakson osalta on arvioitu tämän luvun kyseisiä palveluita koskevissa osuuksissa.

Muutoksenhakuoikeuden ulkopuolelle jäisivät edelleen kiinnipitämistä, henkilöntarkastusta ja henkilönkatsastusta koskevat toimenpiteet. Mainitut toimenpiteet ovat luonteeltaan tosiasiallisia hallintotoimia, jotka on pantava viivytyksettä täytäntöön eikä niitä edeltänyttä oikeustilaa voi muutoksenhakuteitse palauttaa. Niiden kohdalla ei ole toimenpiteen luonne huomioon ottaen kysymys sellaisesta yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista koskevasta päätöksestä, joka olisi voitava saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaisesti.

Sijaishuollossa olevan lapsen tai hänen vanhempiansa, huoltajiensa tai muun läheisen henkilön käytössä ovat edelleen myös sosiaalihuollon asiakaslain mukainen muistutus, hallintolain mukainen hallintokantelu valvontaviranomaiselle sekä mahdollisuus nostaa vahingonkorvauskanne ja rikossyyte.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon, koska esitykseen sisältyy useita perusoikeuksien toteutumisen kannalta merkityksellisiä seikkoja. Perustuslakivaliokunnan lausunto olisi perusteltua saada etenkin ehdotettuun sääntelyyn koskien 4 a – c pykälä ja sääntelyn suhteesta 11 luvun rajoituksia koskevaan sääntelyyn. Edelleen perustuslakivaliokunnan lausuntoa olisi perusteltua saada ehdotuksista, jotka koskevat lastensuojelun toimijoille 11 luvussa ehdotettuja laajennettuja toimivaltuuksia koskien.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset: /

1.

Laki

lastensuojelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 4 a §, 16 b §, 30 §:n 2 momentti, 11 luvun otsikko, 61 §:n 1 momentti, 63 §, 65 §, 66 §:n 1 ja 2 momentti, 66 a §:n 1 momentti, 67 §:n 1 ja 2 momentti, 68 §, 69 a §, 71 §, 72 §, 74 §:n 1 momentti, 89 §:n 1 ja 3 - 4 momentti, 90 § ja 90 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 4 a §, 30 §:n 2 momentti, 65 §, 66 §:n 1 ja 2 momentti, 66 a §:n 1 momentti, 67 §:n 1 ja 2 momentti, 69 a § ja 74 §:n 1 momentti laissa 542/2019, 16 b § laissa 1283/2023, 61 §:n 1 momentti, 63 § osin, 68 §:n 2 momentti sekä 71 ja 72 § laissa 88/2010, 89 §:n 1 ja 3- 4 momentti laissa 1489/2019 sekä 90 § ja 92 §:n 1 momentti laeissa 1489/2019 ja 610/2022, sekä

lisätään lakiin uusi 4 b ja 4 c §, 49 a- 49 e §, 60 a – 60 c § ja näiden edelle uusi väliotsikko, 62 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi ja nykyinen 4 momentti muutettuna 5 momentiksi sekä lisätään lakiin uusi 68 a §, 69 b -69 e § ja 70 a § seuraavasti:

4 a §

Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun

Tämän lain nojalla kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hyvä hoito ja kasvatus, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin on turvattava siten, kun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota toimiin, joilla suojellaan lapsen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä tuetaan sosiaalista kehitystä.

Lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voidaan asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri mieltä. Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä. Hoito, kasvatus, valvonta ja huolenpito eivät saa olla lasta alistavia tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavia. Rajoitusten käytön edellytyksistä ja päätöksentekovelvollisuudesta säädetään erikseen 11 luvussa. Lapsen hoito, kasvatus, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia.

Sosiaalityöntekijän tulee 30 §:ssä tarkoitettua asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella 30 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa menettelytavoista ja kasvatuseriaa- teista ja kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä.

4 b §

Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta

Jos lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, joita alle 18-vuotias ei muun lain nojalla saa pitää hallussaan, tulee perhehoitajan, ammatillisen perhekodin työntekijän tai lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön ottaa ne pois lapselta. Jos lapsella

on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää muuta kuin edellä tarkoitettua ainetta tai esinettä taikka tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, myös ne on otettava lapselta pois.

Lapselta on otettava pois myös muut kuin 1 momentissa tarkoitettut aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä tai soveltuvat vahingoittamaan omaisuutta, jos 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä on perusteltu syy epäillä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä omaa tai muiden henkeä, terveyttä, turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä vaarantaen taikka omaisuutta vahingoittaen.

Lisäksi lapselta on otettava pois rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet, hyödykkeet tai omaisuus, jos niiden käyttö todennäköisesti vaarantaa lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan järjestystä tai vahingoittaa omaisuutta.

Lisäksi lapselta on otettava pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi laitteet tai muut välineet on otettava pois, jos lapsi käyttää viestinnän mahdollistamaa laitetta tai välinettä vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä. Jos edellä mainitut laitteet tai muut välineet on otettu lapselta pois, on lapsen yhteydenpito turvattava muilla tavoin. Lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään 62 ja 63 §:ssä.

Aineiden ja esineiden poisottamisesta on viivytyksettä ilmoitettava 13 b §:ssä tarkoitettulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai muulle hyvinvointialueen toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle.

Aineiden ja esineiden poisottamisesta rajoitustoimenpiteenä lastensuojelulaitoksessa säädetään erikseen 11 luvussa.

4 c §

Päätöksenteko aineen ja esineen poisottamisessa

Poisottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se 4 b §:ssä tarkoitettu syyistä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä. Aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Poisotetun omaisuuden luovuttamiseen tai hävittämiseen sovelletaan, mitä muussa laissa säädetään.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua päätöksen perhehoidossa olevan lapsen osalta tekee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen viranhaltija. Lastensuojelulaitoksessa olevan lapsen osalta päätöksen tekee johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö.

Alkoholilaissa (1102/2017) tarkoitettujen alkoholijuomat ja tupakkalain (549/2016) 118 §:ssä tarkoitettujen tuotteiden, joita alaikäinen ei saa pitää hallussaan, voidaan hävittää päällyksineen, jos aineella tai tuotteella ei ole sanottavaa myynti- tai käyttöarvoa.

Poisotettu omaisuus on palautettava lapselle viimeistään sijoituksen päättyessä, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetään. Jos poisotettu omaisuus on 3 momentin tai muun lain nojalla hävitetty, hävittämisestä on mainittava 1 momentissa tarkoitettussa päätöksessä.

16 b §

Sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuu

Sijoitushyvinvointialueen on palveluita järjestäessään huolehdittava, että palvelut yhteensovitetaan tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 10 §:ssä säädetään. Sellaiset vaativimmat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joissa sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtävät yhdessä muodostavat palvelujen toteutumiseksi tarvittavan kokonaisuuden, on yhteensovitettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n 3 momentin 6 kohdan ja 36 §:n 5 momentin nojalla annettujen säännösten mukaisesti. Vaativimman lastensuojelun palvelun järjestänyt hyvinvointialue on oikeutettu perimään aiheutuneet kustannukset sijoittajahyvinvointialueelta.

Sijoitushyvinvointialueen velvollisuudesta järjestää 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen tai nuoren tarvitsemat terveydenhuollon palvelut sekä terveydenhuollon palveluista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ssä.

Lapsen sijoituspaikan sijaintikunnan ja jälkihuollossa olevan lapsen asuinkunnan velvollisuudesta järjestää avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen esi- ja perusopetus säädetään perusopetuslaissa (628/1998) ja siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) 38 §:ssä. Avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018).

30 §

Asiakassuunnitelma

Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Toisin kuin edellä säädetään, asiakassuunnitelma tulee tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein, mikäli lapsi on sijoitettuna 49 a §:n mukaiseen kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun.

49 a §

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta ja aiheuttaa vakavaa vaara omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, jos se on välttämätöntä hänen suojelemisekseen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä sekä hänen tarvitsemiensa kuntouttavien palvelujen ja pitkäjänteisen tuen järjestämiseksi.

Edellytyksenä on myös, että sijaishuoltoa ei ole lapsen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavan käyttäytymisen vuoksi mahdollista järjestää muulla tavoin eikä 60 a §:n mukainen erityisen huolenpidon jakso taikka muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi suljetun laitospalvelun sijaan. Lisäksi sijoituksen edellytyksenä on, että lapsen suojeleminen 71 §:ssä tarkoitetuilla rajoituksilla on välttämätöntä.

Alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun palveluun vain erityisistä syistä.

Valtion lastensuojelulaitoksen velvollisuudesta tuottaa 1 momentissa tarkoitettua palvelua säädetään laissa Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. (). Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä ja palveluiden tuottamista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettussa laissa ja laissa hyvinvointialueesta (611/2021).

49 b §

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun sisältö

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun tehtävänä on vastata lapsen erityisestä suojelusta. Tämä edellyttää tehostettua sosiaali- ja terveydenhuollon ammatilliseen osaamiseen perustuvaa kuntoutusta, joka vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Palvelun tulee olla moniammatillista ja sen tulee perustua ammatillisesti koulutettujen aikuisten intensiiviseen läsnäoloon ja työskentelyyn. Sijoituksen aikana lapselle on turvattava hänen tarvitsemansa terveyden- ja sairaanhoidon palvelut. Sijoituksen aikana on myös turvattava lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen. Sijoituksen aikana lapselle on tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset. Palvelun sisältö täsmennyy lapsikohtaisesti asiakassuunnitelman ja sitä täydentävän hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaisesti.

Palvelu voi sisältää kiireellistä vastaanotto- ja arviointitoimintaa.

Sijoituksen aikaisten 71 §:n mukaisten erityisten rajoitusten toimeenpano täsmennetään asiakassuunnitelmassa.

Palvelun aikana on huolehdittava lapsen vanhemmille annettavan tuen järjestämisestä siten kuin 30 §:n 4 momentissa säädetään.

49 c §

Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeva päätöksenteko

Lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun 38 §:n 1 momentin ja 43 §:n mukaisilla päätöksillä. Kun lapsi on jo kiireellisesti sijoitettuna kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valmistellessaan 43 §:n 1 tai 3 momentin mukaista päätöstä tai 44 §:n mukaista hakemusta pyydettävä 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden laatima 49 e §:n 1 momentissa tarkoitettu arvio lapsen tilanteesta. Edellä mainittu arvio on pyydettävä riippumatta siitä, avustaako 14 §:n mukainen lastensuojelun asiantuntijaryhmä lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää päätöksen valmistelussa tai antaa lausuntoja päätöksenteon tueksi.

Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskevaan päätökseen on kirjattava sijoituksen perusteet ja tavoitteet. Lisäksi päätökseen on kirjattava hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet tavoitteiden saavuttamiseksi. Viimeksi mainittu ei koske kiireellisen sijoituksen päätöksiä, eikä 83 §:n 1 momentissa tarkoitettua väliaikaista määräystä.

Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun on voimassa siten kuin säädetään 38 §:ssä kiireellisen sijoituksen ja sen jatkamisen kestosta sekä 47 §:ssä huostaanoton kestosta. Lapsen sijoituksen edellytyksenä olevat 71 §:ssä säädetty rajoituspäätökset tulee tehdä yhdessä sijoituspäätöksen kanssa. Rajoituspäätökset tehdään enintään vuodeksi. Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ja 71 §:ssä säädetty lapsen rajoittaminen tulee lopettaa, kun 49 a §:n mukaista perustetta sijoitukselle ei enää ole.

49 d §

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun henkilöstö

Sen lisäksi, mitä 60 §:ssä henkilöstöstä säädetään, hoito- ja kasvatustehtävissä olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opintoasteinen ammatillinen tutkinto, Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään. Kuntouttavassa suljetussa palvelussa tulee työskennellä riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Laitoksen henkilökunnalla tulee olla riittävä perehtyneisyys ja ammattitaito turvallisuuden varmistamiseen.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottajalla on oltava käytettävissään erityisosaaminen lääketieteen, mukaan lukien päihde- ja riippuvuushoidon, psykologian, sosiaalityön, kasvatuksen ja opetuksen alalta lapsen suunnitelmallisen kuntoutumisen toteuttamiseksi. Edellä mainittujen muiden kuin opetuksen asiantuntijoiden tulee olla palvelussuhteessa hyvinvointialueeseen, Helsingin kaupunkiin, HUS yhtymään tai valtion lastensuojelulaitokseen. Opetuksen asiantuntijan tulee olla virkasuhteessa Valtion lastensuojelulaitokseen tai opetuksen järjestämisestä vastuussa olevaan kuntaan.

49 e §

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun toimeenpano

Edellä 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden on tavattava lasta henkilökohtaisesti ja osallistuttava lapsen sijaishuollon suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Asiantuntijoiden on seurattava ja arvioitava lapsen kuntoutumisen edistymistä säännöllisesti yhteistyössä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa. Arvioon on kirjattava sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet ja tavoitteet palvelulle sekä arvioitava lapsen moniammatillinen tuki, kuntoutustarve ja sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen. Tarvittaessa on hankittava myös muun asiantuntijan arvio lapsen hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeesta. Asiantuntijoiden on samalla arvioitava lapseen kohdistettujen 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten tarpeellisuutta.

Asiantuntijoiden on koottava 1 momentissa tarkoitettu arvio vähintään neljän kuukauden välein lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle asiakassuunnitelman tarkistamisen tueksi. Mikäli 49 a §:n mukaiset perusteet 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten jatkamiselle ovat edelleen olemassa, arviossa on otettava kantaa rajoituksen toteuttamisen sisältöön ja laajuuteen.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen sijoituksen päätyttyä kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa.

Erityisen huolenpidon jakso

60 a §

Erityisen huolenpidon jakso

Erityisen huolenpidon jaksolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa toteutettavaa erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen hoidon ja huolenpidon edellyttämässä laajuudessa lasta rajoitetaan siten kuin 72 §:ssä säädetään. Lapsen rajoittamisesta muutoin säädetään 11 luvussa. Sijoituksen edellytyksenä on, että lapsen suojeleminen 72 §:ssä tarkoitetuilla rajoituksilla on välttämätöntä. Lapselle voidaan sijaishuollon aikana järjestää erityisen huolenpidon jakso,

kun lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään.

Erityisen huolenpidon jakson tavoitteena on katkaista lapsen häntä itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. Edellytyksenä on lisäksi, että sijaishuoltoa ei ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäviksi erityisen huolenpidon jakson sijaan.

60 b §

Päätös erityisen huolenpidon jaksosta

Erityisen huolenpidon jaksosta on tehtävä päätös, jonka tulee olla määräaikainen. Päätös voidaan tehdä enintään 90 vuorokaudeksi kerrallaan. Määräaika lasketaan erityisen huolenpidon jakson tosiasiallisesta aloittamisesta. Päätös erityisen huolenpidon jaksosta raukeaa, jollei täytäntöönpanoa ole voitu aloittaa 90 vuorokauden kuluessa päätöksen tekemisestä. Päätökseen erityisen huolenpidon jaksosta on kirjattava jakson perusteet, tavoitteet, hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet tavoitteiden saavuttamiseksi.

Erityisen huolenpidon jaksoa voidaan jatkaa erittäin painavilla syillä enintään 90 vuorokautta, jos jatkaminen on sen lisäksi, mitä 60 a §:ssä säädetään erityisen huolenpidon jakson toteuttamisen edellytyksistä, lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden ja lapsen tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisen kannalta välttämätöntä.

Päätöksen on perustuttava erityisen huolenpidon jakson järjestämistä varten tehtyyn lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu ainakin kasvatukselliseen, sosiaalityön ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen. Päätöksen erityisen huolenpidon jaksosta ja sen jatkamisesta tekee 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Erityisen huolenpidon jakso on lopetettava välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai kun sen tarvetta ei enää ole. Lopettamisesta päättää 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija.

Jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voi lapsen tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen irtisanoa edellä tarkoitettua sijaishuoltopaikan. Irtisanomisesta päättää 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

60 c §

Erityisen huolenpidon jakson toimeenpano

Erityisen huolenpidon jakso voidaan järjestää lastensuojelulaitoksessa, jonka käytettävissä on sen toteuttamiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Laitoksessa tulee olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö ja erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseksi terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat.

Erityisen huolenpidon jakson aikana on 1 momentissa tarkoitettua asiantuntemuksen omaavien henkilöiden tavattava säännöllisesti lasta sekä osallistuttava lapsen erityisen huolenpidon jakson suunnitteluun, toimeenpanoon ja arviointiin. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen erityisen huolenpidon jakson jälkeen. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapselle on lisäksi tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset.

11 luku

Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana

61 §

Säännösten soveltamisala

Tämän luvun 62 ja 63 §:ssä tarkoitettuja rajoituksia voidaan käyttää 49 §:ssä tarkoitettujen sijoitusten aikana. Jäljempänä 64–70 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan laitoshuoltona järjestettävässä sijaishuollossa. Jäljempänä 71 §:ssä tarkoitettuja erityisiä rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan 49 a §:ssä tarkoitetun kuntoutuksen suljetun laitospalvelun sijoituksen aikana ja 72 §:ssä tarkoitettuja erityisiä rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan 60 a §:ssä tarkoitetun erityisen huolenpidon jakson aikana.

62 §

Yhteydenpidon rajoittaminen

Sen lisäksi mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, voidaan lapsen vakavasti itseään vahingoittavan käyttäytymisen tai lapsen päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä perhekodin tai laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään.

Edellä 1 momentissa mainituin edellytyksin voidaan lapsen olinpaikka jättää ilmaisematta vanhemmille tai huoltajille.

Edellä 1–4 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista voidaan käyttää vain siinä määrin kuin kussakin tapauksessa on laissa säädetyn rajoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Pidätetyt kirjeet tai muut luottamukselliset viestit on säilytettävä erillään muista lasta koskevista asiakirjoista siten, että ne ovat vain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen luettavissa.

63 §

Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Edellä 62 §:n 1–4 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä päätös, jonka tulee olla määräaikainen, enintään yksi vuosi kerrallaan. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa rajoitus toteutetaan. Päätettäessä lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta 62 §:n 3 momentin mukaisesti henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään, päätöksessä on mainittava ne 62 §:n 1 momentissa tarkoitetut henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske.

Yhteydenpidon rajoittamisesta tekee päätöksen 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian tai lapsen kiireelliseen sijoitukseen liittyvissä tapauksissa ja tarvittaessa muissa kiireellisissä tilanteissa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

Lyhytaikaisesta, enintään 30 vuorokautta kestävästä, 62 §:n 1–4 momentissa tarkoitettua rajoittamisesta voi kuitenkin päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja tai hänen sijaisensa. Laitoksen johtajan tai hänen sijaisensa on toimitettava päätös välittömästi tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Jos rajoittamista on tarpeen jatkaa tai se on alun perin tarpeen määrätä 30 vuorokautta pidemmäksi, päättää asiasta 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä

viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Yhteydenpidon rajoitus on lopetettava heti, kun se ei enää ole 62 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellinen.

65 §

Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Lain 4 b §:ssä tarkoitetun aineen tai esineen poisottamiseksi lapselta laitoksen johtajalla tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on oikeus poisottamisen toteuttamiseksi käyttää sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun voimakeinoin toteutettavaan 4 b §:ssä tarkoitetun aineen tai esineen poisottamiseen lapselta voidaan ryhtyä ainoastaan, jos poisottamisen toteuttamisesta ei ole mahdollista sopia lapsen kanssa, eikä poisottamista voi viivyttää. Poisottaminen on toteutettava mahdollisimman turvallisesti, eikä sillä saa puuttua lapsen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun voimakeinon turvautuneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle voimankäytöstä kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan on annettava välittömästi laitoksessa tapahtuneesta voimankäytöstä selvitys 13 b §:ssä tarkoitettulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Aineen ja esineen poisottoa koskevasta päätöksenteosta säädetään 4 c §:ssä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettussa poisotossa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

66 §

Henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, rahavaroja, maksuvälineitä ja muita näihin verrattavia välineitä tai hyödykkeitä taikka tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettuja tuotteita, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä henkilöntarkastus. Henkilöntarkastus voi sisältää lapsen ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisen metallinilmaisinta tai muuta sellaista vastaavaa teknistä laitetta käyttäen.

Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tarkastus on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Tarkastus tulee tehdä lasta kunnioittavasti, mahdollisimman hienotunteisesti ja lapsen yksityisyyttä mahdollisimman vähän loukaten.

66 a §

Henkilönkatsastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on käyttänyt 4 b §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita, häneen saadaan kohdistaa henkilönkatsastus, joka voi käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Jos lapsi, jolle laitoksen toimesta on tehty henkilönkatsastus, kiistää 4 b §:n 1 momentissa tarkoitettujen päihteiden käytön, tai se on muuten

henkilönkatsastuksen tuloksen luotettavuuden selvittämisen kannalta tarpeen, on näyte asianmukaisesti lähetettävä tarkistettavaksi.

67 §

Omaisuu den, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on hallussaan 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka lapsen olinpaikka on sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi kiireellisesti selvitettävä, saadaan hänen käytössään olevat tilat tai hallussaan oleva omaisuus tarkastaa.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapselle osoitettu kirje tai siihen rinnastettava muu luottamuksellinen viesti taikka muu lähetys sisältää 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan lähetysten sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

68 §

Kiinnipitäminen lastensuojelulaitoksessa

Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää kiinni lapsesta, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen.

Kiinnipitäminen tarkoittaa voimakeinon kohdistamista lapseen. Kiinnipitämiseen sisältyvän voimankäytön tulee olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Kiinnipitäminen on oltava kokonaisuutena arvioiden välttämätöntä, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Kiinnipitäminen on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Kiinnipitämiseen turvautuneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle kiinnipitämisestä kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan on annettava välittömästi laitoksessa tapahtuneesta kiinnipitämisestä selvitys 13 b §:ssä tarkoitettulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Mikäli kiinnipitoon joudutaan turvautumaan toistuvasti, on sosiaalityöntekijän arvioitava osana 74 a §:n rajoituksen lapsikohtaista arviointia yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan sekä mahdollisuuksien mukaan huoltajan ja vanhempien kanssa, millä tavoin kiinnipidot olisivat vältettävissä lapsen edun huomioivalla tavalla. Lapsen terveydentila on tutkittava kiinnipidon jälkeen, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai, jos lapsi sitä pyytää.

Lapsen kiinnipitämisessä ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

68 a §

Kiinnipitäminen lapsen luvatta laitoksesta poistumisen estämiseksi

Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi pitää kiinni lapsesta estääkseen lasta poistumasta luvatta laitoksesta tai sen yhteydessä olevalta pihasta.

alueelta, jos lapsi saattaisi poistumisellaan itsensä tai toisen henkilön alttiiksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

69 a §

Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Jos lapsi on poistunut luvattomasti laitoksesta tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen taikka lapsi on luvallisen laitoksesta poistumisen jälkeen matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovittu, laitoksen on viipymättä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Hyvinvointialueen ja laitoksen on lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi viipymättä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Lapsen palauttaminen pitää sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinniotetun lapsen kuljettamisen.

Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen voi pyytää hätäkeskuslaitokselta hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010) 2 §:n 4-kohdan mukaisena kiireellisenä tukipalveluna 1 momentissa tarkoitetun lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot, jos edellä tarkoitettu sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen arvioi 1 momentissa tarkoitetun lapsen olevan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 321 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon järjestämisestä vastaavan toimivaltaisen viranomaisen oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä maksutta tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tehtävää tai toimenpidettä koskevat tiedot säädetään hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n 4 momentissa.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lapsen palauttamisen ratkaisee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Kiireellisissä tilanteissa lapsen palauttamisen ratkaisee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan on viipymättä ilmoitettava ratkaisusta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Laitos ei saa toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna. Lapsen etsinnästä ja palauttamisesta on tehtävä kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin 33 §:n ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain mukaisesti.

Laitoksen on annettava kirjallinen selvitys lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyvistä toimenpiteistä 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

69 b §

Lapsen kiinniotto

Toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa ottaa 69 a §:ssä ja 69 d §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinni laitokseen palauttamiseksi. Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö saa ottaa 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinni lapsen palauttamiseksi.

Jos lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä.

Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus lapsen kiinnittämiseksi pitää lapsesta kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Kiinnittämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija voi kiinnitön turvallisuuden varmistamiseksi tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyn edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen. Henkilöntarkastuksen tehnyt henkilö saa ottaa lapselta pois lapsen hallussa olevat 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet. Henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamisen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Voimakeinojen käyttöön sovelletaan, mitä kiinnittamisestä säädetään 68 §:n 2-6 momentissa. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 4 c §:n 1 ja 4 momentissa säädetään.

69 c §

Kiinnitetun lapsen kuljettaminen

Edellä 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa sinne vapaaehtoisesti.

Laitoksen hoito ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyn edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen kuljetukseen käytettävässä kulkuvälineessä tai kulkuvälineen välittömässä läheisyydessä kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Lisäksi lapsen hallussa olevat 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet saadaan kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi ottaa lapselta pois. Henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamisen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Voimakeinojen käyttöön sovelletaan, mitä kiinnittamisestä säädetään 68 §:n 2-6 momentissa. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle kuljettamisen jälkeen, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 4 c §:n 1 ja 4 momentissa säädetään.

Lapsen kuljettamisen aikana edellä 2 momentissa tarkoitettu henkilö saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lapsesta kiinni kuljettamiseen käytettävässä kulkuvälineessä, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnittäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Kiinnittämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

69 d §

Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Jos lastensuojelulain 49 §:n mukaisesti perhehoidossa sijoitettuna oleva lapsi on poistunut luvattomasti perhekodista tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen taikka lapsi on luvallisen perhekodista poistumisen jälkeen matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovittu, perhehoitajan on viipymättä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle, jonka on lapsen huostaanottoa ja sijais-huoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi viipymättä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Lapsen palauttaminen pitää sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinniotetun lapsen ja kuljettamisen. Lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Lapsen palauttamiseen sovelletaan muutoin, mitä 69 a §:n 4 momentissa säädetään.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lapsen palauttamisen ratkaisee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaaliohjeantaja tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija.

Mitä 69 a §:n 2 momentissa säädetään lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitietojen pyytämisestä ja oikeudesta saada tiedot, sovelletaan myös, kun on kysymys 1 momentissa tarkoitetusta lapsesta. Mitä 69 b §:ssä ja 69 c §:n 3 momentissa säädetään toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan toimivallasta, sovelletaan myös, kun kysymys on 1 momentissa tarkoitetusta lapsesta. Mitä 69 b §:ssä ja 69 c §:n 2 ja 3 momentissa säädetään toimivaltuuksista, ei koske perhehoitajaa.

69 e §

Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain () 22 §:ssä säädetään sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta. Toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus mainitun säännöksen nojalla saada poliisilta virka-apua myös 69 a §:n 1 momentissa ja 69 d §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinniotossa ja kiinniotetun lapsen kuljettamisessa.

Sosiaalihuollon viranomaisen lukuun virka-apupyynnön 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinniotossa ja kiinniotetun lapsen kuljettamisessa voi tehdä myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on oikeus saada poliisilta virka-apua tehtäviensä suorittamiseksi seuraavissa tilanteissa:

- 1) 69 b §:n 1 momentin tarkoittamassa asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsemisessä,
- 2) 69 b §:n 3 momentissa tarkoitetussa kiinniottotilanteessa,
- 3) 69 b §:n 4 momentissa tarkoitetun henkilöntarkastuksen toimittamisessa sekä aineiden ja esineiden poisottamisessa,
- 4) 69 c §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilöntarkastuksen toimittamisessa sekä aineiden ja esineiden poisottamisessa sekä
- 5) 69 a §:n 3 momentissa tarkoitetussa kiinniotetun lapsen kuljetuksessa.

Toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on oikeus saada virka-apua, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy. Toimenpide voi estyä, jos toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö 2 momentin toimenpiteitä suorittaessaan arvioi, että

lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet muutoin aiheuttavat merkittävän riskin lapsen tai lapsen palauttamiseen osallistuvan taikka muun henkilön turvallisuuden vaarantumiselle.

Kun poliisi antaa virka-apua 2 momentin 5 kohdan tarkoittamassa tilanteessa, poliisi on velvollinen kuljettamaan lapsen toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja lapsen oleskelupaikan hyvinvointialueen toimivaltaisen viranhaltijan yhteistyössä sopimaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen. Lähin mahdollinen lastensuojelulaitos voi olla väliaikainen lastensuojelulaitos tai lapsen oma sijaishuoltopaikka.

70 a §

Eristämisen yhteydessä toteutettava kameravalvonta

Toimeenpantaessa 70 §:ssä tarkoitettua eristämistä laitoksen yhteydessä olevassa eristystilassa, voidaan tilassa toteuttaa teknisenä valvontana kameravalvontaa silloin, kun eristämisen turvallinen toimeenpano sitä edellyttää. Kameravalvontaa voidaan käyttää vain, kun se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Kameravalvontaa ei saa kohdistaa siihen osaan eristyshuonetta, joka toimii WC ja pesutilana. Eristämisen yhteydessä kameravalvonnasta tulee ilmoittaa lapselle.

Teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvaan asiakastietojen käsittelyyn sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023).

Työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 16 ja 17 §:ssä.

71 §

Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa säädetään, lapsen liikkumisvapautta rajoitetaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Myös lapsen yhteydenpitoa rajoitetaan kuntouttavan suljetun laitospalvelunsijoituksen ajaksi 62 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Lapselta tulee lisäksi ottaa pois 4 b §:n 4 momentissa tarkoitetut lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Kun lapselta on otettu pois viestinnän mahdollistama laite, on lapsen yhteydenpito kuntouttavan suljetun laitospalvelun ajan turvattava muilla tavoin.

Lapselle on tehtävä myös suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia kuntouttavan suljetun laitospalvelun kestäessä lapsen päihitteettömyyden varmistamiseksi.

Edellä 1-3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista tehdään päätökset samalla, kun päätetään lapsen sijoittamisesta 49 a §:ssä tarkoitettuun kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Päätökset ovat voimassa korkeintaan yhden vuoden.

Lapsen kiireellisen sijoituksen yhteydessä tehtävät päätökset 1-3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista tekee 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranhaltija. Rajoituksia koskevat päätökset ovat kiireellisen sijoituksen raukeamisesta riippumatta voimassa, jos kiireellisen sijoituksen raukeaminen johtuu 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa koskevasta päätöksestä tai 3 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen päätöksestä. Rajoituspäätökset voivat olla voimassa enintään yhden vuoden ajan kiireellistä sijoitusta koskevan päätöksen antamisesta.

Sijoituksen aikana 1-3 momentissa tarkoitettujen rajoitusten sisältöä ja laajuutta tulee arvioida vähintään neljän kuukauden välein tapahtuvan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä huomioiden, mitä 49 e §:ssä säädetään. Edellä 1-3 momentissa tarkoitettuja rajoituksia voidaan käyttää ainoastaan siinä määrin ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä sijoituksen tavoitteiden toteutumiseksi.

72 §

Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa säädetään, lapsen liikkumista rajoitetaan erityisen huolenpidon jakson ajaksi niin, että lasta estetään poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa.

Lapselle on tehtävä erityisen huolenpidon jakson kestäessä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia lapsen päihteettömyyden varmistamiseksi. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut rajoitukset sisältyvät 60 b §:ssä tarkoitettuun päätökseen.

74 §

Rajoitustoimenpiteiden kirjaaminen

Edellä 65, 66, 66 a, 67–69, 69 a, 69 b, 69 c, 69 d, 70, 71 ja 72 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi lastensuojelulaitoksen on asianmukaisesti kirjattava käyttämänsä rajoitustoimenpiteet. Kirjaamisen tulee sisältää kuvaus rajoitustoimenpiteestä ja siitä, miten rajoitus on toteutettu, minkälaisia muita rajoituksia on mahdollisesti käytetty samaan aikaan, mikä on toimenpiteen peruste ja kesto, tieto toimenpiteestä päätäneen, sen käytännössä toteuttaneen ja siinä läsnä olleen henkilön nimestä sekä tarvittaessa tieto 66 §:n 1 momentissa, 66 a §:n 1 momentissa, 67 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 69 b §:n 1 momentissa tarkoitetuista todennäköisistä syistä ja 67 §:n 4 momentissa tarkoitettu erityisestä syystä. Lisäksi on kuvattava toimenpiteen mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Kuvattava on myös, miten lasta on kuultu ennen rajoituksesta päättämistä tai sen toteuttamista. Lisäksi on kirjattava, mikä oli lapsen mielipide asiasta.

89 §

Muutoksenhakuoikeus

Lapsen vanhempi ja huoltaja sekä henkilö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, saavat hakea itsenäisesti muutosta asioissa, jotka koskevat:

- 1) 38 §:n 1 momentissa tarkoitettua kiireellistä sijoitusta;
 - 2) 38 a §:ssä tarkoitettua kiireellisen sijoituksen jatkamista;
 - 3) 43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa;
 - 4) 43 §:n 3 momentissa tarkoitettua huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista;
 - 5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista ja
 - 6) 60 b §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa.
-

Muutosta 63 §:ssä ja 71 §:n 1 momentissa tarkoitettussa yhteydenpidon rajoittamista koskevassa asiassa saa hakea lapsen huoltaja sekä henkilö, jonka yhteydenpitoa lapseen päätöksellä on rajoitettu.

Muutosta 67 §:n 4 momentissa, 69, 70 ja 71 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä koskevassa sekä 4 b §:ssä tarkoitetuissa asioissa saa hakea lapsen huoltaja. Lain 72 §:ssä säädettyt rajoitustoimet sisältyvät 60 b §:ssä säädettyyn sijoituspäätökseen, jota koskeva muutoksenhakuoikeus määräytyy 1 momentin nojalla.

Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen

Hyvinvointialueen alaisen viranhaltijan tekemään päätökseen saa hakea valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta asioissa siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään asioissa, jotka koskevat:

- 1) 4 b §:ssä tarkoitettua aineiden ja esineiden poisottamista;
- 2) 38 §:n 1 momentissa tarkoitettua kiireellistä sijoitusta;
- 3) 38 a §:ssä tarkoitettua kiireellisen sijoituksen jatkamista;
- 4) 43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa;
- 5) 43 §:n 3 momentissa tarkoitettua huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista;
- 6) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista;
- 7) 60 b §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa
- 8) 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista;
- 9) 67 §:n 4 momentissa tarkoitettua lähetyksen luovuttamatta jättämistä;
- 10) 69 §:ssä tarkoitettua liikkumisvapauden rajoittamista;
- 11) 70 §:ssä tarkoitettua eristämistä; sekä
- 12) 71 §:n 1-3 momentissa tarkoitettua liikkumisvapauden ja yhteydenpidon rajoittamista, aineiden ja esineiden poisottamista sekä suunnitelmallista henkilönkatsastusta.

Lain 72 §:ssä säädettyt rajoitustoimet sisältyvät sijoituspäätökseen ja muutoksenhakuoikeus määräytyy 1 momentin nojalla.

Muun henkilön kuin hyvinvointialueen alaisen viranhaltijan rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä koskeviin päätöksiin saa hakea muutosta siten kuin 1 momentissa säädetään. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Ellei tässä laissa toisin säädetä, sovelletaan muutoksenhakuun muutoin, mitä sosiaalihuolto-laissa ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään asioissa, jotka koskevat:

- 1) 16, 16 a ja 16 b §:ssä tarkoitettua hyvinvointialueiden välistä järjestämis- ja kustannusvastuuta;
- 2) 28 §:ssä tarkoitettua lupaa lapsen tutkimiseen;
- 3) 35 §:ssä tarkoitettua toimeentulon ja asumisen turvaamista;
- 4) 43 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa;
- 5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista;
- 6) 63 §:ssä ja 71 §:n 1 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista;
- 7) 75 ja 76 §:ssä tarkoitettua jälkihuoltoa; sekä
- 8) 81 §:n 5 momentissa tarkoitettua kieltoa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä kuuta 2026.

Tämän lain 49 a -e ja 71 §:n säännöksiä suljettua palvelua koskien sovelletaan 1 päivästä kuuta 2026.

Tämän lain 60 a -60 c ja 72 §:n säännöksiä erityisen huolenpidon jaksoa koskien sovelletaan 1 päivästä kuuta 2026.

Ennen tämän lain voimaantuloa tehtyyn päätökseen sovelletaan päätöksen tekohetkellä voimassa ollutta lakia.

Valitukseen ja alistukseen, joka tehdään ennen tämän lain voimaantuloa annetusta päätöksestä, sekä tällaisen asian käsittelyyn valituksen johdosta ylemmässä valitusviranomaisessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

LUONNOS

2.

Laki

terveydenhuoltolain 69 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 581/2022 ja 116/2023 uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi ja nykyinen 3 momentti 4 momentiksi seuraavasti:

69 §

Lastensuojelua koskevat velvoitteet

Sijoitushyvinvointialueen on palveluita järjestäessään huolehdittava, että palvelut yhteensovitetaan tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 10 §:ssä säädetään. Sellaiset vaativimmat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joissa sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtävät yhdessä muodostavat palvelujen toteutumiseksi tarvittavan kokonaisuuden, on yhteensovitettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n 3 momentin 6 kohdan ja 36 §:n 5 momentin nojalla annettujen säännösten mukaisesti. Vaativimman lastensuojelun palvelun järjestänyt hyvinvointialue on oikeutettu perimään hoidon järjestämisestä aiheutuneet kustannukset sijoittajahyvinvointialueelta siten kuin 4 momentissa säädetään.

Jos lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista, lapselle ja hänen perheelleen on sen estämättä, mitä hoitoon pääsystä 51, 51 a–51 c, 52 ja 53 §:ssä säädetään, järjestettävä viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut.

Jos sijoitushyvinvointialue on järjestänyt 1 momentissa tarkoitettuja palveluja, on sijoittajahyvinvointialueen suoritettava hoidon järjestäjälle aiheutuneita kustannuksia vastaava korvaus. Korvaus saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Korvauksesta vähennetään hoidosta suoritettu maksu ja muut toimintatulot.

Tämä laki tulee voimaan x päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) 4 §:n 1 momentti, 52 §:n 1 momentti sekä 40 §:n 6 momentti seuraavasti:

4 §

Määritelmä

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *palvelunjärjestäjällä* sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa hyvinvointialuetta, Helsingin kaupunkia, HUS-yhtymää ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon ja kuntoutuspalvelujen järjestämisvastuussa olevaa Kansaneläkelaitosta sekä valtion mielisairaaloita, sairaan- ja terveydenhuollosta järjestämisvastuussa olevia puolustusvoimia ja vankiterveydenhuollon yksikköä;

2) *palveluntuottajalla* hyvinvointialuetta, Helsingin kaupunkia, HUS-yhtymää, valtion liikelaitosta, Valtion lastensuojelulaitosta, itsenäistä julkisoikeudellista laitosta taikka evankelis-luterilaista tai ortodoksista kirkkoa tai edellä mainittujen kirkkojen seurakuntaa tai seurakuntayhtymää sekä osakeyhtiötä ja muuta yhtiötä, julkista ja yksityistä yhteisöä, osuuskuntaa, yhdistystä, säätiötä ja yksityistä elinkeinonharjoittajaa, joka tuottaa 3 kohdassa tarkoitettuja sosiaali- palveluja tai 4 kohdassa tarkoitettuja terveyspalveluja;

40 §

Palveluntuottajan rekisteristä poistaminen

Tätä pykälää ei sovelleta valtion mielisairaaloiden, Puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän, Valtion lastensuojelulaitoksen tai itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen toimiessa palveluntuottajana.

52 §

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2024. Valtion mielisairaaloiden, Puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän, Valtion lastensuojelulaitoksen, itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen taikka evankelis-luterilaisen tai ortodoksisen kirkon tai edellä mainittujen kirkkojen seurakunnan tai seurakuntayhtymän osalta lain 3 luku tulee kuitenkin voimaan 1 päivänä tammikuuta 2028.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20. _____

LUONNOS

4.

Laki

opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 29 §:n 7 momentti sellaisena kuin se on laissa 1049/2023 seuraavasti:

29 §

Esi- ja perusopetuksen yksikköhinnat

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen perusopetuslain 7 §:n mukaisen luvan saaneeseen koulukotiin sijoitetuista tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista myönnettävän koulukotikorotuksen yksikköhinta lasketaan läsnäolopäivää kohden jaettulla yksikkö hinnalla. Edellä kuvatulla tavalla laskettu osamäärä kerrotaan luvulla 3,37. Läsnäolopäivää kohden jaettu yksikköhinta saadaan, kun 1 momentin mukaan määräytyvä koulukotikorotuksen yksikköhinta jaetaan perusopetuslain 23 §:n mukaisen lukuvuoden läsnäolopäivillä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Valtion lastensuojelulaitokseen ja sen yhteydessä toimivaan kouluun.

2 §

Valtion lastensuojelulaitoksen rakenne

Valtion lastensuojelulaitos on valtakunnallisesti toimiva virasto, jonka toimialueena on koko maa.

Valtion lastensuojelulaitos muodostuu lastensuojelun palveluyksiköistä, koulusta ja vankilan perheosastosta sekä näiden yhteisestä hallinnosta. Valtion lastensuojelulaitoksen koulun toimipisteet sijaitsevat lastensuojelun palveluyksiköissä.

3 §

Valtion lastensuojelulaitoksen koulun johtokunta

Valtion lastensuojelulaitoksen koululla on johtokunta, jonka Terveiden ja hyvinvoinnin laitos asettaa neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan. Johtokunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja vähintään kolme muuta jäsentä ja heillä henkilökohtaiset varajäsenet.

Johtokunta nimittää koulun johtavan rehtorin tehtävänsä toistaiseksi Valtion lastensuojelulaitoksen johtajan esittelystä.

4 §

Valtion lastensuojelulaitoksen johtaminen

Valtion lastensuojelulaitosta johtaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen nimittämä lastensuojelulaitoksen johtaja. Lastensuojelulaitoksen johtaja nimitetään virkaan viiden vuoden määräajaksi, jos ei ole erityistä syytä tehdä nimitystä lyhyemmäksi ajaksi. Valtion lastensuojelulaitoksen toiminnasta vastaavalta johtajalta edellytetään soveltuvaa ylempää korkeakoulututkintoa, tehtävän edellyttämää monipuolista kokemusta, käytännössä osoitettua johtamistaitoa ja johtamiskokemusta.

Valtion lastensuojelulaitoksen organisaatiosta, sisäisestä työnjaosta, asioiden käsittelystä ja ratkaisemisesta sekä toiminnan muusta järjestämisestä määrätään lastensuojelulaitoksen johtajan hyväksymässä työjärjestyksessä.

Lastensuojelulaitoksen johtaja ratkaisee viraston päätettävät asiat, joita ei ole säädetty tai työjärjestyksessä määrätty muun virkamiehen ratkaistavaksi.

Lastensuojelulaitoksen johtaja voi ottaa ratkaistavakseen asian, jonka viraston virkamies saa työjärjestyksen mukaan ratkaista.

5 §

Valtion lastensuojelulaitoksen ja sen yhteydessä toimivan koulun tehtävät

Valtion lastensuojelulaitoksen tehtävänä on tuottaa lastensuojelulain (417/2007) mukaista laitoshuoltoa sekä järjestää perusopetusta ja tutkintokoulutukseen valmentavaa koulutusta sen mukaan kuin niistä säädetään perusopetuslaissa (628/1998) ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa (1215/2020) sellaisille sijaishuoltoon sijoitetuille lapsille, joita ei voida tarkoituksenmukaisesti kasvattaa ja hoitaa muussa sijaishuollossa ja jotka eivät sairautensa vuoksi tarvitse muualla annettavaa hoitoa. Tarvittaessa voidaan järjestää myös muuta opetusta sen mukaan kuin mitä järjestettävästä opetuksesta muutoin säädetään. Valtion lastensuojeluyksiköissä voidaan antaa myös sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) tai terveydenhuoltolaissa (1326/2010) tarkoitettuja mielenterveyspalveluja.

Sen lisäksi mitä edellä 1 momentissa säädetään, vähintään yhden valtion lastensuojelun palveluyksikön tulee tuottaa lastensuojelulain 49 a §:ssä tarkoitettua suljettua kuntouttavaa laitospalvelua.

6 §

Valtion lastensuojelulaitoksen vankilan perheosaston tehtävät

Valtion lastensuojelulaitos tuottaa vankilan perheosaston lastensuojelulain mukaista palvelua. Palvelua ei voi tuottaa ostopalveluna.

Vankilan perheosasto toimii vankilan yhteydessä. Lapsi voidaan sijoittaa vankilan perheosastolle vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempiensa luo siten kuin lastensuojelulaissa säädetään. Perheosasto tukee vanhempia vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa. Tavoitteena on lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukeminen sekä fyysisesti ja psyykkisesti turvallisen arjen luominen lapselle.

7 §

Ohjaus ja valvonta

Valtion lastensuojelulaitosta tulosoittaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta ohjaa Opetushallitus.

Valtion lastensuojelun palveluyksiköiden ja vankilan perheosaston lastensuojelulain mukaista toimintaa valvovat hyvinvointialueet ja Lupa- ja valvontavirasto. Lupa- ja valvontavirasto valvoo myös Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun toimipisteiden antamaa opetusta ja koulutusta.

8 §

Yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen kanssa ja oikeus saada ja luovuttaa tietoa

Vankeuslain (767/2005) 5 luvun 8 §:ssä tarkoitetun päiväjärjestyksen valmistelee Rikosseuraamuslaitos yhteistyössä vankilan perheosaston henkilökunnan kanssa, ja sen vahvistaa vanki-

lan yksikön päällikkö. Lastensuojelun toteuttamiseksi järjestetään neuvotteluja lastensuojelulain 31 §:n mukaisesti. Jos vanhemman tilanteessa tapahtuu muutoksia, jotka saattavat edellyttää lapsen asiakassuunnitelman tarkistamista, vankilan yksikön päällikön on viipymättä ilmoitettava asiasta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Perheosaston henkilökunnalla ja perheosastolle sijoitetun vangin rangaistuksen täytäntöönpanoon osallistuvilla Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen perheosastolla annettavan palvelun toteuttamiseksi ja toiminnan turvallisuuden varmistamiseksi välttämättömät lapseen liittyvät tiedot.

9 §

Opetuksen järjestäminen

Perusopetuksen, siihen liittyvän muun opetuksen ja tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämisestä valtion lastensuojelun palveluyksiköissä on voimassa, mitä perusopetuslaissa tai tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa säädetään.

10 §

Valtion lastensuojelun palveluyksiköiden henkilökunnan kelpoisuusvaatimukset

Hoito- ja kasvatustehtävissä olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen ammatillinen tutkinto. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään.

Yötyössä voi työskennellä myös sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon suorittanut henkilö. Mitä edellä säädetään ei koske yötyötä, jota tehdään lastensuojelulain 49 a §:ssä tarkoitettua suljettua kuntouttavaa laitospalvelua tuottavassa valtion lastensuojelun palveluyksikössä.

11 §

Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun henkilöstön kelpoisuusvaatimukset

Valtion lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivan koulun henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa asetuksessa (986/1998).

12 §

Tarkemmat säännökset

Valtion lastensuojelulaitoksen henkilöstöön kuuluvan henkilön kelpoisuusvaatimuksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

13 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä (1379/2010) ja laki valtion kasvatuslaitoksista ja niissä toimivien henkilöiden eläkeoikeuden perusteista (293/1922) sekä asetus valtion koulukodeista (769/1978).

Jos muualla lainsäädännössä viitataan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleeseen lakiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä tai asetukseen valtion koulukodeista, sen asemesta sovelletaan tätä lakia.

14 §

Siirtymäsäännökset

Henkilöstön asemasta säädetään valtion virkamieslain (750/1994) 5 a-5 c §:ssä. Mainittuja pykäläiä sovelletaan myös työsopimussuhteisten työntekijöiden asemaan.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisten lastensuojeluyksiköiden nimissä olleiden sopimusten ja muiden sitoumusten voimassaolo voi jatkua tämän laissa tarkoitetun uuden viraston aloittaessa toimintansa.

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Etunimi Sukunimi

..ministeri Etunimi Sukunimi

1.

Laki

lastensuojelulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lastensuojelulain (417/2007) 4 a §, 16 b §, 30 §:n 2 momentti, 11 luvun otsikko, 61 §:n 1 momentti, 63 §, 65 §, 66 §:n 1 ja 2 momentti, 66 a §:n 1 momentti, 67 §:n 1 ja 2 momentti, 68 §, 69 a §, 71 §, 72 §, 74 §:n 1 momentti, 89 §:n 1 ja 4 momentti ja 90 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 4 a §, 30 §:n 2 momentti, 65 §, 66 §:n 1 ja 2 momentti, 66 a §:n 1 momentti, 67 §:n 1 ja 2 momentti, 69 a § ja 74 §:n 1 momentti laissa 542/2019, 16 b § laissa 1283/2023, 61 §:n 1 momentti, 63 § osin, 68 §:n 2 momentti sekä 71 ja 72 § laissa 88/2010, 89 §:n 1 ja 3 - 4 momentti sekä 90 § sekä 92 §:n 1 momentti laeissa 1489/2019 ja 610/2022, sekä *lisätään* lakiin uusi 4 b ja 4 c §, 49 a- 49 e §, 60 a – 60 c § ja näiden edelle uusi väliotsikko, 62 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi ja nykyinen 4 momentti muutettuna 5 momentiksi sekä lisätään lakiin uusi 68 a §, 69 b -69 e § ja 70 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Yleiset säännökset

Yleiset säännökset

4 a §

4 a §

Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin

Sijoitetun lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun

Lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatus, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään.

Tämän lain nojalla kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen hyvä hoito ja kasvatus, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin on turvattava siten, kun lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä säädetään. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota toimiin, joilla suojellaan lapsen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä tuetaan sosiaalista kehitystä.

Lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voidaan asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri

Rajoitusten käytön edellytyksistä ja päätöksentekovelvollisuudesta säädetään erikseen 11 luvussa. Lapsen hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia.

mieltä. Lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua, jos se on välttämätöntä. Hoito, kasvatusta, valvonta ja huolenpito eivät saa olla lasta alistavia tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavia. Rajoitusten käytön edellytyksistä ja päätöksentekovelvollisuudesta säädetään erikseen 11 luvussa. Lapsen hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia.

Sosiaalityöntekijän tulee 30 §:ssä tarkoitettua asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella 30 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen kanssa menettelytavoista ja kasvatuseriaa- teista ja kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä.

4 b §

Aineiden ja esineiden poisottaminen kodin ulkopuolelle sijoitetulta lapselta

(uusi)

Jos lapsella on hallussaan aineita tai esineitä, joita alle 18-vuotias ei muun lain nojalla saa pitää hallussaan, tulee perhehoitajan, ammatillisen perhekodin työntekijä tai lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön ottaa ne pois lapselta. Jos lapsella on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää muuta kuin edellä tarkoitettua ainetta tai esinettä taikka tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, myös ne on otettava lapselta pois.

Lapselta on otettava pois myös muut kuin 1 momentissa tarkoitettut aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltuvat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä tai soveltuvat vahingoittamaan omaisuutta, jos 1 momentissa tarkoitettulla henkilöllä on perusteltu syy epäillä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä omaa tai muiden henkeä, terveyttä, turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä vaarantaen tai omaisuutta vahingoittaen.

Lisäksi lapselta on otettava pois rahavarat, maksuvälineet ja muut näihin verrattavat välineet, hyödykkeet tai omaisuus, jos niiden käyttö todennäköisesti vaarantaa lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä, turvallisuutta, sijaishuoltopaikan järjestystä tai vahingoittaa omaisuutta.

Lisäksi lapselta on otettava pois lapsen hallussa olevat viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsi käyttää laitetta tai välinettä vaarantaen omaa kehitystä ja hyvinvointia. Lisäksi laitteet tai muut välineet on otettava pois, jos lapsi käyttää viestinnän mahdollistamaa laitetta tai välinettä vaarantaen omaa tai toisten henkilöiden turvallisuutta taikka sijaishuoltopaikan järjestystä. Jos edellä mainitut laitteet tai muut välineet on otettu lapselta pois, on lapsen yhteydenpito turvattava muilla tavoin. Lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään 62 ja 63 §:ssä.

Aineiden ja esineiden poisottamisesta on viivytyksettä ilmoitettava 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tai muulle hyvinvointialueen toimivaltaiselle sosiaalihuollon viranhaltijalle.

Aineiden ja esineiden poisottamisesta rajoitustoimenpiteenä lastensuojelulaitoksessa säädetään erikseen 11 luvussa.

4 c §

Päätöksenteko aineen ja esineen poisottamisessa

(uusi)

Poisottoa ei saa jatkaa pidempään kuin se 4 b §:ssä tarkoitettu syyistä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä. Aineen tai esineen poisottamisesta on tehtävä päätös, jos poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Poisotetun omaisuuden luovuttamiseen tai hävittämiseen sovelletaan, mitä muussa laissa säädetään.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun päätöksen perhehoidossa olevan lapsen osalta tekee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu hyvinvointialueen

toimivaltainen viranhaltija. Lastensuojelulain 118 §:ssä tarkoitetut tuotteet, joita alaikäinen ei saa pitää hallussaan, voidaan hävittää päällyksineen, jos aineella tai tuotteella ei ole sennattavaa myynti- tai käyttöarvoa.

Alkoholilaissa (1102/2017) tarkoitetut alkoholijuomat ja tupakkalain (549/2016) 118 §:ssä tarkoitetut tuotteet, joita alaikäinen ei saa pitää hallussaan, voidaan hävittää päällyksineen, jos aineella tai tuotteella ei ole sennattavaa myynti- tai käyttöarvoa.

Poisotettu omaisuus on palautettava lapselle viimeistään sijoituksen päättyessä, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetään. Jos poisotettu omaisuus on 3 momentin tai muun lain nojalla hävitetty, hävittämisestä on mainittava 1 momentissa tarkoitettussa päätöksessä.

16 b §

Sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuu

(uusi)

Sijoitushyvinvointialueen velvollisuudesta järjestää 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen tai nuoren tarvitsemat terveydenhuol-

16 b §

Sijoitushyvinvointialueen järjestämisvastuu

Sijoitushyvinvointialueen on palveluita järjestäessään huolehdittava, että palvelut yhteensovitetaan tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 10 §:ssä säädetään. Sellaiset vaativimmat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joissa sosiaalihuollon ja terveydenhuollon tehtävät yhdessä muodostavat palvelujen toteutumiseksi tarvittavan kokonaisuuden, on yhteensovitettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n 3 momentin 6 kohdan ja 36 §:n 5 momentin nojalla annettujen säännösten mukaisesti. Vaativimman lastensuojelun palvelun järjestänyt hyvinvointialue on oikeutettu perimään aiheutuneet kustannukset sijoittajahyvinvointialueelta.

Sijoitushyvinvointialueen velvollisuudesta järjestää 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen tai nuoren tarvitsemat terveydenhuol-

lon palvelut sekä terveydenhuollon palveluista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ssä. Lapsen sijoituspaikan sijaintikunnan ja jälkihuollossa olevan lapsen asuinkunnan velvollisuudesta järjestää avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen esi- ja perusopetus säädetään perusopetuslaissa (628/1998) ja siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) 38 §:ssä. Avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018).

(uusi)

lon palvelut sekä terveydenhuollon palveluista aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ssä.

Lapsen sijoituspaikan sijaintikunnan ja jälkihuollossa olevan lapsen asuinkunnan velvollisuudesta järjestää avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen esi- ja perusopetus säädetään perusopetuslaissa (628/1998) ja siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (618/2021) 38 §:ssä. Avohuollon tukitoimena tai sijaishuoltoon sijoitetun taikka jälkihuollossa olevan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja siitä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018).

6 Luku

Menettelysäännöksiä

30 §

Asiakassuunnitelma

Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen

6 Luku

Menettelysäännöksiä

30 §

Asiakassuunnitelma

Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen

huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. *Toisin kuin edellä säädetään, asiakassuunnitelma tulee tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein, mikäli lapsi on sijoitettuna 49 a §:n mukaiseen kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun.*

9 Luku

Huostaanotto

(uusi)

9 Luku

Huostaanotto

49 a §

Kuntouttava suljettu laitospalvelu

Lapsi, joka on täyttänyt 12 vuotta ja aiheuttaa vakavaa vaara omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, jos se on välttämätöntä hänen suojelemisekseen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä sekä hänen tarvitsemiensa kuntouttavien palvelujen ja pitkäjänteisen tuen järjestämiseksi.

Edellytyksenä on myös, että sijaishuoltoa ei ole lapsen omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavan käyttäytymisen vuoksi mahdollista järjestää muulla tavoin eikä 60 a §:n mukainen erityisen huolenpidon jakso taikka muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi suljetun laitospalvelun sijaan. Lisäksi sijoituksen edellytyksenä on, että lapsen suojeleminen 71 §:ssä tarkoitettuilla rajoituksilla on välttämätöntä.

Alle 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun palveluun vain erityisistä syistä.

Valtion lastensuojelulaitoksen velvollisuudesta tuottaa 1 momentissa tarkoitettua palvelua säädetään laissa Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. (). Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä ja palveluiden tuottamista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa ja laissa hyvinvointialueesta (611/2021).

49 b §

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun sisältö

(uusi)

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun tehtävänä on vastata lapsen erityisestä suojelusta. Tämä edellyttää tehostettua sosiaali- ja terveydenhuollon ammatilliseen osaamiseen perustuvaa kuntoutusta, joka vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Palvelun tulee olla moniammatillista ja sen tulee perustua ammatillisesti koulutettujen aikuisten intensiiviseen läsnäoloon ja työskentelyyn. Sijoituksen aikana lapselle on turvattava hänen tarvitsemansa terveyden- ja sairaanhoidon palvelut. Sijoituksen aikana on myös turvattava lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen. Sijoituksen aikana lapselle on tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset. Palvelun sisältö täsmentyy lapsikohtaisesti asiakassuunnitelman ja sitä täydentävän hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaisesti.

Palvelu voi sisältää kiireellistä vastaanotto- ja arviointitoimintaa.

Sijoituksen aikaisten 71 §:n mukaisten erityisten rajoitusten sisältö ja laajuus tulee määritellä asiakassuunnitelmassa.

Palvelun aikana on huolehdittava lapsen vanhemmille annettavan tuen järjestämisestä siten kuin 30 §:n 4 momentissa säädetään.

49 c §

(uusi)

Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskeva päätöksenteko

Lapsi voidaan sijoittaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun 38 §:n 1 momentin ja 43 §:n mukaisilla päätöksillä. Kun lapsi on jo kiireellisesti sijoitettuna kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on valmistellessaan 43 §:n 1 tai 3 momentin mukaista päätöstä tai 44 §:n mukaista hakemusta pyydettävä 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden laatima 49 e §:n 1 momentissa tarkoitettu arvio lapsen tilanteesta. Edellä mainittu arvio on pyydettävä riippumatta siitä, avustaako 14 §:n mukainen lastensuojelun asiantuntijaryhmä lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää päätöksen valmistelussa tai antaa lausuntoja päätöksenteon tueksi.

Kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskevaan päätökseen on kirjattava sijoituksen perusteet ja tavoitteet. Lisäksi päätökseen on kirjattava hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet tavoitteiden saavuttamiseksi. Viimeksi mainittu ei koske kiireellisen sijoituksen päätöksiä, eikä 83 §:n 1 momentissa tarkoitettua väliaikaista määräystä.

Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun on voimassa siten kuin säädetään 38 §:ssä kiireellisen sijoituksen ja sen jatkamisen kestosta sekä 47 §:ssä huostaanoton kestosta. Lapsen sijoituksen edellytyksenä ovat 71 §:ssä säädetty rajoituspäätökset tulee tehdä yhdessä sijoituspäätöksen kanssa. Rajoituspäätökset tehdään enintään vuodeksi. Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun ja 71 §:ssä säädetty lapsen rajoittaminen tulee lopettaa, kun 49 a §:n mukaista perustetta sijoitukselle ei enää ole.

*49 d §**Kuntouttavan suljetun laitospalvelun henkilöstö*

(uusi)

Sen lisäksi, mitä 60 §:ssä henkilöstöstä säädetään, hoito- ja kasvatustehtävissä olevien henkilöiden kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattikorkeakoulututkintoja edeltänyt opistoasteinen ammatillinen tutkinto. Muun henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä niistä muualla laissa ja lain nojalla säädetään. Kuntouttavassa suljetussa palvelussa tulee työskennellä riittävä määrä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Laitoksen henkilökunnalla tulee olla riittävä perehtyneisyys ja ammattitaito turvallisuuden varmistamiseen.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun tuottajalla on oltava käytettävissään erityisosaaminen lääketieteen, mukaan lukien päihde- ja riippuvuushoidon, psykologian, sosiaalityön, kasvatuksen ja opetuksen alalta lapsen suunnitelmallisen kuntoutumisen toteuttamiseksi. Edellä mainittujen muiden kuin opetuksen asiantuntijoiden tulee olla palvelussuhteessa hyvinvointialueeseen, Helsingin kaupunkiin, HUS yhtymään tai valtion lastensuojelulaitokseen. Opetuksen asiantuntijan tulee olla virkasuhteessa Valtion lastensuojelulaitokseen tai opetuksen järjestämisestä vastuussa olevaan kuntaan.

49 e §

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun toimeenpano

(uusi)

Edellä 49 d §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden on tavattava lasta henkilökohtaisesti ja osallistuttava lapsen sijaishuollon suunnitteluun ja toteuttamiseen lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Asiantuntijoiden on seurattava ja arvioitava lapsen kuntoutumisen edistymistä säännöllisesti yhteistyössä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnan kanssa. Arvioon on kirjattava sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet ja tavoitteet palvelulle sekä arvioitava lapsen moniammatillinen tuki, kuntoutustarve ja sivistyksellisten oikeuksien toteutuminen. Tarvittaessa on hankittava myös muun asiantuntijan arvio lapsen

hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeesta. Asiantuntijoiden on samalla arvioitava lapseen kohdistettujen 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten tarpeellisuutta.

Asiantuntijoiden on koottava 1 momentissa tarkoitettu arvio vähintään neljän kuukauden välein lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle asiakassuunnitelman tarkistamisen tueksi. Mikäli 49 a §:n mukaiset perusteet 71 §:ssä tarkoitettujen erityisten rajoitusten jatkamiselle ovat edelleen olemassa, arvioissa on otettava kantaa rajoituksen toteuttamisen sisältöön ja laajuuteen.

Kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen sijoituksen päätyttyä kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa.

Erityisen huolenpidon jakso

60 a §

Erityisen huolenpidon jakso

(uusi)

Erityisen huolenpidon jaksolla tarkoitetaan sijaishuollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa toteutettavaa erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen hoidon ja huolenpidon edellyttämässä laajuudessa lasta rajoitetaan siten kuin 72 §:ssä säädetään. Lapsen rajoittamisesta muutoin säädetään 11 luvussa. Lapselle voidaan sijaishuollon aikana järjestää erityisen huolenpidon jakso, kun lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään.

Erityisen huolenpidon jakson tavoitteena on katkaista lapsen häntä itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. Edellytyksenä on lisäksi, että sijaishuoltoa ei ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi erityisen huolenpidon jakson sijaan.

60 b §

Päätös erityisen huolenpidon jaksosta

(uusi)

Erityisen huolenpidon jaksosta on tehtävä päätös, jonka tulee olla määräaikainen. Päätös voidaan tehdä enintään 90 vuorokaudeksi kerrallaan. Määräaika lasketaan erityisen huolenpidon jakson tosiasiallisesta aloittamisesta. Päätös erityisen huolenpidon jaksosta raukeaa, jollei täytäntöönpanoa ole voitu aloittaa 90 vuorokauden kuluessa päätöksen tekemisestä. Päätökseen erityisen huolenpidon jaksosta on kirjattava jakson perusteet, tavoitteet, hoito- ja kuntoutusmuodot ja muut tukitoimet tavoitteiden saavuttamiseksi.

Erityisen huolenpidon jaksoa voidaan jatkaa erittäin painavilla syillä enintään 90 vuorokautta, jos jatkaminen on sen lisäksi, mitä 60 a §:ssä säädetään erityisen huolenpidon jakson toteuttamisen edellytyksistä, lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden ja lapsen tarpeenmukaisten palvelujen järjestämisen kannalta välttämätöntä.

Päätöksen on perustuttava erityisen huolenpidon jakson järjestämistä varten tehtyyn lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu ainakin kasvatukselliseen, sosiaalityön ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen. Päätöksen erityisen huolenpidon jaksosta ja sen jatkamisesta tekee 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Erityisen huolenpidon jakso on lopetettava välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai kun sen tarvetta ei enää ole. Lopettamisesta päättää 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omissa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voi lapsen tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen irtisanoa edellä tarkoitetun sijaishuoltopaikan.

60 c §

(uusi)

Erityisen huolenpidon jakson toimeenpano

Erityisen huolenpidon jakso voidaan järjestää lastensuojelulaitoksessa, jonka käytettävissä on sen toteuttamiseksi riittävä kasvatuksellinen, sosiaalityön, psykologinen ja lääketieteellinen asiantuntemus. Laitoksessa tulee olla toiminnan edellyttämä tehtävään soveltuvan ammatillisen tutkinnon omaava henkilöstö ja erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseksi terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat.

Erityisen huolenpidon jakson aikana on 1 momentissa tarkoitetun asiantuntemuksen omaavien henkilöiden tavattava säännöllisesti lasta sekä osallistuttava lapsen erityisen huolenpidon jakson suunnitteluun, toimeenpanoon ja arviointiin. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on suunniteltava lapsen sijaishuollon toteuttaminen erityisen huolenpidon jakson jälkeen. Erityisen huolenpidon jakson aikana lapselle on lisäksi tehtävä tarvittavat lääkärintarkastukset.

11 luku

Rajoitukset sijaishuollossa

61 §

Säännösten soveltamisala

Tämän luvun 62 ja 63 §:ssä tarkoitettuja rajoituksia voidaan käyttää 49 §:ssä tarkoitettujen sijoitusten aikana. Jäljempänä 64–74 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan laitoshuoltona järjestettävässä sijaishuollossa. Jäljempänä 71 §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa voidaan järjestää 12 vuotta täyttäneelle lapselle.

11 luku

Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana

61 §

Säännösten soveltamisala

Tämän luvun 62 ja 63 §:ssä tarkoitettuja rajoituksia voidaan käyttää 49 §:ssä tarkoitettujen sijoitusten aikana. Jäljempänä 64–70 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan laitoshuoltona järjestettävässä sijaishuollossa. Jäljempänä 71 §:ssä tarkoitettuja erityisiä rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan 49 a §:ssä tarkoitetun kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen aikana ja 72 §:ssä tarkoitettuja erityisiä rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan 60 a §:ssä tarkoitetun erityisen huolenpidon jakson aikana.

62 §

Yhteydenpidon rajoittaminen

(uusi)

Edellä 1 momentissa mainituin edellytyksin voidaan lapsen olinpaikka jättää ilmaisematta vanhemmille tai huoltajille.

Edellä 1–3 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista voidaan käyttää vain siinä määrin kuin kussakin tapauksessa on laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Pidätetyt kirjeet tai muut luotamukselliset viestit on säilytettävä erillään muista lasta koskevista asiakirjoista siten, että ne ovat vain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen luettavissa.

63 §

Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Edellä 62 §:n 1–3 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä päätös, jonka tulee olla määräaikainen, enintään yksi vuosi kerrallaan. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa rajoitus toteutetaan.

Yhteydenpidon rajoittamisesta tekee päätöksen 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan

62 §

Yhteydenpidon rajoittaminen

Sen lisäksi mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, voidaan rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä perhekodin tai laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään.

Edellä 1 momentissa mainituin edellytyksin voidaan lapsen olinpaikka jättää ilmaisematta vanhemmille tai huoltajille.

Edellä 1–4 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista voidaan käyttää vain siinä määrin kuin kussakin tapauksessa on laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Pidätetyt kirjeet tai muut luotamukselliset viestit on säilytettävä erillään muista lasta koskevista asiakirjoista siten, että ne ovat vain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tahojen luettavissa.

63 §

Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Edellä 62 §:n 1–4 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä päätös, jonka tulee olla määräaikainen, enintään yksi vuosi kerrallaan. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa rajoitus toteutetaan. *Päätettäessä lapsen yhteydenpidon rajoittamisesta 62 §:n 3 momentin mukaisesti henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään, päätöksessä on mainittava ne 62 §:n 1 momentissa tarkoitettut henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske.*

Yhteydenpidon rajoittamisesta tekee päätöksen 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan

sosiaalityöntekijän valmisteltua asian tai lapsen kiireelliseen sijoitukseen liittyvissä tapauksissa ja tarvittaessa muissa kiireellisissä tilanteissa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä. Lyhytaikaisesta, enintään 30 vuorokautta kestävästä, 62 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua rajoittamisesta voi kuitenkin päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja. Jos rajoittamista on tarpeen jatkaa tai se on alun perin tarpeen määrätä 30 vuorokautta pidemmäksi, päättää asiasta 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Yhteydenpidon rajoitus on lopetettava heti, kun se ei enää ole 62 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellinen.

(uusi)

sosiaalityöntekijän valmisteltua asian tai lapsen kiireelliseen sijoitukseen liittyvissä tapauksissa ja tarvittaessa muissa kiireellisissä tilanteissa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.

Lyhytaikaisesta, enintään 30 vuorokautta kestävästä, 62 §:n 1-4 momentissa tarkoitettua rajoittamisesta voi kuitenkin päättää myös lastensuojelulaitoksen johtaja tai hänen sijaisensa. Laitoksen johtajan tai hänen sijaisensa on toimitettava päätös välittömästi tiedoksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Jos rajoittamista on tarpeen jatkaa tai se on alun perin tarpeen määrätä 30 vuorokautta pidemmäksi, päättää asiasta 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Yhteydenpidon rajoitus on lopetettava heti, kun se ei enää ole 62 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeellinen.

65 §

Aineiden ja esineiden haltuunotto

Jos lapsella on hallussaan päihtymistarkoituksessa käytettävää ainetta tai tällaisen aineen käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä, ne on otettava laitoksen haltuun. Samoin on otettava laitoksen haltuun lapsella olevat aineet ja esineet, jotka on tarkoitettu lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen. Laitoksen haltuun saadaan ottaa aineet ja esineet, jotka ominaisuuksiensa puolesta soveltu-

65 §

Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Lain 4 b §:ssä tarkoitettun aineen tai esineen poisottamiseksi laitoksen johtajalla tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä on oikeus poisottamisen toteuttamiseksi käyttää sellaisia välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolestuvina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun voimakeinoin toteutettavaan 4 b §:ssä tarkoitettun

vat vaarantamaan lapsen omaa tai toisen henkilön henkeä, terveyttä tai turvallisuutta tai vahingoittamaan omaisuutta, jos on todennäköistä, että lapsi käyttää aineita tai esineitä tässä momentissa tarkoitettulla tavalla. Haltuun otetun omaisuuden luovuttamiseen tai hävittämiseen sovelletaan, mitä muussa laissa säädetään. Alkoholia (1102/2017) tarkoitettua alkoholijuoman tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä säädetään mainitun lain 86 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua haltuunoton voi tehdä laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Asiasta on viipymättä ilmoitettava johtajalle tai hänen määräämälleen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä, jonka tulee tehdä haltuunotosta päätös, jollei omaisuutta palauteta.

Laitoksen haltuun saadaan lisäksi ottaa lapsella olevat lapsen oman tai toisten lasten sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä todennäköisesti vakavasti haittaavat muut kuin 1 momentissa tarkoitettut aineet ja esineet. Haltuunotosta tekee päätöksen laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Toimenpidettä ei saa jatkaa pidempään kuin se tässä momentissa tarkoitettua syystä ja lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta on välttämätöntä.

Jos lapsella on hallussaan tuotteita, joita alle 18-vuotias ei tupakkalain (549/2016) 118 §:n mukaan saa pitää hallussaan, voidaan ne ottaa laitoksen haltuun. Haltuunoton voi tehdä laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Haltuunotosta tekee päätöksen laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö, jollei omaisuutta palauteta.

Haltuun otettu omaisuus on viimeistään sijaishuollon päättyessä laitoksessa palautettava lapselle, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä.

aineen tai esineen poisottamiseen lapselta voidaan ryhtyä ainoastaan, jos poisottamisen toteuttamisesta ei ole mahdollista sopia lapsen kanssa, eikä poisottamista voi viivyttää. Poisottaminen on toteutettava mahdollisimman turvallisesti, eikä sillä saa puuttua lapsen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun voimakeinoon turvautuneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle voimankäytöstä kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan on annettava välittömästi laitoksessa tapahtuneesta voimankäytöstä selvitys 13 b §:ssä tarkoitettua lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Aineen ja esineen poisottoa koskevasta päätöksenteosta säädetään 4 c §:ssä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua poisotossa ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä henkilöntarkastus.

Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tarkastus on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu.

66 a §

Henkilönkatsastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on käyttänyt 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita, häneen saadaan kohdistaa henkilönkatsastus, joka voi käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, *hius*-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Jos lapsi, jolle laitoksen toimesta on tehty henkilönkatsastus, kiistää 65 §:n 1 momentissa tarkoitettujen päihteiden käytön, tai se on muuten henkilönkatsastuksen tuloksen luotettavuuden selvittämisen kannalta tarpeen, on näyte asianmukaisesti lähetettävä tarkistettavaksi.

67 §

Henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, *rahavaroja, maksuvälineitä ja muita näihin verrattavia välineitä tai hyödykkeitä taikka tupakkalain 118 §:ssä tarkoitettuja tuotteita*, hänelle saadaan asian tutkimiseksi tehdä henkilöntarkastus. *Henkilöntarkastus voi sisältää lapsen ja hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastamisen metallinilmaisinta tai muuta sellaista vastaavaa teknistä laitetta käyttäen.*

Tarkastuksen tekee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Tarkastus on tehtävä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan toisen henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu. *Tarkastus tulee tehdä lasta kunnioittavasti ja lapsen yksityisyyttä mahdollisimman vähän loukatun.*

66 a §

Henkilönkatsastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on käyttänyt 4 b §:n 1 momentissa tarkoitettuja aineita, häneen saadaan kohdistaa henkilönkatsastus, joka voi käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Jos lapsi, jolle laitoksen toimesta on tehty henkilönkatsastus, kiistää 4 b §:n 1 momentissa tarkoitettujen päihteiden käytön, tai se on muuten henkilönkatsastuksen tuloksen luotettavuuden selvittämisen kannalta tarpeen, on näyte asianmukaisesti lähetettävä tarkistettavaksi.

67 §

*Omaisuuuden, lähetysten ja tilojen tarkastamisen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen**Omaisuuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen*

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on hallussaan 65 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka lapsen olinpaikka on sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi kiireellisesti selvitettävä, saadaan hänen käytössään olevat tilat tai hallussaan oleva omaisuus tarkastaa.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapselle osoitettu kirje tai siihen rinnastettava muu luottamuksellinen viesti taikka muu lähetys sisältää 65 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan lähetyksen sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on hallussaan 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä taikka lapsen olinpaikka on sijaishuollon tarkoituksen toteuttamiseksi kiireellisesti selvitettävä, saadaan hänen käytössään olevat tilat tai hallussaan oleva omaisuus tarkastaa.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapselle osoitettu kirje tai siihen rinnastettava muu luottamuksellinen viesti taikka muu lähetys sisältää 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan lähetyksen sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

68 §

Kiinnipitäminen

Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää kiinni lapsesta, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä. *Kiinnipitäminen on oltava luonteeltaan hoidollista ja huollollista sekä kokonaisuutena arvioiden puolustettavaa, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin.* Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. *Kiinnipitäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.*

68 §

Kiinnipitäminen lastensuojelulaitoksessa

Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lapsen rauhoittamiseksi pitää kiinni lapsesta, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi taikka omaisuuden merkittävän vahingoittamisen estämiseksi välttämätöntä. Kiinnipitäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen.

Kiinnipitäminen tarkoittaa voimakeinon kohdistamista lapseen. Kiinnipitämiseen sisältyvän voimankäytön tulee olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen.

Kiinnipitamisestä on siihen turvautuneen henkilön annettava laitoksen johtajalle kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan turvautuessa kiinnipitämiseen on selvitys annettava 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Kiinnipitämisen liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Kiinnipitämisen on oltava kokonaisuutena arvioiden välttämätöntä, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Kiinnipittäminen on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Kiinnipittäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Kiinnipitämiseen turvautuneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle kiinnipitamisestä kirjallinen selvitys. Laitoksen johtajan on annettava välittömästi laitoksessa tapahtuneesta kiinnipitamisestä selvitys 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Mikäli kiinnipitoon joudutaan turvautumaan toistuvasti, on sosiaalityöntekijän arvioitava osana 74 a §:n rajoituksen lapsikohdasta arviointia yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan sekä mahdollisuuksien mukaan huoltajan ja vanhempien kanssa, millä tavoin kiinnipidot olisivat vältettävissä lapsen edun huomioivalla tavalla. Lapsen terveydentila on tutkittava kiinnipidon jälkeen, jos kiinnipitamisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai, jos lapsi sitä pyytää.

Lapsen kiinnipittämisessä ei saa käyttää voimankäyttövälineitä. Voimakeinojen liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

68 a §

Kiinnipittäminen lapsen luvatta laitoksesta poistumisen estämiseksi

(uusi)

Laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi lyhytaikaisesti pitää kiinni lapsesta estääkseen lasta poistumasta luvatta laitoksesta tai sen yhteydessä olevalta piha-alueelta, jos lapsi saattaisi poistumisellaan itsensä tai toisen henkilön alttiiksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle. Kiinnipittäminen voi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen. Kiinnipitämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

69 a §

Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

Jos lapsi on poistunut luvattomasti lastensuojelulaitoksesta (laitos) tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen, laitoksen on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi laitokseen sekä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa laitokseen vapaaehtoisesti.

Lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kiireellisissä tilanteissa lapsen palauttamisesta ja siihen liittyvästä kuljettamisesta ja sen turvallisesta järjestämistavasta päättää laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan on viipymättä ilmoitettava päätöksestä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lapsen kuljettamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä, jolla on tässä laissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys, 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu toimivaltainen viranomainen. Lapsen etsintää ja kuljettamista ei saa toteuttaa ostopalveluna. Lapsen etsinnästä ja kuljettamisesta on tehtävä sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain (254/2015) mukaisesti kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin.

Edellä 3 momentissa tarkoitettu lasta kuljettava henkilö saa tehdä lapselle 66 §:ssä säädettyin edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen kuljetukseen käytettävässä autossa kulje-

69 a §

Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Jos lapsi on poistunut luvattomasti laitoksesta tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen taikka lapsi on luvallisen laitoksesta poistumisen jälkeen matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovittu, laitoksen on viipymättä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle. Hyvinvointialueen ja laitoksen on lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi viipymättä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Lapsen palauttaminen pitää sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinniotetun lapsen kuljettamisen.

Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen voi pyytää hätäkeskuslaitokselta hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010) 2 §:n 4-kohdan mukaisena kiireellisenä tukipalveluna 1 momentissa tarkoitettun lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot, jos edellä tarkoitettu sosiaalihuollon järjestämisestä vastaava toimivaltainen viranomainen arvioi 1 momentissa tarkoitettun lapsen olevan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 321 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin sosiaalihuollon järjestämisestä vastaavan toimivaltaisen viranomaisen oikeudesta saada salassapitosäätösten estämättä maksutta tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tehtävät tai toimenpidettä koskevat tiedot säädetään hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n 4 momentissa 20 §:n 4 momentissa.

tuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Lisäksi lapsen hallussa olevat 65 §:n 1 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet saadaan ottaa kuljettamisen ajaksi lasta kuljettavan henkilön haltuun. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle kuljettamisen jälkeen, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 65 §:n 2 momentissa säädetään.

Lapsen kuljettamisen aikana 3 momentissa tarkoitettu lasta kuljettava henkilö saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lasta lyhytaikaisesti kiinni kuljetukseen käytettävässä autossa, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Kiinnipito on toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Kiinnipito on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä. Kiinnipitämiseen turvautuneen henkilön on annettava laitoksen johtajalle siitä kirjallinen selvitys. Lapsen terveydentila on tutkittava, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai jos lapsi sitä pyytää. Kiinnipitämisen liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lapsen palauttamisen ratkaisee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Kiireellisissä tilanteissa lapsen palauttamisen ratkaisee laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan on viipymättä ilmoitettava ratkaisusta lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä tai toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Laitos ei saa toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna. Lapsen etsinnästä ja palauttamisesta on tehtävä kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin 33 §:n ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain mukaisesti.

Laitoksen on annettava kirjallinen selvitys lapsen etsintään ja palauttamiseen liittyvistä toimenpiteistä 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

69 b §

Lapsen kiinniotto

Toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa ottaa 69 a §:ssä ja 69 d §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinni laitokseen palauttamiseksi. Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö saa ottaa 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinni lapsen palauttamiseksi.

Jos lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henki-

(uusi)

löllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan, jos asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsy on lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämättömyyttä.

Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus lapsen kiinnittämiseksi pitää lapsesta kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään autoon tai muuhun kulkuvälineeseen. Kiinnittämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija voi kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyin edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen. Henkilöntarkastuksen tehnyt henkilö saa ottaa lapselta pois lapsen hallussa olevat 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet. Henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamisen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Voimakeinojen käyttöön sovelletaan, mitä kiinnittämisestä säädetään 68 §:n 2-6 momentissa. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 4 c §:n 1 ja 4 momentissa säädetään.

69 c §

Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

(uusi)

Edellä 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomai-

sen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin laitokseen, ellei lapsi palaa sinne vapaaehtoisesti.

Laitoksen hoito ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö ja toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija saa tehdä lapselle 66 §:ssä säädetyn edellytyksin ja tavoin henkilöntarkastuksen kuljetukseen käytettävässä kulkuvälineessä tai kulkuvälineen välittömässä läheisyydessä kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi. Lisäksi lapsen hallussa olevat 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet saadaan kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi ottaa lapselta pois. Henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamiseksi laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilöllä ja toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus käyttää sellaisia henkilöntarkastuksen sekä aineiden ja esineiden poisottamisen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puohustettavina lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Voimakeinojen käyttöön sovelletaan, mitä kiinnipitämisestä säädetään 68 §:n 2-6 momentissa. Ellei haltuun otettua ainetta tai esinettä palauteta lapselle kuljettamisen jälkeen, asiasta on tehtävä päätös siten kuin 4 c §:n 1 ja 4 momentissa säädetään.

Lapsen kuljettamisen aikana edellä 2 momentissa tarkoitettu henkilö saa kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lapsesta kiinni kuljettamiseen käytettävässä kulkuvälineessä, jos lapsi sekavan tai uhkaavan käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti vahingoittaisi itseään tai muita ja kiinnipitäminen on lapsen oman tai toisen henkilön hengen, terveyden tai turvallisuuden välittömän vaarantumisen vuoksi välttämätöntä. Kiinnipitämiseen sovelletaan muutoin, mitä 68 §:n 2-6 momentissa säädetään.

69 d §

Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

(uusi)

Jos lastensuojelulain 49 §:n mukaisesti perhehoidossa sijoitettuna oleva lapsi on poistunut luvattomasti perhekodista tai ei palaa sinne ennalta sovitusti luvallisen poistumisen jälkeen taikka lapsi on luvallisen perhekodista poistumisen jälkeen matkalla paikkaan tai paikassa, josta ei ole ennalta sovittu, perhehoitajan on viipymättä ilmoitettava lapsen luvattomasta poissaolosta lapsen sijaishuollossa vastuussa olevalle viranomaiselle, jonka on lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi viipymättä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Lapsen palauttaminen pitää sisällään lapsen kiinniottamisen ja kiinniotetun lapsen ja kuljettamisen. Lapsen etsinnän ja palauttamisen saa toteuttaa vain toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija. Lapsen palauttamiseen sovelletaan muutoin, mitä 69 a §:n 4 momentissa säädetään.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun lapsen palauttamisen ratkaisee 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hänen ollessa estynyt muu toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija.

Mitä 69 a §:n 2 momentissa säädetään lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintietojen pyytämisestä ja oikeudesta saada tiedot sekä 69 b §:ssä ja 69 c §:n 3 momentissa säädetään toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan toimivallasta, sovelletaan myös, kun kysymys on 1 momentissa tarkoitusta lapsesta. Mitä 69 b §:ssä ja 69 c §:n 3 momentissa säädetään toimivaltuuksista, ei koske perhehoitajaa.

69 e §

Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisessa ja kuljettamisessa

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain () 22 §:ssä säädetään sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta

saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta. Toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijalla on oikeus mainitun säännöksen nojalla saada poliisilta virka-apua myös 69 a §:n 1 momentissa ja 69 d §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinniotossa ja kiinniotetun lapsen kuljettamisessa.

Sosiaalihuollon viranomaisen lukuun virka-apupyynnön 69 a §:n 1 momentissa tarkoitetun lapsen kiinniotossa ja kiinniotetun lapsen kuljettamisessa voi tehdä myös laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva lasta etsivä henkilö. Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla lasta etsivällä henkilöllä on oikeus saada poliisilta virka-apua tehtäviensä suorittamiseksi seuraavissa tilanteissa:

- 1) 69 b §:n 1 momentin tarkoittamassa asuntoon tai muuhun olinpaikkaan pääsemisessä,
- 2) 69 b §:n 3 momentissa tarkoitetussa kiinniottilanteessa,
- 3) 69 b §:n 4 momentissa tarkoitetun henkilöntarkastuksen toimittamisessa sekä aineiden ja esineiden poisottamisessa,
- 4) 69 c §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilöntarkastuksen toimittamisessa sekä aineiden ja esineiden poisottamisessa sekä
- 5) 69 a §:n 3 momentissa tarkoitetussa kiinniotetun lapsen kuljetuksessa.

Toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla ja laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla lasta etsivällä henkilöllä on oikeus saada virka-apua, jos virka-avun perusteena oleva toimenpide estyy. Toimenpide voi estyä, jos toimivaltainen sosiaalihuollon viranhaltija tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva lasta etsivä henkilö 2 momentin toimenpiteitä suorittaessaan arvioi, että lapsen käyttäytyminen tai olosuhteet muutoin aiheuttavat merkittävän riskin lapsen tai lapsen palauttamiseen osallistuvan taikka muun henkilön turvallisuuden vaarantumiselle.

Kun poliisi antaa virka-apua 2 momentin 5 kohdan tarkoittamassa tilanteessa, poliisi on velvollinen kuljettamaan lapsen toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan ja lapsen

oleskelupaikan hyvinvointialueen toimivaltaisen viranhaltijan yhteistyössä sopimaan lähimpään mahdolliseen lastensuojelulaitokseen. Lähin mahdollinen lastensuojelulaitos voi olla väliaikainen lastensuojelulaitos tai lapsen oma sijaishuoltopaikka.

70 a §

Eristämisen yhteydessä toteutettava kamera-valvonta

Toimeenpantaessa 70 §:ssä tarkoitettua eristämistä laitoksen yhteydessä olevassa eristystilassa, voidaan tilassa toteuttaa teknisenä valvontana kameravalvontaa silloin, kun eristämisen turvallinen toimeenpano sitä edellyttää. Kameravalvontaa voidaan käyttää vain, kun se on välttämätöntä ja oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden. Kameravalvontaa ei saa kohdistaa siihen osaan eristys-huonetta, joka toimii WC ja pesutilana. Eristämisen yhteydessä kameravalvonnasta tulee ilmoittaa lapselle.

Teknisen valvonnan yhteydessä tapahtuvaan asiakastietojen käsittelyyn sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annettua lakia (703/2023).

Työntekijän kameravalvonnasta säädetään yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 16 ja 17 §:ssä.

71 §

Erityinen huolenpito

Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan sijais-huollossa olevalle 12 vuotta täyttäneelle lapselle lastensuojelulaitoksessa järjestettävää erityistä, moniammatillista hoitoa ja huolenpitoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttämässä laajuudessa rajoittaa siten kuin jäljempänä 72 ja 73 §:ssä säädetään.

71 §

Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa säädetään, lapsen liikkumisvapautta rajoitetaan kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Myös lapsen yhteydenpitoa rajoitetaan kuntouttavan suljetun laitospalvelunsijoituksen ajaksi 62 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Lapselta tulee lisäksi ottaa pois 4 b §:n 4 momentissa tarkoitetut lapsen hallussa olevat

viestinnän mahdollistavat laitteet kuntouttavan suljetun laitospalvelun sijoituksen ajaksi. Kun lapselta on otettu pois viestinnän mahdollistama laite, on lapsen yhteydenpito kuntouttavan suljetun laitospalvelun ajan turvattava muilla tavoin.

Lapselle on tehtävä myös suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia kuntouttavan suljetun laitospalvelun kestäessä lapsen päihteettömyyden varmistamiseksi.

Edellä 1-3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista tehdään päätökset samalla, kun päätetään lapsen sijoittamisesta 49 a §:ssä tarkoitettuun kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun. Päätökset ovat voimassa korkeintaan yhden vuoden.

Lapsen kiireellisen sijoituksen yhteydessä tehtävät päätökset 1-3 momentissa tarkoitetuista rajoituksista tekee 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu viranhaltija. Rajoituksia koskevat päätökset ovat kiireellisen sijoituksen raukeamisesta riippumatta voimassa, jos kiireellisen sijoituksen raukeaminen johtuu 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa koskevasta päätöksestä tai 3 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen päätöksestä. Rajoituspäätökset voivat olla voimassa enintään yhden vuoden ajan kiireellistä sijoitusta koskevan päätöksen antamisesta.

Sijoituksen aikana 1-3 momentissa tarkoitettujen rajoitusten sisältöä ja laajuutta tulee arvioida vähintään neljän kuukauden välein tapahtuvan asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä huomioiden, mitä 49 e §:ssä säädetään. Edellä 1-3 momentissa tarkoitettuja rajoituksia voidaan käyttää ainoastaan siinä määrin ja siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä sijoituksen tavoitteiden toteuttamiseksi.

72 §

Erityisen huolenpidon järjestäminen

Lapselle voidaan sijaishuollon aikana, jos hänen erittäin tärkeä yksityinen etunsa sitä

72 §

Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa säädetään, lapsen liikkumista rajoitetaan erityisen huolenpidon jakson ajaksi niin, että lasta estetään

välttämättä vaatii, järjestää erityistä huolenpitoa vakavan päihde- tai rikoskierteen katkaisemiseksi tai kun lapsen oma käyttäytyminen muutoin vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Erityisen huolenpidon tavoitteena on katkaista lapsen häntä itseään vahingoittava käyttäytyminen ja mahdollistaa lapselle annettava kokonaisvaltainen huolenpito. Edellytyksenä on lisäksi, että sijaishuoltoa ei ole lapsen hoidon ja huolenpidon tarve huomioon ottaen mahdollista järjestää muulla tavoin eivätkä terveydenhuollon palvelut sovellu käytettäväksi erityisen huolenpidon sijaan.

Päätöksen erityisen huolenpidon aloittamisesta tai jatkamisesta tekee 13 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu viranhaltija 13 b §:ssä tarkoitettun lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Päätöksen on perustuttava erityisen huolenpidon järjestämisestä varten tehtyyn lapsen tilanteen moniammatilliseen arvioon, joka perustuu kasvatukselliseen, sosiaalityön, psykologiseen ja lääketieteelliseen asiantuntemukseen.

Erityistä huolenpitoa voidaan järjestää enintään 30 vuorokauden ajan. Määräaika laskeaan erityisen huolenpidon tosiasiallisesta aloittamisesta. Päätös erityisen huolenpidon järjestämisestä raukeaa, jollei täytäntöönpanoa ole voitu aloittaa 90 vuorokauden kuluessa päätöksen tekemisestä. Erityistä huolenpitoa voidaan erittäin painavasta syystä jatkaa enintään 60 vuorokaudella, mikäli lapsen sijaishuollon järjestäminen sitä 1 momentissa mainituin perustein edelleen välttämättä vaatii. Erityinen huolenpito on lopetettava välittömästi, jos se osoittautuu tehottomaksi sille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tai kun sen tarvetta ei enää ole. Lopettamisesta päättää 13 b §:ssä tarkoitettu lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa.

Lapselle on tehtävä erityisen huolenpidon jakson kestäessä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia lapsen päihteettömyyden varmistamiseksi. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettut rajoitukset sisältyvät 60 b §:ssä tarkoitettuun päätökseen.

Edellä 65, 66, 66 a, 67–69, 69 a ja 70 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi lastensuojelulaitoksen on asianmukaisesti kirjattava käyttämänsä rajoitustoimenpiteet. Kirjaamisen tulee sisältää kuvaus rajoitustoimenpiteestä ja siitä, miten rajoitus on toteutettu, minkälaisia muita rajoituksia on mahdollisesti käytetty samaan aikaan, mikä on toimenpiteen peruste ja kesto, tieto toimenpiteestä päättäneen, sen käytännössä toteuttaneen ja siinä läsnä olleen henkilön nimistä sekä tarvittaessa tieto 66 §:n 1 momentissa ja 66 a §:n 1 momentissa tarkoitetuista perustelluista syistä ja 67 §:n 3 momentissa tarkoitettu erityisestä syystä. Lisäksi on kuvattava toimenpiteen mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Kuvattava on myös, miten lasta on kuultu ennen rajoituksesta päättämistä tai sen toteuttamista. Lisäksi on kirjattava, mikä oli lapsen mielipide asiasta.

Edellä 65, 66, 66 a, 67–69, 69 a, 69 b, 69 c, 69 d, 70, 71 ja 72 §:ssä tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden käytön seurannan ja valvonnan turvaamiseksi lastensuojelulaitoksen on asianmukaisesti kirjattava käyttämänsä rajoitustoimenpiteet. Kirjaamisen tulee sisältää kuvaus rajoitustoimenpiteestä ja siitä, miten rajoitus on toteutettu, minkälaisia muita rajoituksia on mahdollisesti käytetty samaan aikaan, mikä on toimenpiteen peruste ja kesto, tieto toimenpiteestä päättäneen, sen käytännössä toteuttaneen ja siinä läsnä olleen henkilön nimistä sekä tarvittaessa tieto 66 §:n 1 momentissa, 66 a §:n 1 momentissa, 67 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 69 b §:n 1 momentissa tarkoitetuista todennäköisistä syistä ja 67 §:n 4 momentissa tarkoitettu erityisestä syystä. Lisäksi on kuvattava toimenpiteen mahdollinen vaikutus hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Kuvattava on myös, miten lasta on kuultu ennen rajoituksesta päättämistä tai sen toteuttamista. Lisäksi on kirjattava, mikä oli lapsen mielipide asiasta.

15 Luku

Muutoksenhaku

89 §

Muutoksenhakuoikeus

Lapsen vanhempi ja huoltaja sekä henkilö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, saavat hakea itsenäisesti muutosta asioissa, jotka koskevat:

- 1) 38 §:n 1 momentissa tarkoitettua kiireellistä sijoitusta;
- 2) 38 a §:ssä tarkoitettua kiireellisen sijoituksen jatkamista;
- 3) 43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa;
- 4) 43 §:n 3 momentissa tarkoitettua huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista; ja

15 Luku

Muutoksenhakuoikeus

89 §

Muutoksenhakuoikeus

Lapsen vanhempi ja huoltaja sekä henkilö, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, saavat hakea itsenäisesti muutosta asioissa, jotka koskevat:

- 1) 38 §:n 1 momentissa tarkoitettua kiireellistä sijoitusta;
- 2) 38 a §:ssä tarkoitettua kiireellisen sijoituksen jatkamista;
- 3) 43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa;
- 4) 43 §:n 3 momentissa tarkoitettua huostaanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista;

5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista.

5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista ja

6) 60 b §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa.

Muutosta 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista koskevassa asiassa saa hakea lapsen huoltaja sekä henkilö, jonka yhteydenpitoa lapseen päätöksellä on rajoitettu.

Muutosta 63 §:ssä ja 71 §:n 1 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista koskevassa asiassa saa hakea lapsen huoltaja sekä henkilö, jonka yhteydenpitoa lapseen päätöksellä on rajoitettu.

Muutosta 65 §:ssä, 67 §:n 4 momentissa, 69, 70 ja 72 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä koskevassa asiassa saa hakea lapsen huoltaja.

Muutosta 67 §:n 4 momentissa, 69 ja 70 §:ssä tarkoitettuja rajoitustoimenpiteitä koskevassa sekä 4 b §:ssä tarkoitetuissa asioissa saa hakea lapsen huoltaja. Lain 71 ja 72 §:ssä säädettyt rajoitustoimet sisältyvät sijoituspäätökseen ja muutoksenhakuoikeus määräytyy 1 momentin nojalla.

90 §

Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan tekemään päätökseen saa hakea valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään asioissa, jotka koskevat:

- 1) 38 §:n 1 momentissa tarkoitettua kiireellistä sijoitusta;
- 2) 38 a §:ssä tarkoitettua kiireellisen sijoituksen jatkamista;
- 3) 43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa;
- 4) 43 §:n 3 momentissa tarkoitettua huostanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista;
- 5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista;

6) 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista;

7) 65 §:ssä tarkoitettua aineiden ja esineiden haltuunottoa;

90 §

Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen

Hyvinvointialueen alaisen viranhaltijan tekemään päätökseen saa hakea valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta asioissa siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään asioissa, jotka koskevat:

- 1) 4 b §:ssä tarkoitettua aineiden ja esineiden poisottamista;
- 2) 38 §:n 1 momentissa tarkoitettua kiireellistä sijoitusta;
- 3) 38 a §:ssä tarkoitettua kiireellisen sijoituksen jatkamista;
- 4) 43 §:n 1 momentissa tarkoitettua huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa;
- 5) 43 §:n 3 momentissa tarkoitettua huostanoton tai kiireellisen sijoituksen aikana tehtävää sijaishuoltopaikan muuttamista;
- 6) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista;
- 7) 60 b §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa

8) 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista;

- 8) 67 §:n 4 momentissa tarkoitettua lähetyksen luovuttamatta jättämistä;
 9) 69 §:ssä tarkoitettua liikkumisvapauden rajoittamista;
 10) 70 §:ssä tarkoitettua eristämistä; sekä
 11) 72 §:ssä tarkoitettua erityistä huolenpitoa.

(uusi)

Muun henkilön kuin sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen alaisen viranhaltijan rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä koskeviin päätöksiin saa hakea muutosta siten kuin 1 momentissa säädetään. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Ellei tässä laissa toisin säädetä, sovelletaan muutoksenhakuun muutoin, mitä sosiaalihuoltolaissa ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

- 9) 67 §:n 4 momentissa tarkoitettua lähetyksen luovuttamatta jättämistä;

- 10) 69 §:ssä tarkoitettua liikkumisvapauden rajoittamista;

- 11) 70 §:ssä tarkoitettua eristämistä; sekä

- 12) 71 §:n 1-3 momentissa tarkoitettua liikkumisvapauden ja yhteydenpidon rajoittamista, aineiden ja esineiden poisottamista sekä suunnitelmallista henkilönkatsastusta.

Lain 72 §:ssä säädetty rajoitustoimet sisältävät sijoituspäätökseen ja muutoksenhakuoikeus määräytyy 1 momentin nojalla.

Muun henkilön kuin hyvinvointialueen alaisen viranhaltijan rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä koskeviin päätöksiin saa hakea muutosta siten kuin 1 momentissa säädetään. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

Ellei tässä laissa toisin säädetä, sovelletaan muutoksenhakuun muutoin, mitä sosiaalihuoltolaissa ja oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

92 §

Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään asioissa, jotka koskevat:

- 1) 16, 16 a ja 16 b §:ssä tarkoitettua hyvinvointialueiden välistä järjestämis- ja kustannusvastuuta;
- 2) 28 §:ssä tarkoitettua lupaa lapsen tutkimiseen;
- 3) 35 §:ssä tarkoitettua toimeentulon ja asunon turvaamista;
- 4) 43 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa;
- 5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista;
- 6) 63 §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista;
- 7) 75 ja 76 §:ssä tarkoitettua jälkihuoltoa; sekä

92 §

Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään asioissa, jotka koskevat:

- 1) 16, 16 a ja 16 b §:ssä tarkoitettua hyvinvointialueiden välistä järjestämis- ja kustannusvastuuta;
- 2) 28 §:ssä tarkoitettua lupaa lapsen tutkimiseen;
- 3) 35 §:ssä tarkoitettua toimeentulon ja asunon turvaamista;
- 4) 43 §:n 1 ja 3 momentissa tarkoitettua lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa;
- 5) 47 §:ssä tarkoitettua huostassapidon lopettamista;
- 6) 63 §:ssä ja 71 §:n 1 momentissa tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista;
- 7) 75 ja 76 §:ssä tarkoitettua jälkihuoltoa; sekä

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8) 81 §:n 5 momentissa tarkoitettua kieltoa.

8) 81 §:n 5 momentissa tarkoitettua kieltoa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä kuuta 20 .

Tämän lain 49 a -e ja 71 §:n säännöksiä suljettua palvelua koskien sovelletaan 1 päivästä kuusta 2026.

Ennen tämän lain voimaantuloa tehtyyn päätökseen sovelletaan päätöksen tekohetkellä voimassa ollutta lakia.

Valitukseen ja alistukseen, joka tehdään ennen tämän lain voimaantuloa annetusta päätöksestä, sekä tällaisen asian käsittelyyn valituksen johdosta ylemmässä valitusviranomaisessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

terveydenhuoltolain 69 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään terveydenhuoltolain (1326/2010) 69 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 581/2022 ja 116/2023 uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi ja nykyinen 3 momentti 4 momentiksi seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

8 luku

8 luku

Erinäisiä säännöksiä

Erinäisiä säännöksiä

69 §

69 §

Lastensuojelulain mukaiset velvoitteet

Lastensuojelulain mukaiset velvoitteet

Jos lapsi tai nuori on sijoitettu lastensuojelulain (417/2007) perusteella kotikuntansa ulkopuolelle, on lastensuojelulain 16 b §:ssä tarkoitetun sijoituskunnan tai sen sairaanhoitopiirin, johon sijoituskunta kuuluu, järjestettävä lapselle tai nuorelle hänen tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut. Palvelut on järjestettävä yhteistyössä lastensuojelulain 16 tai 17 §:n mukaan vastuussa olevan kunnan (sijoittajakunta) kanssa.
(uusi)

Jos lapsi tai nuori on sijoitettu lastensuojelulain (417/2007) perusteella kotikuntansa ulkopuolelle, on lastensuojelulain 16 b §:ssä tarkoitetun sijoituskunnan tai sen sairaanhoitopiirin, johon sijoituskunta kuuluu, järjestettävä lapselle tai nuorelle hänen tarvitsemansa terveydenhuollon palvelut. Palvelut on järjestettävä yhteistyössä lastensuojelulain 16 tai 17 §:n mukaan vastuussa olevan kunnan (sijoittajakunta) kanssa.

Sijoitushyvinvointialueen on palveluita järjestäessään huolehdittava, että palvelut yhteensovitetaan tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 10 §:ssä säädetään. Sellaiset vaativimmat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, joissa sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät yhdessä muodostavat palvelujen toteutumiseksi tarvittavan kokonaisuuden, on yhteensovittettava sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 36 §:n 3 momentin 6 kohdan ja 36 §:n 5 momentin nojalla annettujen säännösten mukaisesti. Vaativimman lastensuojelun palvelun järjestänyt hyvinvointialue on oikeutettu perimään hoidon

Jos lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista, lapselle ja hänen perheelleen on sen estämättä, mitä hoitoon pääsystä 51–53 §:ssä säädetään, järjestettävä viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut.

Jos sijoituskunta tai sairaanhoitopiiriin kuntayhtymä on järjestänyt 1 momentissa tarkoitettuja palveluja, on sijoittajakunnan tai sen sairaanhoitopiiriin, johon sijoittajakunta kuuluu, suoritettava hoidon järjestäjälle aiheutuneita kustannuksia vastaava korvaus. Korvaus saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Korvauksesta vähennetään hoidosta suoritettu maksu ja muut toimintatulot.

järjestämisestä aiheutuneet kustannukset sijoittajahyvinvointialueelta siten kuin 4 momentissa säädetään.

Jos lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista, lapselle ja hänen perheelleen on sen estämättä, mitä hoitoon pääsystä 51–53 §:ssä säädetään, järjestettävä viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut.

Jos sijoituskunta tai sairaanhoitopiiriin kuntayhtymä on järjestänyt 1 momentissa tarkoitettuja palveluja, on sijoittajakunnan tai sen sairaanhoitopiiriin, johon sijoittajakunta kuuluu, suoritettava hoidon järjestäjälle aiheutuneita kustannuksia vastaava korvaus. Korvaus saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Korvauksesta vähennetään hoidosta suoritettu maksu ja muut toimintatulot.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20____.

3.

Laki

sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) 4 §:n 1 momentti, 52 §:n 1 momentti sekä 40 §:n 6 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *palvelunjärjestäjällä* sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa hyvinvointialuetta, Helsingin kaupunkia, HUS-yhtymää ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon ja kuntoutuspalvelujen järjestämisvastuussa olevaa Kansaneläkelaitosta sekä valtion mielisairaaloita, valtion koulukoteja, sairaan- ja terveydenhuollosta järjestämisvastuussa olevia puolustusvoimia ja vankiterveydenhuollon yksikköä;

2) *palveluntuottajalla* hyvinvointialuetta, Helsingin kaupunkia, HUS-yhtymää, valtion liikelaitosta, itsenäistä julkisoikeudellista laitosta taikka evankelis-luterilaista tai ortodoksista kirkkoa tai edellä mainittujen kirkkojen seurakuntaa tai seurakuntayhtymää sekä osakeyhtiötä ja muuta yhtiötä, julkista ja yksityistä yhteisöä, osuuskuntaa, yhdistystä, säätiötä ja yksityistä elinkeinonharjoittajaa, joka tuottaa 3 kohdassa tarkoitettuja sosiaalipalveluja tai 4 kohdassa tarkoitettuja terveystal-

4 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *palvelunjärjestäjällä* sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa hyvinvointialuetta, Helsingin kaupunkia, HUS-yhtymää ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon ja kuntoutuspalvelujen järjestämisvastuussa olevaa Kansaneläkelaitosta sekä valtion mielisairaaloita, sairaan- ja terveydenhuollosta järjestämisvastuussa olevia puolustusvoimia ja vankiterveydenhuollon yksikköä;

2) *palveluntuottajalla* hyvinvointialuetta, Helsingin kaupunkia, HUS-yhtymää, valtion liikelaitosta, *Valtion lastensuojelulaitosta*, itsenäistä julkisoikeudellista laitosta taikka evankelis-luterilaista tai ortodoksista kirkkoa tai edellä mainittujen kirkkojen seurakuntaa tai seurakuntayhtymää sekä osakeyhtiötä ja muuta yhtiötä, julkista ja yksityistä yhteisöä, osuuskuntaa, yhdistystä, säätiötä ja yksityistä elinkeinonharjoittajaa, joka tuottaa 3 kohdassa tarkoitettuja sosiaalipalveluja tai 4 kohdassa tarkoitettuja terveystal-

40 §

Palveluntuottajan rekisteristä poistaminen

40 §

Palveluntuottajan rekisteristä poistaminen

Tätä pykälää ei sovelleta valtion mielisairaaloitten, Puolustusvoimien, Rajavartiolaituksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän tai itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen toimiessa palveluntuottajana.

Tätä pykälää ei sovelleta valtion mielisairaaloitten, Puolustusvoimien, Rajavartiolaituksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän, *Valtion lastensuojelulaitoksen* tai itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen toimiessa palveluntuottajana.

52 §

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2024. Valtion mielisairaaloitten, Puolustusvoimien, Rajavartiolaituksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän, itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen taikka evankelis-luterilaisen tai ortodoksisen kirkon tai edellä mainittujen kirkkojen seurakunnan tai seurakuntayhtymän osalta lain 3 luku tulee kuitenkin voimaan 1 päivänä tammikuuta 2026.

52 §

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2024. Valtion mielisairaaloitten, Puolustusvoimien, Rajavartiolaituksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän, *Valtion lastensuojelulaitoksen*, itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen taikka evankelisluterilaisen tai ortodoksisen kirkon tai edellä mainittujen kirkkojen seurakunnan tai seurakuntayhtymän osalta lain 3 luku tulee kuitenkin voimaan 1 päivänä tammikuuta 2028.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä tammikuuta 20 ____.

4.

Laki

opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (1705/2009) 29 §:n 7 momentti sellaisena kuin se on laissa 1049/2023 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Esi- ja perusopetuksen yksikkö hinnat

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen perusopetuslain 7 §:n mukaisen luvan saaneeseen koulukotiin sijoitetuista tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista myönnettävän koulukotikorotuksen yksikkö hinta lasketaan läsnäolopäivää kohden jaetulla yksikkö hinnalla. Läsnäolopäivää kohden jaettu yksikkö hinta saadaan, kun 1 momentin mukaan määräytyvä koulukotikorotuksen yksikkö hinta jaetaan perusopetuslain 23 §:n mukaisen lukuvuoden läsnäolopäivillä.

29 §

Esi- ja perusopetuksen yksikkö hinnat

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen perusopetuslain 7 §:n mukaisen luvan saaneeseen koulukotiin sijoitetuista tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa olevista opiskelijoista myönnettävän koulukotikorotuksen yksikkö hinta lasketaan läsnäolopäivää kohden jaetulla yksikkö hinnalla. *Edellä kuvalla tavalla laskettu osamäärä kerrotaan luvulla 3,37.* Läsnäolopäivää kohden jaettu yksikkö hinta saadaan, kun 1 momentin mukaan määräytyvä koulukotikorotuksen yksikkö hinta jaetaan perusopetuslain 23 §:n mukaisen lukuvuoden läsnäolopäivillä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valtioneuvoston asetus

Valtion lastensuojelulaitoksesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti säädetään Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta annetun lain (/20) 12 § nojalla:

1 §

Henkilökunnan kelpoisuusvaatimukset

Kelpoisuusvaatimuksena valtion lastensuojelulaitoksen virkoihin ja tehtäviin on, että asianomainen on aikaisemmalla toiminnallaan osoittanut sellaista taitoa ja kykyä, jota viran menestyksellinen hoitaminen edellyttää.

Lisäksi vaaditaan:

- 1) Valtion lastensuojelun palveluyksikön johtajalta sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentin mukainen kelpoisuus; sekä
- 2) muilta vakinaisilta ja määräaikaisilta virkamiehiltä virkaan tai tehtävään soveltuva koulutus tai mitä muualla laissa ja lain nojalla säädetään.

Vankilan perheosastolla voi olla vastaava ohjaaja, ohjaajia sekä tarpeen mukaan muuta henkilökuntaa.

2 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
